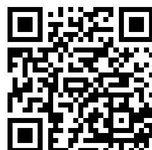
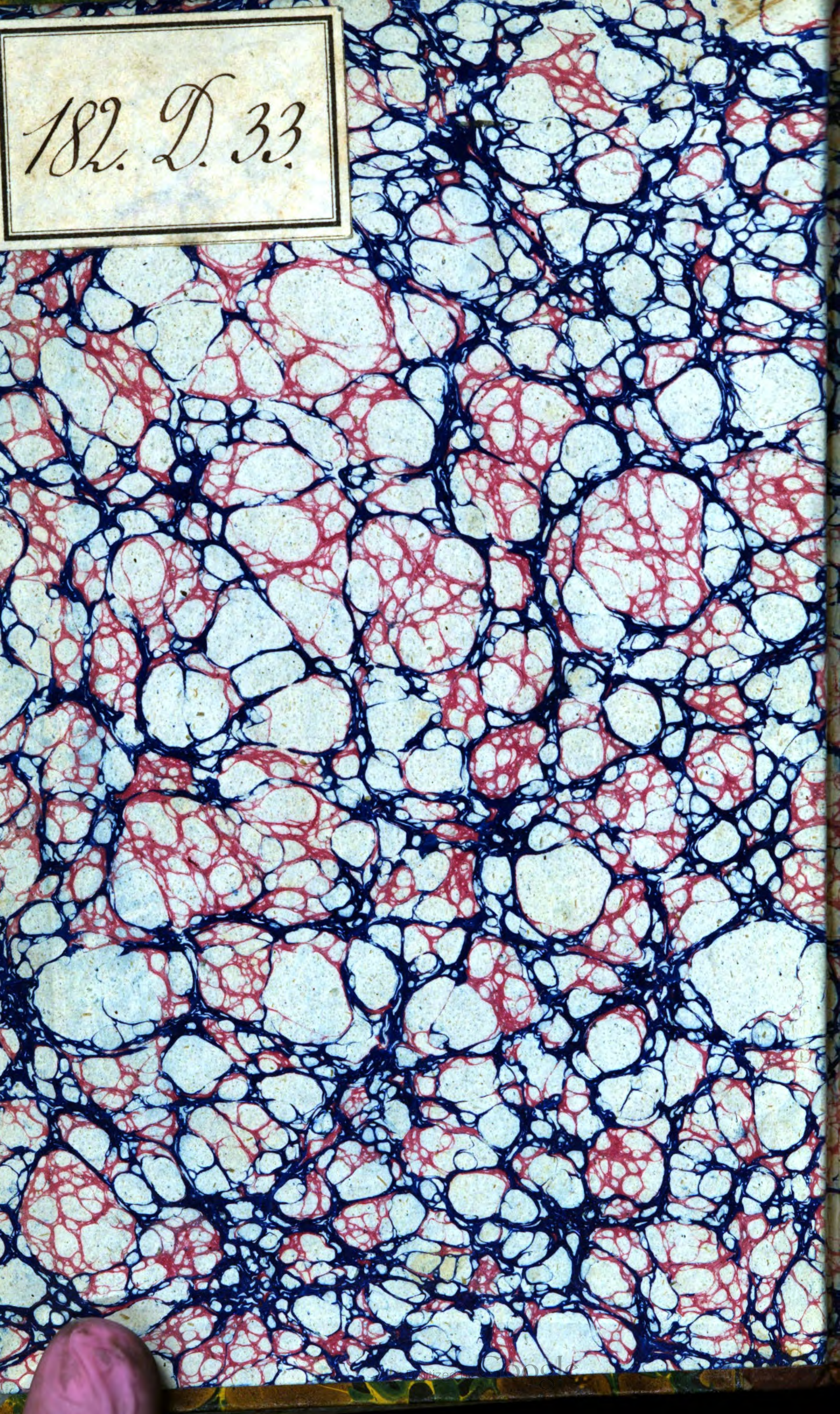

I. W. Tegner & Kittendorff lith. Inst.

fyrst vil iac þik lærna huru þik
dru andelik vndarstandalse defru

DEN HELLIGE BIRGITTA

OG

KIRKEN I NORDEN.

AF

FR. HAMMERICH.

Papistæ eam pro prophetissa habent & papa canonizavit. Multum autem reprehendit papam, ejusque spiritualium turpitudines, sedem ejus dicit demergendam in profundum.

Mathias Flacius Illyricus.

UDGIVET AF DEN DANSKE HISTORISKE FORENING.

DEN HELLIGE BIRGITTA

OG

KIRKEN I NORDEN.

AF

FR. HAMMERICH.

Papistæ eam pro prophetissa habent & papa canonizavit. Multum autem reprehendit papæ, ejusque spiritualium turpitudines, sedem ejus dicit demergendam in profundum

Mathias Flacius Illyricus.

UDGIVET AF DEN DANSKE HISTORISKE FORENING.

KJØBENHAVN.

BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI VED F. S. MUHLE.

1863.

National-Bibliothek
Wien

Billedet af Birgitta.

I Birgittas Huus i Rom findes en, paa flere Steder i nærværende Afhandling omtalt Altartavle, af fiirkantet aflang Form men nu meget forvidsket. I Midten Madonna med Barnet, paa begge Sider Billeder af Birgitta og Katharina, to Billeder af hver, det ene i fyrstelig Dragt, det andet i en Paaklædning, som er en Mellemting af Enkens og Nonnens. Altartavlen, som min Broder Prof. M. Hammerich har ladet fotografere, er et middelmaadigt Arbeide, rimeligviis fra Slutningen af det 14de Hundredaar eller lige den Tid, da Birgitta kanoniseredes. At man i Rom har ladet en saa mærkelig Personlighed male, er i og for sig høist rimeligt, og den Omstændighed, at Birgitta paa Altartavlen ikke bærer sin Ordens Dragt men en Slags Enkedragt, taler snarere for at hun her er fremstillet efter Virkeligheden, som hun gik og stod, end efter Fantasien. At Fremstillingen kan være tagen efter et Originalportræt og kan have lignet, lader sig ikke nægte. Den for Tiden ikke synderlig store Lighed mellem

Altartavlens to Afbildninger af hende er let forklaret; thi Afbildningen i Fyrstedragt har lidt saa meget, navnlig derved at Farven er mørknet, at man af dens nuværende Udseende aldeles Intet tør slutte om dens oprindelige. Da begge Afbildninger maledes, kan de gjerne have lignet hinanden godt. I hvert Tilfælde findes der intet Billede af hende, som vækker større Formodning om at kunne have lignet. Mit Titelbillede er nu taget af en duelig Kunstner, Herr Tegner, efter den taalelig vel bevarede Afbildning i Enkedragt og har stræbt at gjengive Indtrykket af Originalens nuværende Tilstand. Paa Altartavlen bærer hun en sid graa Kjortel, sort Kappe med smalle gule Bræmmer, over Hovedet et hvidt Klæde, ligeledes med gule Bræmmer, og omkring det forgyldt Glorie. Linierne nedenunder ere efter et Facsimile af hendes Haandskrift, meddeelt i Klemmings Udgave af Aabenbarelserne paa Svensk.

INDHOLD.

Fortale.

Mellem vor Middelalders kirkelige Personligheder rager kun Ansgar mere frem end den hellige Birgitta. Ikke destomindre er hun lidet kjendt i de evangelske Kirker, fordi Legenden strax forvanskede Historien, smykkede hendes Hoved med en uægte Helgenglorie, og derved paa Forhaand gjorde Sit til at bortskræmme den ædruelige Grandsker. Det gjælder fremforalt, at finde det rette Stade, hvorfra, og det rette Lys, hvori hun skal sees. Denne Sværmerinde med hendes Syner, denne romerskkatholske Helgeninde og Ordensstifterinde er, hvor forunderligt det end kan lyde, dog et Sandhedens Vidne, en Forløber for Reformationen i Norden. Med fuld Bevidsthed herom have den lutherske Kirkes ældre Historieskrivere omtalt hende. Saaledes vor Kirkehistories Patriark Matthias Flacius Illyricus, der i catalogus testium veritatis ed. I. C. Diethericus 773 flgde giver den meget betegnende Dom om hende og hendes Idræt, som jeg har brugt til Motto. Saaledes den Retskyndige Johannes Wolf i lectiones memorabiles et reconditæ, Lauingæ 1600: et lærd, barokt, noget fantastisk Værk, der udførligere end Flacius' omtaler Birgittas Aabenbarelser[1]). Saaledes J. C. Diethericus,

---

[1]) J. Wolf har ved sine Fantasier om at Birgitta begjerede et almindeligt Koncil, for derved at reformere Kirken, ledet nogle Theologer paa Vildspor, f. Ex. Rudelbach i hans Savonarola 297, 301. Jeg har flere Gange gjennemgaaet hendes Revelationer, uden at finde nogen Yttring, der med Bestemthed peger paa et Koncil, skjøndt hendes Tankegang ellers vistnok gaaer i den Retning.

Udgiveren af Flacius' catalogus og af et auctuarium catalogi testium veritatis, Gissæ 1672, hvori han opfører et eget Nummer for de svenske Sandhedsvidner før Reformationen. Saaledes endelig Gottfried Arnold i Kirchen- und Ketzergeschichte 1ste Deel, 14de Bogs 3die Kap., § 12. Men Birgittas Liv og Levnet med de gamle Historikeres rigtige Betragtning af hende, er siden ganske skrevet i Glemmebogen. Kun i Forbigaaende har en og anden nyere Skribent, som Rudelbach i Savonarola, Hase i sin Kirchengeschichte og „neue Propheten", Michelet i histoire de Françe, værdiget hende et Par Ord.

I hendes Fædreneland, Sverige, er hun vistnok noget nærmere kjendt end i den øvrige protestantiske Verden. Lagerbring har baade i sin svenske Rigshistorie og andre Skrifter henledet Opmærksomheden paa hende mere end man skulde ventet det i det attende Aarhundrede. Hammarsköld i forskjellige af hans litterærhistoriske Arbeider omtaler hende og hendes Nyplatonisme næsten med Begeistring. Wieselgren i Sveriges sköna Litteratur meddeler betydningsfulde Træk af hendes Liv og Aabenbarelser og har den rette Anelse om, hvad der boede i hende. Og i Fornskriftsällskapets Samlinger har Klemming med sjælden Omhyggelighed deels paabegyndt, deels fuldendt Udgivelsen af hendes og hendes Skoles Værker paa Svensk. Alligevel er det meget langt fra, at hun i Sverige kjendes efter Fortjeneste: ja, en af Kirkehistoriens grundigste Forskere derovre, Reuterdahl, har endogsaa kaldt det „omöjligt" for en Protestant, at gjennemgaae hendes Aabenbarelser[1]). Hverken hendes Levnetsløb eller Mystik eller hendes Skole er hidtil gjort til Gjenstand for omfattende Undersøgelse.

Kilderne til at fremstille hende efter ere mange, Stoffet rigt, her er Farver nok til at dyppe Penselen i; men det er fuldt af Dunkelheder og svært at raade med, især i

---

[1]) Reuterdahl sv. kyrkans historia B. 2. H. 2, 596.

dogmehistorisk Øiemed. En kort Skildring af det vil her være paa sit Sted. Hovedkilden er Birgittas egne Skrifter: revelationes, Klosterreglen, Bønner, sermo angelicus, alle i Forening med hendes Mirakler og flere Smaating udgivne mangfoldige Gange, snart i een Foliant, snart i et Par. Jeg benytter og anfører altid Udgaven i Rom 1628. Klemming har offenliggjort Brudstykker af hendes egenhændige Udkast paa Svensk til revelationes: de vise, at den latinske Oversættelse, som den nu ligger for os, ikke lidet har ændret det. Da jeg imidlertid senere kommer til udførlig at behandle disse Skrifter, maa jeg indskrænke mig til den Bemærkning, at de førtes i Pennen af meget lettroende Beundrere og derfor maae benyttes med behørig Skjønsomhed. De ere en fantasirig, aandfuld Kvindes, men altid en Kvindes vaagne Drømme, hendes Hjerteudgydelser ved de forskjelligste Leiligheder: allerede den Omstændighed, men især dog Optegnelsernes Mangel paa al Kritik og Orden, Aarstal og Navne, gjør det vanskeligt, at benytte dem videnskabelig. Og Udgaverne, alle besørgede af romerske Katholiker, ere, trods deres Anmærkninger, saa langtfra at understøtte den fordomsfrie Grandskning, at de tværtimod paa flere Steder vanskeliggjøre den. Hendes saakaldte Mirakler have naturligviis høist ringe Værd for os. En Udgave af Revelationerne paa Svensk findes, som nys omtalt, i Fornskriftsällskapets Samlinger. Om denne og et Par ved Lagerbring og Rietz udgivne Brudstykker, samt om de svenske og latinske Udgaver af Klosterreglen og et Brev fra hende til Sønnen Birger, vil der længere hen blive Leilighed til at tale nærmere.

Bollandisten Jac. Bueus har i acta sanctorum for Oktober T. 4, 368—69 beviist Tilværelsen af et Urskrift, liber attestationum, som i Anledning af hendes Helgenkroning bragtes fra Vadstena til Rom. Vadstenas Diarium beraaber sig 1373 paa dette som Hjemmel for hendes Dødsaar, ligesom det under 1379 nævner 51 Artikler om hendes Levnet og Fortjenester, som Datteren Katharina førte med

sig til Rom, og som vel turde være en Deel af samme Bog under et andet Navn. Bogen er desværre nu gaaet tabt. Men Brudstykker af den bevares rimeligviis flere Steder i Revelationerne, saaledes i de i 1ste Bogs 3die Kap. og i Prologen til 8de Bog, 3die Kap. anførte Optegnelser fra den saakaldte legenda vitæ sanctæ Brigittæ. Overskrifter og Deklarationer i Revelationerne samt nogle af Birgittas Levnetsbeskrivelser have uden Tvivl benyttet den, hvilket sikkert ogsaa er Tilfældet med Bonifacius 9des Kanonisationsbulle: en vigtig og samtidig Kilde. Den meest fremtrædende af hendes egenlige Levnetsbeskrivelser er forfattet af Ærkebiskop Birger Gregorson, hendes Samtidige og Paarørende; længe troedes den tabt, men er nu funden paa Latin og udgiven i acta sanctorum for Oktober 4de T. 485 flgde. Dette Arbeide, liber attestationum og Efterretningerne i Revelationerne maae ligge til Grund for et, i Anledning af Helgenkroningen nedskrevet og i Forening med Revelationerne trykt vita abbreviata[1]). I nøie Forhold til de hidtil nævnte Levnetsbeskrivelser staaer hendes Levnet paa Svensk, meddeelt af Lindström i Fornskriftsällskapets Samlinger foran Klosterreglerne. Det bærer Præg af Samtidighed, har været brugt til opbyggelig Læsning og maa vel være oversat fra Latinen. Et gammelt latinsk Digt om hende gjemmes paa Upsala-Bibliothek; Brudstykker heraf ere trykte deels i Klemmings svenska Medeltidens Bibelarbeten I, 575, deels hos Hallenberg (see Warmholtz' bibl. hist. sveo-gothica 4, No. 1673). 1485 udgaves i Löven i historia sanctorum en latinsk Levnetsbeskrivelse af hende, som Surius i vitæ sanctorum for 23 Juli har bearbeidet, eller snarere saa omtrent kun udskrevet[2]). Alle disse Skrifter have deres fleste Beretninger fra de 3 omtalte Hovedkilder. Det Samme gjælder om adskillige Levnetsbeskrivelser med tilføiede Mirakler, forfattede til li-

---

[1]) Acta sanctorum Oktober 4 T. 372.
[2]) Acta sanctorum Oktober 4 T. 373.

turgisk Brug eller Klosterlæsning. En af dem, hentet fra Skaras Breviarium, har vi trykt i Spegels skriftelige bewis hörande til Svenska Kyrkiohistorien, 141. Birgittas Skriftefader, Biskop Alfons' Optegnelser om Jerusalemsreisen staae bl. A. i Rietz' scriptores svecici medii ævi, cultum culturamque respicientes, 3, 220—221. Adskillige andre gamle Optegnelser nævnes i Warmholtz' bibliotheca hist. sveogothica 4, Nr. 1691—92, maaskee Nr. 1680, og i Wieselgrens Sveriges sköna litteratur 1ste Udg. 2, 352; Listerne her ere dog ikke udtømmende.

En Abbedisse, Margretha Klausdatter, der nedstammede fra Birgittas Broder Israel og døde 1486, har paa Svensk beskrevet hendes Liv og deri givet os ikke faa gode Familieefterretninger om hende og Slægten; den bedste Udgave har Rietz besørget i script. svec. medii ævi, cultum culturamque respicientes, 3die Bind. Andre ældgamle svenske Familieoptegnelser meddeles af Joh. Gustafson Örnewinge i genealogia Brahæa 39 flgde efter en Skindbog fra Visingsborg. Diarium vadstenense, et paalideligt Arbeide, hvis første Deel er skreven af Birgittas Samtidige Thorer Anderson, leverer Oplysninger i Mængde; det er særlig udgivet af E. Benzelius og aftrykt i script. rerum svecicarum. I Meiboms scriptores 1ste T. har Gobelinus Perfona i cosmodr. givet nogle mindre vigtige Efterretninger om hende. I acta sanctorum Oktober T. 4, 495 flgde haves et latinsk vita, forfattet lidt før det 15de Aarhundredes Midte af Ordenens Generalkonfessor Bertholdus Romanus fra Klosteret Paradiis i Italien; det er ikke uden Betydning og grunder sig meest paa liber attestationum[1]). Nævnte Værk beraaber sig 372 paa en Levnetsbeskrivelse af hende fra det samme Aarhundrede ved Ærkebiskop Antoninus, som har benyttet Birgers Arbeide. Rundtomkring paa de svenske Bibliotheker findes en stor haandskreven Litteratur til hendes og Orde-

[1]) Acta sanctorum Oktober 4 T. 373.

nens Historie; jeg fremhæver Vadstena Brevbog, som Lange har brugt i sin norske Klosterhistorie.

Til den første Række af Kilder maa endnu en Levnetsbeskrivelse regnes, der fortæller os Birgittas Datters, den hellige Kathrinas Liv. Den er rimeligviis forfattet af Skriftefaderen Ulf, er næsten samtidig og staaer i acta sanctorum og de fleste Udgaver af Revelationerne; Surius i vitæ sanctorum har efter sin Skik underkastet den en let Bearbeidelse. Warmholtz opregner flere, deels haandskrevne svenske, deels trykte latinske Fortællinger om den samme Helgeninde.

Medens nu denne Mængde samtidige eller dog paa Samtidens Vidnesbyrd grundede Kilder skaffe et snart reent historisk, snart mythisk Stof tilveie i overflødigt Maal, tjene Diplomerne i Diplomatarium svecanum, M. Celses apparatus ad hist. Sviogoth. og flere Steder til at sigte og berigtige det og give Historien de saa ubetalelige faste Støttepunkter. I Forening med Lovene og andre historiske Dokumenter kan de desuden ved et lille henkastet Træk tidt aabne os overraskende Indblik i Birgittas og hendes Omgivelsers Liv. Meest maae vi beklage, at alle Kildeskrifter ere forfattede af eensidige Beundrere, ikke et eneste af en Modstander. En ikke ringe Mistroiskhed er følgelig nødvendig, naar vi vil gjøre Brug af dem.

De vigtigste senere Bearbeidelser skrive sig fra romerske Katholiker, der lade Legenden kaste en blændende Glands over det Hele, saa den historiske Sandhed aldrig fuldstændig kan komme til sin Ret. Ærkebiskop in partibus Olaus Magnus udgav i Rom 1553 et vita S. Birgittæ, omtalt i Stiernmans Tal om vettenskapers tilstånd i Svearike, 49, 50; jeg har ikke kunnet faae fat paa Bogen. I acta sanctorum Okt. 4de T. meddeles Bidrag fra en Levnetsbeskrivelse af Helgeninden, forfattet paa Tydsk eller Flamsk; en Prior I. M. van der Ketten i det 17de Aarhundrede har indsendt dem. G. Burlamacchius har i Neapel 1692 udgivet vita della serafica madre S. Brigida, der anføres af Warmholtz og be-

nyttes af og til i acta sanctorum men ikke roses for Paalidelighed. Hverken denne Bog eller J. Scheckhs Leben der heiligen Birgitta, Augsburg 1749, eller de hos Warmholtz 4, Nr. 1683—87 anførte italienske, tydske og franske Bearbeidelser, eller I. Messenii to haandskrevne Bidrag ssteds Nr. 1681—82 forefindes paa vore Bibliotheker. Fra en Antikvar i Rom har jeg faaet Titelen paa et italiensk Skrift om hende, der ikke synes at være af Betydenhed. I. Vastovius' Beretning om hende i vitis aquilonia er unøiagtig, men Udgiveren E. Benzelius har forsynet den med gode Anmærkninger. G. Marconis vita di sta Brigida, 1789, ogsaa oversat paa Svensk, giver ingen nye Oplysninger. Efterretningerne i Fortsættelsen af Baronius' Annaler ere kun ubetydelige. Det bedste Arbeide om hende er uden Sammenligning Levnetsbeskrivelsen i acta sanctorum Oktober 4de T., forfattet 1856 af Præsten I. Bueus. Fra romersk-katholsk Side er det et ret godt Indlæg. Vistnok er det langtfra ikke aandrigt, piller ofte længe ved Ubetydeligheder, ja Naragtigheder, kjender Intet til den svenske Litteratur i det hele sidste Aarhundrede og er mindre paalideligt hist og her, navnlig saalænge det behandler nordiske Forhold. Men saa leverer det til Vederlag en Mængde Oplysninger fra romerskkatholske, for os utilgjængelige Kilder og opreder og anskueliggjør Birgittas Ophold i de sydlige Lande. At det bøier sig dybt for Helgeninden og tilslører hendes sande Stilling ligeoverfor Paven, er ikke Andet end hvad vi maatte vente. L. Clarus Leben der heiligen Brigitta er et Udtog af det og ikke mere.

Fra protestantisk Side gives der ingen Levnetsbeskrivelse af Birgitta, som fortjener Omtale, undtagen C. F. Lindstrøms i Fortalen til hans Udgave af Klosterreglerne; den er dog meget kortfattet og et svagt Arbeide paa anden Haand. Leilighedsviis skildres hun i større historiske Værker, som Reuterdahls svenska kyrkans historia, Lagerbrings Svea Rikes historia, Fryxells Berättelser ur svenska historien, P. Wie-

selgrens Sveriges sköna litteratur, C. C. A. Langes de norske Klostres Hist., R. Keysers den norske Kirkes Hist., P. A. Munchs det norske Folks Historie. Skildringen her grunder sig imidlertid, med Undtagelse af Munchs, ikke altid paa de oprindelige Kilder, men er meest given paa anden Haand og lader derfor en Deel tilbage at ønske. Ingen af de nævnte Forfattere har videre Kjendskab til Birgittas Skrifter, end et flygtigt Blik hist og her i dem kan forskaffe. En kort Meddelelse i svenskt biografiskt Lexikon 21de Bind, rimeligviis fra Wieselgrens Haand, sætter os paa det rette Stade, hvorfra vi skal betragte hende, og giver navnlig Oplysninger om hendes Mands, Ulf Gudmarsons Herkomst og Ulfåsaætten.

I nøieste Sammenhæng med Birgittas Person staaer hendes Orden og dens Indflydelse paa den nordiske Kirke. Ogsaa dette Æmne ligger ubearbeidet, Kilderne, der oplyse det, vil blive angivne i Løbet af min Undersøgelse.

Den, der i længere Tid lader Stofskrifterne virke paa sig, der troer endelig at have overvundet de mangehaande kritiske Vanskeligheder og kunne adskille Legendens og „Aabenbarelsernes“ ægte historiske Elementer fra de falske, vil see en stor Personlighed, præget med Middelalderens reneste Præg, træde frem af hvad der fra Begyndelsen forekom ham næsten at være et Vilderede af Æventyrligheder. Her er en Kvinde, hvis Liv har gjennemgribende Betydning ikke blot for den svenske, men for hele den nordiske Kirkes Historie, ikke blot for Kirkehistorien, men selv for Nordens verdslige Historie. Og det udfolder sig for ham gjennem Tro, Tvivl, Anfegtelser, ydre og indre Kampe som en sand Sjælehistorie, det bliver anskueligt selv i de mindste Smaating: sjælden ere vore Kilder fra Middelalderen i denne Henseende saa indholdsrige. Kun Eet virker frastødende: der troes paa Fostre af Indbildningskraften som paa guddommelige Aabenbarelser; dog han veed, at sætte sig ud over det. Han seer en vildt gjærende Tid, ofte skummel,

altid interessant, og midt i den en indadvendt, drømmende, høi-poetisk Natur, der tillige besidder Villieskraft og store Evner til at virke udad i vide Kredse. Han seer Tidens mystiske Bevidsthed afspeile sig i en nordisk Kvindes Aand. Trods alle sine mangfoldige Brøst, staaer hun for ham som et Sandhedens Vidne, der paa eengang peger tilbage og fremad, varsler og forbereder den Gjenfødelse i Troslivet, der maa komme. Det er disse Tanker, som ledede mig, medens jeg arbeidede paa den nu følgende Fremstilling af Birgitta. Maatte de indviklede Undersøgelser kun ikke altfor meget svække Indtrykket af hendes Personlighed!

I.

Tidsforhold.

Middelalderens store Ideer kunde hverken leve eller døe, dens Idealer vare ifærd med at forvandles til Vrængebilleder, og det fjortende Aarhundredes Frembrud betegnes derfor af mørke Varsler. Bonifacius den 8de havde, efter Birgittas Udtryk, »sat sig i Hoffærdigheds Sæde«, han paastod, at St. Peders Sværd og det verdslige laae korsviis over hinanden, begge i hans Haand: ja han kaldte sig i dæmonisk Vanvid »de Levendes og Dødes Dommer«[1]). Jubelaaret 1300 havde Kristi Statholder seet hele Verden knæle for sin Throne i Rom, et Par Aar senere sad han paa en Skammel i Avignon som den franske Konges underdanige Hofbiskop. Da Ptolemais tabtes, sank Sværdet ud af Korsridderens Haand, hans Ideer bleve brændte paa Baalet med Jakob Molay. Saaledes var den glimrende, æventyrlige Drøm om et verdsligt Gudsrige i Virkeligheden drømt til Ende, den afløstes af en halvvaagen Tilstand, fuld af Aandesyner, der forfærde. Pavemagten havde fuldbyrdet sin Gjerning, at sammensmelte de nydannede Folk til den Eenhed, vi kalde den

---

[1]) Bullen i Bulæi hist. universitatis Parisiensis 4, 7.

vestlige Kristenhed. Men den havde kun naaet det ved at gjøre Evangeliet til en ny Lov, forvanske det tidt indtil Ukjendelighed, formørke Troen paa Kristi Fortjeneste, nedgrave den hellige Skrift, lægge et svælgende Dyb mellem Præsten, »Englenes Herre«, og Lægmanden, forsynde sig imod Folkenes Modersmaal og det naturlige Menneskehjertes Krav, fortabe sig i en saadan Afgrund af Verdslighed og Synd, at Pavehoffet var afskyet som en Vederstyggelighed. Opløsningen skred nu rask fremad. Middelalderens Magter, Pave og Keiser, kom snart i ny Kamp paa Liv og Død, Kongedømmet sluttede et uhyggeligt Forbund med den romerske Lovkyndige og Pengemanden; Grændserne mellem Ret og Uret forvirredes, Hjerterne bleve kolde, Sæderne forvildede, mekanisk Tankegang, Vantro paa de gamle Idealer og dermed paa alt Aandeligt greb vidt om sig.

Det Nye, det Friere, Sandere dæmrer frem i Kimingen, men der er endnu længe til Dag. Folkeaanderne begynde at ane Urettens Hemmelighed, deres Krav blive stærkere, Borgerstanden reiser sig, Modersmaalet vil gjøre sig gjældende: det er paa det Dante holder Dom over Pavemagten. Først Frankrig, siden Italien, Tydskland, England nedlægge høirøstet Indsigelse imod saa ublu en Kirke, hvis eneste Opgave det synes at være, at gjøre Peder til Løgner, da han udbrød: »Sølv og Guld har jeg ikke!« De fordre med stigende Heftighed Reformer, indflydelsesrige Mænd bestride Pavens Paastand paa Herredømme over denne Verdens Riger, der stiles henimod Dannelsen af nationale Kirker; det ene Kjætteri, den ene Sekt afløser den anden. Og hvor der endnu er nogen Levning af Troens Alvor, eller hvor et nyt Trosliv spirer, der speides ængstelig efter Tidernes Tegn, der bedes og arbeides. Munkeordenerne havde ofte forsøgt at stemme sig mod Tidens

Vanart og i et engere pietistisk Samfund virkeliggjøre Tanken om Kristi Efterfølgelse. Men ved at overbyde hinanden i Bodsøvelser havde de overspændt Alt, Tiggerordnerne, det sidste Forsøg paa at skabe Nyt, vare allerede udartede, stærkt udartede; om et lignende Forsøg endnu vilde lykkes, maatte staae heelt tvivlsomt. Det varer dog ikke længe, inden Fromheden finder nye Veie i frie Foreninger. Egnen fra Rhinens Kilder til dens Udløb, der hvor en Række stolte Domkirker speile sig i Vandene, er opfyldt af »Gudsvennernes« hemmelige Selskaber, mangen bømisk Præst taler et sandt og levende Ord paa sit Modersmaal, og i England optage Wycliffe og Parlamentet Kampen mod en Pave, der nu ikke er Andet, end Træl af dets Arvefjende, Frankrig. Selv de stilleste Aander kan ikke undgaae af og til at lade sig rive med af Tidens Uro. Det tilfredsstiller ikke længer, i Cellens Eensomhed at fordybe sig i sig selv og i Gud, kløve og atter kløve Begrebet, eller lade Tanken vandre de vide Veie gjennem Tilværelsens Riger. Det tilfredsstiller heller ikke, at fordybe sig i Kunsten, lægge Steen paa Steen og reise disse mægtige gothiske Taarne og Tinder, der pege mod Himlen. Det kæmpende Frihedsliv kræver sin Ret: og med de aandelige Kampe slynge de verdslige sig sammen. Overalt i Vester en ubestemt Længsel efter Frihed, Strid, endeløs Forvirring, Skjoldtid, Ulvtid, Frænde trods Blodet Frænde værst, ængstelig Forventning som ved et frembrydende Uveir; kun i Øster et hendøende Livs Stilhed. Men paa den store Skueplads synes Mørkets Magter endnu at raade.

Skjøndt Norden er politisk deelt, løber Udviklingen i Kirke og Folkeliv dog jævnsides; eensartet Folkelighed og Munkene, især Tiggerordenerne, der danne en organiseret Provinds Dacia, virke mere hertil, end Lunds Primat over

Sverige. Forholdene heroppe vare kun forsaavidt forskjellige fra dem i det øvrige Europa, som Befolkningen ikke var skreden nær saa langt frem i Udvikling; især stod Sverige tilbage, thi dets Beliggenhed afskar det fra Vesten og knyttede det sammen med det barbariske Østen. Middelalderens Ideer have her endnu nogen Livskraft. Adelstand og Borgerstand, disse Leensrigets Fostre, ere først ifærd med at forme sig, endnu ikke fuldbaarne, de ruste sig til Kamp med Kronen, der paa sin Side gjerne lytter til den nye Tids Kald. Allevegne sidder Retten i Spydstagen, Landeveiene gjennemstreifes af Skarer i Jern og Plade, det er en Tid fuld af Voldsomhed og Troløshed, og Kongestammen, Folkungerne, gik selv i Spidsen; den har Lyst til at give Love og Lyst til ikke at holde dem. Hvad de første Missionærer kan have bragt af en noget renere Kristendom, er deels blandet med Levninger af Hedenskabet, deels gaaet under i en Vandflod af romerske Overleveringer. Folkeaanden i Norden, der nys havde givet stærke Livstegn og skabt en heel Bogverden paa Modersmaalet, er nu lagt i Bast og Baand, den skulde først gaae gjennem en høiere Dannelsesanstalt. Vel lod Dominikanerne og i det Hele Tiggermunkene til paany at ville oplive den gudelige Brug af »Lægmandstunge«; i Norge, rimeligviis ogsaa i det øvrige Norden skulde Evangeliet under Messen lyde i Modersmaalet[1]), en religiøs Opvækkelse var umiskjendelig. Men hvor forsømt er dog ikke Folkeunderviisningen, hvor snart ikke det Nye kommet i Forfald! Latinen sidder paa Dronningsædet, hist og her staaer en tarvelig Kloster- eller Domskole. Og hvilken Latin taler »den aandelige Stand«, af hvad Art er vel den høiere

---

[1]) R. Keyser den norske Kirkes Históric I, 196..

Dannelse den praler med? Fra Rom har den lært flere Lyder end Dyder. Det aandelige Liv er saa forkommet, at næsten Hvermand kun har Sands for sit Eget, med Vold eller troløs List tragter han efter at sætte sin Villie igjennem; Kirke, Rige, Folk, Alt befinder sig i Opløsning. Hos Faa er Bevidstheden levende om det jordiske Fædreneland, hos Færre om det himmelske, hvor flittige de end kan være i at iagttage den paabudte mekaniske Gudstjeneste. I Danmark især lever Massen af Folket og Præstestanden hen i en verdslig Døs, og veed ikke af bedre at sige.

Det hænder ofte, at aandelig formørkede Tider ogsaa i det Ydre hjemsøges af Ulykker, thi Naturen staaer i et hemmelighedsfuldt Forhold til Aandens Verden. Og et halvdannet Folk, som ikke ganske er fremmed for den lønlige Følelse, at det er i Syndens Magt, speider omkring sig fuldt af Ængstelser; det seer Pest og Død lure allevegne, det føler Jorden bæve under sig og frygter for at Himlen og dens Stjerner skal falde ned og sønderknuse det. Saaledes var det nu. De kolde Hjerter havde en Fornemmelse af at Luften var svanger med Torden, og en Anelse om store Ulykker og Gudsdomme gik gjennem dem, en Frygt for at de sidste Tider vare nær forhaanden. Falske og sande Profeter varslede derfor overalt, fra Pavens og Kongens Hof til den ringeste Hytte. Ofte var det Kvinder, der traadte op med Syner og Spaadomme. Middelalderen er Kvindens Tid, det viste sig selv under dens Opløsning, og i det 14de Aarhundrede førte, efter en aandrig Historikers Bemærkning[1]), Kvinden som Helgeninde og Profetinde, men stod ogsaa forrest i Kjætternes Række. Det var i denne Tid, under disse Forhold at den

[1]) Michelet histoire de Françe 3, 196.

hellige Birgitta fødtes ved Aarhundredets Begyndelse og Dronning Margrethe ved dets Midte: begge nedstamme de fra vore gamle Kongeslægter, begge høre de til de mærkeligste Personligheder, Norden har frembragt.

II.

Birgittas Slægt, Lagmand Birger Person og Fru Ingeborg; Birgittas Barndom paa Finstad og Aspenæs, Fru Ingeborgs Død; Birgittas første Syner.

Finstad Gaard ligger i Upland, Sjuhundra Herred, Skederid Sogn, henved 8 danske Mile øst, lidt tilsønder for Upsala, i en Indsænkning af Landet, hvorigjennem det Vanddrag gaaer, der søger sit Udløb i Vigen ved Norr-Telge. Egnen, fuld af mindre Søer, Strømme og Smaakuller, er tæt begroet med Barskov men dog ikke uskikket til Agerbrug. Den nærliggende Indsø Bjørken har vakkre Bredder, fra dens nordøstlige Ende løber en Aa forbi Gaarden mellem lave Aaser, hvor Asp og El, Birk og Gran vexle med hverandre; i Hedenhøs var det en Offerlund, talløse Bautastene, Runestene, Kæmpehøie, Steensætninger i Dalgangen og paa Bakkeheldet minde endnu den Dag idag om Livet, som havde hjemme i disse Egne[1]. Ved Begyndelsen af det fjortende Aarhundrede holdt Uplands Lagmand Birger Person og hans Hustru Ingeborg Bengts Datter Disk og Dug paa Finstad; begge regnede de sin Æt ned fra Nordens Konger. Birger hørte til den

---

[1] L. Salvius beskrifning öfver Sveriget og Dahlbergs svecia antiqua & hodierna give os et Billede af Finstad og dets Omgivelser, som jeg paa flere Steder benytter.

Slægt, som siden i Anledning af et Giftermaal optog Navn efter de danske Braher. Hans Fader Peder var Lagmand i Tiundaland, dennes Fader, Anders til Mohammar, skal nedstamme paa Sværdsiden fra Kong Sverker den første, Blotsvends Sønnesøn, en ivrig Kristen efter Tidens Vilkaar og Sødskendebarn til Kong Erik den hellige. Ingeborg stod i Slægtskab med den regjerende Kong Birger Magnusson; thi hendes Fader Bengt til Ulfåsa, Lagmand i Østergøtland, var en Broder til hans Farfader Birger Jarl og en Søn af Magnus Måneskӧld og Ingrid Ulfva. Hun hørte saaledes til Folkungernes urolige Æt, hvis Stammefader, Jarl Folke hiin tykke, var gift med Ingrid, Datter af den danske Knud den hellige[1]). Ætten paa begge Sider talte, foruden mange begavede men ellers sædvanlige Verdensmennesker, tillige Mænd og Kvinder ligesaa berømte for Fromhed som Rigdom og Vælde; der var dem, der havde bygget »Broer for Fædres Sjæle«, skjenket rige Gaver til Kirker og Klostere og som Pilgrimme besøgt de hellige Steder, Rom og Jerusalem.

Næstefter Thorgils Knutson og Mads Kettilmundson fandtes ingen Mand i hele Sveriges Rige, der kunde

---

[1]) Stamtavlen i I. P. F. Königsfeldts genealogisk-hist. Tabeller over de nord. Rigers Kongeslægter, Tab. 13, i I. Gustafson Örnewinges genealogia Brahæa efter den Visingsborgske Kodex, 14 og 40, I. Messenii theatrum nobilitatis Svecanæ 133 flgde, Acta sanctorum Oktober 4 T. 377 flgde. Ætledningen er dog ikke hævet over alle Tvivl, see Strinnholm Sv. folkets hist. 4, 289 flgde m. H. t. Bengt. Om det falske Navn Sigrid istedenfor Ingeborg, som Kanonisationsbullen angiver, see Acta sanctorum 377; en anden, dansk men næppe rigtig Fortælling om Ingeborgs Fader omtales i Lagerbrings Svea Rikes historia 3, 334. Birgittas Storhed voxede, som det saa ofte gaaer, med Frastanden i Rum og Tid. Revelationernes Forsvarer Johannes af Turrecremata kalder hende principissa Sveciæ, og hos Andre som R. Hospinian i hans de origine monachatus er hun forfremmet til »regina.«

maale sig med Lagmand Birger Person. Diplomerne vise os hans forbausende Rigdom paa Leen og Jordegods i Upland, Nerike, Østergøtland, Smaaland, Møre, paa store Gaarde med Fæstere (Landbo), paa Saugbrug og Laxegaarde; ogsaa Smeltehytter fandtes paa Eiendommene. Hans Myndighed som Lagmand strakte sig ikke blot over Tiundaland men alle Uplande, hvortil Nordlandene regnedes med[1]): det var fra Arildstid den fornemste Lagstol i Riget, dens Indehaver havde Sæde i Rigens Raad, og Indtægterne af den maae have været store. Hvor han træder op, er han omgiven af en næsten kongelig Pragt. Endnu hørte han vel kun til »de velbaarne Svende af Vaaben«, men inden faa Aar tjente han sig de gyldne Sporer. Han stod i et fortroligt Forhold til Kong Birgers Brødre, Hertug Valdemar og Hertug Erik, og glemte dem ikke, da de bleve myrdede: fra Patriarken i Alexandrien og 13 andre Biskopper skaffede han sig et Brev, hvori Aflad tilsagdes Enhver, der bad for hans eller de dræbte Hertugers Sjæl[2]). Til hans jævnligste Omgangsvenner hørte Hertug Erik, hvem Folket kaldte »den milde«; det var en kjæk, vensæl Herre, ret et Mønster paa en Riddersmand. Store Planer om Herredømme i Norden laae og dæmrede hos ham, især efter Giftermaalet med den norske Kongedatter Ingeborg[3]), og for Tidens Underfundighed var han ingenlunde fri. Herr Birger selv var vide kjendt som en dygtig, retsindig Mand, vel oplyst i Alt hvad der dengang krævedes af Statsmanden. Især var han hjemme i Lovgivningen, ikke forgjæves havde han Aar ud og ind frem-

---

[1]) Peringsköld monumenta Sveogothica 28.

[2]) Diplomatar. Svecanum 3, 527.

[3]) Werlauff om Krigene mellem Danmark og Norge i Slutningen af 13 Aarh. o. s. v. i Molbechs nordisk Tidsskr. 2.

sagt Uplandsloven for Folket. Længe havde man heroppe maattet hjælpe sig med »Vigers flockar«, der havde sin Rod dybt inde i Hedenskabet og, trods nogle Ændringer, kun slet svarede til kristne Sæder. Da blev Birger stillet i Spidsen for et Udvalg, som forfattede den nye Uplandslov, Thinget vedtog og Kongen Aar 1296 gav sin Stadfæstelse[1]. Og ligesom han udmærkede sig ved Kløgt, saaledes ogsaa ved Fromhed. Hver Fredag skriftede han for sin Huuskapellan: »jeg vil mig om Fredagen, sagde han, saa tilrede, at jeg kan være redebon de andre Dage at taale, hvad Gud tækkes jeg skal taale«. Hvor det gjaldt Almisser og Gaver til gudelig Brug, var han aldrig den Sidste, fra Grunden af havde han ladet flere Kirker opføre og byggede nu Skokloster paany op for Cisterciensernonnerne. Han og hans Hustru vare utrættelige i Gudsfrygtigheds-Øvelser, især gik der Ry af deres Pilgrimsreise til St. Jakob i Kompostella. Nu stod han i sin fulde Manddomskraft. Ligstenen over ham i Upsala Domkirke, hvis vi tør stole paa den, viser os en Riddersmand i Ringebrynje med Sværd og Skjold og et godt Udtryk i Ansigtet; Skjæg bærer han ikke der[2].

---

[1]) Genealogia Brahæa 17, 18, Peringsköld monum. 36, Strinnholm svenska folkets hist. 5, 78 flgde.

[2]) Birgers vita St. Birgittæ i Acta sanctorum Oktober T. 4, c. 1 taler ikke om Forældrenes Pilgrimsfærd til Jerusalem, som hendes Levnet, det foran Klosterreglor i fornskriftsällskapets Samlinger og det af Margrethe Klausdatter, vil vide skal være gaaet for sig. Jeg følger Ærkebiskop Birger som sikkrest Kilde. Bidrag til at skildre Birger Person findes hos Margrethe Klausdatter, (Udgaven af Rietz i hans script. sv.), i Gustafson Örnewinges genealogia Brahæa, i fornskriftsällskapets og Ærkebiskop Birgers Levnetsbeskrivelser af Birgitta, i I. Messenii theatrum nobilitatis Svecanæ 133 flgde, Peringskölds monum. Sveogothica og Elleråkerensia og Ættartal samt Strinnholms svenska folkets historia, 5 fl. St.

Fru Ingeborg var Herr Birgers anden Hustru, men han havde ingen Børn af første Ægteskab. Hun omtales som en from og god Kvinde, rig paa huuslige Dyder, i enhver Henseende sin Huusbond værdig. Kun en og anden blandt hendes altfor asketiske Veninder i Klostret kunde det forarge, at hun holdt over Anstand i Dragt og Sæder[1]). Den nærmeste Familie bestod af Mænd og Kvinder, hvis fromme Sind gjorde Opsigt i en troløs Tid og var en Pryd for de Stillinger, de indtoge. Israel, Birgers Broder, som just døde i disse Aar[2]), var Domprovst i Upsala. Dennes Nærpaarørende[3]) og Eftermand, Anders And, var en høilærd Mand, der brugte sine Rigdomme til milde Stiftelser; det var ham, som grundlagde Helligaandshuset i Upsala og domus upsalensis i Paris, et vel indrettet Kollegium for svenske Pariserklerke. Han hørte til Birgers fortroligste Venner. Ingeborgs ene Søster Ramborg, gift med Erengisle Plate til Svanshals, blev allerede i levende Live betragtet næsten som Helgeninde. Den anden, Ingrid[4]), Drost Knut Jonsons Hustru, var en forstandig og dygtig Huusmoder.

Et Par Børn vare Frugten af Birgers Ægteskab, da Fru Ingeborg atter følte sig frugtsommelig, det var med

---

[1]) Saaledes fortælle Margrethe Klausdatter og Livet i fornskriftsällskapets Saml.; vita abbreviata i Revelationes (Udg. Rom 1628) 2, 476 siger derimod, det hændte Birgittas »avia«, medens Ærkebiskop Birger i acta sanctorum udtrykker sig utydeligt om denne Sag.

[2]) Diplom. Svec. 3, 225.

[3]) S.steds 2, 361.

[4]) Saaledes benævner Margrethe Klausdatter hende hos Rietz, medens de gamle Efterretninger i Gustafson Örnewinges geneal. Brahæa 13 kalde hende Katharina. Navnet faaer vel staae hen tvivlsomt. Om Ingeborg fortælle fornskriftsällskapets, Ærkebiskop Birgers og de Andres vitæ fl. St.

Birgitta. I denne Tilstand blev hun paa en Søreise under Øland overfalden af Storm, Skibet stødte mod en Klippe og mange druknede af dem, der vare ombord, baade Mænd og Kvinder. Men den raske Hertug Erik kastede sig uden Betænkning i Bølgerne, greb sin Vens Hustru og bragte hende uskadt i Land; at Forholdet mellem Birger og ham fra den Dag blev endnu hjerteligere, er en Selvfølge. Natten derefter, saa fortælles der, havde Fru Ingeborg et Syn: »nu blev du frelst, sagde en Engel til hende, for det Barns Skyld, Du bærer i dit Liv; det er Dig skjenket af Gud, opfostre det derfor i Guds Kjærlighed«! Fortællingen er ikke usandsynlig og lader sig med Lethed forklare psykologisk. Paa Øland ved Byen Kläppinge, hvor et Næs skyder ud i Havet, staaer et smukt Steenkors, 5 Alen høit. Det skal være reist af Birgitta til Minde om Tildragelsen, i fordum Tid offrede mangen Sømand her for god Bør i Jesu Navn [1]).

Det maa have været i Aaret 1302 eller 1303 [2]) at Birgitta blev fød paa Finstad, Legenden er ikke sparsom

[1]) Beretningen om Skibbruddet staaer i alle gamle vitæ; man antager gjerne, at Erik var Redningsmanden, skjøndt de ældste Beretninger lade uafgjort, om det var ham eller Hertug Valdemar. Om Steenkorset, A. A. Afzelius svenska folkets sago-häfder 5, 27—28.

[2]) Det angivne Fødeaar er forskjelligt fra det sædvanlig angivne, nemlig 1304, men stemmer med acta sctorum Oktober 4, 382 flgde. Fødeaarets Beregning afhænger af Dødsdagens, og denne er 23 Juli 1373, hvad senere nærmere skal paavises. Diarium vadstenense til 1373 og vita abbreviata i revelationes (Rom 1628) 2, 480 siger, hun døde i det 70de Aar. Pavebullen af Bonifaz 9 foran i revelationes, lader hende leve ind i det 71de Aar, medens revelationes extravagantes c. 8 siger, hun kom til Rom i sit 42de Aar og levede efter at være reist fra Sverige 28 Aar, hvilket tilsammen gjør 70 Aar. Herefter var hun altsaa i Juli 1373 omtrent 70 Aar og rimeligviis, som Paven angiver, noget over; hun maa følgelig være født 1302 eller 1303. Ad en anden Vei kommer jeg

med at knytte de vidunderligste Begivenheder til denne Fødsel. Hun var tre Aar fyldt inden hun kunde tale, men begyndte da paa eengang derpaa, og det langt bedre, end Børn ellers i den Alder. Efter Skik blev hun opdraget i Jomfruburet paa Gaarden, hun lærte sye, strikke, slaae Væven, baldyre, maaskee lege paa Harpen: kort alle kvindelige Færdigheder, der passede sig for en ung Pige af Stand. At hun tillige har lært at læse og skrive, ere vi efter Forholdene i Faderens Huus fuldt berettigede til at antage. Ved Hjælp af Diplomer, af Tidshistorien, Legenden og »Aabenbarelserne« kunne vi danne et Billede af hendes Barndom. Især er den sidstnævnte Kilde af Vigtighed, thi jævnlig falde der Streiflys fra den, som ikke lade i Tvivl om, hvilke Indtryk fra sin Omverden hun tidligst har modtaget.

Til en Begyndelse sætte vi os ind i Livet paa en af Datidens Herregaarde. Finstad var næppe en gothisk Borg med Taarne, takkede Muurkroner og Glasmalerier i Vinduerne; vi veed end ikke, om den har havt noget Steenhuus. Snarest maae vi forestille os, at Hovedbygningen lignede den paa Ornæs i Dalarne, der staaer endnu som for 500 Aar siden: et Huus af svære Bjælker, to Stokværk høit, med Svalegang udenom det øverste, Udsiderne rødtmalede og belagte med Træskjæl, Taget af Spaaner. Glasruder hørte dengang til Sjældenhederne i Sverige, i den Sted hjalp man sig med udspændt Linned, Blærer eller Pergament; for Forsvarets Skyld vare Vinduesaabningerne

omtrent til samme Tidspunkt, Paven angiver. Da hun nemlig blev gift, gik hun, som jeg siden skal godtgjøre, i sit 14de Aar; nu var hun Kone 20de Sept. 1316, og blev det vist næppe længe før den Tid ifølge Dokumentet i Diplom. svecanum 3, 275.

faa og smaa, tildeels anbragte i Taget. Til Skjønheden toges intet synderligt Hensyn. Gaardens Behov krævede en Hal, der tidt gik gjennem hele Huset og havde Taget til et Rustkammer, Borgkapel, Jomfrubuur, Borgestue, Loft, Badstue o. s. v. Kapellet paa Finstad ødelagdes tidlig ved Ildsvaade; i den Tilstand er det afbildet i Dahlbergs bekjendte Kobberværk: Væggene her ere Klippeblokke, Taget borte, Buskværk og et stort Løvtræ overskygge Gulvet. Gaardens Beliggenhed begunstigede ikke Forsvaret, desto sikkrere kan vi være paa, at den var vel befæstet. Det er Borgbygningens Tid i Sverige, og ingen Mand i Birgers Stilling kunde undvære »Skjerm og Skjold«: Volde af sammenstablede Klippestykker, Pallisader, maaskee Grave med Vindebro, massive Blokhuse, der i Feidetid kunde rumme en heel Besætning, smykkede med udskaarne Stolper, med Spiir og forgyldte Veirfløie, som vi endnu træffe det paa mangen gammelnordisk Gaard: Alt i Forening maatte danne et anseeligt Billede i det stille, skovgroede Landskab. Især naar vi tænke os Vagter paa Volden og Banneret udslaget med Herr Birgers og Fru Ingeborgs Vaabenmærker, de to Englevinger og Løven. Det Indre savnede næppe sin Hygge: Snitværket paa Væggene og de jernbeslagne Egedøre fra hiin Tid bærer Præg af troskyldig Kunst, man sporer byzantinske og oldnordiske Mønstre, — vi kjende det fra Musæerne. Af Stole brugtes kun faa, et Skab hist og her, iøvrigt meget tarveligt Bohave: men paa Bænken laae Bolstre, Hallen klædtes med Tæpper, paa Bordet stode Fade, vældige Kruus og Drikkehorn, Alt af det blanke Sølv. En saadan Borg var gjerne omgiven af »Abildgaarden«, af »Rosenlunden«, en Slags Park, af Stald og Lader, samt en lang, noget uordenlig Række Huse

til Tjenestefolk og Hofmænd, hvor de boede, naar der ikke var Feide [1]).

Trælle har Birger næppe havt, thi Trællestanden forsvinder nu i Sverige »til Guds og Marias Ære«; selv havde han i Uplandsloven forbudt Salg af dem, »fordi Kristus blev solgt og løste alle Kristne«. Tallet paa hans frie Arbeidsfolk og Tyende har derimod været betydeligt: det var ikke Skik at tye til fremmede Haandværkere, en Gaard maatte selv være sig om Folk paa Stedet, der forstode at smedde Vaaben saavelsom Plougjern, at mure, tømre, snedkre, sye Sko og Klæder. Mads Kettilmundson holdt dengang paa sine Gaarde ikke mindre end 5 Huuskapellaner, en Deel Løbere og Kokke og Masser af Tjenestefolk. Hvor stor den Flok Hofmænd var, der bar Birgers Farver, vide vi ikke, men en Herre, hvert Øieblik udsat for ridderlig Feide, kunde umulig nøies med faa Folk. Det var retløse Tider, de saakaldte »Storflokke« streifede omkring; pludselig brød en Skare Krigsfolk frem af Skoven, skjændte og brændte, tvang Bonden eller Klosteret til at føde sig og øvede meget Hærværk, derpaa forsvandt den hastig som den kom. Kongebud, det ene efter det andet, befalede vel, at ingen Herre af Rigens Raad, som ikke var Biskop, maatte ride ud af sin Gaard med flere end 12 rustede Ryttere, dog sjælden blev Befalingen efterkommet.

---

[1]) Geijers og Strinnholms svenska folkets hist., Olai Magni historia de gentibus septentrionalibus, Joh. Magni hist. metropol. eccl. fl. St. f. Ex. 23, en Disputats af Schultze de prædio Ornäs og Beskrivelser i Kæmpeviserne (s. lign. Vedel-Simonsens Afhandl. i Molbechs nordisk Tidsskr. 3), levere Stoffet til den meddeelte Skildring. Diar. vadstenense 1493 fortæller om en Ridder, som i sin Stue blev skudt gjennem Tagvinduet. Hvert Træk saavel her som i de følgende Skildringer har jeg historisk Hjemmel for, men jeg kan ikke altid henvise til den, uden at blive altfor smaalig.

En Gaardsret begynder at danne sig ved Kongens og de Stores Hoffer, som 1319 fik kongelig Stadfæstelse. Al Dobbel og Tavleleg forbød den strengelig. Straffene vare haarde: at »nyde Borgfængslet, stinges gjennem Haanden, miste Øret eller Huden, hænges«. Blandt Krigsfolkene opregner Loven Hirddrenge, mindre Mænd og Smaasvende: sikkert har mangen velbaaren Svend agtet det for en Ære, at følge Herr Birgers Banner i Orlog[1]).

En saadan Herre førte et patriarkalsk Liv, som i flere Henseender gjenkalder os de gamle Fylkekongers: vi kjende det fra Snorres Sigurd Syr, der er tegnet med ligesaa megen Aand, som fotografisk Troskab. Befolkningen paa hans Godser var ham Mandskab og Huldskab skyldig, selv Odelsbonden, »Mand for sig« bøiede sig for ham. Sandsynligviis sad han og hans Familie til Høibords i Hallen midt imellem Hofmænd og Tjenestefolk. Han maatte idelig være i Virksomhed, allerede den Gaards Drift, han paaboede, krævede ikke Lidet. Saa maatte han hen i Huggehuset eller Smedien, saa være ved, naar Høet kjørtes ind eller der skulde skoves, saa gjøre langveis Reiser, naar der var kjøbt en ny Gaard eller der skulde ryddes et Stykke Svedieland i Vildmarken, eller Smeltehytterne og Saugbrugene trængte til Eftersyn paa fjerntliggende Eiendomme: saa gjennemgaae Regnskabet med sine Sysselmænd, saa sørge for de Fattige. Agerdyrkningen stod paa et lavt Trin, ofte kom der Uaar, Sæden frøs bort paa Agren; dette og de urolige Tider, de mange smitsomme Syger bragte stor Elendighed over Smaafolk. Finstad var nu ikke den Gaard, hvor der førtes et yppigt Liv, medens den Fattige forgjæves bankede paa.

---

1) Om Mads Kettilmundsons Huusstand, Lagerbring Svea-Rikes hist. 3, 329—30. Gaardsretten haves trykt i I. Hadorphs Biärköa-Rätten.

ikke blot ved Juletider, naar det allevegne i Norden gjaldt for kristen Pligt, selv at lægge en Kjærv ud i Sneen for Himlens Fugle, ikke blot ved de store Gilder, naar Fattigmand fik sin Plads nederst i Hallen og blev fyldt til Overdaad: nei ved alle Leiligheder var der Hjælp at hente paa Finstad. Den lille Birgitta blev Vidne til at hendes Fader og Moder tørrede mangen Taare bort, og tidlig lærte hun her Medfølelse med den menneskelige Elendighed.

Selv saa rig en Stormands Anseelse steg betydelig, da Uplands Bønder kaarede ham til Lagmand. Thi tilsyneladende laa Kaaret endnu i Bondens Haand, skjøndt en Vending i Forholdene var kjendelig; allerede kalder Kongen ham »sin tro Mand«. Det var Lagmandens Pligt, aarlig fra Thinghøiene at »kvæde Loven« for Folket, være Overdommer i sit Landskab, og tillige hævde dets Rettigheder selv ligeoverfor Kongen. Hvor djærvt havde ikke mangen Uplands Lagmand røgtet dette Hverv! Naar nu Birger gjorde en af sine mange Reiser til Kongens Gaard, forat deeltage i Styrelsen med de andre Herrer, har han ofte, trods de forandrede Forhold, talt alvorlige Ord: han var opfyldt af sit Kald som Mægler mellem Konge og Folk og var ikke den, der skyede at træde sin vrede Herre under Øinene, naar han kun havde en god Sag at føre. Svagere synes han derimod at have viist sig overfor Hertugerne, hans Venner. Upland tilfaldt dem ved Delingen, de betroede ham Skatteoppebørselen her, ødselt som de levede vare de stadig i Nød for Penge, og mangen Skat maatte han kræve, som ikke var bevilget efter Loven[1]).

---

[1]) Udtrykket »tro Mand« staaer i K. Brev om Uplandsloven 1296 i Genealogia Brahæa 17 og Dipl. Svecan. 2, 203. Forskjellige Diplomer s.steds og hos Strinnholm, svenska folkets historia 5 paa fl. St. oplyse Birgers Forhold som Hertugernes Skatteopkræver.

Hvor en Lagmand gjorde Fyldest for sin Stilling, maatte han være fortrolig ikke blot med Landskabets men hele Rigets Love og Sæder, dets Sagn og Saga. Det var i en svensk Lagmand Æskilds Huus paa Vestlandet, Snorre Sturleson samlede en Deel af sine Efterretninger om Sverige; Æskild var Broder til Birgittas Morfader Bengt. Herr Birger har i saa Henseende Intet forsømt, og det saameget desto mindre, som hans og hans Hustrues Familiehistorie jo næsten paa alle Punkter berørte Folkets. Fortællingerne herom og de historiske Viser, som Adelen skattede høit, maae tidlig have gjort Indtryk paa Birgitta, opvakt og videbegjerlig var hun altid. Hun blev da fortrolig med hvad der i hine Dage virkede meest dannende ved Siden ad Kirkens Overleveringer, med sit Fædrenelands Love og Historie; hendes historiske Sands vaktes, hun lærte at elske sit Land og sit Folk og maatte næsten uden selv at vide det faae Syn for Lagmandens Kald som Folkets Talsmand overfor Kongen. Saaledes spirede en politisk Interesse. »Aabenbarelserne« ere fulde af Træk, som tilstrækkelig godtgjøre dette, overalt skimter det igjennem og træder nu og da frem med Bestemthed. Et Sted taler hun til Magnus Smek om hans slette Raadgivere i Udtryk, der kun forstaaes af den, som kjender Fortællingen hos Snorre om Arnvid blinde, Freyvid døve og Thorvid stamme[1]). Naar hun i stærke Ord

---

[1]) Revelationes l. 8. c. 20, sammenlign Snorres Hellig-Olafs Saga c. 48. Birgitta har næppe læst Begivenheden hos Snorre, men hørt den fortælle hjemme. Interessen nemlig for de gamle Sagaer var stærkt i Aftagende i Norge, og det bahusiske Register over Kong Magnus's Eiendele nævner svenske Bøger, men ikke en eneste norsk, see Munchs norske Folks Hist. 2den Afd. 1, 363. Om hendes politiske Interesse, see Kristi Advarsel, revelationes l. 6 c. 27. Men jeg vil senere komme til at oplyse Alt, hvad der i dette Parti

straffer Kongens og Folkets Synder, da er Profetinden ved Hove kjendelig en Datter af Uplands Lagmand. Ja, hendes politiske Interesse bliver saa mægtig, at hun føler den som en Fristelse, hun maa kæmpe imod med alle Aandens Vaaben.

Vi kjende enkelte af de Familiehistorier, der paa Finstad gik fra Mund til Mund. Ingeborgs Fader, Bengt Lagmand, fortaltes der, havde forelsket sig i Sigrid den fagre, en fortræffelig Pige men af ringere Byrd. Deres Giftermaal var derfor en Torn i Øiet paa hans Broder, Birger Jarl, der styrede Sverige med kongelig Magt. Forat haane sendte denne hende en Kjortel, halvt af Gyldenstykke og halvt af Vadmel; men Bengt lod Guld og ædle Stene sye fast paa Vadmelen, saa de ganske skjulte den og gjorde den langt kosteligere end den anden Halvdeel. Det harmede Jarlen, i Forbittrelsen undsagde han sin Broder paa Livet, samlede Folk og vilde storme hans Gaard. Ved Efterretningen herom flygtede Bengt bort og holdt sig skjult i Skovene, efterat han først havde taget det Løfte af sin Hustru, at hun skulde modtage Jarlen det bedste, hun kunde: thi han stolede paa hendes Skjønheds Magt. Alting laa altsaa aabent og uden Forsvar, ingen Mand i Vaaben mødte den vrede Jarl, da han i Spidsen for sin Skare kom sprængende ind i Gaarden. Men der stod Fru Sigrid, prægtig paaklædt, i al Elskværdighed, og hilste ham bly, frygtsom og ydmyg. Og Synet af hende kunde han ikke modstaae, med Eet var den stolte Herre som forvandlet, sprang af Hesten, omfavnede og kyssede hende hjertelig og udbrød: »sandelig, kjære Søster, havde

om Barndommen gjøres sandsynligt ved Henviisning til revelationes.

min Broder ikke fæstet Eder, skulde jeg vel gjort det!« Strax blev der sendt Bud til Skoven til Herr Bengt, og fra det Øieblik vare Brødrene udsonede. Den, der fortalte Historien, knyttede gjerne nogle Betragtninger til den, om den mærkelige Lighed mellem Fru Sigrid og Dronning Esther; thi Sigrid viste sig alle sine Dage ligesaa from og ydmyg, som hun var fager. Saadanne Familiehistorier maatte vække glad Bevidsthed hos den, der tilhørte saa stolt en Æt. Der gaves ogsaa dem af en ganske anden Art, som vakte Rædsel og Afsky. Blandt dem alle gjorde dog ingen det dybe Indtryk paa Birgitta, som hvad der berettedes om Ættens fromme Konger, Knud den hellige i Danmark, Sverker den første og Erik den hellige i Sverige,

»I helgd och frid
Som lambet blid,
I fejd och krig
Som lindorm wig«!

Aldrig blev hun kjed af at høre om deres Idrætter og deres Martyrdød, og tidlig har den Tanke grebet hende, engang at kunne træde i deres Fodspor. »Af saadanne hellige Kongers Blod ere vi komne«, det var Omkvædet paa alle Fortællinger, var Familiens egenlige Stolthed, og blev ogsaa Barnets; med Aarene voxede den til den Høide, at hun følte dens fristende Magt[1]).

Medens Fortællingen om gamle Tider ikke kunde Andet

---

[1]) Historien findes hos Margrethe Klausdatter, Rietz script. svec. medii ævi 3, 196—97. Om Nedstammelsen fra de hellige Konger og hendes Stolthed herover, see hendes Levnet i Klosterreglor, fornskriftsällsk. skr. III, i Breviarium scarense, trykt i Spegels skriftelige bewis etc. 141. i vita ved Birger i acta sctorum Okt. 4 T. c. 1. og i revelationes extravagantes c. 93.

end virke stærkt paa Birgitta, gjælder det Samme om Dagens rystende Begivenheder, hvori hendes Fader tilmed havde en Hovedrolle. Folkungaættens Historie, denne Vildhed i Lidenskaben, denne Trods mod Blodets helligste Baand, er ligesom en Efterklang af Hedenskabet; og det upsvenske Hedenskab var det skumleste i Norden. Det er hedenske Skikkelser med et Anstrøg af Riddertidens Sæder, som nu kæmpe sammen. Kong Birger og hans Brødre, Erik og Valdemar, stode i Vaaben mod hverandre. Kongen, støttet af sin Svoger Erik Menved, tragtede efter forøget Magt og vilde kue de vældige Leensmænd; idet Hertugerne rustede sig, faae de Udseende af at forsvare Kirkens og Folkets Ret, hvorfor baade den og Stormandsvælden slutter sig til dem. Der fulgte nu i Birgittas spæde Barndom en Række Kampe og samvittighedsløse Handlinger paa begge Sider: Thorgils Knutsons Henrettelse, Håtunalegen. Derefter blev Riget deelt mellem alle tre Brødre, hvorved en stor Part af Upland faldt i Valdemars Lod, Kampene afløstes af roligere Aar. Vi kjende Lagmand Birgers Forhold til Hertugerne, han stod paa deres Side, men hans Holdning var den sindige Mands, hvem Kongen derfor endnu tilnød kunde taale.

Nu var der, som sagt, kommet roligere Tider, nu kunde Ridderne tænke paa at nyde Livet. Birger var en gjæstfri Herre. Ofte blæste Kuren paa Finstad i Hornet og meldte enten Herr Mads Kettilmundson, Birgers Svoger Drost Knut Jonson, Hertug Erik eller en anden Stormand. Da blev der muntert paa Gaarden, Vaabenklir, Hestetramp; Fru Ingeborg fik Hænderne fulde med at modtage Gjæsterne. Jagthornet lyder, en Jægerflok tumler sig i de vidtstrakte Skove og jager snart Elgen, snart Ulven og Bjørnen. Eller Skrankerne reises, stumpe Landser brydes i Dystløbet, til-

fods prøves Kampen med Sværd, medens Ridderne opbyde hvad de kunne af Vaabenpragt, og Damerne glimre i Bliant, Skarlagen og Hermelin. Det fjortende Arhundredes Begyndelse viser os i Norden Ridderlivets Flor, slebne Sæder, ofte ædel Stræben, dog ved Siden deraf Underfundighed og Raahed, ja de vildeste Lidenskaber. I Frankrig var der dengang allerede, idetmindste til en Tid, sat Straf for Turneringer: men hos os søgte Kong Erik Menved, Kong Birger, Hertug Erik at overbyde hverandre i Ridderspil. Over Hertug Eriks som over Kong Eriks hele Færd var der udbredt en Duft af Ridderlighed, vi ellers sjælden træffe i vore Lande. Hvor yndede han ikke den romantiske Sang og Saga, der nu afløser det gamle Nordens, efterat de romanske og nordiske Folk ere traadte i levende Forbindelse med hinanden! Høist sandsynligt var det for hans Skyld, hans Svigermoder, Dronning Eufemia i Norge, lod Ivan Løveridderen, Hertug Frederik af Normandiet, Flores og Blanzeflor oversætte paa svenske Riim[1]. Den hele Sagnkreds om Kristi og Apostlernes ridderlige Efterbillede, Kong Artus og det runde Bord, blev omplantet i nordisk Bund, og Livet skulde formes efter dens Idealer om Elskov og Ridderlighed. Naar da Turneringen var endt, naar Kjerterne lyste i Salen, traadte den unge Ridder Dandsen med sin Jomfru efter Melodien af en Vise, Giger, Trompeter, Piber og Trommer ledsagede Sangen; imidlertid sad de Ældre omkring Kruset med Skaktavl eller Tærningerne for sig. Skjalde reiste ikke længer fra Hof til Hof, og Norden kjender ikke til nogen Minnesanger; det er Folkevisen, som træder i Drapaets Sted. Af og til slog da en Jomfru eller

---

[1]) Liffman og G. Stephens Udgave af Ivan, XI og XVII, Klemmings Udg. af Blanzeflor VII flgde.

adelig Svend »Harpen af Guld« og sang dertil; iøvrigt underholdt simple »Legere« og »Gjørere« (Aktører) Selskabet. De lode Aben dandse, Bjørnen gjøre Kunster, de bragte Nyheder i Gaarde, efter al Rimelighed forstod de desuden at opføre et af Tidens yndede Skuespil, de saakaldte Mysterier. En Mængde af dem, tildeels Udlændinge, gjennemstreifede Sverige, men Loven saae skjævt til den, »som med Gige ganger og Fedel far eller med Tromme«. For den mindste Forseelse skjar man Øret af ham; blev han saaret, slaaet ihjel, da bød man ham eller hans Arving Spot til Bod. En utæmmet Kvie stilledes paa et glat Bakkeheld, man gav ham Sko og Handsker paa, indsmurte i Fedt, lagde Kviens ragede Hale i hans Hænder, pidskede paa Dyret og lod ham saa trække til af alle Kræfter. Holdt han fast, »da skal han have den kostelige Skat og nytte den, som Hunde Græs«; i andet Fald, »da have det han fik, Skam og Skade«. Hos Lagmand Birger kan vi være sikkre paa, at de festlige Lag ikke udartede, men ikke hos mangen Anden af Adelen. Ridderskabets Ideal blev hverken naaet i det Store eller Smaae, i Samfundslivet eller Huuslivet. Altfor ofte forvandler Elskeren sig til Boler, Sværdene blottes, Glæden faaer en blodig Ende: disse Skyggesider træde klart nok frem i vore Viser.

De ridderlige Sammenkomster havde ikke blot denne muntre, tidt vilde Side, de havde ogsaa sin Alvor. Endnu var Lysten til Korstog levende hos Nordboen, for faa Aar siden havde Thorgils Knutson kæmpet med de hedenske Kareler, endnu lød Korstogspsalmen heroppe: deus venerunt gentes! Det kan derfor ikke feile, at mangt et Ord om Guds Kirkes Trængsel, om den Lykke »i Kamp at naae Kristi Vunders Tal«, er skiftet, hvor svenske Riddersmænd samledes; mangt et Løftets Bæger tømtes paa et finsk

Korstog[1]). Men et saadant Liv og Indtryk af det paa Barnesjælen maae vi bestandig have for Øie, hvis vi vil forstaae Birgitta. Kristus er for hende »den ædleste Ridder«. En Mængde livfulde Billeder i Aabenbarelserne henter hun fra Jagten paa vilde Dyr, Turneringen og Kampen, og det Ideal, hun egenlig sværmer for, er ingenlunde Munken, men Korsridderen. »Ei er haardere Liv, udbryder hun, end et kristent Ridderskabs Liv for at udbrede den sande Tro: Munken har sin Kappe, Ridderen kun Brynie og Plade, Munken har sin Seng, om end haard, Ridderen maa ligge i Vaaben. Og er end Munkens Afholdenhed tung at øve, tungere er det dog at svæve i idelig Livsfare og gaae mod væbnede Fjender. Den Enes Grad er Komparativ, den Andens Superlativ«[2]).

Fra alle Kredse af den menneskelige Virksomhed er der samlet sammen til Billedsproget i Birgittas Skrifter: saaledes fra Bondens Liv, fra Smedien, Kulsvierhytterne, Bjerggruben, Møllen, Fiskerbaaden, Skibet. Billederne vise Fortrolighed med de Forhold, hvorfra de tages, og Dygtighed i at opfatte: Slutningen ligger derfor nær, at hun allerede som Lille havde aabent Øie for dem. Og hvilken forunderlig dyb Natursands! Den maa være være voxet op med hende under Omgangen med en stor, vild Natur,

---

[1]) Den svenske Riimkrønike, de svenske Folkeviser, Olaus og Joh. Magnus, Geijer og Strinnholm ere mine Kilder til Skildringen: om »Gjørere« I. Hadorph Rijmkrönikor f. Ex. 119, 121 og Strinnholm 5, 266; om Kvien som Mandebod Strinnholm 5, 89—90.

[2]) Revelationes l. 3, c. 27. og den gl. svenske Ov. i fornskr. sällsk. saml. 1, Side 384. 2, Side 264. Billeder fra Jagten revel. l. 2. c. 15. l. 4. c. 22. c. 114., fra Elsdyret 4, 125. fra Ridderlivet 2, 9, 13, 11, 6. 4, 74. 8, 32., fra Turneringen 4, 15, fra Krig extrav. 89; Krudtet nævnes i den svenske Ov. 4, 143. Det bemærkes, at jeg, forat undgaae Vidtløftighed, for Fremtiden udelader l. og c. foran Bogens og Kapitlets Tal i revel.

»nordest i Verden, hvor Nordenvinden altid blæser koldt, og Solen sjælden lader sig see«. Skoveensomhed, kun af og til afbrudt af Lyden fra den Bjælde, der hænger om Bjergkoens Hals eller af Fossens Bulder, de nordlysklare Nætter, Dugperlerne paa Engen, Rosenlunden med al dens Duft og Ynde, den sivbegroede Bjergmyr, Midnatstrostens Sang, Uglen i Kirketaarnet, Fiskemaagen, der speidende seer ned i Havets Dyb, Lammene paa Marken, Bisværmen i det hule Træ, de legende Sommerfugle, Frøerne, Hønsene; selv Stormen, naar den bruser hen over Havet, Efteraarstaagen, der tilhyller Eng og Skov: det Største og det Mindste, det Skjønne og det Frygtelige, hele Naturen gjemte for hende skjulte Skatte, der skulde gjøre hende rig for et langt Liv. Hvilken Lyst for det drømmende Barn, at fortabe sig i den stille Naturverden! Og fromme Sagn om Frelseren og Jomfru Maria knyttede sig til de Fugle og Smaadyr, Træer og Blomster, hun elskede saa inderlig. Det lille Insekt med de røde smaa Vinger og sorte Prikker, hun har fanget i Haven, er Jomfru Marias Nøglepige (vor Mariehøne). Den lyserøde Blomst, hun og hendes Søster Katharina hente sig i den sidlændede Vildmark, er Marias Haand, det nydelige grønne Frøhuus, Marias Naaldyne. Gik de under Aasen ved Finstad, nede ved Aaen i Aspelunden og hørte det suse i dens bævrende Blade, da vidste de, det var fordi Kristi Kors jo var gjort af Aspetræ[1]).

Det, som dybest bevægede hende, var hvad der drager Tanken hen paa en anden Verden, thi i aandelig Hen-

[1]) Afzelius svenska folkets sago-häfder 3, 112—113. De ovenfor antydede Naturscener ere tagne fra revel., saaledes 2, 1 og 15. 3, 27 og 31. 4. 44, 81, 86 og 107.

seende var hun et forunderlig tidlig modnet Barn. Jeg har omtalt, at hun maa have lært at læse og skrive: ikke alle adelige Børn voxede op mellem Tyendet og Gaardens Heste og Hunde. Mere end al Skrift maatte dog den mundlige Underviisning i Kristendommen virke paa hende. Og derpaa kunne vi være visse, at Birger Lagmands Datter blev saa godt oplært, som vel Nogen i hine Dage. Trods al Vankundighed og Forsømmelse savnedes der ikke Dannelsesmidler. De gothiske Folkefærd vare næppe optagne i det kristne Samfund, før deres Skjalde istemte en Høisang, hvis Mage den gamle Kirke aldrig havde kjendt. I den Stiil, Edda og det hedenske Epos havde udviklet, i djærve, folkelige Træk blev Frelsens Historie fremstillet, Kristus er her Drotten imellem sin Flok af Apostelkæmper. Kædmon, Kynevulf og Oldanglerne sloge Tonen an, Tydskerne stemmede med i og frembragte et Værk som Heliand, og i Solsangen have vi rimeligviis et Brudstykke af den tilsvarende nordiske Digtning. Men den episke Høisang i Norden var nu udsungen og for største Delen glemt. Ikke desto mindre fandtes sikkert hist og her Levninger af den. Den svenske Legendesamling fra det 13de Hundredaar, en Slags Kirkehistorie, bærer endnu Præg af sin oprindelige digterske Form og sit Slægtskab med de nordiske Gudesagn; Stephens i sin Udgave af den har paaviist det. Uden Tvivl har Birgitta kjendt til den, ialtfald gjennem mundlige Fortællinger. Her skal jeg blot pege paa et Par af dens deilige Vers, hvor Bogstavrimet forener sig med Enderimet; Versemaalet er det ældste nordiske, det samme vi ogsaa træffe i Edda[1]):

---

[1]) Stephens fornsvenskt Legendarium 1, 72 flgde.

Jhesu guz son,
Jhesu gothe,
blöt mit hjærta
mæth thino blothe;
at thænkia mæth thakom
thina pino,
af allom hugh ok
hiærta mino!

Jhesu gothe,
mæthan thin pina
var min skuld,
for ængha thina;
gif at thinna pino
sara suærth,
thin bla sitha
og blothogh hærth,
naghlar ginum
hændar ok fötar
groe ginum mina
hiarta rötar!

Min hærra, thin pina
ær sent tald:
horo sar hon var
ok manghfald!
Thu födes först
a gatum ute,
sueptar ok vafthar
ii fatökom klute.
Himirikiz frygh
ok ængla glæthi,
thu græst nykomen
ii var klæthe!

Fra samme Tid have vi en Samtale under Kristi Kors, maaskee Brudstykke af et gudeligt Skuespil; den er i riimfrie Vers og holdt i en ædel og gribende Tone.

Omtrent 1310 bearbeidede Dominikanerprioren Israel Erlandson den hellige Eriks Liv og Jertegn, og Alt taler for at Skriftet strax oversattes paa Svensk[1]). Søndagstexterne og andre svenske Helgens Levnetsbeskrivelser vare sikkert ogsaa at læse paa Modersmaalet. Gudelige Folkeviser gik fra Mund til Mund, rimeligviis lød det allerede dengang:

Där sitter en dufva på liljeqvist
Hon sjunger så fagert om Jesu Krist;
I himmelrik är en stor glädje!

Mangen Kirkes Vægge og Hvælvinger vare fulde af troskyldige Malerier, hvortil Stoffet hentedes fra det gamle Testamente eller Trosartiklerne: vi kjende dem fra Mandel-

[1]) Script. rerum Svec. 2, 1, 271 flgde; det smukke gamle Digt om Kr. Lidelse paa Svensk hos Wieselgren Sveriges sköna Litt. 1ste Udg. 2, 498 flgde.

grens Værk, de dannede en biblia pauperum[1]). Mundlig meddeeltes baade de bibelske Historier og Sagnene om de Hellige og en fantastisk, ikke ganske reen Forklaring af credo, pater noster, ave Maria og de 10 Bud; Lucidarius, hvis danske Bearbeidelse skriver sig fra den Tid, giver os Forestilling herom. Kom nu en Præst til Finstad i sin blaa Vadmelsdragt, som de dengang gik klædte, eller blot en Tiggermunk, der terminerede, det vil sige tiggede sig frem fra Gaard til Gaard: saa blev han aldrig sat ind i Borgestuen mellem Folkene, men modtagen af Herskabet selv, og modtagen som et Guds Sendebud, »ham tjente jo Englene«. Høilærde Kanniker gik ud og ind paa Gaarden som havde de hjemme her. Birgitta kunde derfor umulig savne Underviisning af Tidens dygtigste Lærere, skjøndt hun ikke blev sat i nogen Klosterskole hos Nonnerne. Hvilken Indflydelse paa hendes Opdragelse maa ikke Birgers fortrolige Ven og Frænde have havt, Domprovst Anders And, klog, dannet og lærd som han var mild! Det er ham, der var med ved Gjennemsynet af Uplandsloven, og paa hvem man har gjettet som Forfatter til Bogen »om styrilse konunga och höfdingja«, et for sin Tid høist aandrigt Skrift.

Den Virkning er omtalt, Sagnene om Ættens fromme Konger maatte gjøre paa hende; med Legenden var hun fortrolig, og hendes Moster Fru Ramborg lyste som et levende Vidne om hvad Tiden regnede for den høieste Fromhed, Klosterets Fromhed. Og med hvilken Henrykkelse har hun ikke hørt sin Moders Fortællinger fra Pilgrimsfærden, om Apostelen Jakobs forunderlige Gjerninger, om Kompostella, hvor hans Been gjemmes, om Rom, »hvor Gaderne ere strøete med evigt Guld, det er Helgens og Martyrers

[1]) N. M. Mandelgren monuments scandinaves du moyen age, heri Råda, Edshult og Grenna Kirker afbildede. I Danmark findes lignende Kirkemalerier.

Blod«! Alt tidlig kan, ja maae halvklare Forestillinger have dannet sig hos Barnet, hvorledes ogsaa hun, naar hun engang blev stor, skulde gaae Pilgrimsgang til de hellige Steder og efterligne sine Helgens Forsagelse og Tro.

Hver Dag saae hun Fader og Moder gaae til Messe i Gaardens Kapel. Selv knælede hun og Søsteren ved deres Side, hun var tilstede ved det hemmelighedsfulde Nadveroffer med dets Røgelseduft og Psalmesang; om Fredagen gik hun med til Skrifte og græd bitterlig over sine barnlige Synder. Holdtes der Prædiken, hjemme eller i et Nabosogn, da fattedes sikkert ikke hun, Sangen, Ordet, de nye hellige Billeder gjorde i Forening sit Indtryk. Betraadte hun et Kloster, det var for hende hellig Grund, en Indgang til Paradisets »Engleliv«, og med Andagt kyssede hun Søstrenes Hænder. Hvor maae de store Fester ikke have tiltalt hende med deres Processioner, deres halvdramatiske Fremstillinger: Kristus i Krybben, de hellige tre Konger og Stjernen, Kristi Begravelse i en dertil indrettet Kiste! Julemorgen med det gode Vinterføre; Bjælder lyde fra alle Kanter, et langt Tog Slæder, hver med sit Fyrreblus, kommer ud af Skoven og haster afsted til den oplyste Kirke, til »Julotten«. Upsala Domkirke, bygget af Bonneville, regnedes, skjøndt endnu ikke færdig, for et af Sveriges Underværker. Herinde mellem disse opadstræbende gothiske Piller talte Alt til hende om St. Erik, hendes Ætfader: hans Helgenskriin med Guld og ædle Stene, hine »Hedinstykker« (Tapeter), hvori hans hellige Idrætter og Martyrdød saaes indvirkede. De nordiske Kirker have sin Lod med i den latinske Digtning, navnlig besang de de indfødte Helgens Liv. Til St. Eriks Ære lød da Antifonen i Brødrenes Sang, mere fuldttonende her end noget andet Sted i Riget:

Ave, martyr pretiose,
Miles Christi gloriose,
Ave, regum gloria!
O Erice, rex Sveorum,
Posce nobis peccatorum
Veniam & gaudia!

Og hun turde stemme med i: ora pro nobis! Den romerske Kirke forstaaer at fremstille Troslivet i skjønne, fantasifulde Former, der vække en Anelse om det Høieste, de vakte den her hos Barnet. Med sin levende Sands for det Skjønne, blev hun greben af den himmelske Skjønhed og kunde græde af Glæde [1]).

Paa den anden Side maatte der være Øieblikke, da dæmoniske Magter kom hende nær, ja ligesom aandede paa hende. Hendes Syndsbevidsthed var alt mærkværdig dyb, hun kjendte Fristerens lønlige Magt, og Tiden og Folket yttrede sin Indflydelse. For ikke længer end halvandet Hundredaar siden blev der endnu blotet Frøblot i Upland: Blotsvend, ogsaa hendes Ætfader, lod her en Hest dræbe i Gudelunden ved Upsala, udskifte til Offermaaltid og Afgudsbilledet bestryge med dens Blod. Og hvor længe har ikke Hedenskabet holdt sig i Udmarkerne, mellem afsides, uveisomme Bjergskove! I Danmark træffe vi selv midt i det 13de Hundredaar Hedninger paa vore nordfrisiske Øer. Endnu var Sverige fuldt af Sagn og Viser om Aser og Jetter og Trolde og Alfer, ihvor ivrigt saa end Munkene gik frem med Udryddelseskrigen. Og det var ikke blot Blodhævnen, Trolddommen og Hexene, det var

[1]) Om Guld i Roms Gader, Klosterreglor i fornskriftsällsk. XVII; om hendes Skriftemaal fortæller breviarium scarense i Spegels skriftelige bewiis o. s. v. 142—43. Upsala Domkirke beskrives i Peringskölds monumenta Ulleråkerensia; Versene om St. Erik findes i hans Officium i script. rer. svec. 2, 1, 324.

hele det ubændige Liv, der bar Præg af et hedensk Old; hvormeget Rædselsfuldt havde Birgitta ikke alt oplevet! Selv de Sagn, Kirken havde lyst i Kuld og Kjøn, om Trolde, der ikke kunde fordrage Klokkelyden, Lyden »fra den Bjældeko«, eller om Jetter, der havde slynget Klippestykker mod en Kirke men pludselig stode der forvandlede til Steen, selv disse Sagn tjente til at holde Troen paa Trolde og Jetter ilive. Finstad kan i den Henseende ikke have været fattigt, allerede Navnet minder jo om, at her havde trolddomskyndige Finner (Lapper) i fordum Tid vandret omkring. Hvilken Virkning maae dets Steensætninger og andre Minder om Afgudsdyrkelsen ikke have havt paa Birgittas letbevægelige Indbildningskraft! Naar hendes Vei af og til ved Nattetid kunde føre gjennem den skumle Gudelund, kom hun end aldrig derhen alene, alligevel maatte hun gribes af Rædsel. Hine Kredse af mægtige, opretstaaende Stene under Granerne maatte i Maaneskjæret vise sig for hende som en Flok Trolde, forstenede ved Korsets Magt. Træk af det hjemlige Sagn kjende vi igjen i den Skikkelse, hvorunder hun som Barn seer Djævelen. Ogsaa de Steder i »Aabenbarelserne«, hvor hun skildrer ham (Blaamanden), Dæmonerne eller andre Uhyrer, forekomme mig paavirkede af deslige Barndomsminder: det Grimme, Jettelignende, de troldeagtige Brøl fremhæves gjerne[1]).

Saaledes voxede da Barnet op mellem sine Sødskende paa Finstad i ridderlige Omgivelser, tæt ved de gamle Offerlunde. Hendes Aands Tilstand var usædvanlig, med

[1]) Hedninger i Frisland, see min »Danmark i Valdemarernes Tid« 2, 28. Hendes Skildring af Dæmoner og Uhyrer findes mange St. i revel. f. Ex. l. 4 c. 2. og 7 og l. 8. c. 48; sammenlign hermed lignende Forestillinger om »Blaamanden« og Djævlesproget i fornsvenskt legendarium 695, 420, 725.

hvilken Villieskraft higede hun ikke efter Alt, der minder om det Evige! Og dog var hendes Væsen i andre Henseender saa blidt. Legemet var spædt, i høi Grad nervøst allerede fra den tidligste Alder, selv i streng Frost følte hun næppe til Kulden. Hun var en midaldrende Kone, da hun en Vinternat blev sat i Land paa en Holm, Beboerne nænnede hun ikke at forstyrre men blev ude i det Frie, udenat være angreben deraf, medens hendes Folk vare nærved at fryse ihjel[1]). Barnets Bevidsthedsliv har altid Præget af det Dæmrende, det Mythiske, der ikke formaaer skarpt at skjelne mellem det indvortes og det udvortes Oplevede. Især er dette Tilfældet med det nervøse Barn. Sandsenerven lader sig indenfra pirre ligesaa stærkt som under sædvanlige Forhold udenfra og danner da Billeder, der har den meest skuffende Lighed med Virkeligheden. Saaledes gik det den lille Birgitta, og Legenden, som fortæller det, er ikke uden en indre, psykologisk Sandhed. Hun levede i sin fromme Fantasiverden, hvor Frelseren, Hans Moder, de Hellige altid svævede for hende. Det var ikke blot naar hun klædte sig af og paa, satte friske Blomster hen for Krucifixet i sin Stue eller tændte Lampen ved Gudsmoders Billede; det var inde og ude, i Skov og Mark, ved Elven, i Rosenlunden ved Finstad, ihvor hun saa færdedes. Heftige Udbrud af Følelse kunde ængste hendes Omgivelser. Og hvad der bevægede Sjælen saa dybt, traadte ud af den nu og da og kom hende imøde som Syner og Røster. For hende, det troende Barn, maatte Sandsebedraget staae som en sand Aabenbarelse, hele hendes Samtid tog det jo derfor, hvor kunde hun da Andet? Det

---

1) Revelationes l. 6. c. 84; i Birgers vita c. 3 og Klosterreglor XIII kaldes hun »klen människia«.

viste sig om Natten, naar hun pludselig vaagnede op og befandt sig i den underlige Tilstand mellem Vaagen og Drømmen, som kan trylle Syner frem selv for vor Tids ædruelige Mennesker. En Nat, da hun var 7 Aar gammel, vaagner hun og seer ligefor sin Seng et Altar og derover Jomfru Maria i straalende Klæder, med en Krone i Haanden. »Kom hid, Birgitta, sagde den hellige Jomfru, vil Du have denne Krone«? Hun følte den ligesom røre ved sit Hoved og glemte aldrig det Øieblik. Ved 10 Aars Alder blev hun engang dybt bevæget af en Prædiken om Herrens Lidelse, Natten efter saae hun Jesus paa Korset og hørte Ham sige: »see, hvor jeg pines«! »Min søde Herre, raabte hun, hvo har Dig dette gjort«? Han svarede: »de, som mig forsmaae og glemme min Kjærlighed«. Det blev et afgjørende Øieblik for hendes indre Liv, thi fra nu af svævede den Korsfæstede idelig for hende, og hun kunde briste i Graad ved at tænke paa, hvad Han havde lidt[1]).

Familien paa Finstad havde imidlertid oplevet baade Sorg og Glæde; de ældre Børn vare alle døde, to yngre end Birgitta bleve fødte, Kathrina og Israel, Birgitta gik nu i sit tolvte Aar. Da følte Fru Ingeborg sig angreben af en Sygdom, som blev hendes Helsot. Det var en Dag i Slutningen af September 1314, Huuskapellanen Herr Anders havde læst Messen, han, en Kone og en Pige stode ved den Syges Seng, hun var meget lidende. Herr Birger traadte ind, den Syge talte om sit nærforestaaende Endeligt

---

[1]) Baade her og senere i Fortællingerne fra Aspenæs følger jeg Levnetsbeskrivelserne af hende i vita abbreviata i revelationes, Birgers vita i acta sctorum, Margretha Klausdatters, det i Klosterreglor i fornskriftsällsk. saml. og det hos Surius, der oftest stemme overeens alle. Forat undgaae Vidtløftighed, anfører jeg imidlertid ikke særlig Stedet, naar der ikke er noget Usædvanligt at bemærke ved det.

og Begravelsen. »Men, udbrød Birger, allerkjæreste Ingeborg, Du glemmer jo vor sidste Aftale om at vi vilde begraves i Kapellet i Upsalas nye Kirke, der hvor vore Smaa ligge«. »Ja, kjære Herre og Huusbond, svarede Ingeborg, Du har Ret, tilgiv mig! I min store Svaghed og Smerte glemte jeg det. Men gjør Du nu, hvad vi have aftalt med hinanden, lad mit trætte Legeme stedes til Hvile i Upsala-Kirke og giv ikke mindre end 200 Mark Penge som min Sjælegave til Brødrene der«! Birgitta og de to andre Smaabørn hentedes ind, Israel var ganske spæd, Alle svømmede i Taarer. »Hvi græder I? sagde den Døende, længe nok har jeg levet; heller skulde I glæde Eder, thi jeg er kaldet bort herfra af en mægtig Herre«. Hun velsignede sin Mand og Børn, fik den sædvanlige Dødskjerte i Haanden og sov ikke længe derefter hen i Gud. Snart ringede alle Klokker for hendes Sjæl paa Veien fra Finstad til Upsala. Brødrene i Skenninge, hvor Birger og hans Hustru tidligere havde udseet sig Hvilested, gjorde vel Indsigelse mod Begravelsen, men Vidneforhør beviste, at den Afdøde paa sit Yderste havde bestemt sig om og besluttet at hvile i Upsala hos sine Børn og sin Mand. Liget bragtes da til St. Katharinas og St. Niels's Kapel i Domkirken, som endnu stod under Bygning, der gik Jordfæstningen for sig, sikkert med al fyrstelig Pragt. Herr Birger gjorde sit Testamente og indsatte Hertug Erik og Domprovst Anders And til Værger for Børnene[1]).

[1]) Brevskaber i Diplomatar. Svecan. skyldes det, at vi nu have de meest paalidelige Efterretninger om Ingeborgs Dødstid og Begravelse, om Testamenthistorierne samt om hendes efterladte Børn (see navnlig Dipl. 3, 181 flgd., 205, 207). Herefter maae da alle andre Efterretninger om disse Ting kjendes for uefterrettelige at være, ihvor de saa end skrive sig fra. Birgitta havde ved Moderens Død ingen flere Sødskende ilive end Katharina og Israel, der begge

Det var den første Hjertesorg, som rammede Birgitta. Hendes Fader fandt det nu bedst for hende, at komme ud af Huset, under kvindelig Røgt, og hun sendtes til sin Moster Ingrid, Drost Knut Jonsons Hustru. Fru Ingrid boede paa Aspenæs, en af Folkungaættens gamle Gaarde ved en Indsø i Vestmanland, Østervåla Sogn. De Forhold, hvori Birgitta her kom til at bevæge sig, vare ganske af samme Art som paa Finstad: hun var jo hos en af Rigets Stormænd. Strax fik hun sit Jomfrukammer, der længe efter bevaredes i gammel Skik som en Helligdom. Ogsaa her levede hun det stille, indadvendte Liv. Fru Ingrid var en omhyggelig Huusmoder, sjælden slap hun den Unge af Syne, som var hende betroet. En Nat kom hun efter Sædvane sagte op i Birgittas Sovekammer, forat see hende tilgode: da fandt hun Barnet halvnøgent med Taarer i Øinene, knælende ved Krucifixet foran sin Seng. Opdragelsen var den Tid streng, hun antog det for en utidig Barnagtighed og vilde hente Riset, forat straffe hende: »har de tossede Kvinder, raabte hun, nu igjen lært Dig en af deres overtroiske Bønner«? »Nei, Moster, svarede Birgitta, men jeg stod ud af Sengen, at love og prise Ham, som mig altid er nær og redebon til Hjælp«. »Hvem er saa det«? sagde Fru Ingrid. »Jesus

vare yngre end hun, det godtgjør Birgers Testamente s.sted af 14de Marts 1315. Hvorfor hun alligevel er blevet udhugget nederst blandt Døttrene paa Forældrenes Ligsteen i Upsala, kan jeg ikke afgjøre, men Diplomet maa beholde Ret ligeoverfor Ligstenen; iøvrigt har Ligstenen, hvor alle Børnene, 3 Drenge, 4 Piger, staae udhuggede, vist gjort Sit til, at hun gjerne angives som yngste Barn. I Arvedelingen af 13de Septbr. 1320 (Dipl. 3, 477) kaldes hun secundogenita, Katharina derimod tertiogenita; Israel, der her indtager første Plads, gjør det kun som mandlig Arving. Han var den yngste af alle Børnene og kan ikke være født før 1313, da han 25de Marts 1328 (Dipl. 4, 54 flgde) er umyndig og følgelig endnu ikke 15 Aar gammel; om Myndighedsalderen, Nordstrøm den svenske samhällsförfattningens hist. I, 101 flgde.

Kristus, svarede Birgitta, som blev korsfæstet for vore Synder, Ham har jeg seet«. Fru Ingrid vidste ikke ret, hvad hun skulde sige dertil, men det underlige Pigebarn kunde hun ikke straffe [1]).

Barnet krævede dog endnu af og til sin Ret, selv hos en saa tidlig moden Aand, og Ingrid saae hende gjerne være Barn. En Dag var hun samlet til Leg med andre Smaapiger, da forekom det hende midt under Lystigheden, at hun saae Djævelen, saa vanskabt, saa gyseligt et Uhyre, med hundrede Fødder og Arme, som de Trolde, Sagnet fortalte om. Forfærdet løb hun bort og hen til Sengen til Krucifixet, hvor hun pleiede at holde sin Aftenbøn, ogsaa herhen forfulgte Djævelen hende: »havde jeg blot Magt, sagde han, at gjøre Dig noget Ondt, men jeg kan det ikke, uden Kristus tillader mig det«. Fra den Tid tabte Birgitta al Lyst til at lege. Med Djævlesynet slutter Rækken af hendes Syner som Barn, de give et klart Indblik i hendes Sjælehistorie. Sværmeriet for den hellige Jomfru, levende Tro paa Kristi Fortjeneste og et Liv fuldt af Anfegtelser er det, som udpræger hendes aandelige Eiendommelighed. At de samme Grundtræk vise sig hos Barnet, heri ligger intet Usandsynligt; vilde man derimod tænke sig Synerne digtede af Legendeforfatterne, da blev disses digterske Evne sikkert anslaaet meget for høit.

Det lod sig ikke undgaae, at Rygtet om hendes Aabenbarelser stjal sig ud mellem Egnens Beboere, hvidskedes

---

[1]) Efter Legenden løftede hun Riset, men det sprang istykker. Om Knut Jonson da var Drost endnu, er tvivlsomt; efter Dipl. Svecanum nævnes han som saadan i Oktober 1314 (Dipl. 3, 183), men ikke Januar 1315, er derimod da Lagmand i Østergøtland (Dipl. 3, 199), senere efter nogle Aars Forløb blev han atter Drost.

fra Mund til Mund og vakte den hellige Gysen, der følger med det Vidunderlige. Endog saa dygtig og forstandig en Kvinde som Ingrid lader til at være, blev greben af hvad hun havde hørt og selv oplevet, og saae Syner. En Dag kom hun ind til Birgitta, der sad og baldyrede. Da bares det hende fore, som sad en fremmed Jomfru ved Barnets Side og hjalp til med Arbeidet: men Synet forsvandt strax. Birgitta selv taug helst om Alt af den Natur, i det Hele hører hun til de Nordens Børn, som skjule deres Følelse. Hun havde været et Par Aar paa Aspenæs, inden hun i et fortroligt Øieblik fortalte Djævlesynet til Fru Ingrid: denne tog forstandig paa Tingen, formanede hende til at tie stille dermed, men trøste paa Gud og vogte sig for det Onde. Og Birgitta fulgte Formaningen; udvortes at see til var hun en god, venlig Pige, kun paafaldende alvorlig for sin Alder. Hun var nu opdraget til Alt, der prydede en Jomfru af hendes Stand. Smuk, rigtbegavet som hun var, med en letbevægelig Indbildningskraft, dyb Følelse for Naturen og for sit Folk, med Begeistring for Kirken, et ridderligt Liv og alt Skjønt og Ædelt, med Bevidsthed om sin Byrd som Næstsødskendebarn til Kongen af Sverige og Dronningen af Danmark, syntes hun kaldet til en høi Stilling ved det svenske Hof.

III.

Birgittas Giftermaal, Ridderfruen paa Ulfåsa og Lagmand Ulf Gudmarson, Børn og Familieforhold, Birger Persons Død.

Dengang levede i Sverige to Brødre Ulf og Magnus, Sønner af Herr Gudmar Lagmand i Vestergøtland og begge

»Svende af Vaaben«. Ætten var talrig og mægtig. Som Stammefader nævnes Ulf Glug, gift med Gyde, en Datterdatter af den navnkundige Skjalm Hvide i Danmark og Søster til den svenske Dronning; Ulfs Datter skal have været Kong Sverrirs Hustru og Dronning i Norge. Herr Gudmar, der ligesom Birger Person hørte til Hertugernes Parti, havde giftet sig ind i Folkungaætten, han var en rig men haard Mand, af indesluttet Væsen. Ofte opholdt han sig paa Kegleholm i Nerike, hvor Sagnet veed at fortælle om hans underlige, eensomme Liv i de Skove, som dengang bedækkede Landskabet. En Juleaften, hed det, seent paa Kveld, lod han Hesten sadle og forlod sin Gaard, han vendte ikke tilbage. Næste Aars Juul lige ved samme Time han var reden bort, hørtes Hestetramp paa Gaarden og en bydende Stemme, der lignede Herr Gudmars; Alle sprang til for at modtage ham, men i det Samme slog Hesten saa voldsomt bagud, at der længe var Mærke derefter paa Gaardens Tømmerstokke, og Hest og Rytter sprængte afsted og saaes aldrig mere. Sønnerne Ulf og Magnus voxede, som det synes, meest op i Nerike, de vare vel oplærte, raske unge Mænd, rige og af ulastelige Sæder[1]): de besluttede med deres Frænders Samtykke at frie til Birger Persons Døttre. Birgitta gik vel kun i sit fjortende Aar, Kathrina var mindst et Aar yngre, men at Piger alt i den umodne Alder bleve gifte, var ikke

[1]) Genealogien er efter biografiskt Lexicon B. 21, Ulfåsaätten, Sagnene efter Afzelius' sago-häfder, 4, 166. Ikke uden en vis Ængstelighed har jeg baade her og andre Steder benyttet Afzelius, thi hans smukke Fremstilling er ingenlunde at stole paa og maler tidt paa fri Haand. I de to første Diplomer, hvor Brødrene underskrive angaaende deres Hustruers Arv, staaer Magnus først, i de to lignende fra 1328 derimod Ulf. Hvo der var ældst, kan altsaa ikke afgjøres.

usædvanligt i Norden, hverken ved Kongernes eller de Stores Hoffer. Det varede ikke længe, inden der spurgtes Nyt paa Finstad. Herr Birger havde med Haandslag og alle Frænders Samtykke fæstet sine to Døttre bort, Birgitta til Ulf og Kathrina til Magnus. »Fæstningsfæet« og Medgiften var aftalt, Vennegaverne udvexlede, Fæstensøllet drukket, alle Lovens Fordringer opfyldte. Det var alene efter Faderens og Frændernes udtrykkelige Villie, at Birgitta gav Ulf sit Ja, hendes Hjertes Lyst derimod var, at leve og døe som Nonne: saaledes fortæller Legenden. Vi have dog Grund til at betvivle Nøiagtigheden heraf. Om end saadanne Tanker kan være komne op i hende — Fru Ramborg har maaskee vakt dem —, saa maatte de let finde en Modvægt i hendes Begeistring for Ridderlivet. Er det saa urimeligt, at hun kunde see sit Ideal om en Korsets Ridder virkeliggjort i den fromme, 18aarige Yngling, der var rede til ethvert Offer, naar kun hun begjerede det[1])?

Tiden gik nu hen med travle Forberedelser til Brylluppet. At det egenlig blev et Dobbeltbryllup, er ikke usandsynligt, i alt Fald udstede Ulf og Magnus i Forening Brev til Birger angaaende deres Hustruers Arv[2]). Men, hvor Formen skulde overholdes, gik det ikke an, paa een Dag at gjøre to Bryllupper. Et Par Aar efter Fru Ingeborgs Død havde det været mere stille paa Finstad, Birgitta, maaskee ogsaa Søsteren, bleve opdragne udenfor

[1]) Den visingsborgske Skindbog i genealogia Brahæa 14 angiver Birgittas 14de Aar, medens Pavebullen i revelationes angiver det 13de og sætter ligesom min Text Ulfs Alder til 18 Aar. Grunden, hvorfor jeg følger Skindbogen, er den, at hendes yngre Søster blev gift samtidig med hende, men ingen Pige turde giftes inden hun fyldte det tolvte Aar. Om Trolovelsesskikkene, see Nordstrøm den svenske samhälls-författningens historia 2, Stykket Fästning och giftermål.

[2]) Diplom. svecan. 3, 275. Diplomet her af 20de Septbr. 1316 viser, at Bryllupperne vare gaaede forud og vel ganske nylig holdte.

Huset, Israel var kun et lille Barn; nu maatte dog Lovene skee Fyldest, og Bruden skulde hentes fra sin Faders Huus. Det var ifølge Datoen i det ovennævnte Brev i September Maaned 1316, Birken guulnede stærkt, i Rosenlunden begyndte det at blive øde. Men paa Gaarden vaiede Bannerne, her herskede Munterhed, og den havde smykket sig paa det Bedste, vistnok, som Skik var, med Granriis, Løv og Blomster paa Gulv og Vægge og med udhængte Tapeter. Riddere, maaskee selv Hertug Erik og Valdemar, Hofmænd, Tjenerskab, Fruer og Terner gik ud og ind, Bordene bugnede af Øl og Mad. Upaatvivlelig er Alt gaaet til ganske som Loven bød, thi Lagmand Birger kan ikke have overtraadt, hvad han var sat til at haandhæve; vi kunne altsaa bruge Lovens Bestemmelser som Kilde. En talrig Skare, afsendt af Brudgommen, nærmer sig Finstad, det er hans Frænder i Vaaben og Brudejomfruerne, alle tilhest og med udslagne Bannere. Trompeten lyder, den vagthavende Hofmand modtager Melding, Brudefølget giver Gidsler og begjerer frit Leide samt Bruden udleveret af Herr Birger, »hendes Giftemand«. Denne paa sin Side giver ligeledes Gidsler for Leidet og tager Følgets Vaaben og Sadler under Forvaring. Hallen er fuld af Gjæster, Birgitta ledes frem, smykket som Fyrstinde, med Brasen af Ædelsteen, det rigt baldyrede Belte, der var den adelige Jomfrus Ære, og Brudekronen paa Hovedet; vore Musæer oplyse os om Tidens Dragter. Hun er i den Alder, da Overgangen skeer fra Barn til Mø, en fiin ungdommelig Skikkelse, et ægte fornemt, mildt og sjælfuldt Ansigt med en kroget Næse; noget Tiltrækkende er der ved hele Personligheden. Saaledes fremstilles hun, rigtignok i et senere Tidspunkt af sit Liv, paa det ældgamle Billede, der er bevaret i hendes Huus i Rom; det er blandt Portrætterne det, hvorom vi har meest

Sandsynlighed for at det kan have lignet, og hvad der fortælles om hendes Udseende efter et Par andre Portrætter staaer ikke i Strid hermed. Hendes Fader overleverer hende til Følget, og snart bevæger Toget sig hen til Bryllupsgaarden. Hvor den laa, veed vi ikke: men efter Loven tilkom det Brudgommen, at gjøre Bryllup hjemme hos sig, Brudefølget derimod, at sørge for Brudens Sikkerhed, indtil hun kom »hjem i hans Seng«. Vistnok var der udtrykkelig lyst Fred over Følget, og svær Straf traf ham, som brød den; men i Tider saa fulde af Feider var al mulig Forsigtighed dog ikke mere end nødvendig. Følget er altsaa væbnet indtil Tænderne og rider fremad i fuld Slagorden, med Bruden i Midten. En idelig Galopperen frem og tilbage, Meldinger, som gaves og modtoges, hørte med til Skikkene og finder endnu Sted ved Bondebryllupper; kom der farlige Skovpasser, maatte de først afsøges.

Endelig er Reisen tilende, og Trompeterne forkynde Ulf Gudmarson, at hans Brud nærmer sig. I Bryllupsgaarden vrimler det ligesom paa Finstad med høibaarne Gjæster; thi Loven foreskrev, at alle Frænder skulde indbydes »inden tredie Knæ«, et Giftermaal angik jo hele Slægten. I denne ridderlige Forsamlings Paasyn tilkom det nu Birger som »Giftemand«, at føre sin Datter hen til hendes Brudgom med de Ord: »jeg gifter Dig hende til Hæder og Hustru og til halve Seng, til Laas og Nøgler, hver tredie Penning og al den Ret, som Lov er, i Navnet Faderens og Sønnens og den Helligaands«! Det var det egenlige »Giftermaal«, det Maal, den Tale, Giftemanden skulde holde. Ogsaa Vielse i Kirken hørte til og Bryllupsmaaltidet; der er ingen Tvivl om, at dette jo var i yppig Stiil. Ikke sjælden opføres til den Ende et eget Plankehuus, behængt med Tapeter eller beklædt fra Øverst til Nederst med

Klæde og oplyst af Kjerter. Længe forud vare Forberedelser trufne, Viin, Mjød, Kirsedrank og det Kostbareste, den tydske Krambod i Stokholm eller Visby kunde opdrive, kom paa Bordet. Senere i Middelalderen træffe vi en guldbroderet Thronhimmel over Bruds og Brudgoms Plads, den stod der vist allerede da; glimrende Brudegaver, Musik Lege og Dands mangle ikke ved Gildet. Til at Ægteskabet kunde kjendes gyldigt, fordrede Loven, »at de aabenbarlig komme paa eet Bolster, under een Blee«. Aabenbarlig, hedder det med Eftertryk, og det er ikke usandsynligt, at man har baaret sig ad som ellers i Middelalderen ved »Sengemaalet«. Sengen, smykket med Silketæpper og Blomster, stod opredet i Brudekamret. Under et Ophold i Dandsen samledes Frænder og Venner omkring den, Bryllupsblussene vare tændte, en Tale blev holdt, gudelige Sange afsungne, Brud og Brudgom bestege Leiet, men reiste sig strax igjen og gik ind i Gildessalen. Og lystig legedes atter paa Fedel og Gige, Trommer og Trompeter faldt med ind, Dandsen gik igjennem Salen. Muligt dog, at man, ligesom i Kæmpeviserne, ved Brudesengen har sluttet Dagen. Næste Morgen var det Brudens Ret, at kræve sin Morgengave, hvortil føiedes et Spyd, maaskee som Sindbilled paa, at hun skulde deeltage i Husets Forsvar. Hun viste sig nu i Hustruens Dragt med Hue paa Hovedet, og hendes Indvielse til Huusmoder betegnes ved at hun skjenker i for Gjæsterne. Gildet varede gjerne flere Dage, Dandsere, Sangere, Gjøglere kunde ikke undværes, og ved saa stor en Festlighed maatte vel ogsaa Landserne brydes til det unge Pars Ære. Selv den Fattigste maatte ikke gaae glædesløs derfra, fra alle Nabobygder strømmede de derfor sammen, dem tilkom deres Deel i Øl og Mundgodt, og jo rundeligere den ydedes, desto større Ære for Bryllupshuset. Til Hestefoder

pleiede man at dynge et heelt Bjerg sammen af Halm, Hø og Havre[1]. Paa lignende Maade maa det være gaaet til ved Kathrinas Bryllup, der vel fulgte strax efter, da hun var den yngre.

De forskjellige Legender, ogsaa Bonifacius den 9des Bulle meddele et eiendommeligt Træk fra Brudekamret. Tobias og Sara Raguelsdatter indviede Ægteskabet med hellig Paakaldelse, det havde nu Birgitta lært af dem; ja hun skal endog have formaaet sin Mand til streng Afholdenhed i længere Tid, i over eet, paa andet Aar. Tingen er ikke usandsynlig, i hendes nærmeste Slægt var der indtruffet et Tilfælde af den Art, hvor Afholdenheden gik endnu langt videre. Det hvidskedes nemlig som offenlig Hemmelighed, at Erengisle til Svanshals, hendes Moster Ramborgs Mand, paa sin Dødsseng erklærede Ramborg for ligesaa god Jomfru, som da hun stod Brud. Birgitta kan ikke have været uvidende herom, det kunde saare let virke paa hende, og hun saa atter rive sin Mand med sig[2].

Østfor Vettern i Østergøtland ligger Indsøen Boren,

---

[1]) Om hendes Portrætter, Warmholtz' bibl. Sveogoth. 4, No. 1691, Molbechs Breve fra Sverige 3, 124 og Pontins Wadstena förr och nu 246: at hun paa det romerske Portræt ikke bærer Birgittinerdragt, er mig et Vidnesbyrd om dets Ælde. Bryllupsskikkene ere skildrede efter Nordstrøm a. St. samt Stykket Familjerätten, Geijers og Strinnholms svenska Folkets Hist., f. Ex. Geijer 1, 334, Olaus Magnus de gentibus septr. l. 14 c. 8 flgde, den svenske Riimkrønike, navnlig Beskrivelsen af Kong Birgers, Thorgils Knutsons, Hertugernes Bryllup; endelig Kæmpeviserne. Der var smaa, ubetydelige Forskjelligheder mellem Landskabernes Skikke ved denne Leilighed. Det er mig ikke ganske klart, om »Giftermaalet« (Talen) blev holdt inden Kirkevielsen eller ved Sengen, snarest dog vel det første.

[2]) At Ramborgs Mand allerede da var død og følgelig Rygtet om hendes perpetua virginitas ude blandt Folk, slutter jeg deraf, at der September 1313 i Pengesager forhandles med hende og ikke Manden (Dipl. Svec. 3, 139).

hvorigjennem Motalastrømmen flyder. Den har deilige Bredder, en Afvexling af Agerland og Bakker, begroede med Birke- og Barskov, tilsønder aabner Udsigten sig mod den vide østgøtiske Slette med dens Uendelighed af Kirker, Landsbyer og Gaarde. I Aska Herred, Ekebyborna Sogn skyder en høilændet Odde, Djurgaardsodden, ud i Boren, Landet hæver sig i Terrasser, midt i Skovgrunden her laa det ældste Ulfåsa, hvorhen Ulf Gudmarson førte sin Hustru; Odden bærer Navn efter hende, St. Britas Næs. Paa Gaarden havde hendes Morfader Bengt Lagmand og flere af hendes Stamfædre paa mødrene Side holdt Huus, til den knyttedes Sagnene om den fagre Sigrid; den laa paa et livligt Strøg, og Landeveien gik ikke langt derfra. At dømme efter de Levninger af Mure og Kjælder, som endnu vises paa Stedet, stod her et Steenhuus som fast Kjerne imellem en Række Bjælkehuse. Det Hele maa dengang have havt Udseende af en stærk Borg, der laa ligesom paa en Holm; endnu kjendelige Grave og Volde eller Mure forsvarede Adgangen, Banneret med Hjortehovedet betegnede den Mands Æt, som raadede derinde[1]).

Med Borgens unge Frue var der kommet Liv paa Ulfåsa. I Skildringen heraf gaae vi en Mellemvei mellem Legenden, der seer det i Askesens ideale Lys, og »Aabenbarelserne«, der betragte det som et Liv ganske i Verdens Lyst og Ære. Ingen af Siderne tør oversees. Ulf Gudmarson var en ædel Karakteer, mild og rolig. Han hørte ikke til de Fremragende, men paa den anden Side synes hverken Ungdom eller lykkelige Kaar at have fristet ham;

[1]) C. F. Broocman beskrifning öfver Östergötland, W. Tham beskrifning öfver Sv., Linköpings län 516 flgde, Afzelius sagohäfder 4, 167 og nogle private Meddelelser.

han gaaer sin jævne Gang og blev en god Mand og god Huusfader. Fuldtop havde han at tage vare med sine Hofmænd og de mange Eiendomme, hvoraf en Deel laa i Nerike, én Deel paa Visingsø i Vettern og i andre Landskaber. Han tilbytter og tilkjøber sig Godser, pantsætter nu og da en Gaard, forat slippe over en øieblikkelig Forlegenhed, opdyrker Jorden, anlægger Møllebrug, sørger for sine Fattige. Ulfåsa svarede ikke længer til Familiens stigende Behov, hvorfor han gav sig til at nedbryde den gamle Gaard og noget derfra opføre en ny. Ved Siden af dette syslede han med de svenske Love; thi Kundskab til dem var nødvendig for enhver Frelsemand, som satte sig et høiere Maal, og det gjorde Ulf Gudmarson[1]).

I Alt stod hans Hustru ham bi. Den unge Ridderfrue minder nemlig nu kun svagt om det drømmende Barn, hun eengang var; i en Række Aar høres Intet, aldeles Intet om Syner, derimod tyder Meget paa den dygtige Huusmoder, »gift til Laas og Nøgler«. Næppe forgjæves havde Fru Ingrid havt hende under Tugt. Hun fandt sig tilrette i de Krav, Livet stiller til hende, hun førte Tilsyn med Børn og Tjenestekvinder, med Have og Huus, Kjøkken, Bryggers og Spindestue; sad vel ogsaa og spandt selv eller baldyrede. At dømme efter »Aabenbarelserne«, maae Hønsegaarden og Duerne for hende have havt noget særdeles Tillokkende. Allevegne forstod hun at gjøre sig gjældende, saa ung af Alder hun end var. Sin Mand elskede hun med al Ungdommens Inderlighed: »hans Hvile var hendes Hvile, hans Trøst hendes, og hun vilde heller døe end skilles

---

[1]) Forskjellige Diplomer i Dipl. Svecan., saaledes 4, 743, vise Ulfs Godsforvaltning; om Flytningen af Gaarden see Tham ovenanførte Sted; om hans Læsning i Loven Birgittas Levnet i Klosterreglorna IX.

fra ham«. Hun blev elsket igjen, ja baaren paa Hænderne af ham. Vi har et Brev fra en Birgittinernonne, som gav en Riddersvend sin Tro og med denne Kjærlighed i Hjertet blev tvungen til at gaae i Kloster: »kun den hellige Birgitta, skriver hun, tør hun skrifte sin Nød«. Der var en Tid, da Birgitta maatte føle med hende, og det var nu; »Fuglen sad, som Nonnen skriver, ikke i Buret, men var en lystig Fugl i Skoven«. Og dog hvilken Alvor midt i Glæden! Med fiin Følelse undgik hun selv det Mindste, der kunde give Bagtalelsen Stof. Altid var det de bedste og sædeligste Smaasvende og Terner, som fik Tjeneste paa Ulfåsa. Naar Ulf tog ud paa Reiser, fulgte hun tidt med og red ved hans Side gjennem de eensomme Skove; blev hun hjemme, tænkte hun ikke paa Andet end ham og bad idelig for ham. Sagnet paa Egnen fortæller, at han engang, da han roede over Boren Sø, kom i Livsfare, men hendes Bønner reddede ham; det nævner ogsaa hende som den, der egenlig stod for den nye Gaards Bygning. At hun har været med at indrette den hyggeligt, kan idetmindste ikke feile, og af Aabenbarelserne om Vadstena Klosters Bygning lære vi hendes Evner hertil at kjende. Etsted tales her om hendes prægtige Seng paa Ulfåsa, i Upsala Domkirke forevises hendes Pandebaand med Perler og andre Ting, der høre til Kvindepynt.

Jeg har alt fremhævet hendes Sands for den menneskelige Virksomhed i forskjellige Retninger. Bonden, Smedden i sin Esse, Sæterpigen i Fæboderne, alle frembød de een Side, hvoraf hun følte sig tiltalt. Det maatte gjøre Ulf Livet med hende dobbelt fornøieligt. Men selv naar han grandskede i Loven eller skulde dømme i en indviklet Sag, kunde hun gaae ham tilhaande og gjorde det gjerne, ikke for Intet var hun Lagmand Birgers Datter. Der er Steder i »Aabenbarelserne«,

som bære Spor af Kundskab til Lands Lov og Ret. Ikke blot har hun sin Anskuelse om statsretlige Spørgsmaal og forstaaer at udvikle en Konges saavelsom en Dommers Pligter, ogsaa i det Enkelte fordyber hun sig i »Almuens Lov«. Støttet til den fastsætter hun Begreberne: at faae Noget, eie, sælge, kjøbe; det, siger hun, bør en Ridder gjøre Rede for. Et Par Aar efter Brylluppet er det første Afsnit af den store svenske Riimkrønike blevet færdigt. Vi kan nu ikke ret vel tænke os Andet, end at den tilligemed Bogen om konunga styrilse och höfdingja kom i hendes Hænder, baade hendes Vidèbegjerlighed og historiske Sands taler derfor[1]). At hun, som hun nu udvikler sig, var Ulf langt overlegen, mere fast end han, ja næsten mandig, viste sig allevegne; men hun misbruger det ikke. Det unge Par paa Ulfåsa blev Mønster for et lykkeligt Ægteskab.

Imidlertid var Forvirringen i Riget paany kommen til Udbrud, den ledte til de forfærdeligste Optrin. Hvor sønderknuust har ikke Birgitta følt sig ved at blive Vidne dertil, ja vide sine Kjæreste dybt indviklede i Begivenhederne og daglig i Fare baade paa Legeme og Sjæl; hvor angstfuld har hun sukket til Gud om Frelse for Folk og Rige! Den ene skrækkelige Efterretning afløser den anden: Hertug Eriks og Valdemars Fængsling paa Nykøping Slot, Opstanden i Upland, Smaaland, Vestergøtland, hvor Birger Person selv lader

[1]) Om Birgittas Huuslighed og Frygt for Bagtalelse fortælle Legendeforfatterne, navnlig i Klosterreglorna VII flgde. De paa forskjellige Steder benyttede Sagn om hende findes hos Afzelius, 4de og 5te Bind, Udtrykkene af hendes Kjærlighed til Ulf i revel. 4, 83; thi upaatvivlelig har hun skildret Hustruen der og andre Steder i Revelationerne efter sine egne Følelser. Om hendes Pynt, Clarus das Leben der heil. Brigitta 137—38; om hendes Lovkundskab revelationes 1, 55. 2, 20. 4, 81, 102, 111. 8, 1; om Riimkrønikens Alder Wieselgren Sveriges sköna litteratur (1ste Udg.) 2, 490.

Piilbud gaae omkring forat reise Bønderne, Hertugernes Hungersdød i Fængslet. I de sidste Øieblikke af deres Liv havde de indsat Birger til at udføre deres Testamente. Borgerkrigen rasede gjennem Landet, ogsaa paa Ulfåsa var ganske vist Vindebroen trukken op, Murene besatte, Alt i Beleiringsstand; Ulf og hans Hofmænd vare ude og deeltoge med i Kampen, hans Hustru styrkede ham med Raad og Daad. Paa alle Punkter maatte den troløse Kong Birger vige. Lidt efter Midsommer 1319 samledes Lagmænd, Frelsemænd og Bønder, førstegang ogsaa Borgerne fra hele Riget ved de gamle Steensætninger paa Moraeng, forat kaare sig en Konge. Man mener, det var Birger Person, som aabnede Valgdagen; i et Par Aar lader han efter Diplomerne til ikke at have været Lagmand, nu derimod tiltræder han Embedet igjen. Han hilsede den forsamlede Mængde, bad den være »Gud velkommen« og lagde den paa Hjerte, at vælge en Herre, som kunde give Bonden »god Fred«. Drosten Herr Mats Kettilmundson bar Magnus, Hertug Eriks treaarige Søn, paa sine Arme ind i Kredsen, og Folkets Udvalgte keiste ham med høie Raab og Skjoldegny til Sveriges Konge. Derpaa lovede Rigens Raad, at herefter skulde ingen Skat blive udskreven, som ikke var lovlig bevilget. Kong Birger flyede over til sin Svoger i Danmark og døde der, hans Søn Magnus blev halshugget, Hævnen var gruelig som Forbrydelsen.

Saaledes gik Kirken og Stormændene i Forening af med Seiren, og der fulgte nu en Formynderregjering, istand til at magte Forholdene og nogenlunde skaffe Fred igjen i Landet. Rigets Stilling udadtil blev anseelig: omtrent samtidig med Kongekaaret ved Morasteen tilfaldt Norges Krone den lille Magnus ved Arv, og under Danmarks Opløsning slutte dets Landskaber hiinsides Sundet sig

til Sverige. De herskende Stormænd følte det nødvendigt, til en vis Grad at sætte Grændser for Lovløsheden, de indgik derfor Foreninger som i Skara 1322, hvor det blev vedtaget, at alle Stridigheder dem imellem skulde afgjøres ved Voldgift. Kirken var tilfreds, Folk og Almue aandede noget friere. Kong Magnus' Moder, den unge, letsindige Ingeborg, som forelskede sig i Knud Pors i Halland og levede med ham længe inden de bleve gifte, havde vistnok et Parti om sig, meest af Udlændinge, og tragtede efter Indflydelse: men Rigens Raad forstod at holde hendes Ærgjerrighed i Tømme[1]). En vigtig Deel i det Gode, som skete, tilskreves Herr Mats Kettilmundson.

Birgitta, hendes Mand, Broder og Fader høstede nu Frugten af, at deres Parti var det seirende. 1330 blev Ulf Lagmand i Nerike og fik med det Samme Sæde i Rigens Raad. I Nerike veed vi havde han betydelige Eiendomme, der forøgedes ved Arv og Kjøb, han eiede baade Herregaarde, Brug og Jernhytter; Stillingen som Lagmand her maatte altsaa være ham høist behagelig. Brevskaber godtgjøre fremdeles hans Driftighed som Jorddrot og Deeltagelse i Landets Regjering. God svensk Mand som han var, gjorde han Sit til at styrke Rigets Forbindelse med Skaane Stift. Hans Svoger Israel, som imidlertid var bleven myndig og Lagmand i Upland, gik i Borgen for en Deel af den skaanske Løsningssum. Selv udstedte han tilligemed Kongen og Rigens Herrer en Skrivelse, hvori han

[1]) Tidsbegivenhederne ere efter Riimkrøniken, Strinnholm, Lagerbring, Reuterdahl, Geijer, I. H. Schröders Modbemærkninger i hist. regis Magni Erici mod Lagerbrings Yttringer samt P. A. Munch, der i sit norske Folks Historie betragter Magnus omtrent som Lagerbring gjør det. At Birger ei var Lagmand fra 1316 til 1319, fremgaaer deraf, at han i Dipl. svec. for den Tid ikke nævnes med denne Titel.

lover Ærkebiskoppen i Lund Bistand, hvis denne skulde komme i Uleilighed for sin Troskabsed til Sveriges Krone. To Aar inden han blev Lagmand var han slaaet til Ridder. Hvor var det en Fest for Birgitta, da Sværdet berørte hans Skulder i den Treeniges Navn, og han svor sin Ed ved Gud, Jomfru Maria og Hellig Erik, at værne om Kirken og Riget, Faderløse, Jomfruer og Enker. Hendes Hjerte svulmede, ofte har hun mindet ham om den dyre Ed[1]) og beklaget de Omstændigheder, som ikke endnu gjorde ham det muligt, at tage Korset og kæmpe mod de Vantroe. Han paa Valpladsen i den hellige Kamp, og hun bedende for ham paa Borgen: det var hendes Ideal. Men det virkelige Liv blev mindre idealsk.

Ulf Gudmarson førte naturligviis sin Hustru med sig i den store Verden, og hun var jo fortrolig med den fra Barnsbeen. Hvor elskværdig traadte hun ikke op i al sin Alvor! En indre Høihed lyser frem af hendes Væsen. Den Aandrighed, den drømmende Romantik, som udgjør et af »Aabenbarelsernes« Særkjender, maa have viist sig i Omgangslivet paa tusind Maader og gjort den vakkre unge Frue tiltrækkende for Enhver, der havde Sands for noget Høiere. Gjordes det behov, kunde hun give et ligesaa fiint som skarpt snærtende Svar, og blandt Ridderne fandtes sikkert Flere, der satte Priis paa dette, end paa Romantikken. Hendes politiske Interesse maa være tagen til, jo

[1]) Aarene for Ulfs Forfremmelser angives efter G. W. Tibells Serafimerordens hist., riddarelängden der. Om Ulfs og Fl.s Forsikkringsbrev til Ærkebiskoppen i Lund af 29de Juni 1340, Dipl. Svec. 4, 729.; om hans Deeltagelse i Regjeringen og Godsforholdene fl. Brevskaber s.sted. Om Israels Deel i Skaanes Løsning, s.sted 4, 388, 389; 390 kaldes denne Lagmand. Birgitta foreholder Ridderen sin Ed revelationes 4, 81. Ceremonierne og Riddereden staae hos Olaus Magnus de gentib. septentr. l. 14. c. 7, tildeels ogsaa i revel. 2, 11, 13. og 8, 32.

mere hun blev sig sin Stilling bevidst. Aristokrat var og blev hun, men det forstandige Blik, det varme svenske Hjerte, der havde Følelse for den Ringestes Nød, virkede saa velgjørende. Og hjemme var hun Sjælen i en gjæstfri Borg. Herr Ulf holdt af Heste og ridderlige Øvelser, tidt gik han ind i sit Rustkammer og tog Landsen eller det tunge Riddersværd frem; sad han mellem andre Herrer ved Bægerne, da blev han oprømt og talede meget. Det var derfor ikke blot festlige Leiligheder, der samlede Gjæster omkring ham, en gjæstmild Vært sidder sjælden ene: Mange længtes efter det Øieblik, da de skulde see Taarnet paa Ulfåsa tone frem over Skoven. Diplomerne give os et Begreb om hans Omgangskreds. Der kom Hertugerne, gamle Birger Person, Birgittas Moster Fru Ingrid med Knut Jonson, den anden Moster Fru Ramborg, Lagmand Israel, Birgittas Søster og Svoger Magnus Gudmarson til Loholm, Marsken Gustav Tuneson, gift med Ulfs Søster, Drosten Herr Mats Kettilmundson, Ærkebiskop Olof, Domprovsten; der kom Ribbinger og Kürnener, Herrer og Fruer, Aandelige og Verdslige, Gode og Slette. Sælv Danske og Normænd kunde man af og til træffe paa Borgen.

Da maatte Fruen vise, hun forstod at raade for Laas og Nøgler og skaffe de Fremmede en glad Velkomst. Snart traf Herr Ulf den, som kunde føre en Samtale med ham om Lov og Ret, snart den, som skjønnede paa hans Hofmænds blanke Jernhat eller den nylig opodlede Vildmark i Skoven. Birgitta viste Fruerne om i sin smukke, nye Borg, i Børnekamret, Rosenlunden, de besaae hendes og hendes Pigers Arbeider. Nogle omvankende Spillemænd indfinde sig, Gigen og Fedlen gjøre det muntert i Salen. Smaasvenden med Falk paa Haand leder hendes Pasgjænger midt i en Flok Jægere gjennem Borgporten, og

ud gaaer det i det Frie, over Stok og Steen, med Rakke og Mynde. »Aabenbarelsernes« Skildringer af Jagten, af Bjørnens og Elgens Natur og Kamp med Jægerne ere saa nøiagtige, som kun Øienvidner kan give dem, eller den, der i Timer har siddet og lyttet til Jægernes Fortælling. Men ihvor forekommende hun end var mod Alle, taalte hun dog ingen Uhøviskhed, ikke det ringeste utilbørlige Ord. Blot hendes Nærværelse var tilstrækkelig til at tæmme den kaade Tunge paa en Tid, da Ridderfruen ellers var udsat for Alt, selv for Mishandling af sin Mand, naar Øllet løb ham til Hovedet[1]).

Saa smukt og rigt var Birgittas Liv, hun savnede Intet, der kunde glæde et ungt Hjerte, ogsaa Naturen omkring Ulfåsa er deilig og maatte skaffe hende mange Nydelser. Under alt dette bevarede hun de fromme Indtryk fra Barndommen: vi see efter vore Kilder ingen Grund til at tvivle derpaa, skjøndt hun i en senere, overspændt Tilstand kalder sit Hjerte dengang »haardt som Staal«. Daglig hørte hun Messe i Borgkapellet eller Ekeby, hver Fredag gik hun til Skrifte og formaaede ogsaa sin Mand hertil. Hun skriftede med dyb Andagt og græd for sine smaa Synder, som Andre for deres store: følte hun sig anfegtet, søgte hun Trøst i Skriftestolen, tidt flere Gange om Dagen. Det lader til, at hun allerede nu af og til hengav sig til en

---

[1]) Birgitta som Ridderfrue er skildret efter de forskjellige Legendeforfattere, saaledes om hendes Forhold ligeoverfor slette Sæder see Klosterreglorna VII. Ulfs Karakteer og daglige Liv fremgaaer af Synet i revelationes extravagantes c. 56; jo sparsommere Efterretningerne ere fra denne Tid af Birgittas Liv, desto omhyggeligere maae vi benytte dem. Om Birgittas Jagter see foran Side 32 Anm. 2 og revelationes fl. St. Gustav Tuneson kaldes 1340 Lagmand i Vermland i Dipl. svec. 4, 743, han var gift med Ulfs Søster, s sted 5, 257.

streng Askese. Hun afholder sig fra lækkre Spiser, naar det kunde skee uden Opsigt; var Herr Ulf fraværende, vaager hun hele Nætter i Bøn, indtil legemlig Udmattelse omsider tvinger hende til at søge sit haarde Leie. Men for Verden holdt hun saadanne Gudfrygtighedsøvelser ganske hemmelig. Det var hende en Glæde med sine Piger at væve, sye og baldyre paa Ting, der kunde bruges til Gudstjenesten eller lindre den Fattiges Nød. En Kalk og Disk, hun skal have skjenket, vises endnu i Ekebybornakirke, ligesaavel som hendes Bedekammer i Taarnet her. Naar derimod Sagnet lader hende opføre den Kirke af Kalksteen, som nu er Sognekirke, tager det sikkert Feil: Kirken hører til de ældste Kirker i Sverige. Den Fattiges Stilling dengang var sørgelig, at gaae paa Omgang fra Huus til Huus, er en lidet misundelsesværdig Lod. Da traadte Kirken til: det er Klostrenes Pligt at øve Gjæstfrihed, og St. Jørgens Huse, Helligaands Huse opføres snart af Kirken, snart af den Enkelte »til hans og hans Fædres Sjæls Frelse«. Hvormegen virkelig Nød blev ikke afhjulpen herved, men hvilken Skare Lediggjængere ikke ogsaa skabt! Birgittas milde Hjerte var altid rede til Hjælp. Ulfåsa blev et aabent Herberg for Nødlidende, hun byggede Hospital og Fattighuus baade her og paa flere Gaarde, og mangen Time tilbragte hun i ydmyg, for Verden skjult Kjærlighedstjeneste. De »farende Skolarer« fra Skenninge, som gik rundt og sang for Brødet, den tiggende Graabroder, Eneboeren fra en af de mange Skovhytter i Nerike, Alle fandt de en Veninde i den unge Frue [1]).

---

[1]) Trækkene ere fra de sædvanlige Legendeforfattere, navnlig Bullen, Livet i Klosterreglorna VII og XIII, Birger, Berthold, Surius; Sagnene ere fra Afzelius. Om sin Haardhed taler hun i revelationes 1. 5. revel. 11. Vanskeligheden ligger nærmest i at adskille de

Hendes Lyst til Læsning og Omgang med fromme Lærde havde ikke vanskeligt ved at blive stillet tilfreds; der var hverken langt til Skenninge med dets Præsteseminarium og Lektorer eller til Kannikerne i Linköping. Her var det hun lærte den unge Mand at kjende, hvem hun betroede sine Børn; rimeligviis hører Bekjendtskabet med Kanniken Mester Mathias ogsaa til denne Tid, ja maaskee har hun alt da taget ham til Skriftefader. Han havde i Udlandet erhvervet sig Magistergraden, var en begavet Prædikant og en af Sveriges meest fremtrædende Lærde. Hans Glosser over Bibelen er et for sin Tid dygtigt Værk; desuden har han skrevet moralske og dialektiske Afhandlinger, en Fortale til Birgittas Aabenbarelser og flere Ting. Baade som latinsk og svensk Skribent har han Magt over Sproget og kan tiltale os endnu. Med Beundring lyttede Birgitta til hans Skriftfortolkning og Formaninger og havde ingen Ro, inden han lovede hende en svensk Oversættelse af Bibelen[2]). Ogsaa sin Mand vidste hun at med-

forskjellige Stadier i hendes Livsudvikling, da de i vore Efterretninger meest gaae over i hinanden. I og for sig er det nu rimeligst, at hun begyndte i det Smaa og efterhaanden forstærkede sin Askese, og dette bestyrkes ved tilfældige Tidsbestemmelser, vi kan støde paa; det hedder saaledes i Klosterreglorna XIV om en vis Art streng Bod, at hun øvede den i 30 Aar, altsaa fra 1343. Ikke desto mindre har jeg ofte svævet i Tvivl, om en Beretning skulde høre hjemme i den Tid, der nu ligger for, eller muligviis snarere i en følgende. Om Kirken i Ekeby see Thams og Broocmans anførte topografiske Skrifter, om de Fattige paa Omgang Geijer svenska folkets historia I, 318.

[1]) Om Skenninges studium præcipuum for Dominikanernes Klosterprovinds Dacia og dens Lektorer S. Brings Påminnelser etc. 2, 21. og Wieselgrens Sv. sköna litt. 1ste Udg. 2, 159. Om Mester Mathias og hans Skrifter see Revelationerne mange Steder, Vastovii vitis aquilonia med Benzelii Noter, der har en Biografi af ham, acta nova reg. soc. Ups. 8, 337 flgde, I. Schefferi Svecia litterata, P. F. Aurivillius præside E. M. Fant de Bibliothecis medii ævi in Svio-

dele Sands for gudelig Læsning. En Ridder som Herr Ulf og en Frue som Birgitta sad dengang ikke paa enhver Borg i Sverige.

Søndenfor Ulfåsa ligger den østgøtiske Sletbygd, fuld af Kirker og Klostre. Et Par Miles Vandring bringer til Vor Frues Kloster i Vadstena, hvor Ulf var Leensmand[1]), til Cistercienserne i Alvastra, Nonnerne i Vreta, Brødrene i Skenninge og Linköping og Birgittas Moster i Svanshals ved Tåkernsø. Birgitta maa ofte alt i dette Tidspunkt af sit Liv have vandret de Veie, nu for at høre en Prædiken, nu for at hente et godt Raad. Det var en af hendes Gudfrygtighedsøvelser, og i Pilgrimsdragt med Stav i Haand saae man derfor den ædle unge Frue forlade sin Borg. Herved søgte hun Vederlag for ikke at kunne følge med gamle Birger, dengang han 1321 gjorde Valfart til Rom. Sagnet veed at fortælle om St. Britas Kilde i Ekeby og en stor Steen, hvor hun hvilede og læste sine Bønner. Maaskee har hun allerede saa tidlig kastet sin Kjærlighed paa Vadstena ved Vettern, i en yndig, mild Natur.

Imidlertid var Familien tagen til, en Børneflok gjorde det muntert paa Borgen; de opkaldtes, som Skik var, efter Bedsteforældre, Moster og andre Slægtninge. Vore ikke altid paalidelige Kilder give følgende Oplysninger om dem. Det ældste Barn var Märta, hvis Fødsel vi næppe kan sætte inden 1319, 1320, hvis vi forresten tør fæste Lid til Legenden om de unge Ægtefolks Forhold i de første Aar. Derefter kom Karl og Birger, den fjerde var Katharina, der vel maa være født 1331 eller 1332.

---

gothia 21, Wieselgren a. St. 1, 24 og 2, 399. Men Kritikken har endnu ikke sigtet, hvad der af den Art meddeles os fra Haandskrifter. Om hans Bibelarbeide vil der snart blive mere Tale.

[1]) Spegels sv. kyrkio-hist. 2, 224.

Vi tør ikke afgjøre, i hvilken Orden de fire øvrige, Bengt, Gudmar, Ingeborg og Cecilia, fulgte paa hinanden: kun det er vist, at Cæcilia var den sidste[1]). Om Birgitta selv har givet nogen af Børnene Bryst, er usikkert, Katharina havde Amme. Men med en from Moders Ømhed sørgede hun for dem og indesluttede dem i sine Bønner; de vare hendes første og sidste Tanke. Kjærlighed til Mand, Børn og Fædreneland staaer hende hele Livet igjennem som det Ædleste hun kjender, næst Kjærligheden til Gud. Det maatte fremforalt ligge hende paa Hjerte, at faae duelige og fromme Mænd til deres Lærere. En af disse var Niels Hermanson, der alt som ung Skolar kom til Ulfåsa. Han var af fornem Byrd, sjælden begavet, from, mild, fast og en ægte svensk Mand. Siden blev han Dr. juris i Orleans og Biskop i Linköping, var en kraftig Styrer af sit Stift, indviede Vadstena Kloster og holdt Præsterne til hver Søndag at prædike paa Svensk over Troen, Fadervor, ave Maria, de 10 Bud og de syv Barmhjertigheder. Fædrenelandets

---

1) Birger Persons Reise til Rom Diplom. Svec. 3, 513. Om Børnene fortælle de sædvanlige Kloster- og Familie-Historier, der vistnok ikke ere de paalideligste, men vi har dem nu ikke bedre. Min Ordning af Døttrene grunder sig paa vita abbreviata i revelationes, hvis Angivelser ere de ældste og bestemteste; hvorimod codex visingsburg. i genealogia Brahæa og Margretha Klausdatter ordner dem anderledes. Märta som det ældste Barn og Karl som det andet omtales udtrykkelig saaledes af M. Klausdatter i Rietz's script. 3, 207. Katharina, den senere Helgeninde, kaldes i hendes vita i revelationes c. 1 den fjerde af Børnene og i Birgittas vita abbreviata s.sted den anden af Døttrene. Birger maa følgelig ogsaa være ældre end hun. Hun blev, efter hendes ovennævnte vita c. 4, gift lige før Faderen døde 1344, og har da vel ikke været stort over den lovlige Giftealder, 12 Aar, siden hun endnu var ganske ung, da hun en Række Aar derefter kom til Moderen i Rom. Hun maa saaledes være født 1332 eller 1331, acta sanctorum Okt. 4, 399 sætter hendes Fødsel til omtrent 1330. Cecilia kaldes ultima i vita abbreviata.

Nød greb ham saa dybt, at han længere Tid trak sig tilbage paa et skjult Sted og levede i uafbrudt Bøn og Faste, men han opmandede sig og var blandt de svenske Stormænd, som tidligst sluttede sig til Dronning Margrethe. Som Theolog havde han Kundskaber baade i Kirkeretten og Dogmatikken og har efterladt Skrifter i disse Fag paa Latin og Svensk; desuden har vi smukke liturgiske Arbeider fra hans Haand. Enten han sang paa Latin til sin Helgens Priis eller i Folkevisens Tone om Nonnen Elisif, var der det i hans Digte, som kunde tiltale. Han døde 1391 og blev den sidste Svensker, der ophøiedes til Helgen, det skete 1520. En saadan ung Mand maatte være baade til Gavn og Glæde for Birgitta, han traadte hende nær, og hun fik stor Indflydelse paa ham. Det giver os et Indtryk af hendes Værd, naar vi høre hans Lovsang over Helgeninden med de klingende Riimbogstaver midt i Latinen.

Rosa rorans bonitatem,
Stella stillans claritatem,
Brigida, vas gratiæ!
Rora coeli bonitatem,
Stilla vitæ claritatem
In valle miseriæ [1])!

---

[1]) Diarium vadstenense 1391 nævner ham som Birgittas Huuslærer og meddeler flere Efterretninger om ham. Ogsaa hans Biografi haves hos Vastov med Benzelius' Noter, andre Efterretninger i vita Catharinæ c. 14, Benzelii monumenta ecclesiastica 109 flgde, Lagerbrings Svea Rikes historia 835 flgde, 860, Stiernmans tal om de lärda vettensk. 65, Wieselgren 1ste Udg. 2, 295, 354, 384, 396, 398, 440—41, 455. Naar han siges at have skrevet »historias« f. Ex. om Birgitta, maa dette forstaaes om et ritualt Arbeide, et Vers; Verset om Birgitta haves trykt i J. H. Schröders de poesi sacra latina medii ævi in Svecia. Ogsaa hans Levnet trænger til kritisk Belysning, længe gjaldt han for Oversætter af Ansgars Liv, men Klemming i sin og fornskriftsällskapets Udgave af Bonaventura XXVII flgde har beviist Urigtigheden heraf.

Der var stor Forskjel paa Børnene, hver havde sin udprægede Eiendommelighed, og hvad der i Tidens Løb tildrog sig med dem, danner interessante Episoder i Moderens Livsroman. Forskjellighederne kom tidlig frem. Katharina slægtede sin Moder paa, det samme fromme, indadvendte Sind; hun blev opdragen i Riseberga Kloster sammen med den »stolt Elisif«, hvem en af Kong Albrekts Mænd siden bortførte. Syv Aar gammel legede hun en Dag usædvanlig længe med sine Dukker, Natten derpaa drømte hun saa, at de havde forvandlet sig til hæslige Nisser, der overfaldt og pidskede hende i Sengen. Birger var en støt lille Gut og slægtede sin Fader paa, men Karl voldte Birgitta mange Taarer. Man fik ham ikke let til at holde sin Faste, og den ene kaade Streg gjorde han efter den anden; hun vilde straffe ham, hun var den strengere, Herr Ulf derimod slog det hen og lo vel endogsaa derad. Märta lader til at have været en dygtig Natur men temmelig ligegyldig for Moderens Formaninger. En ung dansk Herre af løse Sæder, Sigvid Ribbing fra Skaane, friede til hende, og Herr Ulf gav ham Jaord, thi han var rig og af høi Byrd, i Slægtskab med Hertug Knud Pors i Halland. Birgitta, som dengang gik frugtsommelig med Cecilia, talede ivrigt derimod, uden dog at kunne sætte sin Villie igjennem. Allerede var Brudefølget kommet, Herr Ulf skulde med de Skikke vi kjende overlevere det sin Datter, Alt stod færdigt paa Bryllupsgaarden, kun Moderen savnedes; hun havde nemlig besluttet slet ikke at være tilstede. Men i yderste Øieblik bestemte hun sig om, tvang de mørke Anelser, klædte sig pragtfuldt paa, kom ind og vakte en almindelig Glæde, fordi hun kom saa uventet. Legenden vil vide, at det var Fosteret, som talede inde i Moders Liv og bad hende derom. Hendes Uvillie over Ægteskabet var ingenlunde

uden Grund, og Sigvids senere Liv blev til stor Forargelse, den Ting kunde imidlertid selv Birgitta ikke nægte ham, at han holdt af sin Hustru[1]).

Medens de Unge voxede op, var Birger Person bleven ældre og svagere. Efter Alt at dømme havde Forholdet bestandig været godt mellem ham og hans Børn. I flere Aar overlode Svigersønnerne ham, Hertug Valdemar og et Par andre Herrer Bestyrelsen af Arven efter Svigermoderen, siden skiftede de den mellem sig, som Skik var, med »Lod og Kavle«. 1328 endte Herr Birgers daadrige Liv. Jordefærden gik for sig ved Paasketid: Vaagestue, Ligvagt, Arveøl, Jordfæstning, Alt med næsten kongelig Pragt; vi har endnu Optegnelsen over hvad Svigersønnerne gave ud til den. Fremforalt skjenkedes runde Sjælegaver til Kirker og Klostere. Malere, Forgyldere, Tapetserere, Haandværkere af alle Slags, Kokke og Tjenestefolk i hundredeviis toges i Arbeide, Tapeter og andre Pragtstykker anskaffedes, og længe gik Ry af Arveøllet og dets ødsle Overflod: fransk Viin, rhinsk Viin, Sukker, Rosiner, Mandler, Ingefær, Kryderier, lutter Lækkerheder, som sjælden naaede op til Sverige. Paa Veien til Upsala, i Stokholm, Sigtuna, Botvidskirke ringede Klokkerne for Birgers Sjæl, Sørgetoget bevægede sig gjennem Upsalas Gader. Foran Liget red vel, efter Skik, en Ridder i Rustning med den Afdødes Sværd, Odden vendt nedad, og hans Skjold paa Ryggen; hele Kirkens Præsteskab, fra den Høieste, Ærkebiskop Olof, og til den Laveste, Medlemmerne af den høibaarne Æt, Frænder og Frænders Frænder, Stormænd

[1]) Katharinas Drøm i hendes vita i revelationes c. 1; s.sted fortælles, hun var saa hellig som Patteglut, at hun ikke vilde die den udsvævende Amme, hun fik. Om Karls Kaadhed revel. extravagantes 56 og revel. 4, 54—55. Om Märtas Bryllup fortæller M. Klausdatter hos Rietz og nogle af Legenderne.

rundt fra Sverige gik i Følget med brændende Voxlys, Kors og Faner. Toget standsede i St. Niels' og Katharinas Kapel, her blev Herr Birger jordet ved sin Hustrus og Børnenes Side. I forskjellige Kirker læstes Messer for hans Sjæl. En Gravsteen af sort Marmor, i gothisk Stiil ligger endnu den Dag idag paa deres Grav, paa den er Herr Birgers og Fru Ingeborgs Billeder og Vaaben udhuggede og rundtom dem mindre Billeder af Børnene. Stenen maa være bleven færdig inden Birgitta var skriinlagt, thi paa hendes Billede der findes ingen Helgenglorie. Den meget store Arv i Godser, Penge og Klenodier skiftedes mellem Birgittas og Kathrinas Mænd og den endnu umyndige Israel; Israel beholdt Finstad, Herr Ulf fik Gaarde, Møller og Jernhytter i Skoven Svin i Nerike og i Upland [1]).

IV.

Seerinden vedhove, strengere Liv, Pilgrimsreiser til St. Olaf og St. Jakob; Familieforhold, Katharinas Giftermaal og Ulf Gudmarsons Død.

Kong Magnus var bleven myndig, red sin Eriksgata gjennem Riget og overtog Regjeringen selv, Mats

[1]) Dokumenterne om Arven efter Fru Ingeborg i Dipl. Svec. 3, 275 og 477, om Arven efter Birger Person 4, 54 flgde, om 274 ℔ i Begravelsesomkostninger s.sted 56 flgde; det er dog ingen fuldstændig Opgjørelse af dem alle. Ligstenen afbildes paa forskjellige Steder, sidst i Schröders Upsala domkyrka XXV, Begravelsesskikkene hos Olaus Magnus l. 16. c. 47. Maaskee Ridderen, som red foran Liget, ogsaa bar den Afdødes Harnisk, Skikken vilde da hænge sammen med den danske saakaldte Indridning, Pontoppidan ann. eccl. Dan. 2, 21.

Kettilmundson maa enten være død eller have tabt sin Indflydelse. Kongen havde en medfødt Venlighed, som skaffede ham Indgang hos Almuen, vistnok var han svag og høist letsindig, men han var jo ogsaa kun et ganske ungt Menneske. Begyndelsen af hans Regjering udmærkes ved Trældommens Afskaffelse i Vestergøtland og Værende, »til Jomfru Marias Hæder og for hans Faders og Farbroders Sjæle«, ved fornyet Forbud mod at reise gjennem Landet med »Storflokke«, ved en Lov om Gjæstgiverier og Forsøg paa at ophjælpe Agerbruget i Finland. Varslerne vare ikke ilde. Kun var Pengevæsenet i daarlig Orden, Skaanes Løsning trykkede det haardt, og Kongen beskyldtes for Ligegyldighed imod dem, der vare gaaede i Borgen for ham og Riget. Man havde udsøgt Blanka af Namur til Dronning, en ung og smuk Fyrstinde, endnu et halvt Barn, med hedt fransk Blod og ligesaa stor Letsindighed som Kongen. Hans Søster, nylig gift med Albrekt af Meklenborg, kom til Stokholm ved Midsommerstide 1336, til Kongens og Dronningens Kroning. Slottet her vrimlede af svenske, norske, tydske Riddere og Fyrster og blev Midtpunktet for glimrende Festligheder ved det unge Hof. Til denne Tid have senere Forfattere, næppe uden Grund, henlagt et af Birgittas Syner, et af de første vi vide om siden hendes Barndom: det minder om Johannes' Aabenbaring. Hun stod i Stokholm, hensunken i Bøn, da bares det hende fore, som saae hun Sol og Maane straale paa en mørk, urolig Himmel. Gode og onde Engle kæmpede sammen, dog formaaede de onde Intet, indtil en forfærdelig Drage steg op fra Dybet. Sol og Maane skjenkede den deres Glands men sortnede selv derved, Jorden fyldtes med Øgler og Orme, der opaad dens Grøde og med sine Haler dræbte Menneskene, tilsidst sank Sol og Maane ned i Afgrunden. Mere

saae hun ikke. I Synet afspeile hendes Tanker dengang sig, Glæde over det unge Kongepar, blandet med mørke Anelser. 11 Aar senere, da den egenlige »Aabenbarelses-tid« var indtraadt, forklarer hun det om Kongen og Dronningen, der havde ophøiet »en Mand af Øgleæt«, vistnok Bengt Algotson, og derfor skulde miste Kronen[1]). Saaledes optræder Seerinden vedhove.

Hun kom derhen ikke nu og da, nei hun havde sit stadige Ophold der, thi hun var Hofmesterinde hos Dronningen; kun Ubekjendtskab med »Aabenbarelserne« har bragt nyere Forfattere til at betvivle det. Spørge vi om Tidspunktet, naar hun beklædtes med denne Værdighed, da bliver den tidligere Tid af Magnus' Regjering den sandsynligste: det er især de unge Dronninger, der faae Hofmesterinder, og Birgitta vilde desuden næppe lade sig ansætte, efterat hendes asketiske Liv ret havde udviklet sig[2]). Altsaa var hun naaet hen til et af de Maal, hvorpaa hendes Livsgang peger; hun var i sin modne Alder, og den politiske Anskuelse, vi kjende fra »Aabenbarelserne«, maa efterhaanden have dannet sig. Kristus er ifølge den Ophav til al Magt paa Jorden, og de, der udøve den, ere Hans Tjenere, enten Geistlige, fremstillede i Peder, eller Lægmændene, fremstillede i Paulus. De Geistlige kalder Birgitta jævnlig Dommerne, og af dem er Paven den

---

[1]) Tidsbegivenhederne efter Lagerbring Svea Rikes historia 3, 275 flgde og Munchs norske Folks Hist. At de svenske Bønder ligesom Normændene i en vis Henseende yndede Magnus, fremgaaer af den bekjendte Skrivelse fra dem efter hans Flugt, hvori han kaldes den ærlige og gode Herre. Birgittas Syn staaer i revelationes 8, 31.

[2]) At Birgitta virkelig var Blankas Hofmesterinde, fremgaaer af revel. extravag. 59, Tidspunktet herfor angives efter Sandsynligheds-beregning i acta sanctorum Okt. T. 4, 394; Messenius i Scondia 3, 11 og 15. 15, 59 angiver 1344, men er ganske sikkert ikke paa de rette Spor.

ypperste som Kristi Statholder, de Læge deler hun i Ridderskab og Almue, blandt hvilke Kongen er yppperst. Præsterne staae som Mæglere mellem Gud og Mennesket, men ogsaa den ægte Ridders Liv er herligt, ja i en vis Forstand herligere end Munkens. Kongedømmet er en guddommelig Indstiftelse, thi det blev efter Faldet nødvendigt, at Mennesket lyder sin Lige, siden han ei vil lyde Gud. Ifølge Kongekaaret er Kongen beklædt med sin Magt, dog er det Spørgsmaal, om ikke egenlig Arveret er at foretrække for Valgret. Hans Stilling til Paven er ikke skarpt betegnet i »Aabenbarelserne«; sikkert har hun imidlertid deelt den nordiske Betragtning heraf i vore Love og Kongespeilet, hvor Bispedømmet og Kongedømmet staae overfor hinanden som guddommelige Indstiftelser begge. Han er ikke Kronens Herre, nei han er kun Rigets Styrer og Folkets Beskjermer; vi mindes herved om Ordene i de gamle Love: »han skal Rige styre, Lov styrke, Fred holde«. Han er bunden ved sin Ed til Folket, og uden dets Minde kan han ikke paabyde Skat eller skille Kronen ved noget Landskab. Al sand Statskunst maa hvile paa levende kristen Tro. Det er hans Pligt, at omgive sig med gode Raadgivere og høre paa deres Raad; holder han ikke sine Eder, da er Opstand lovlig, ja under visse Omstændigheder selv nødvendig[1]).

Denne Tankegang har ikke noget særdeles Eiendommeligt, det skulde da være Betoningen af Tro som Udgangspunkt for al sand Politik. Vi gjenkjende i den Lovens Kongebalk og Middelalderens sædvanlige Betragtning, navnlig som denne fremtræder i to Skrifter, Birgitta maa have have havt Adgang til: Bibeloversættelsen og Bogen

[1]) Beviisstederne for Anskuelsen i revelationes, især I, 55. 2, 20. 3, 27. 4, 3 og 58. 8, 1, 2 og 3. extrav. 80.

om konunga styrilse og høfdingja. Indledningen til den svenske Bibel deler ligesom hun Stænderne i tre Afdelinger; Bogen »om styrilse« skjelner mellem Englelivet, fremstillet i Præsten, Mellemlivet, fremstillet i Lægmanden, og Dyrelivet, den holder paa et Arverige og en Opstands Tilladelighed. Hendes politiske Retning tilhører nu, som vi veed, det herskende Parti, Stormændene og Kirken, tilhører det med Liv og Sjæl, og hun føler sig kaldet til at gjøre den gjældende ligeoverfor Kongemagten. Deels umiddelbart kan dette skee, deels middelbart gjennem Herr Ulf, som sidder i Rigens Raad. Hun er gjennemtrængt af den Bevidsthed, at en guddommelig Retfærdighed styrer Historien, hun har det historiske Instinkt, et skarpt Blik for Verdensforholdene i det Store og Smaa, der er noget næsten Mandligt i hendes Aand, og hendes Anelser ere geniale. Hun har en stærkt udviklet national Følelse, skjøndt denne da var langt sjældnere end i vore Dage. Folket er hendes kjære, stadige Tanke, det indeslutter hun i alle sine Bønner, og med Rædsel seer hun i Synerne dets onde Engel friste det. Hun begynder med milde Ord, udenat den politiske Hensigt egenlig træder frem. Som Tilstanden bliver mørkere ved Hoffet og hos Folket, faaer hendes Tale større Dristighed, forhen ukjendte Kræfter vaagne i Sjælen, gamle Thorgny Lagmands Aand er over hende: sikkert har hun været blandt dem, der meest have ægget Stemningen mod Kongen.

Under Alt dette kom Øieblikke, da hun forfærdes ved at see den store Fristelse, hvori hun kunde falde. En indre Stemme advarer hende for at fordybe sig formeget i Tanker paa Krige og Statssager, den minder om Djævelen, der faldt af Hovmod, om hvor god den Øvelse er, at adlyde Mennesker og bøie sig for denne

Verdens Mægtige. Og hun beder: »mit Legem er som den utæmmede Fole og min Villie som den flygtige, vilde Fugl; men læg Du Tøile paa Folen og hold igjen, naar Fuglen vil flyve«[1]).

Om hendes tidligere Tid ved Hoffet kan vi søge Oplysning i »Aabenbarelser«, der af indre Grunde maae henføres til dette Tidspunkt. Thi vistnok bleve Synerne først hyppige efter Herr Ulfs Død, men Legendefortællerne berette dog udtrykkelig om en Mængde Aabenbarelser forinden. I Almindelighed feile vi næppe ved at overføre al Tale om »en vis Konge og Dronning« paa Magnus og det svenske Hof; sigter hun til noget Andet, vil det fremgaae af Omstændighederne[2]).

Dengang hun tiltraadte sin nye Stilling, var hendes Forhold til de Kongelige et velvilligt. Kong Magnus var jo en Søn af hendes Næstsødskendebarn, hendes Faders Ven, hvem ogsaa hun skyldte Livet, da han reddede hendes Moder. Opgaven, der laa nærmest for, maatte være, at formane de Unge og holde over den ydre Anstand. Med sin Sands for det Sømmelige, det Skjønne

[1]) Revel. 6, 27. 4, 91. extrav. 52.

[2]) Forsaavidt ikke bestemte historiske Kjendsgjerninger lade sig paavise, som m. H. til Kjøbenhavn og Kongens og Dronningens Afholdenhed (Anmærkningerne til Side 76 og 77), ere de indre Grunde for at henføre nogle Aabenbarelser om Hoffet til Birgittas egenlige Hofliv, især den velvillige Stemning, de aande. Dog ogsaa i senere heftige Angreb paa de Kongelige kan vi spore og udskille Træk af tidligere Velvillie. Vi veed med Bestemthed, at hun inden Mandens Død havde mange Aabenbarelser: saaledes af Botvid extrav. 72, hvor »viri« er faldet ud af Texten i min Udgave men findes i adskillige andre, saa hun altsaa havde Synet 4 Aar inden hans Død. Endvidere Aabenbarelser af den hellige Jomfru, Kristus, Dionysius og fl. paa den norske og spanske Reise, see Levnet i Klosterreglorna X, XVI, Birger fl. St., extrav. 92, Beretningen om hendes Reiser i acta sanctorum a. St. 401. Hendes ekstatiske Tilstand har udviklet sig lidt efter lidt.

var hun ikke uskikket til at løse den. Hvad hun tidlig bebreidede Kongen saavelsom Dronningen, var Barnagtigheder; viste man ham to Æbler, greb han efter det raadne, naar det kun havde et smukt Syn. Hofnarren, hans ranglende Bjældedragt, hans Skjæmt var ingenlunde noget for hende. Kongen skal lade læse for sig i de Helliges Levnet og gode Krøniker samt være nidkjær i Gudsfrygtighedsøvelse, det er hendes Raad; rimeligviis var den svenske Bibel han eiede, en Gave fra hende. Hun gjør sin Indflydelse nu og da gjældende ved geistlige Embeders Besættelse, eller naar der var uduelige Præster, som maatte fjernes. Ogsaa i den lappiske Mission har vi Grund til at spore hendes Virksomhed, de kristne Lapper bleve tagne under kongelig Beskjermelse. Hendes Raad gaae i det Enkelte: naar og hvorledes Kongen skal bære sin Krone, indrette sit Hof, hvem han skal bede til sit Bord, hvilke Samtaler han skal føre overborde. Det var jo altsammen Ting, som laae indenfor Hofmesterindens Virkekreds. Men Raadene synes allerede nu at have strakt sig videre og berøre hans Kongepligter. Bestandig ivrer hun imod de slette Raadgivere, de Smigrere, han laante sit Øre, hun formaner ham til at uddele sine Gaver med Forstand, overholde Loven, afskaffe Strandretten, haandhæve Ret og Retfærdighed baade paa Thinge og i Raadsalen.

Efterhaanden udvidede hendes Synskreds sig til hele Norden. Med de norske Forhold var hun vel bekjendt, thi ofte maa Hoflivet have bragt hende til at opholde sig i Norge; og ved sin Svigersøn Sigvid kom hun i Forbindelse med danske Stormænd. Danmark var dengang sin Opløsning nær. Hun havde en medlidende Følelse for det, hun maa have beundret Niels Ebbesen, men Skaane, mener hun, tilhører Sverige med Rette, det var jo befolket ved den svenske Ind-

vandring fra Østen, ikke den danske fra Vesten: hun beraaber sig herved paa Historien. Derimod laster hun de Forsøg, Kongen 1338 gjorde hos Paven paa at faae Kjøbenhavn og Landstykker vestfor Sundet indlemmede i sit Rige. »Han skulde sende sine Leensmænd ud mod Hedninger, ikke mod et kristent Rige, sagde hun: det var Guds Straf, at flere af dem i Kjøbenhavn maatte bøde med Livet«. Sandsynligviis ifølge Aftale med det norske Raad, truffen ved Magnus' Bryllup, skulde hans anden Søn arve Norges Krone og døbtes derfor med det norske Kongenavn: Haakon. Efter Magnus' Sind kunde Aftalen næppe være, men dens Følger træde frem 1343, Haakon udsees til Norges Konge og Erik til Sveriges, dog beholder Magnus foreløbig Regjeringen. Birgitta skilte sig her fra Stormændene og ivrede stærkt mod disse Bestemmelser. »At den Yngre arver et Rige, siger hun, og den Ældre vælges til det andet, er imod al Retfærdighed, ja imod Gud; de, som have voldet det, lægge en falsk Klogskab og Mistro til Gud for Dagen. Ændres det ikke, saa den Ældre arver og den Yngre vælges til Kronen i Sverige, da vil der komme Splid deraf, og de to Kongesønners Dage blive fulde af Bitterhed«. Kong Magnus manglede imidlertid al dybere Alvor, Birgittas tidt saa forstandige Ord slog han hen.

Dronning Blanka forærede hende en prægtig Elfenbeens Æske med Relikvier fra Frankrig, Been af den hellige Ludvig: Beviis paa at Forholdet ogsaa her begyndte venligt. Men idet Hofmesterinden følte det som en Pligt, at vaage over den unge Dronnings Opførsel, kom der snart det, hun maatte anke over. Hun taler om hendes Hovmod, Ødselhed, Pragtsyge, de yppige franske Sæder, hun bragte med, de løse Ord, der undslap hende, hendes franske

Snakkelyst, gjentagne Gange formanede hun til Gudsfrygt[1]). Blanka kunde blive opbragt herover, udenat det dog endnu forstyrrede den gode Forstaaelse.

Ikke sjælden i denne Tid bad Kongen eller Dronningen hende om Raad i en vigtig Sag. Efter Eriks og Haakons Fødsel havde de gjort bestandig Kydsheds Løfte og ønske at høre hendes Mening herom. Hun gjennemskuede Forholdene. »I har, sagde hun, der gjort et letsindigt Løfte, som I ikke kan holde. Det er Eder tjenligere at følge Buddet om Ægteskab, husker paa: hvad Gud har sammenføiet, skal intet Menneske adskille! Og det er ingen Synd, at tage et uforstandigt Løfte tilbage!« Ikke mindre Besindighed lagde hun for Dagen, naar Kongen talte om at gjøre Korstog: thi skjøndt det egenlige Forsøg herpaa skete ligesom hun vilde til at forlade Sverige, maa Sagen dog tidligere være drøftet, og det ofte. Korsridderen er hendes Ideal, men troer nu en verdenskjær Herre, at have gjort Fyldest for Alt blot ved at tage Korset, da svarer hun skarpt, som

---

[1]) Beviisstederne for alt dette ere revel. 8, 2—6, 10. (8, 56 er for mig en Grund til at regne Formaningen om hvorledes Kongen skal spise til hendes første Hoftid) 6, 9 og 41. 8, 2. 4, 3. extravag. 59. 4, 17. 8, 10. Om Bibelen, Magnus eiede, I. H. Schröder de luxu aulæ Magni Smek i nova acta reg. societ. scientiarum Upsal. 8de B.; om den lappiske Mission see Handl. rörande Skand. Hist. 29, 16 flgde. Mathias' Bibelværk omtaler den svenske Indvandring fra Øst, see Klemmings Sv. Medeltidens bibelarbeten 1, 3. Omtalte Drab af Svenske in civitate Hamnis maa gjælde »Kjøbenhavn«, som ogsaa den svenske Oversættelse gjengiver det. Kong Magnus indløste Kjøbenhavn fra Konrad af Plessen og udbad sig derpaa af Paven Tilladelse til at indlemme ikke blot Skaane men ogsaa andre Dele af Danmark i Sverige. Paven nægtede det ved Brev Jan. 1339 indtil Sagen blev ham nøiere oplyst; see Lagerbring Svea Rikes historia 3, 267 flgde og Dipl. Svecanum 4, 647. Aftalen forud om Haakon som Arving til Norge P. A. Munch norske Folks Hist. 2den Afd. 1, 251 flgde.

hun en andengang gjorde i samme Anledning: »ja, det er Gud ligesaa kjært, som det Guld, hvoraf Djævelen lavede Guldkalven«. Til Kong Magnus sagde hun: »udfør kun Eders gudelige Forsæt, dog skift først Ret i Riget, reis om paa Thinge, omvend Eder! Hvo der vil bringe Andre ind i Himmerig, maa have omvendt sig selv«! Og hun formaner til ikke at hverve en stor Hær af Leietropper, derimod sikkre sig djærve, indfødte kristne Ridderes Arm og tage gode Prædikanter med. Ved Mildhed og Ordets Magt bøies Hedningene til Troen, ikke ved Vold; den skal alene bruges mod de Halsstarrige[1]). Ligesaa besindige ere hendes Raad altid, hun veed paa den rette Maade at bruge sin Indflydelse. Men det gode Forhold til Konge og Dronning varede ikke mange Aar, man begyndte med at kjedes ved hendes Formaninger. Forviklingerne i Riget tiltoge som Finansnøden, de Stores Herskesyge, Hoffets Ødselhed og Udsvævelser; Birgitta havde seet Kampen i Dronningens Sjæl mellem den gode og den onde Aand, den onde fik Overhaand, Rænkespillet kom i Gang, og med al en sydlig Kvindes Lidenskabelighed hadede hun og hendes franske Omgivelser Hofmesterinden. Denne paa sin Side blev strengere med Aarene, og der forefaldt voldsomme Optrin.

Saalænge Birgitta havde Tjeneste ved Hoffet, paalaa det hende, at følge med, hvor det saa end tog Ophold, i Sverige eller Norge, paa Stokholms Slot, Bahuus, Oslo, Varberg, Helsingborg, eller hos en Frelsemand. Vi træffe hende imidlertid tidt hjemme paa Ulfåsa eller paa en

---

[1]) Raadet til Kongen og Dronningen revel. 8, 11; om Korstogene 4, 129. 6, 41. 8, 39, 40, 43, 45, 46, extrav. 51; Aabenbarelserne synes at vise, at idetmindste en Deel af hendes Raad om Korstogene ere givne inden hun forlod sit Fædreneland.

Pilgrimsvandring. Maaskee er hun da temmelig snart fratraadt en Stilling, hvis Ansvar og Fristelser vare saa store; derfor kunde hun jo ligefuldt vise sig paa Slottet, og hun gjorde det ogsaa, hun ansaae det for sin Pligt. Rimeligviis maae flere af de anførte Yttringer henregnes til denne senere Tid. Jo mere hun lærte Verden og sit eget Hjerte at kjende, desto alvorligere blev hun. Mester Mathias's Indflydelse tog, som det synes, bestandig til, han blev hendes daglige Omgang og boede maaskee paa Borgen. Hun underordnede sig ham i den Grad, at hun ikke foretog sig det Mindste, ikke spiste, ikke drak, ikke læste, uden hans Villie: det er en Maade at øve sig i Lydighed paa, som ofte forekommer i den romersk-katholske Kirke. Han kunde give hende Anviisning, naar hun læste i de Helliges Levnet eller andre Opbyggelsesskrifter; thi sikkerlig fandtes dengang flere saadanne, end de enkelte, vi nu have Kundskab om, hun forstod jo desuden ogsaa Tydsk. Af en svensk Bibel var hun endelig kommen i Besiddelse, den omtaler hun »som den gyldne Skrift, hvori hvert Ord er af Gud«, og den henrev hende. Efter Klemmings Mening var det den samme, som nu er udgiven, en Oversættelse af Mester Mathias's latinske Bibelværk, besørget af Forfatteren selv. Hvad der er os levnet, maaskee det er det Hele, indeholder de 5 Mosebøger, frit omarbeidede og glosserede, med en lang Indledning og Efterskrift om Lovens Betydning for den Kristne. Der er Fynd og Klang i Sproget, og Indholdet, en Blanding af Mystik og Skolastik, er et godt Sammendrag af Tidens theologiske Viden, især Augustin er jævnlig benyttet. Mange af de Spørgsmaal, som dengang vare almindelige, om Verdens Evighed, Englenes Natur og Fald, Skabelsen, Synden og dens Følger, træffe vi her behandlede. Steder i »Aabenbarelserne«,

navnlig i femte Bog, forekomme mig at minde om Indledningen til Bibelen og bestyrke Klemmings Formodning[1]).

Hvad der i aandelig Henseende greb Birgitta, meddeelte hun igjen til sin Mand, sine Børn og Venner; kun Fristelser og Anfegtelser forblev hendes Hjertes Løndom og Skriftestolens. Herr Ulf var ganske vunden, ja næsten overvældet af hendes Aandelighed, Katharina heldede Hovedet op til Moderens Bryst, Birger lyttede til med Opmærksomhed. Det maa ogsaa være omtrent paa denne Tid — nøie lader det sig ikke bestemme — hun fik Indgang hos sin Broder, Lagmand Israel paa Finstad. Længe havde han levet et sædvanligt Liv i Verden, men nu rev Søsterens Begeistring ham med, hendes Ideal blev hans, at kæmpe og døe for Troen, var hans høieste Ønske[2]). I det Hele ligger det hende paa Hjerte, at virke for Guds Rige i den Kreds, hvori hun bevæger sig, hun

[1]) Den gjængse Fortælling om den paa Upsala Bibliothek bevarede Bog, som Birgitta altid gik med paa Brystet, skal efter en velvillig Meddelelse af Vice-Bibliothekar Klemming være en humbug. Bogen har nok tilhørt en spansk Nonne. At hun havde skaffet sig en svensk Bibel, er en afgjort Sag; see Birgers vita c. 2, Surius vitæ sanctorum 23 Juli, Livet i Klosterreglorna VII og det latinske Vers i Klemmings sv. Medeltidens bibelarbeten 1, 575. Brask i Handl. rörande Skand. historia 18, 302 nævner Mathias som Oversætteren. Reuterdahl, der gjør Sagen tvivlsom i Vitterhets Akademiens handl. 18, 22 flgde, har tildeels ikke kjendt disse Vidnesbyrd. Om Bibelen see Klemmings Efterskrift til hans Svenska medeltidens bibelarbeten 1. Til Sammenligning mellem Bibelindledningen og »Aabenbarelserne« vil jeg gjøre opmærksom paa Tanken om Sjælens Skabelse og Legemets Avling i Bibelen 42 og 75 flgde og revel. 1, 26 og 28: om Menneskets Uafhængighed af Stjernernes Indflydelse, Bibel 45 og revel. 6, 45: om Væxters og Dyrs Fordærvelse paa Grund af Faldet, Bibel 59 og 75 og revel. 5, interrog. 5, 1 og 2: om Englenes Natur, Bibel 53 flgde og revel. 5, interrog. 9, 1. Meget maa imidlertid indrømmes at ligge i hele Tidens Tankegang.

[2]) Fl. Steder i Legenderne og revel.

føler Kald til at vidne imod Tidens Fordærvelse, og der ligger en Magt i hendes Personlighed. Sidder hun ved en Turnering i Fruernes Kreds og seer den ene overbyde den anden, Mand overbyde Kvinde i Pragt, seer »disse pralende Dragter efter fransk Mode, disse Slidser og Spidser og Baand og Knuder, Ædelsteen og Guld«, da skyer hun ikke at sige et alvorligt Ord. Hun advarer mod at foragte fædrene Skikke og dog ved al Yppighed kun vanskabe, hvad Gud har skabt. Hvor sjælden var ikke en ridderlig Bedrift, et ægte svensk Hjertelag hos Datidens Adel, hvor almindeligt derimod et vildt og raat Liv! Den adelige Røver ligger i Baghold og lurer paa den Reisende: det er hans Bedrift, Drikkebordet hans Glæde. Birgitta yttrer sig tidt og skarpt om den tiltagende Hovmod og Drikfældighed hos Ridderskabet i Sverige; hun søger at opmuntre nu den Ene, nu den Anden til at tage Korset, i begeistrede Ord priser hun det »kristne Ridderskabs Regel«. At hun derved blev mindre vel seet, bekymrede hende Lidet, hun havde allerede opgjort sin Regning med Verden.

Ogsaa de Præster, hun kom i Berøring med, meddeelte hun Raad, Advarsler, Paamindelser[1]). Det var et lidet lysteligt Syn, at see Mange af den Stand, som skulde være »Mægler mellem Gud og Mennesker«. En unaturlig Kirkelov havde fyldt Sognene med »Præstedeier« og undergravet Folkets Sædelighed, »alle de 10 Bud indbefattedes i det ene: hid med Penge«! Holdtes der »Ølstue, Jaøl, Bryllup, Arveøl«, da savnedes Præsten sjælden, ligesaalidt som paa Kroen; han var den ivrigste ved Tærningerne og ved Brætspillet, og det forhøiede hans Andagt, hvor der skulde

---

[1]) Revel. 8, 57. extrav. 74. 1, 13; om hendes Forhold til Ridderskabet, see ogsaa foran, Side 32 Anm. 2.

læses Aarstider over en Afdød, at han ret tænkte paa de rigelige Ydelser af Mælkevarer og Flesk og stærkt Øl, som vare Lønnen for Arbeidet »i Herrens Tjeneste« Men paa Prædikestolen og i Sjælepleien nøiedes man med det mindst Mulige, Pariserklerkerne, som havde ligget paa domus upsalensis, lærte ogsaa andre Ting derovre end Latin og Theologi, og det ikke altid de bedste. Mange af Kirkens Styrere vare heller ethvert andet Sted, end i Koret og Kapitlet, hvor de burde høre hjemme. De gik i yppig Dragt, i Staal og Plade, en Biskop turde vise sig omgiven af 30 rustede Ryttere, medens en Ridder, ihvor høit han end var stillet, ikke fik Lov til at ride med Flere, end 12. Ved Ridderspillet var Prælaten ofte den kyndigste Dommer, mellem Fruerne den fineste Kjender af Fløil og Sindal, og hans Elskværdighed kunde stikke Ridderen ud. Tidens Synoder aabenbare denne Kræftskade, men Birgitta vidner imod den, hvor der gaves Leilighed, skjøndt Sligt var den Læge forbudt og Forbudet gjentagne Gange indskjærpes. Kom hun til den Fattiges usle Bjælkestue ude i Skoven, ene og i Løndom med Hænderne fulde af Gaver, da havde hun tillige et aandeligt Ord med til hans Trøst; og hun kom der tidt. Overalt hvor der var Nød, greb hun ind og hjalp, hun arbeidede selv paa Skjøgers Omvendelse, en Opgave et af Birgittinerklosterne særlig har sat sig[1]).

Herr Ulfs og hendes Gaver til Kirker og Klostre bleve rigere, hendes Gudsfrygtighedsøvelser tiltog i Strenghed. Heri er hun ganske sin Tids Barn, hun jager efter at komme til at lide: en Forvildelse, vi kan spore allerede i

---

[1]) Sædeskildringen er efter Lagerbring og Strinnholm, om Skjøgers Omvendelse revel. Math. Prolog; da han døde omtrent 1350 og forblev i Sverige, maa hans Fortælling der gjælde Sverige.

det andet, maaskee det første Hundredaar, medens den i stor Stiil viser sig i Middelalderen. Hvilken uhyre Byrde har Luther med sin freidige Tro ikke befriet Menneskesjælen for! Birgitta sukker daglig under den, og daglig læsser hun mere paa, »Legemet er et Asen, siger hun, det behøver tarvelig Føde, Arbeide og stadig Pidsk«. Hun hudflettede sig indtil Blodet, hver Dag beværtede hun 12 Fattige førend hun selv satte sig tilbords, hver Torsdag vadskede hun deres Fødder. Paa sine Hospitaler, hvor hun begynder at tage den lille Katharina og de andre Smaapiger med, pleiede og forbandt hun med egen Haand den Syge, hvilken Sygdom han saa end led af; ja, man saae hende udsuge den Spedalskes Bylder[1]). Hyppigere gik hun og hendes Mand Pilgrimsgang til hellige Steder og Kilder rundtomkring i Riget. I og for sig var der efter Tidens Betragtning intet Paafaldende heri, hendes Fader og Moder, hele hendes Slægt havde gjort det Samme, selv Kongen og Dronningen agtede sig ikke for høie dertil. Det var kun Hyppigheden af disse Reiser, som havde noget Paafaldende. Men det blev hende nu en Nødvendighed, ja en Nydelse, tilfods i Pilgrimsdragt at vandre sin Gang; hendes historisk-poetiske Natur driver hende dertil idetmindste ligesaameget som Fromheden. Hvor bankede ikke Hjertet, naar hun i det Fjerne øinede en Valfartskirke, rig paa Aflad og Relikvier, eller Kapellet, hvor en berømt Prædikant holdt Prædiken, Skovhytten mellem Bjergene, hvor Eneboeren byggede ved Kildens Bred, alene med sit Timeglas, Dødninghoved og sin Gud! Blandt de Steder, hvorhen man saae hende vandre, nævnes Vexiø med

---

[1]) Revel. 4, 25. 6, 46, Kanonisationsbullen og vita Catharinæ i revel. c. 11.

hellig Sigfred, Skara med hellig Brynjulf, Upsala Domkirke med hendes Ætfader og Patron den hellige Erik, Botvidskirken paa et Næs i Mælarn, hvor Botvid dyrkedes som Helgen for Søfarende, Vor Frueklosler i Vadstena, Alvastra: her stiftede hun det Bekjendtskab med Underprioren Peder, som senere blev af Vigtighed[1]).

Længe havde hun ønsket at gjøre en større Pilgrimsfart; Indtrykkene fra Barndommen, fra Forældrenes Reiser havde bevaret deres Friskhed, og af hendes Børn vare de fleste nu i en Alder, hvor de bedre kunde undvære dagligt Tilsyn. Herr Ulf var heel træt af Hoflivet og Regjeringen, Korset var flere Gange prædiket men han var ikke gaaet i Korstog, Omstændigheder havde hindret det; det maatte oprettes paa anden Maade. De to Ægtefolk toge da Pilgrimshat, Stav og Pose, et stort Følge sluttede sig til dem, og Toget bevægede sig henimod de vilde Fjelde, som adskille Sverige og Norge; det fortælles udtrykkeligt, at selv paa de besværligste Fjeldstier reiste Birgitta helst tilfods forat spæge sit Legeme. Naar Pilgrimsfarten gik for sig, veed vi ikke, den gjaldt St. Olaf i Trondhjem. De stode i den gothiske Domkirke, den skjønneste i Norden men nylig forstyrret af en Ildebrand, ved St. Olafs Helgenskrin her forrettede de sin Andagt og hørte Sangen til hans Ære:

Ante diem passionis,
Ad instantem vim agonis,
Animatus visionis
Divinæ solatio;

[1]) Livet i Klosterreglorna VII, revel. 8, 46. extrav. 108. 6, 66. extrav. 72.

Quod amabat, prægustabat,
Morte mortem superabat,
Plus optatum vindicabat
Illustri martyrio.

Legemlig havde Birgitta lidt paa sin Vandring, men hun styrkedes ved Aabenbarelser: hun synes at have holdt dem hemmelig som alle de tidligere inden Mandens Død[1]).

Endelig kom det Øieblik, da hun for Alvor kunde tænke paa Kompostella, det stadige Maal for hendes Ønsker; Reisen maa være gaaet for sig i Aarene 1338 til 1340. Hun og hendes Mand havde alt forinden lovet Gud bestandig Afholdenhed for den øvrige Deel af Livet, underveis paalagde de sig nye Bodsøvelser; Ulf gjorde saaledes Løfte om kun sjælden at drikke. Ogsaa denne lange Pilgrimsfart foretoges meest tilfods, i talrigt Følgeskab af Lægmænd og Præster, Mænd og Kvinder fra Norden. Hvilke Følelser have ikke rørt sig i Birgitta, da hun saae sin Barndoms Drøm opfyldt, da hun knælede ved St. Jakobs Altar og kyssede den Helliges Been! Og Reisen tjente desuden til at udvide hendes Kundskaber, navnlig om Verdensforholdene: i Sverige stod hun for fjernt til ret at forstaae dem, men her traadte den mægtige Kamp

1) Revel. regula c. 1 og Beretningen de peregrinatione s.sted 2 T., 529. Saavidt jeg kan skjønne, maa Norgesreisen ikke have staaet i ligefrem Sammenhæng med den til Kompostella; hvilken der foretoges først, er uvist (sammenlign om Reiserne Bueus i acta sanct. Okt. 4 T. 398). Men de ere begge forskjellige fra den tredie, Reisen til Rom, med mindre hun skulde have været togange i Rom, hvilket dog vist ikke tør antages, da det eneste Sted, der kan forklares herom, Stedet i de peregrinatione, er saa dunkelt. Aabenbarelserne paa Norgesreisen og de andre inden 1344 maae adskilles fra dem, Livet i Klosterreglorna XVI kalder »uppinbara revelaciones« (sammenlign Prolog til 8de B. c. 3, Diar. Vadst. 1344), som toge deres Begyndelse det nævnte Aar.

mellem Keiser og Pave hende imøde. Den Vei Pilgrimmene toge frem og tilbage, om de gik over Danmark eller strax til Tydskland, alt dette er os ubekjendt. Nogle af de Steder, hvor de forrettede sin Andagt, ere dog optegnede: i Marseille ærede de den hellige Magdalena, i Taragona den hellige Martha, det er ogsaa rimeligt, at de kom gjennem Køln. Paa Tilbageveien blev Ulf saa heftig syg i Arras, at man frygtede for hans Liv. Da bares det Birgitta fore, som den hellige Dionysius, Frankrigs Patron, aabenbarede sig for hende, varslede hendes Kald som Profetinde og trøstede hende med, at til Tegn herpaa skulde hendes Mand ikke døe den Gang. Ved denne Tid troede hun desuden at have andre Aabenbarelser, som varslede det Samme og dertil lovede, at hun skulde komme baade til Rom og Jerusalem. Efter Hjemkomsten trak Ulf sig fra Verden, i sin Sygdom havde han lovet, at blive Munk, han gik nu i Alvastra Kloster, ogsaa Birgitta gjemte sig i en Celle; dog aflagde Ingen af dem Løfterne [1]).

Børnene vare efterhaanden voxede til og alle ude af Huset, da Forældrene gik i Kloster. Gudmar sattes i Skole i Stokholm, han døde som lille, Bengt gik

---

[1]) Om Ægtefællernes Kydskedsløfte ved denne Tid beretter Kanonisationsbullen, Mathias' Prolog, Alfons i Revel. Prolog til 8de B. c. 3, vita abbreviata, Surius og acta sanct. etc. 399. Reisen til Kompostella omtales paa de ovenfor ved Norgesreisen nævnte Steder og extrav. 92, samt fl. St. hos Birger og i de andre Legender. Tiden for den undersøges i acta sanctorum 398 flgde; et Diplom i Dipl. Svecan. 4, 743 af 20de Sept. 1340, udstedt af Ulf som Lagmand, og extrav. 72 vise, at Ægtefolkene vare i Sverige i dette Aar. Ifølge de vistnok noget svævende Udtryk i Livet i Klosterreglorna IX og extrav. 56 synes Ulf at have nedlagt sine Embeder og trukket sig fra Hoffet; men Diplomatarium Svecanum 5, 149 og 217 godtgjør, at han i Marts 1343 endnu er Lagmand og i November samme Aar endnu Ridder, samt deeltager i Rigets Sager. Pavebullen siger, at hver af Ægtefolkene gik i sit Kloster.

i Klosterskole i Alvastra, Cecilia blev sat i Skenninge Kloster, Ingeborg i Riseberga, begge vare de bestemte til engang at tage Sløret. Af de ældre Børn vare Sønnerne kjendte før »vaabenføre«, ved hvilken Leilighed Ynglingen fik sin sidste Ørefigen; sandsynligviis vare de gifte, Karl med Katharina Gisles Datter, Birger med Bengta Glysings Datter. Katharina var voxet op til en yndig Pige, men hendes Tanker vare langt fra denne Verden; at gaae omkring hos Syge og Fattige med Moderen, var hendes Lyst, en Celle hendes kjæreste Haab. Ikke desto mindre føiede hun sig efter Faders og Frænders Villie og rakte den ædle unge Eggart von Kürnen sin Haand kort før Herr Ulf døde. Hendes Brudgom tilhørte en Slægt, som var indvandret fra Tydskland under Magnus Ladelaas, stod Kongehuset nær og udmærkede sig baade ved Magt og Rigdom; hun var dengang ikke ældre end 12 til 13 Aar. Men de To kom aldrig til at leve sammen som Ægtefolk, den platonske Kjærlighed havde en farlig Tillokkelse ogsaa for denne Kvinde af Birgittas Familie. Hvad Moderen havde forsøgt paa, hvad Fru Ramborg gjennemførte, det blev Katharinas lysende Forbillede; begge levede de endnu og kunde gjøre sin Indflydelse gjældende paa hende. I Brudekamret fik hun sin Brudgoms Ja, og de tilsvore hinanden bestandig Afholdenhed. En Tidlang vidste Ingen derom, det vakkre unge Par, deres Elskværdighed og fromme Liv beundredes i hele Egnen. Dog en Nat listede Karl, som fik Nys om Sammenhængen, sig ind i deres Sovekammer og fandt dem slumrende hver for sig paa et haardt Leie paa Gulvet, med Haarsæk paa det blotte Legeme istedenfor Linned. »Aa I overtroiske Taaber, I Beguiner«, udbrød han, slog en Latter op og fortalte rundtomkring, hvad han havde været Vidne til. Han var i høieste Grad forarget, og selv en smuk

lille Tildragelse, der indtraf, tjente ham kun som Stof til Latter. Engang da Eggart var paa Jagt og havde jaget en Hind op, kom Katharina tilfældigviis kjørende forbi i Skoven, det skræmmede Dyr sprang ind i Vognen, søgte Skjul under hendes Kaabe og fandt det. Karls verdslige Liv vedblev i det Hele at bekymre Forældrene; han var en ridderlig Natur, strax rede til at slaae paa Kaarden, en Ven af Pragt og Yppighed og altid kaad, ofte vild. Birgitta kaldte ham sine Taarers Barn, forgjæves indesluttede hun ham i de varmeste Bønner, hendes levende Indbildningskraft udmalede den Aandens Rustning, de Hellige paa hendes Forbøn vilde iføre ham: dog han var og blev den han var. Endnu langt større Grund havde hun til at sørge over Märtas Mand, Sigvid Ribbing, og hans fjendlige Stilling til Sverige stemte hende ikke mildere. Slægtskabet med Knud Pors og Hertuginde Ingeborg skaffede ham Befaling over Sønderhalland, her sad han med Fru Märta paa Falkenberghuus som en Fyrste og levede af sit gode Sværd. Han synes at have udkastet Planer om et uafhængigt lille Herskab paa Grændsen af de 3 Riger, jævnlig laa han i Feider tilsøs og tillands med de Lybske eller andre Herrer. For ingen Forbrydelse gyste han tilbage og hørte til de tøilesløseste Riddersmænd i hine Næverettens Dage. Birgitta besvor ham i den hellige Jomfrus Navn at bedre sit Levnet og til Bod tage Korset, men hans Svar var en raa Ed; i sine »Aabenbarelser« omtaler hun ham under Navnet »Røveren« [1]).

---

[1]) 29de Marts 1341 udstede Forældrene et Brev i Dipl. Svec. 5, 28 om en Gaard, der følger med Ingeborg, da hun sættes i Kloster. Om Børnene fortæller især Margretha Klausdatter, om Katharina hendes vita i revel. de første Kapitler. Fru Ramborg lever endnu i Marts 1343, Dipl. Svec. 5, 149, ogsaa Knut Jonson levede da.

Nogle Aar vare forløbne efterat Herr Ulf gav sig i Kloster: han havde paa den senere Tid ikke været ved Helbred, nu tog Sygdommen til, og Døden nærmede sig kjendelig. Han sendte Bud efter Birgitta, tog kjærlig Afsked med hende og rakte hende en Ring, hun skulde bære til hans Minde. Den 12te Februar 1344 døde han i Alvastra Kloster, han manglede et Par Aar i at fylde de halvthundrede. Munk kan han næppe have været, om Novitse, faaer staae tvivlsomt hen; endnu 1343 kaldes han i Brevskaber Lagmand og Ridder, dog opgav han vel Lagstolen kort før sin Død. Men han blev ikke desto mindre, som det ofte skete, jordet i Cisterciensernes Munkedragt imellem Ordenens andre Afdøde, stille og uden Bram, saaledes sømmede det sig en Klosterbroder. Ikke længe efter troede Birgitta at have et Syn af ham, han befandt sig i Skjærsilden og klagede over de Synder, der endnu holdt ham fjernet fra Guds Beskuelse[1]).

Om Karl revel. fl. St., saaledes 8, 34 og 4, 74, der sikkert gjælde ham. Om Sigvid see Margretha Klausdatter og revel. 6, 23—25; i Dipl. Svec. 4, 524 og 5, 81 nævnes han som Befalingsmand i Sønderhalland 1336 og er det ogsaa November 1341, han er endnu ilive Mai 1345, Munch det norske Folks Historie 2den Afd. 1, 447. Munch omtaler ham flere Steder i dette Bind, saaledes 234, 262, 265.

[1]) Ulfs fleeraarige Ophold i Alvastra nævner Birger i acta sanct. c. 2; om hans Fratrædelse fra Lagstolen revel. extrav. 56, hans Død og Begravelse Margretha Klausdatter, diarium Vadstenense, vita abbreviata, Legenderne paa fl. St. og I. Messenii tumbæ 33. Efter Bullen, Prologen til 8de Bog i revel. samt vita abbreviata s.sted er det tvivlsomt, om han blev virkelig Munk; acta sanct. 402 og Helyot histoire des ordres monastiques 4, 27 udtale sig om denne Sag, omstaaende Side 85 Anm. 1 gjør det rimeligst, at han ikke har været det. Om Ringen, Bertholds vita i acta sanct. l. 1. c. 1., om Birgittas Syn af sin Mand extrav. 56.

V.

Birgitta optræder som Profetinde, hendes Aabenbarelser, hun stifter Frelserens Orden; hendes daglige Liv, Studier og Fristelser, hendes Stilling til Hoffet; Grundlæggelse af Vadstena Kloster, Birgitta beslutter at reise til Rom.

Herr Ulfs Død er Vendepunket for Birgitta, det Baand brast, som stærkest bandt hende til Verden, og fra nu af vil hun tilhøre Himlen. Hidtil lader hun til nogenledes at have havt Magt over sit nervøse Legeme, det er kun af og til, især paa den senere Tid, at hun falder i Henrykkelser. Men nu slappes Tøilerne, og den ene saakaldte Aabenbarelse afløser den anden. Sværmeriet faaer hende ganske i sin Magt, dog er det, som ofte i Middelalderen, uopløselig forbundet med et Liv i Gud, en Virksomhed for Hans Rige i den store Stiil. Nogle Dage efter Mandens Død, da hun sad dybt nedslaaet i sin Eenlighed og bedende, troede hun sig paa eengang henrykt i Aanden. Hun saae en straalende Sky og hørte en Røst fra Skyen: »Kvinde, lyt til mig«! Togange senere gjentog samme Syn sig, og Kristus talede til hende: »jeg er din Gud, og mit Ord kommer til Dig, ikke blot til din men alle Kristnes Frelse! Du skal være min Brud, skal see og høre mine Hemmeligheder og forkynde dem for Verden, og min Aand skal forblive hos Dig til din Dødsdag. Jeg er ingen Bedrager, men den, som fødtes af den rene Jomfru, led og døde, opstod og for tilhimmels. Frygt derfor ikke, men adlyd og betro Synet til Mester Mathias, som forstaaer at skjelne mellem Sandhedens og Løgnens Aand!« Birgitta sad omspændt af Tvivl, først da hun kom til Mathias — hun havde

alt betroet ham de første Syner — blev hun noget roligere; han paalagde hende Bodsøvelser, meddelte hende Nadveren og udviklede Kjendetegnene paa Guds og Djævelens Indskydelser, som han i Fortalen til »Aabenbarelserne« har fremstillet dem. Hun bad nu idelig, at al Kjøds Lyst maatte blive hende »som Ædder«, og at hun maatte faae Naade til: »at blive fattig for Kristi Skyld«. Fra dette Øieblik regner hun sin Omvendelse: »dit Hjerte, hedder det i en Aabenbarelse, var koldt og haardt som Staal, der fandtes kun en lille Gnist deri, men den faldt paa et Svovlbjerg, da Verden gik Dig imod og din Mand døde« [1]).

Den Ring han gav hende paa sit Yderste, kastede hun bort: »jeg elskede ham, sagde hun, som mit eget Hjerte, dog nu er al kjødelig Kjærlighed mig begravet«. Det Meste af Arven uddelte hun til Børnene og de Fattige og gik selv i Alvastra Kloster, hvor Herr Ulf var død. Hun var da 42 Aar gammel. »Aabenbarelserne« bleve bestandig hyppigere, Kristus kalder hende atter sin Brud, dog kun forsaavidt hver troende Sjæl er det. Saasnart hun modtog dem, skrev hun dem ned, og hendes Skriftefædre oversatte dem paa Latin. De underkastedes Kjendelse af geistlige Mænd, som Ærkebiskoppen af Upsala og 2 Biskopper, der erklærede sig for deres Guddomme-

---

[1]) Synerne i revel. 1, 1—3. 5, revel. 10. extrav. 47, Turrecrematas Prolog samt de andre Legendeskrivere. Der kan opstaae Tvivl om Tidspunktet, da extrav. 47 og Livet i Klosterreglorna XVI angive nogle eller to Aar efter Mandens Død, dette maa imidlertid vist tages som Feilskrift eller en falsk Efterretning. Birgers vita c. 3, Mathias' Prolog, Biskop Alfons's Prolog til 8de Bog c. 3, der har »illico«, vita abbreviata og Diar. Vadsten. ere enige om at angive Aar 1344 strax efter Mandens Død; Berhold l. 1 c. 1 i Historien om Ringen slutter sig til dem: og de veie sikkert meest i Vægtskaalen. Men — jeg fremhæver det atter — hvor vi kun have den Art Kilder, er Grunden altid noget løs.

lighed. Birgitta blev herved styrket i Troen paa sit profetiske Kald, skjøndt nye Anfegtelser af og til indfandt sig, ja kunde blive svære nok at overvinde. Rygtet om det Overordenlige udbredtes nu allevegne, hun bedømtes naturligvis høist forskjelligt, Mange kaldte hende gal, og en Deel Frænder og Venner vare yderlig forargede. »Jeg begyndte, svarede hun dem, dette Levnet ikke for Eders Skyld og aflader det heller ikke for Eders Skyld. Jeg foresatte mig i mit Hjerte, at taale Spot og Drøvelse, om de kom. Men bed I for mig, at jeg maa holde ud i det Gode«[1]!

Vi maae paa dette Punkt see at komme til Forstaaelse af hendes Tilstand, som Øienvidner skildre med megen Anskuelighed. En af deres Fortællinger viser os hen paa Landeveien til Vadstena. Folkungernes Stammebygd, den østgøtiske Slette udbreder sig til alle Sider, saavidt Øiet kan naae: dens Agre med Rug, Linsæd og Hvede, Marker fulde af Heste og Kvæg, de mange Landsbyer, de pyntelige Gaarde, omgivne af Haver og Humleplantninger, omtales i Brevskaber fra hiin Tid. Her er en frodig Natur, en Modsætning til de sædvanlige Bjerge og Ødemarker, fulde af rivende Dyr. I det Fjerne begrændses Bygden af lave

[1]) Om at hun uddelte Arven, ere Legendeforfatterne enige, saaledes Alfons's Prolog til 8de Bog c. 3, Birgers vita c. 3 og extrav. 56. Imidlertid finde vi i Dipl. Svec. 5, 288, at hun i August 1344 tilligemed sin Svigersøn Eggart byttede Jordeiendomme med Linkøping Domkirke; hun havde ogsaa senere Jordegods at skjenke bort til Vadstena. Om Maaden, hvorpaa Aabenbarelserne nedskreves, vil der blive berettet videre, naar jeg særlig behandler dem. Om Undersøgelsen af deres Ægthed, revel. 1, 52. 4, 78 og Regula s.sted c. 1, Turrecrematas Prolog c. 1; Angivelserne vakle mellem 2 og 3 Biskopper og ere i det Hele ikke ganske tydelige. Hendes Ord til Modstanderne findes i Legenderne, saaledes i Livet i Klosterreglorna X og Birgers vita.

Aase, deriblandt toner Omberg høiest med sine Skove, af og til seer man Glimt af Vand, det er Vettern. En lille Flok Ryttere bevæger sig henad Veien, et Par geistlige Herrer i Ordensdragt og Fru Birgitta med hendes Huusfolk, Bønderne, der møde Seerinden, hilse med sky Ærbødighed. Reisen gjælder Vadstena Kongsgaard, som hun har i Forlening efter sin Mand. Hun sidder hensunken i Bøn, med Øinene op mod Himlen; paa eengang blive Ansigtstrækkene stive, aandeagtige, Tøilerne lader hun hænge slapt ned, og Sandserne omtaages. Saaledes sad hun nogen Tid, mens Hesten blev ved at gaae sin jævne Gang og Ledsagerne stirrede paa hende. De nærme sig Vadstena, en ringe Landsby, kun Vor Frue Kloster, der titter frem mellem Træerne, og Kongsgaarden give den lidt Anseelse. Endelig tage de Mod til sig, gribe fat i Hestens Tømmer og vove at røre ved hende. Da vaagner hun af sin forunderlige Tilstand og beklager høit, at de have revet hende bort fra de himmelske Syner, som nys glede hendes Øie forbi. Hun føler sig saa mat, saa angreben, men hun fortæller dem, hvad hun saae. Kristus sad som Dommer paa sin Throne, den hellige Jomfru stod ved dens Fod, og rundtom aabenbarede sig en utallig Hærskare af Hellige og Engle. Fra Himlen til Jorden rakte en Stige, og midt paa den stod en hende velbekjendt, vantro Munk, som endnu var ilive og var meget lærd; hun kunde see heelt igjennem ham lige ind til Hjerteroden og opdagede hans Slethed. Med heftigt Minespil og det meest uforskammede Væsen forelagde han Kristus en Række spidsfindige Spørgsmaal, hvorpaa Frelseren svarede roligt og mildt, medens Hans Moder af og til forklarede Birgitta en eller anden Ting. I den Tid, hun saaledes var henrykt i Aanden, havde hun oplevet hele Indholdet af »Aaben-

barelsernes« femte Bog; Ord til andet huskede hun det, thi det stod præntet i Hjertet saa tydelig »som hvad der er skrevet paa en Marmorplade«. Ved sin Ankomst til Kongsgaarden forlangte hun en Pen og satte sig strax hen at nedskrive det, medens Skriftefædrene holdt sig rede til at oversætte det paa Latin. En af de senere blandt dem, den spanske Biskop Alfons, fortæller i Fortalen til »Aabenbarelsernes« ottende Bog, fjerde Kapitel, hvorledes han ofte har seet hende, naar hun bad, staaende, liggende eller siddende, pludselig at blive berøvet Sandsernes Brug, henrykkes og Intet fornemme til hvad der foregik rundt omkring. En anden Beretning siger, at hun vel ikke var ganske uimodtagelig for Indtryk udenfra, men at de dog ikke forstyrrede hendes Henrykkelse.

Selv fremhæver hun atter og atter, at hun havde sine Aabenbarelser ikke sovende men vaagen, Legemet sank i Dvale, det var en Tunghed, en Hvile, men ingen Søvn. Aanden var opflammet af Guds Kjærlighed, i et Øieblik kunde den gjennemstraales af hvad der skulde et heelt Liv til at opleve; og naar hun hørte disse Røster og saae disse Syner, fyldtes hun af uudsigelig Glæde og følte sig paa eengang saa mættet og dog saa hungrig. Undertiden yttrede Glæden sig ved en Bevægelse under Hjertet, som naar et Foster rører sig i Moders Liv. Hvad hun saae og hørte, det saae og hørte hun aandelig, ikke legemlig: dette gjentager hun bestandig, og alene med enkelte Syner, som dem i hendes Barndom og allersidste Tid, gjøres en Undtagelse. Hun saae i Lignelser, thi i Lignelser maae de aandelige Ting aabenbares hernede; fik hun i fuld Virkelighed, siger hun, de Fordømtes Pine eller Englenes Salighed at see, da maatte hun høre op at leve. Kun de Fuldendte, der skue Alt i Kristus som det reneste Speil, formaae at fatte enhver

Ting i dens sande Væsen. De, der aabenbarede sig fra Himlen eller Helvede eller denne Verden, kom ikke hen til hende, nei hver blev hvor han var; men hendes Aand opløftedes og oplystes ved den Helligaand i Synet til at faae det samme Indtryk af dem, som stode de hende legemlig nær. Kristus taler inde i hende, dog hører hun ikke Ordenes Lyd, det er Aanden, som forklarer hende dem. Hvad hun seer, det seer hun i Gud og udaf Gud og tillige inde i sig selv. Men Forudsætningerne for at hun kan være i Gud og Gud i hende, ere Bøn og gudelig Øvelse: »ved den evige Kjærligheds Taarer lukkes Gud ind i Sjælen og drager den ind i sig«. Naar hun kommer til sig selv, føler hun sig mat, især hvis hun har seet »de nære Ting«, Indskydelser fra den gode eller onde Aand, der angaae hendes egen Sjælstilstand; »de fjernere Ting«, Begivenheder i Verden og Himmelrummet, udmatte hende derimod ikke saa stærkt. Paa den Maade, vi saaledes have anskueliggjort os, undrykkes hun ved Dag som ved Nat, i Cellen hos Krucifixet, i Kryptaen, paa Vatikanet, paa Roms Gader, tilhest i de svenske Skove. Sværmeriet og Besindigheden parre sig sammen, Vanen er bleven den anden Natur, og sine bedste Tanker faaer hun i Form af Aabenbarelser: for os ere disse den egenlige Kilde til Kundskab om hende [1]).

En Mængde Mænd og Kvinder i Middelalderen have i ganske lignende Udtryk skildret deres Henrykkelser; vi nævne Nogle af hendes Samtidige. Suso omtaler, hvorledes

---

[1]) Prologen til revel. 5te Bog, Alfons's Prolog til 8de Bog c. 4 og 5, Berthold i acta, l. 1. c. 2, Mathias' Prolog, revel. paa mange Steder, som 2, 18. 4, 77, 78, 81. 6, 18, 52, 88. 8, 1. regula c. 29, Prolog til sermo angelicus og det svenske Brudstykke i Rietz' script. 2, 297.

Legemet faldt hen i Dvale, Sandserne hørte op at virke, »da sænkede hans Aand sig ned i sig selv«, og hvad han saae, blev ham »indstraalet«; saa mættet følte han sig derved og dog atter hungrig. Om Sjælen var i Legemet eller udenfor det, vidste han ikke. Katharina fra Siena sidder med Øinene lukkede, hendes Sandser ere slumrede ind, medens hun skuer i Aanden; man kan gjøre ved hende hvad man vil, udenat hun mærker det. »Gudsvennen« Rulman »vender sig i sig selv og seer Syner«, Bømeren Milicz hører Aanden tale indeni sig. Lignende Udsagn komme fra Nikolaus af Basel og endnu tvende af hendes Samtidige, de bekjendte Nonner Kristine og Margrethe Ebnerin. Fra tidligere Tid aflægger den hellige Hildegaard sit Vidnesbyrd: hun er vaagen og drømmer ikke, men »seer inde i sin Sjæl, og det Sete bliver hende synligt, som kom det udenfra«. Med Jomfruen fra Orleans gik det paa samme Viis. Selv for vor Tid er en saadan Tilstand ikke ganske fremmed, ja en saa klar Aand som Göthe kjendte ogsaa til den. Da han efter en gribende Afskedsscene red bort fra Frederikke, saae han »med Aandens Øine« sin Dobbeltgænger komme sig imøde [1]).

Det er paa den Art »Aabenbarelser« den romersk-katholske Kirke har bygget et heelt mystisk System. Man gaaer ud fra Augustins og Hieronymus's Inddeling af Profeternes Syn: visio corporalis, spiritualis, intellectualis, det nemlig, der ikke blot sees, men tillige forstaaes. Ekstasis,

[1]) Böhringer die Kirche Christi und ihre Zeugen 2, 3, 317 flgde, Katharinas Liv i acta sanctorum 29 April og Hildegaards Liv i Surius' vitæ sanctorum September 181, Schmidts Tauler 181, Neanders Kirchengeschichte 6. 235, Briefe an die Margrete Ebnerin i Joh. Heumanni opuscula, Jomfruen af Orleans i K. Hase neue Profeten, Göthe aus meinem Leben, 3 vollst. Ausg. letzter Hand 3, 83.

siger Augustin, est alienatio mentis a sensibus corporis, ut spiritui quod demonstrandum est demonstretur. Udenat skjelne mellem Synerne i den hellige Skrift og de senere saakaldte Syner, oftest kun Vrængebilleder af dem, bygge Skolastikerne videre paa det givne Grundlag. Thomas af Aqvino inddeler Synerne som Kirkefædrene gjør det, med den Undtagelse, at han ogsaa kalder den anden Art af dem imaginariæ. Birgitta selv adskiller kun to Arter, det legemlige og aandelige Syn. Udgiveren af hendes »Aabenbarelser«, Consalvus Durantus, Biskop af Feretra, har atter Tredelingen i sin tractatus de visionibus 2det Kapitel, ligesaa Biskop Alfons i Fortalen til 8de Bog, 2det Kapitel. Begge disse Mænd have i en omstændelig, med patristisk Lærdom udstyret Beviisførelse hævdet Guddommeligheden af hendes Syner, og den førstnævnte henter selv dogmatiske Oplysninger fra dem: »her, hedder det, taler Kristus«, »her er et nyt Bidrag til hans Lidelseshistorie«. Jakob Bueus derimod, hendes Biograf i acta sanctorum, behandler Synerne friere [1]). I Görres' Mystik har vore Dage seet det ægte romerske System gjennemført med Lærdom og en henrivende Veltalenhed. Han trækker en Tryllekreds om de Hellige, indenfor hvilken et høiere Lys virker og en høiere Frihedslov har Gyldighed; ogsaa Birgitta finder her sin Plads. Man trylles fast, man føler sig tilmode som Spanierne, da de opdagede den nye Verdens Undere. Men det Hele staaer eller falder med Troen paa Roms Inspiration, en falsk Tro, hvori Montanismen gaaer igjen.

Birgittas Aandstilstand trænger til at opklares ved en ædruelígere Betragtning, der desuden vil sprede Lys over

---

[1]) Augustin de Genesi l. 12. c. 6 flgde, Thomas Aquin. summa theologiæ f. Ex. 1ste T. quæstio 93, 2den T. quæstio 174.

Middelalderen i det Hele. Thi dens Liv er i mange Henseender et drømmende, dens Bevidsthed er bunden, vi færdes i Morgengryningen og ikke i den klare Dag. Der gives ikke en Eneste af alle Reformationens Forløbere, disse Middelalderens Stormænd, som ikke meer eller mindre har været hildet i sine Syner; hos Nogle f. Ex. Suso fremtræde de næsten ligesaa stærkt som hos Birgitta. Yderlinierne for Betragtningen maae her strax afstikkes. Hun er ingen Bedragerske og hun er ingen Profetinde, hendes Aand er den naturlige Menneskeaand, løftet op over det Sædvanlige, overspændt, men tillige potenseret og klarsynet.

Først et Blik paa Synernes Indhold, der siden nøiere skal blive drøftet, her da kun saameget! De bære i alle Enkeltheder Præget af hende og hendes Tidsalder; hendes Grublen, Haab, Længsel, Sorger og Glæder, Fordomme og Vildfarelser, hendes lønligste Tanker udtale sig. Vi see en ædel Aand, prøvet i Livets Skole, en politiskdannet, historisk, digtersk Natur: ja, jeg tvivler ikke paa at kalde hende den største religiøse Digtergenius, det katholske Norden har at opvise. Deilige Billeder fra Naturen og Menneskelivet trylles frem for os, Billede paa Billede ligesom i en uendelig Række, thi hvad hun blot rører ved, faaer en egen Farveglands; der findes Partier i »Aabenbarelserne«, som høre til det Skjønneste i Middelalderens Digtning. Alle Tidens store Ideer speile sig i hendes Bevidsthedsliv under eiendommelig Belysning. Hun vil fremad, hun raaber paa Reform. Vi overraskes af det fine, kvindelige Blik i Forening med en næsten mandig Djærvhed, af Villiens Kraft og Reenhed, af den storslaaede historiske Anelse, sjældnere af et enkelt spekulativt Lynglimt. Hun er et ægte Nordens Barn, i den Henseende føle vi os hjemligt stemte ved at følge hende; og Betragt-

ningen bæres allevegne af kristelig Anskuelse, den bedste Tiden kjendte til. I Begeistringens Øieblik udtaler hun, hvad hun ikke selv fatter, thi Geniuslivets umaalte Dybder aabne sig. Saa rigt er hendes Aands Indhold, og hun forstaaer at rive Tiden med sig. Lad saa Maaden, hvorpaa det finder sit Udtryk, være nok saa afskrækkende, nok saa uhyggelig — Mangen vil maaskee kalde hende forrykt —, det bør dog ikke skræmme den bort, som har en Anelse om Birgittas Betydning.

Forat forstaae hendes Henrykkelsestilstand, maae vi først tænke paa Sandsebedraget, hun er som den Febersyge. Et af Naturen meget nervøst Legeme er blevet det endnu mere ved idelig Bodsøvelse og Nattevaagen, ved at overspænde de fromme Følelser og give Indbildningskraften løse Tøiler; hun falder da tilbage i den Tilstand, vi traf hende i som Barn. Bevidst Tænkning hører op, Sandserne synke hen i Dvale, hun er indvugget i en halvvaagen Drøm: og i den hører hun nu den Røst, der kommer fra hendes eget Bryst, som en Røst fraoven, i den finder hun rigelig Opreisning for Verdens Lyst hun har forsaget. Bodssvøben og Henrykkelserne følges altid ad i Klostrene, længe inden Jesuitterordenen bragte denne fantastiske Kristendom i System. Og jo mere Mennesket hengiver sig til dem og seer en egen Herlighed deri, desto større Magt faae de over ham.

Ved udelukkende at forfølge denne Betragtning, komme vi dog næppe til den fulde Forstaaelse, hverken af Synernes Form eller Indhold. Der er ogsaa det i hendes Natur, som viser hen imod hvad man har kaldt den natlige Side af Tilværelsen lige indtil det magnetiske Klarsyn. Mennesket er jo en Deel af hele det store Verdensalt, og de Kræfter, aandelige og legemlige, som bevæge det, gjennem-

strømme, gjennemstraale, gjennemryste ham hvert Øieblik; vort Nervesystem er ligesom et elektrisk Telegrafapparat, der fra alle Sider tilfører os en Uendelighed af Paavirkninger. Tillykke blive vi os kun de færreste bevidst, ellers vilde vi snart være opslidte; men de allerfleste ere saa svage, at Ledningen underveis taber sig i en eller anden Mellemstation af Nerveknuder og ikke formaaer at sætte Bevidsthedens Sæde, Hjernen, i Bevægelse. Dog under overordenlige Omstændigheder kan Indtrykket enten naae derop, eller et nyt Sæde for Bevidstheden kan danne sig i Nerveknuderne i den saakaldte Solfletning. Saadanne overordenlige Omstændigheder ere den stærkt nervøse og den magnetiske Tilstand. En Gigtsvag forudsiger Veirforandringen flere Dage førend den indtræffer. Hvorfor? Fordi han er modtagelig for de første, de uendelig svage Strømninger i Luftkredsen, som forberede og varsle den; hans fysiske Anelse har Instinktets Sikkerhed. Vil det Samme ikke kunne finde Sted i Aandens Verden? Den historiske Nutid bærer altid Fremtiden som Foster i sit Skjød, og dennes Kræfter befinde sig derfor i Virksomhed længe inden Fødselstimen kommer. Naar det Dybe i Genialiteten, der ogsaa har sin Spaadomsevne, tænkes forenet med en saadan Modtagelighed, med den Udsigt over Vidderne i Tid og Rum, som Klarsynet aabner, da skal Ingen have let ved at afpæle Grændsen. »Staaer Kjendsgjerningen fuldt afhjemlet, bemærker en Naturkyndig, saa er selv det Utroligste troligt, thi Intet ligger os saa fjernt, at ikke en, om end uendelig svag Virkning derfra kunde naae hen til os«. En lignende Bemærkning gjør han med Hensyn til Menneskets Virken paa sin Omverden. Grændserne for Nerveudstrømningen, siger han, er det ligesaa umuligt at fastsætte, som for Nervepaavirk-

ningen, ogsaa her kan det Underfuldeste blive troligt. Han fremhæver den Magt, der ligger i den rene Villie og et gudhengivent Liv i Bøn og Tro[1]).

Jo svagere Kulturlivet er, jo mere bevidst Tænkning træder tilbage, desto mere oplader det løndomsfulde Naturliv sig. Vi ere vistnok berettigede til at anvende dette paa Birgitta i høiere Grad end paa de Fleste i den saa drømmerige Middelalder. Det er næppe usandsynligt, at den Livsfare, hvori hendes Moder svævede, da hun gik frugtsommelig med hende, kan have bidraget dertil. Sverige har iøvrigt frembragt mange gaadefulde Mennesker; »i Norden, siger Geijer, fandtes altid Sjæle, der mere end andre droges fra Nat og Taage op til det andet Lys«. Biskop Svedberg, hans Søn Svedenborg, Trolddomshistorierne under Karl den 11te, de »raabende Røster« i vore Dage ere Exempler herpaa. Skulde det maaskee staae i Sammenhæng med Landets Natur? Der ligger en trolddomsagtig Magt i Skovens Eensomhed, med Grund siger derfor det amerikanske Ordsprog: »sov i Skoven, og Du skal drømme om Aander!« Og i mange Egne af Sverige, i de flade, endeløse Skovørkener — vi kan vel kalde dem saa —, her, hvis nogensteds, raader Skoveensomhed i sin Vælde. Den mørke Furu og Gran, altid det samme Træ, hvis Duft allerede bedøver, Stilhed overalt, kun en sagte Susen i Toppene, saa eensformig, saa søvndyssende, inde imellem Stammerne er Lyset dæmpet. Alle Tanker og Følelser, fremkaldte udenfra, vugges tilsidst til Hvile i en saadan Natur, en Taage lægger sig om Bevidstheden: vi ere vaagne og dog drømme vi, vi elske den ubeskrivelige Følelse af

[1]) C. G. Carus Physis, især Partiet vom Nervensystem und Nervenleben, Tholuck die Propheten und ihre Weissagungen, K. Hase neue Propheten, Artiklen om Jomfruen af Orleans.

Eensomhed, som griber os, og dog frygte vi den. Selv i den legemlige Tilstand kan der komme noget ganske Forunderligt. Aanden har trukket sig tilbage i sig selv og ruger over sine Hemmeligheder, Billeder dæmre frem for den med Præg af Virkelighed. Er det Tankens Fostre, er det Syner eller Væsener med Kjød og Blod? Evnen til at gjøre Skjel her imellem har Skovlivet sløvet, ja tidt tilintetgjort.

Vor Undersøgelse er endnu ikke kommen udover Naturkræfternes Verden, skjøndt det vel er deres lønligste Dybder vi have grandsket. Genialiteten og Klarsynet, sige vi, har hos Birgitta formælet sig med en Fromhed, som bæres op af Tidsalderens bedste kirkelige Bevidsthed men tillige er smittet af alle dens Vildfarelser. Idelig streifer hun ind i det Profetiske, men naaer det ikke, sande og falske Varsler blandes sammen. At der i hendes Tilstand, som vi hidtil have seet den, er Noget af Apostlernes Henrykkelser eller Spaadomme, maa benægtes med Bestemthed; thi her er ikke det, der kommer ovenfra, som Aanden over Profeten. Det blev følgelig Birgittas og Tidsalderens store Brøst, at de troede paa disse Aabenbarelser som guddommelige. Turde vi gaae eet Skridt videre, da skulde det just være, forat imødegaae hendes Tid og betone, hvad Legenden og hele den romerske Kirke gjør sig Umag for at fortone. Paveideen er hende hellig, »selv naar Lucifer sidder paa den hellige Stol«; men der komme Øieblikke, da Aanden, som er over hende, gjennembryder den Skranke, hun selv har reist. Hun har seet i Synerne »Guds Venner« af alle Stænder, Lærd og Læg, Mand og Kvinde, kæmpe mod Pavens Vælde, ja hun har seet hans Throne rave og synke ned i Afgrunden. »Dommen er begyndt fra Klerkerne og Altret«, men »Guds Venner« have først forladt den sammenstyrtende Kirke. Af denne Grund

regne de ældre Protestanter hende mellem Sandhedens Vidner, medens Kirkemødet i Basel stræber at berøve hende Helgenæren. Tør vi da maaskee paa dette Punkt anvende den apostolske Seers Ord i Aabenbaringen: Jesu Vidnesbyrd er Profetiens Aand? Profetisk Aand, modtagende eller selvvirksom, kan ikke døe ud i Kirken, og just i onde Dage, naar Ordet ligger begravet under lutter Menneskepaafund, giver den de stærkeste Livstegn, altid dog kun glimtviis: *ἐκ μέρους προφητεύομεν*. Saadanne Dage har Middelalderen mange af; da vidnes der mod Mørkets Magt, og der varsles om det Ord, som skal vandre paa sine Fjenders Grave indtil Verdens Ende. Mellem de mange Varsler om en Reformation hos den hellige Hildegaard, den hellige Katharina fra Siena, Abbed Joakim, Bømerne Milicz og Janow, Wycliffe stille ogsaa Birgittas Spaadomme sig hen[1]). Her tør vi maaskee sige: Aanden ovenfra er kommen over hende. Den kom ikke fordi hun falder i Henrykkelse, nei den kom til Trods for de falske Henrykkelser, fordi der dog er Sandhed i hende. Men hvorledes dette nu end skal forklares, ialtfald maae vi lære at forsone os med en Tilstand, som i første Øieblik virker frastødende. For sin Samtid staaer hun som en kristen Vola, den dybt bøier sig for, i mange Maader gjennemskuer hun dens Synd og Brøst, hun udraaber Bod, og hun vidner og varsler mod Paver og Konger, Folk og Riger. Og denne hendes Stilling er maaskee ikke mindst betinget af Henrykkelser, Tiden betragter som guddommelige.

---

[1]) Revel. 1, 41, 48. 4, 49. Hildegaards Liv staaer hos Surius, Katharinas i acta sanctorum 29 April. 924, om Joakim og Bømerne i Neanders Kirchengeschichte 5 og 6 og I. Wolf lectiones memorab. & recond. 1, 443 flgde.

Inden jeg forlader Undersøgelsen om Profetinden, maa jeg atter gjøre opmærksom paa den Besindighed, der gaaer Haand i Haand selv med de meest sværmerske Henrykkelser. Den er dog ikke eiendommelig for Birgitta, thi den findes baade hos »Gudsvennerne«, Bømerne, hos Svedenborg, dette mathematiske Hoved, og hos andre Aandsfrænder. Hun bekæmper Fraticellernes Sværmeri, og hvor hun bedømmer Andre, har hun et skarpt Øie for falske Syner og Drømme, for Stjernetyderi, for Trolddomskunster og adskillig anden Overtro. Besindigheden i denne Henseende hænger sammen med den, hun lægger for Dagen ligeoverfor en til Yderlighed dreven Askese. Iøvrigt er hun ogsaa baade besindig og frisindet i politiske som i dogmatiske Anskuelser.

Det var nødvendigt, i det samme Øieblik, Birgitta optræder som Seerinden, at gjøre os hendes Tilstand klar. Vi gaae herefter videre i vor Fortælling; for Tiden var Alvastra Kloster hendes Opholdssted. Mellem Tåkernsø og Vettern hæver Landet sig paa eengang og falder med en lille Bjerghøide, Omberg, steilt ned imod Vettern. Gran og Bøg klæde Bjergets Sider undtagen udtil Søen, ved en lille Bøgelund paa Skraaningen her laa det berømte Cisterciencerkloster, og endnu overraske dets Ruiner: store rundbuede Hvælvinger, nedstyrtede Altare, brustne Piller, Alt omslynget og gjennemflettet af en yppig Plantevæxt. Ved Bjergets Fod ligger den østgøtiske Slette, en Mængde Æventyr om Jættedronningen Omma, som har sin Grotte og sit fortryllede Slot i Bjerget, om Gilbert Troldmand og Kettil Rune have stedfæstet sig i disse Egne. Birgitta følte sig vel i sin Celle og mellem mange af Munkene; i et Syn seer hun Klostret og den deiligste blaae Himmel over det, en Flok Duer flagrer op imod den, det var de

Frommes Sjæle. Men hun, Kvinden, var gaaet ind i Mandsklostret; det vakte Forundring ja Forargelse, som hendes fromme Vandel dog tilsidst fik til at fortage sig. Underprioren Peder valgte hun til Skriftefader, og han blev hende fra nu af en Ledsager, der sjælden forlod hende; det var ham, der oversatte største Delen af »Aabenbarelserne« paa Latin. Han havde først tvivlet og vægret sig, men, fortæller Legenden, han rammedes af en usynlig Haand og segnede om i Kirken; da bekvemmede han sig dertil[1]).

I den eiendommelige Klosterstilling gik det op for hende, hvor godt Mandens og Kvindens Natur kan smelte sammen i Arbeidet for Guds Rige, hvad der fattes den Ene, findes just hos den Anden. Med Eet slog det ned som Lyn i hendes Sjæl: »det er ved Dig Kristus vil plante en ny Viingaard til Hans Moders Ære, hvor »Gudsvenner«, Mand og Kvinde, skal virke i Forening; Maria og Johannes stode jo sammen ved Korsets Fod, og Frelseren gav ham hende til Moder«. Det var den første Tanke om Frelserens Orden. Hun undfangede den i en Henrykkelse, i et eneste Øieblik blev Alt hende klart, og hun følte saa usigelig stor Glæde i sit Hjerte, som skulde det briste af Salighed. Hun betroede sig til Underprioren, i Kristi Navn befalede hun ham at nedskrive den aabenbarede Ordensregel Ord for Ord, dog fik han, forunderligt nok, tillige Tilladelse til at lægge til og tage fra i det Enkelte, efterat have raadspurgt andre Regler. Saa-

[1]) Exempler paa Birgittas Besindighed revel. 4, 38, 141. 6, 68, 45. Synet om Duerne og Forargelsen over hendes Klosterliv revel. 6, 113, extrav. 55, om Underprioren Diarium Vadst. 1390 og extrav. 48.

snart den var nedskreven, forlod den overordenlige Henrykkelsestilstand hende[1]).

Det var ikke nogen ganske ny Tanke, at forene Munke og Nonner i eet Kloster, den findes i Basilius's Regel, i Fontevrauld i Poitou og andre Steder hos Benediktinerne; som den imidlertid fremtræder hos Birgitta, savner den ingenlunde sin Eiendommelighed. I kort Omrids maae vi allerede paa dette Punkt tydeliggjøre os den. »Frelserens Orden efter Augustins reformerede Regel« er i sit Væsen en Nonneorden, og Munkene indlemmes i den for Nonnernes Skyld. I Abbedissen »Moderen« fremstilles den hellige Jomfru, i de 13 Præstemunke med Klostrets »almindelige Skriftefader« i Spidsen fremstilles de tolv Apostle og Paulus; i de 60 Nonner med 4 »Messedegne«, Billedet af Kirkefædrene, og med 8 Lægbrødre fremstilles Herrens 72 Disciple. Hvert Kjøn skal boe for sig, ogsaa i den fælleds Kirke skal hvert have sit Kor. Det er ingen Tiggerorden, beregnet paa at vandre omkring og prædike, det er heller ikke nogen egenlig Velgjørenhedsorden, beregnet paa at stifte Skoler og Hospitaler: den hellige Birgitta fornægter ikke sine Forudsætninger. Hvad hun nærmest har for Øie, er Adelen, hun ønsker, at dens Døttre her maae finde et Fristed, og at ved dem en aandelig og folkelig Gjenfødelse kan begynde i de høiere

---

1) Regula i revelationes c. 1. 2 novæ regulæ c. 29, extrav. 45. Kristus selv udvider og ændrer Regelen paa flere Steder i extrav.; siden har Ordenskapitlet med Paven foretaget mange Ændringer i dette saakaldte inspirerede Værk, især paa Grund af Vanskeligheden ved det store Tal Klosterfolk. Der er Forskjel mellem Urban 5s og Urban 6s Regel og de forskjellige Udgaver paa Tydsk, Svensk og Latin af Regelen. Alt dette har været den romerske Kirke en mindre behagelig Sag, som Bueus i acta sanctorum Okt. 4, 419 flgde paa bedste Maade søger at rede sig ud af.

Kredse, som efterhaanden udbreder sig til hele Folket; en Slags Tertiarier af høibyrdige Kvinder stilles i Udsigt. Grundtanken er altsaa baade politisk og religiøs. Hun føler dyb Trang til kristelig Oplysning og vil meddele den til det Folk, hun elsker. Men da maa fremforalt Modersmaalet holdes i Ære, det føler hun, den Læge, med dobbelt Styrke. Bibelen og gudelige Skrifter maae oversættes paa det, der maa prædikes med levende Ord forat vinde Sjæle, den beskuelige Maria maa være nidkjær i Marthatjenesten eller det virksomme Liv i Gudsfrygt. Søstrene skal følgelig ikke blot sye og arbeide, synge sine »Tider«, det paaligger ogsaa dem ligesom Brødrene, at »nemme Bog«. Birgitta seer i Aanden sit Kloster blive til hvad det blev i sin bedste Tid: en Høiskole, et Mønster for Ordets Forkyndere. Hver Søndag skal der prædikes for Folket. »Prædiken, hedder det, være kort, eenfoldig, grundet i Skrifterne og læmpet efter Tilhørernes Tarv, som komme langveis fra; ikke fuld af Inddelinger, Ordskvalder, spidsfindige Haarkløverier, for ikke at kjede. Thi hvad det menige Folk ikke forstaaer, derover kan det forundre sig men opbygges ikke. Dagens Evangelium, Bibelen, Kristi, Hans Moders og de Helliges Ord og Levnet og Jærtegn, det apostolske Symbol skal udlægges, og Midlerne angives til at modstaae Fristelse og Synd, Alt efter Enhvers Fatteevne. Kristi Moder var kun en eenfoldig Kvinde, St. Peder en ulærd Mand, St. Frants en Bonde, og dog gavnede de Sjælene mere end veltalende Mestere, fordi de havde den fuldkomne Kjærlighed til dem«[1]. Dette er Ordenens Hovedopgave, men hermed er endvidere forbunden Fattigpleie, Sjælepleie trindtom i Landet og Missionsgjerning mellem Hedningene.

---

[1]) Extrav. 23.

Der er noget Stort i den Tanke, at danne en Forening af Lærde og Læge, Kvinder og Mænd, som arbeide paa Folkelivets Gjenfødelse; den tilfredsstillede ligemeget Birgittas Fromhed og Fædrenelandskjærlighed, og den vilde jo kunne faae Betydning for hele Norden. Beslægtede Tanker røre sig overalt i Tiden. De tydske »Gudsvenner« langsmed Rhinen slutte sig sammen i et frit Broderskab af forskjellige Kjøn og Stænder: umuligt er det ikke, at Birgitta allerede paa sin Reise til Kompostella kan være kommen i Berørelse med dem. Andre Samfund træde lidt senere frem: Wycliffes reisende Prædikanter i England, Brødrene af det fælles Liv i Nederlandene, der ogsaa havde Søsterhuse, Miliczs frie Præsteforening i Bømen. Forskjellen er kun den, at Birgitta søger og tilsidst opnaaer Kirkens Stadfæstelse, medens de andre Foreninger bevare Præget af Frivillighed. Tanken kunde nok begeistre den, det gaves at undfange den, tilmed da det var den første nationale Orden i Norden. Naar Birgitta nu gik Pilgrimsgang til vor Fruekloster ved Vadstena, naar hun sad ved den smukke Strand, lyttede til Søens Skvulp og tænkte paa sin Stiftelse, da kom Henrykkelserne; den ydre Verden forsvinder for hende, og hvo der tilfældigviis kom forbi, studser og forfærdes. Dog hun saae i Aanden Klosterbygningen reise sig som hun skildrer det i »Aabenbarelserne«, i gothisk Stiil, med streng Alvor og uden al Pragt. For hende viste sig Nonnens trange, mørke Celle, hun hørte Klokkerne ringe og Sangen lyde fra Søsterkoret, som det stod der i Kirken omkring en aaben Grav, hyllet i mørkt Vadmel, med det røde Kors paa Brystet og Hviven og »Kristi Krone« paa Hovedet, ifærd med at istemme et: de profundis. Hun hørte Præsten forkynde Guds Ord paa Svensk, saae Nonner

og Munke fordybede i de hellige Skrifter. Det var for hende salige Øieblikke[1]).

Men pege disse hjemmegjorte Aabenbarelser om profetisk Kald og Ordensstiftelse ikke hen paa dyb aandelig Hovmod hos Birgitta? Hun var paa ingen Maade fri herfor, skjøndt hun ærlig stred imod, allerede hendes Tragten efter at faae Indflydelse, maa have gjort opmærksom derpaa. Overveielse af Tiden og Forholdene vil imidlertid mildne vor Dom. Hun har aabent Øre for Folkets Nød, inderlig Lyst til at afhjælpe den, og hun føler Kraft til at gribe Værket fat, der for hende fremstiller sig som Herrens Sag: dermed er hendes Kald givet. Det var lignende Bevæggrunde, som dreve Spener og John Wesley ud til deres Gjerning. At nu Kaldet kommer til hende i Henrykkelser, ligger deels i Middelalderen, deels i de for hende særegne Eiendommeligheder; til Ansgar kom det i Drømme. Som Seerinde, der modtager »Herrens Munds Ord«, vil hun ingenlunde bringe et nyt Evangelium, ikke mestre Noget af det, hun har modtaget som helligt, hun vil kun rense det og gjøre Alt mere virksomt i Sjælene. Bod raaber hun ud over Kristenheden, Bod for Alle og Bod for sig selv. I 7de Bogs 30te Kapitel staaer den Aabenbarelse, hun selv betragter som Hovedaabenbarelsen; hun seer her Kristus i Hans Herlighed, og Han holder en gribende Bodsprædiken for den ganske Verden. Dog jo mere sværmerske og dermed uklare hendes Forestillinger vare, desto lettere havde Fristeren ved at paatage sig en Engels Skikkelse, hendes Tilstand var fuld af de største Farer.

Hele Birgittas Liv gik nu ud paa at modne de to store Tanker, Sløret tog hun hverken nu eller senere,

---

[1]) Extrav. 28—31.

men frivillig holdt hun alle Nonneløfter. Hver Dag skriftede hun, nød Nadveren hver Søndag og iagttog den strengeste Lydighed mod sin aandelige Fader. Naar hun trængte til Noget af sit Eget, udbad hun sig det først af ham; engang var hun syg og Lægen raadede til Bad, men inden ogsaa Skriftefaderen udtrykkelig befalede det, gik hun ikke i Badet. Som Skriftefædre brugte hun baade Mester Mathias, Underprior Peder og endnu en Mester Peder, en lærd Mand; han var ogsaa hendes stadige Ledsager, bestyrede hendes Huus og blev den første »almindelige Skriftefader« i Vadstena[1]). Hendes utrolige Selvfornægtelse, hendes Askese og Synerne, hun fortalte om, henrev dem, og lettroende som de vare, sværmede de med hende. Selv midt om Vinteren sov hun paa den blotte Jord, paa en Maatte med Hynde under Hovedet og en tynd Kappe som Overdække: »jeg er saa

[1]) Disse to Pedere have givet Anledning til flere Forvexlinger. Prioren er den, der nedskrev største Delen af Aabenbarelserne og Ordensreglen, han døde ifølge Diariet 1390. »Den hellige Magister Peder« nedskrev noget af Aabenbarelserne og sermo angelicus, var Birgittas Ledsager i over 30 Aar, hendes Huushovmester og lærte hende og Katharina Grammatik og Sang, arbeidede ivrigt for hendes Helgenkroning, blev den første Confessor generalis i Vadstena og døde 1378. Han omtales i Diariet for 1378 og 1408, Bertholds vita l. 1. c. 4, den haandskrevne Mathias Laurentii vita & miracula S. Petri Birgittæ magistri, af Margretha Klausdatter hos Rietz script. Svecici 3, 209 og Bueus fl. St. i acta sanctorum. Sidstnævnte Forfatter løber vild i det Efternavn Olson, som Senere gjerne tillægge Prioren, og giver snart den ene, snart den anden Peder det, saaledes 375, 433. I de gamle Beretninger bruges Navnet Olson, tvivlsomt om hvem, paa fl. Steder, som extrav. 8 dominus P. Olai, confessor hos hende i 29 Aar, ligesaa dominus P. Olson i vita Catharinæ c. 5. Men extrav. 71 i Overskriften hedder det udtrykkelig: Magister Petrus Olai, hvoraf man maa slutte, at Navnet Olson bør tillægges denne Magister og ikke Prioren; ogsaa Turrecrematas Prolog adskiller Peder Olson fra Prioren. Jeg vælger helst ikke at bruge Efternavnet.

indvortes varm, sagde hun, at jeg kun føie frygter Kulden«. Inderst paa Legemet bar hun en Haarsæk og om Livet et Reb med Knuder, Brug af Linned kjendte hun ikke. Hun knælede og bad saa vedholdende, at Knæerne svulmede deraf. Om Fredagen heldte hun til Minde om Kristi Lidelser hede Voxdraaber paa Armen og kradsede Saarene op, hvis de heledes i Ugens Løb. Ligeledes hver Fredag eller hvergang et hastigt Ord undslap hende, tog hun til Straf en bitter Urt i Munden og tyggede paa den. I sin Tjeneste ved Hospitalerne og hos de Fattige blev hun endnu nidkjærere, hun gav trængende Piger Brudeudstyr, tog sig af Forældreløse, Enker, Gamle; førat kunne række dem Hjælp, gik hun tidt selv i pjaltede Klæder og Sko. Paa en af Pilgrimsreiserne tog hun ind i Herberget i Lødhuse, Fattige flokkedes om Gaarden, Almisseuddeleren havde Intet mere at give bort, naar hans Frue ikke skulde savne det Nødvendige: »giv dem Alt vi har, udbrød hun, Gud er rig og vil vel skjenke os, hvad vi trænge til«! Da hun derfra gik i Messe, blev hun henrykt og hørte Kristus sige: Han vilde selv sørge for hende, »thi Kjærlighed bringer Gud ind i Sjælen« [1]).

Midt under dette strenge Liv hvidskede en Stemme indeni hende: »ogsaa gjennem Afholdenheds Dør kan Fjenden komme og bilde os ind, vi ved Gjerninger fortjene Himmerig. Der er kun Eet, som tækkes Gud over alle Ting, Tro, Ydmyghed, Kjærlighed. Trættes Du af at bede og beskue, saa arbeid! Føler Du Dig svag af Fasten, saa spiis! Kristus spiste jo! Naar Haanden altid holdes knyttet, da krummes Senerne eller den bliver kraftesløs. Gaa derfor af og til

---

1) De sædvanlige Legender, navnlig Bullen, Birger, Livet i Klosterreglorna, Berthold, extrav. 70.

ud i Verden og glæd Dig ved høvisk Leg med dine Venner« ! Birgitta overhørte ikke Aandens Mindelser. Men tog hun saa Plads ved et velopdækket Bord, da forargedes mangen af hendes Venner som Biskoppen af Aabo; hun stødte an mod Tidens Forestillinger om Hellighed[1]).

Hver Dag bad hun de Bønner, hun troede sig indgivne ved en Aabenbarelse medens Herr Ulf endnu levede. Det er Ridderens Datter og Ridderens Hustru, der beder. »Min Herre Jesus Kristus, siger hun, Du est den stærkeste Kæmpe og mandeligste Ridder; o Jomfruens Søn, hvor var din Pine haardere end nogen Andens! Men nu udraabes din Ære af alt Himlens Hærskab til den Høide, Ingen kan skue Ende paa, i Guddommens Vælde, og Raabet lyder ned til Helved, hvor Dybet aldrig findes i Afgrunden; og din Lov forkyndes af Venner og Fjender i Verden, fordi Du var fremmest i Striden. Der blev din Kjærligheds Banner reist og seet, da Du raabte: consummatum est! Thi hellere vilde Du at dit Hjerte brast, end Sjælene skulde miste Himmerig! Og Du oplod Himlen og vandt Helved med dit Hjerteblod! Da fik Lucifer saa stort Fald, at han daanede, og al Djævleflokken hylede og skjalv af Rædsel, Stjernerne rørtes, Jorden rystede. O Hertug af Betlehem, saa fuldbyrdede Du din Høvdingedaad, da Du ledte den store Skare fra Mørke og Drøvelse til evindelig Glæde! Hvor mandelig fuldkommede Du Ridderskabets Regel! Min kjære Herre Gud, jeg er En af dem, Du kjøbte med din Død, men jeg har forskyldt Helvede saa mangelunde og faaer aldrig Himmerig uden af din guddommelige Kjærlighed! Min Herre Jesus, hør min Bøn, som Du hørte Røveren paa Korset, gjør mit Hjerte brændende

---

[1]) Revel. 4, 12. 6, 65, 69. 7, 5. Berhold. l. 1 c. 2.

af din Kjærligheds Ild, saa Alt, der er Dig imod i det, maa bortveires af Stormen! Min Frue og alle Helgen og Engle beder med mig og for mig«[1])!

Vilde hun nu være dygtig nok til sin Gjerning, da maatte hun studere og lære Latin forat kunne læse Fædrene og Mystikerne. Alderen afskrækker hende ikke, med Iver greb hun og hendes Datter Katharina fat paa den latinske Grammatik, Substantiv, Adjektiv, Deklinationer, Konjugationer; heri saavelsom i Sangen blev Mester Peder hendes Lærer. Hun fik sin ordenlige Lektie for hver Dag, en Dag havde hun saaledes det Tankesprog: melius promerere quam promereri. Det lader til, at hun begyndte paa Latinen i sin sidste Tid i Sverige og fortsatte det paa Reisen og i Rom. Iøvrigt var der næppe nordfor Østersøen stort Udvalg, selv for den, som kunde Latin. Bibliothekerne i Alvastra, Linkøping, Sigtuna, Upsala kunde skaffe: glosserede Bibler, Prædikener, Kommentarer og et eller andet Skrift af Hjeronymus, Augustin, Isidor, Bernhard. Mester Mathias maa dog have havt Adgang til flere Værker, hans svenske Bibeloversættelse leverer et ikke ringe Stof, og hans mundlige Underviisning var nu meget oplysende for Birgitta. De Tvivl angaaende den rette Lære, han havde at kæmpe med, foruroligede ogsaa hende og gaae igjen i »Aabenbarelserne«; men paa den anden Side kom Tider, da han søgte Trøst hos hende[2]). Fra saadanne Studier

[1]) See de sidste originale Kapitler 142—45 i den svenske Oversættelses 4de Bog, hvor Udtrykket »hendes Bonde«, Side 266 viser, at de ere brugte medens Manden endnu levede. Ogsaa i revelationes haves orationes revelatæ. Om at de vare hende aabenbarede, taler Livet i Klosterreglorna VIII samt Birger.

[2]) Birgers vita c. 3, Berthold l. 1 c. 4 og revel. fl. St. som 3, 30. 4, 74. 6, 105, Alfons' Prolog c. 3 omtale hendes Underviisning i Latin og at hun forstod Sproget. Tidsbestemmelsen, naar denne

og en rig Aands Erfaringer har hendes Mystik sit Udspring, den maa have dannet sig efterhaanden og var næppe endnu fuldt udpræget. Dens Grundlag er ethisk, dens Princip Kjærligheden, og den er nær beslægtet med den hellige Bernhard og den franske Skole; ogsaa til den tydske staaer den i et Forhold, som nærmere skal opredes. Billedrigdom og udviklet Sands for Aandens Skjønhed høre til dens Eiendommeligheder, og skjøndt den ikke bryder med Kirkelæren, har den dog stærke reformatoriske Bestanddele. Uden Skaansel bekæmper Birgitta Pavevældens Misbrug, hun fordrer gjennemgribende Reformer; med Styrke fremhæves Forsoningen, Tro og Villie, Bod, Kirken som et aandeligt Samfund, den hellige Skrift, Prædiken paa Modersmaalet og Folkeoplysning. Men ved Munkevæsenet og en sværmersk Mariadyrkelse hænger hun atter sammen med sin Tidsalder, saa hos hende det Gamle mødes med det Nye som Mørke og Lys i det aarle Morgengry. Saameget maatte vi foreløbig kjende til hendes Mystik, for ikke at misforstaae hendes Liv, en fyldigere Fremstilling af den skal blive givet paa sit Sted.

Birgitta havde med velberaad Hu ikke taget Sløret, hun vil nemlig færdes i Verden og virke paa den, ikke sjælden viste hun sig omkring paa Borgene og ved Hoffet.

Underviisning begyndte, er noget dunkelt antydet af Birger, den eneste, der giver Vink herom. Senest paa Reisen til Rom maa hun, efter ham, have begyndt at lære Latin, men maaskee alt tidligere i Sverige, Datteren har saa lært det med hende. Latinske Citater forekomme, som i den svenske Oversættelses Tillæg til 4de Bogs Slutning c. 145 og i Brudstykket hos Rietz, 2, 299. Om de svenske Bibliotheker beretter Wieselgren i Sveriges sköna litteratur 1ste Udg. 2, 213 flgde. Mathias' dogmatiske Tvivl og tildeels den Bistand han fandt hos Birgitta, nævnes revel. 1, 3. extrav. 61. 6, 89, 75.

I Purpurkaaben var hun vel næppe mere klædt, snarere har hun baaret den Dragt, hvormed hun afbildes paa Billedet fra hendes Huus i Rom. Der see vi en smuk, værdig midaldrende Kone, mere fyldig i Ansigtet end man skulde ventet efter hendes Liv; hun bærer Enkesløret og en graa, folderig Dragt med sort Kappe, der har nogen Lighed med Nonnernes. I Tidens politiske Forhold laa Opfordring nok til at prøve paa, hvad et godt Raad fra hendes Mund kunde udrette. Tilstanden i Landet forværrede sig, de, der styrede Kongen, vilde raade, og Stormændene vilde ogsaa raade. Forsøgene paa at fremme Grubedriften, Opdyrkningen, Frugttræavlen havde ikke baaret store Frugter og Arbeidet paa den nye Landslov gik langsomt fra Haanden; Pengenøden derimod tiltog daglig, Adelen vilde Intet yde, Krongodser pantsattes, det ene efter det andet, der blev slaaet slet Mønt, ulovlige Skatter udarmede Bonden. Misfornøielsen ulmede allevegne, især hos Rigets Stormænd. Der klages over det yppige Hof, Kongens svage Karakteer, ja man ymtede selv om, at han var forfalden til unaturlige Laster. Det lader til, at Bengt Algotson allerede nu har vidst at tilsnige sig en høi Grad af Indflydelse, senere Rygter vil sigte ham som baade Kongens og Dronningens Boler[1]). Alt dette speiler sig i Aabenbarelser,

---

[1]) Tidsforholdene skildres efter den svenske Riimkrønike, Ericus Olai, Lagerbring, Reuterdahl sv. kyrkans historia, Munch det norske Folks Historie, Geijer, I. H. Schröder hist regis Magni Erici og Sammes de luxu aulæ Magni Smek i nova acta reg. societatis upsal. 8. Bengt Algotson omtales som Dronningens Boler hos Messenius, men Birgitta har ingen Yttringer om Sligt. Naar han træder op, er ikke ganske klart, dog har han vel været at spore adskillige Aar inden han 1353 bliver Hertug; med Sikkerhed træffe vi ham 1351, Munchs norske Folks Hist. 2den Afd. 1, 593. I Dipl. Svec. 4, 370—71 nævnes en Herre af det Navn 1334 som Exekutor testamenti, denne er gift og har et Barn; 11 Aar efter

vi ifølge indre Grunde maaskee tør henføre til nærværende Tidspunkt; det er dog kun en Formodning, Tidsangivelser mangle næsten altid. Birgitta seer Tilstanden fra Adelens Standpunkt og seer den derfor saa mørkt som mulig. Kongen kalder hun »et kronet Asen med et Harehjerte, han er fremgaaet af en Rod som har vakt Guds Vrede«. Vel siger Gud endnu »min Ven« til ham, men adlyder han ikke, vil hans Straf blive frygtelig. Uden Tvivl var det efter Indskydelser fra Birgitta, at Paven formaner ham til et kristeligere Liv. Om Dronningen hedder det: »hun er en Øgle med Skjøgens Tunge og Dragegalde i Hjertet, derfor vil ogsaa hendes Æg være forgiftede; vel den, der slipper fra dem!« Kongens Raadgiver, sikkert Bengt, er en »Ulv med et giftigt Hjerte«. Sammenstødet kan under disse Stemninger let blive voldsomt og hun krymper sig derved, af og til sender hun en Skrivelse, men tilsidst drives hun fremad af en indre Magt. Da hun undskylder sig med ikke at vide, hvad hun skal sige, hører hun Guds Røst: »oplad din Mund, og Dig skal gives det Du skal tale« [1])!

Hun har forladt sit Kloster og staaer ved Hoffet med et Sind som Elias, da han stedtes for Akab og Jesabel, ogsaa i Rigens Raad lader hun sig see. Hendes Ord ere jo en Magt i Staten, er hun ikke Seerinden »af de gamle hellige Kongers Blod«? Kongen staaer forladt af Stormændene,

Birgittas første Syn vedhove, der muligviis indtraf 1336, altsaa 1347 kaldes han en »Mand af Øgleæt«. Det er imidlertid kun Rimelighedsgrunde, som bringe mig til den Gisning, at Bengts Indflydelse begyndte inden Birgitta forlod Sverige.

[1]) Revel. 3, 31. 8, 49. 4, 17, Livet i Klosterreglorna XII, Berthold og v der Ketten hos Bueus i acta sanctorum Okt. 4, 405; Pavens Formaning til Kongen i Dipl. Svec. 5, 177 flgde. Desværre forlader sidstnævnte Værk os 1344, og dets sidste Deel, hvoraf kun Halvparten er udgiven, savner endnu sit Register. Man føler ret Tabet af saa paalidelig en Veileder.

som Intet bevilge, han vil da paalægge Skat uden Bevilling, forat frie sig fra trykkende Forpligtelser. Hun fremstiller sig for ham med Karl og Birger, der var hans Hirdmand: »gjør det ikke, Kong Magnus, forsynd Eder ikke mod Gud og Folket! Her er mine to Sønner, de skulle være Eders Løftesmænd og gaae i Borgen for Eder«! Ofte har hun med al den Kraft, der stod hende til Raadighed, modsat sig hans Skatudskrivning, hun kalder ham »den værste Røver, thi han plyndrer dem, der lægge Hovedet i hans Skjød«. Dog selv Seerindens Ord bleve stundum magtesløse, Skatten opkrævedes, Nøden var stor, Bønderne forlode mange Steder Huus og Gaard og endnu større Ulykker truede. Da var det sikkert hendes Indflydelse og Stormændenes Holdning, der i Begyndelsen af Aaret 1346 tvang Kongen til en dyb Ydmygelse. Han beder i et aabent Brev sit Folk, af Barmhjertighed tilgive, hvad han har forbrudt, og Gud og den hellige Jomfru om Naade til at føre et bedre Regimente; herefter skal han Ingen betynge med Skat uden lovlig Bevilling. Brevet har dog visse Hentydninger, som ikke kunde være Magthaverne behagelige. Ved en anden Leilighed befaler Birgitta ham fra Kristus at hjælpe til at hendes Kloster kan blive bygget; gjør han det ikke, vil han blive krævet til Ansvar og Riget komme i Foragt. Med stor Mistænksomhed betragter hun hans Forhold til Valdemar Atterdag, og mod hans Omgang bliver hun ikke træt af at ivre, mod »Smigreren, den Fuglefænger, som blæser paa sin Fløite, forat lokke Fuglen«, mod »disse blinde, stumme og døve Raadgivere«. Han har isinde at tage en af de sledskeste af dem ind i sit Raad; Talen er vistnok om Bengt Algotson. Men hun hører Kristus sige: »skeer det, da vil han blive en Spot og et Ordsprog for sit Folk, see vort kronede Asen vil det hede«! Hvo der kjender hende,

tvivler ikke paa, at hun har havt Mod til at fortælle ham det lige i Ansigtet. Og Kongen, letsindig og svag, søger at formilde hende, gjør Besøg i Alvastra, udbeder sig hendes Forbøn og vil gjerne tage Alt fra den lette Side. Hans Maade at hævne sig paa, er ved en godtkjøbs Vittighed, naar Birgitta lader sig melde, hvidsker han til Birger: »hvad monstro vor Frænke nu har drømt om os inat«? Til Dronningen siger hun i Marias Navn: »at hun er en ormstukken Kjerne, plantet i et fjernt Land«, og besværger hende, dog ikke at forsmaae Gudsmoders uendelige Kjærlighed. Blanka fnyser og raser, men næste Øieblik beder hun alligevel om hendes Forbøn hos Kristus, at Han maa sige hende, hvad hun skal gjøre: saa rodfæstet er Ærbødighed for Seerinden. »Mind hende, lyder da Kristi Røst, om den Dronning i Elias' Dage, som forfulgte Sandheds Ord! Hendes Tid er kort, hendes Regnskab svart« [1]). En saadan Ydmygelse var det Dronningen langt haardere at døie end Kongen, vel turde hun ikke aabenlyst hævne sig, men hun havde Meget at gjemme paa.

Kom Birgitta til en af de Stores Borge, traf hun endnu tidt paa Venner: saaledes hendes Broder Israel, hendes Svoger Gustav Tuneson, med hvem hun ogsaa kunde pleie Raad om Rigets Bedste. Dog de fleste Steder stødte det verdslige Væsen hende, den paafaldende Mangel paa Fædrenelands-

---

[1]) Alfons' Prolog til 8de Bog c. 3, revel. 4, 1, Lagerbring 3, 375—76, Munchs norske Folks Hist. 2den Afd. 1, 453, der opfatter Kongebrevet noget anderledes, revel. 1, 17. extrav. 74. 8, 20, 16, 10, 14, Berthold l. 1 c. 2. Hvor det i Aabenbarelserne hedder dic regi eller reginæ, er man vist berettiget til at antage, hun har opfyldt Befalingen og personlig henvendt sig til den Paagjældende. Den Fortælling om lille Kong Haakons Yttringer, som meddeles paa den følgende Side 120, viser Dronningens store Forbittrelse og indeholder følgelig en Berettigelse til allerede her at sætte Birgittas nærgaaende Angreb paa hende.

kjærlighed, og skjøndt Aristokrat har hun et skarpt Blik for Adelens Laster, den bliver hende mere og mere imod. Da udtalte hun sig skarpt om »Verdenskjærligheden, der ligesom Dyret gaaer paa fire Been, Ladhed, Utaalmodighed, Vellyst og Gjerrighed«. Hun hørte Gamle sige til de Unge: »saaledes har din Fader levet, saaledes skal en Stormand træde op med Pragt og Værdighed, og Du vil dog vel ikke være helligere end han, som har efterladt sig saa høiagtet et Navn«! Dertil kunde hun nu umulig tie stille men spurgte paa sin fyndige Viis, om de ikke kjendte Forskjel paa Guds og Verdens Ære eller huskede paa, at der er en evig Dommer. Og svarede de: »aa, Gud er jo mild og god, lad os fryde os ved det korte Liv«! da optændtes hun af Nidkjærhed. »Saa, udbrød hun, taler Daaren i sit Hjerte! Men den Herre Kristus vil hævne sig paa Sveriges Ridderskab med Sværd, Spyd og Harme, Han staaer op og skaaner hverken Yngling eller Olding, Rig eller Fattig, Retfærdig eller Uretfærdig. Med sin Ploug skal Han fare gjennem Landet og ødelægge Planter og Træer, saa hvor der før stod 1000, skal kun 100 lades tilbage. De Vældige skal styrte, Husene skal staae øde, deres Beboere ere omkomne i sine Synder, Rovfuglene holde Gilde og æde, hvad der ikke er deres«. Det var en Aand, Ingen kunde modstaae, forfærdede saae de paa den, som turde tale saaledes, og det muntre Lag var forstyrret. I saadanne Kredse indfandt Birgitta sig næppe oftere, men da den sorte Død kom, blev Mangen mindet om hendes Trusler og saae en Spaadom i dem [1]).

Hvilken Spot, ofte vittig, ofte uvittig, ja hvilket Had havde ikke paa visse Steder samlet sig mod Birgitta, Tallet

---

[1]) Revel. 1, 48. 6, 32. 4, 37. extrav. 74, 77. og Diarium Vadstenense til 1350.

paa hendes Fjender var ikke ringe, og de vare dristige. Undre os kan det nu slet ikke: det var med stor Fordringsfuldhed Peder af Alvastra eller Mathias eller en Anden af hendes Fortrolige oversendte »Aabenbarelser« til dem, de vedkom. Her lod da en spydig Bemærkning sig høre: »min kjære Fru Birgitta, I gjorde visselig bedre i at sidde og spinde som andre Kvindfolk, end disputere udaf den hellige Skrift«! Hist traadte en Munk ind for Kongen og Raadet, hvor Birgitta just befandt sig, han foreviste en Bog »Fædrenes Levnet« og læste op af den om mange fromme Mænd, der ved altfor stor Afholdenhed vare bedragne af Satan; han frygtede, sagde han, det Samme kunde være Tilfælde her. Engang sad hun tilbords, hvor flere af Rigets ypperste Mænd vare tilstede, da kom et Menneske, der var leiet hertil, og lod som var han drukken. Han raabte høit til hende: »I vaager og drømmer mig formeget, I skulde heller drikke og sove lidt mere! Og saa bilder I Jer jo ind, at Herren heller taler gjennem Jer, end gjennem vore mange fromme Munke«! De Tilstedeværende harmedes og vilde straffe ham, men Birgitta udbrød: »nei, lad ham bare tale, for Gud har sendt ham! Hvorfor skal jeg, som alle Dage søgte min egen Ros, ikke høre om, hvad der tilkommer mig medrette? Han har kun sagt mig Sandheden«. I Stokholm gik hun en Dag gjennem en lille Gyde, en adelig Herre, forbittret over hendes Indflydelse hos Kongen, aabner Vinduet og helder en Spand Vand ud over hende: »Gud spare Eder, sagde hun, idet hun rystede Vandet af sig, og gjengjælde Eder det ikke«! En anden Herre havde mistet sit Embede og betragtede hende som Skyld heri, i Kongens Nærværelse stødte han saa haardt til hende, at hun var nærved at daane, Kongen blev opbragt, men hun gik i Forbøn for sin Avindsmand. Undertiden var der ingen Maade med Ukvems-

ordene, man skjeldte hende ud for Hex, Spaakjærling og Forførerske; da traadte hendes Sønner Karl og Birger til, sloge paa Sværdet og truede med Hævn. Kun de indstændigste Forestillinger holdt dem tilbage: »heller, sagde hun til dem, vil jeg for Kristi Skyld taale al den Spot, end bære Guldkronen«. Selv Børn lagde hendes Fjender Skjeldsord og Forhaanelser i Munden; man havde saaledes hidset en af de smaa Kongesønner op mod hende, sikkert var det Dronningen, som stod bagved. »Naa Frænke, sagde Barnet, spaa nu ogsaa mig! Skal vi have godt Veir eller Regn imorgen? Skal dine Sønner være Konger og vi jages bort«? »Bliver I ikke artigere, svarede hun, saa faaer Jeres Moder kun ringe Fornøielse af Jer« [1])!

Det var dog ikke Birgittas største Fristelse, naar hun mødte Haan og Spot, et Liv som hendes er udsat for Anfægtelser af en langt dybere Art. Efter hendes egen Beretning begyndte de allerede dengang, men vedvarede iøvrigt hele Livet igjennem og bleve især voldsomme i hendes Alderdom. En Profetinde, gjennem hvem Kristus taler, en Udvalgt: paa saadanne svimlende Høider stiller ingen Dødelig sig ustraffet. Hun stod der nu. De Fattige flokkedes, hvor hun viste sig, og hilste hende som en Guds Engel, Geistlige og Frelsemænd i de høieste Stillinger vare begeistrede for hende indtil Sværmeri, hendes Indflydelse var allevegne kjendelig, selv Kongeparret bøiede sig jo for hende. Fra Danmark og Norge kom ansete Folk forat raadføre sig med hende, de nordiske Stammer staae altid i stadig Vexelvirkning. Man tillagde hende ikke blot Spaadomsevner, men ogsaa at kunne see ind i Hjertet og gjennem-

[1]) Klemmings svenske Udgave af Aabenbarelserne, 4de Bind, Side 192 ff. revel. 4, 113, 122, 124. 6, 92, Berthold fl. St. saal. l. 1 c. 1, 3. l. 2. c. 3, Birger fl. St., v. der Ketten hos Bueus 405.

skue et Menneskes Tanker, paa Lugten strax at kunne skjønne, om den, der nærmede sig, var et Verdensmenneske eller en hellig Mand. Man paastod, at hun kunde helbrede Syge og Dæmoniske, ja man havde seet hende vandre henover Vettern, svæve forklaret i Luften. Intet Under, at Hovmoden fristede hende stærkt, at hun med sin faste Villie vilde herske, vilde adlydes. Hendes nærmeste Omgangskreds i dens blinde Beundring blev hende tidt allerfarligst, Mester Mathias holdt saaledes Prædikener om det nye Lys, der var opgaaet for Norden. »Ak nei, sagde hun, jeg beder Jer i Guds Navn, tal dog ikke saa! Jeg har ikke den ringeste gode Tanke, uden Kristus giver mig den, jeg er kun en ringe Myre for Herren, en Løber, som bringer Bud fra Ham; endnu omtumles mit Skib af de høie Søer, I see Begyndelsen, ikke Enden. Jeg trænger til Forbønner. Ros derfor ikke mig, men ros Herren«! I saadanne Øieblikke blev hun allermeest greben af Tanken om sin Uværdighed og bad til Guds Moder: »lær mig at ydmyge mig, gjør Miskundhed mod din Datter! Ak, thi hun er kun den fattige Huusmandskone, som har sin Hytte i Dalen og lidet Levende derinde, en Høne eller Gaas. Men hun elsker af Hjertet en Herre, som throner ovenover Bjergene, hvor tusind Gange tusind Engle tjene Ham, og som gav hende at bygge i Ly af Hans Bjerg og æres af Hans Tjenere. Derfor offrer hun Ham den Høne, hun har kjærest, det er Kjærligheden til Verden og sine Børn, at Han maa see, hun ikke er utaknemmelig mod al Hans Naade. Min kjære Herre, Du som har Overflod paa Alt, forsmaa dog ikke min Gave«! Fristelsen kunde høre op en Tid, men den kom atter. Hun fordybede sig i Statssager Nat og Dag og sandsede intet Andet, eller hun saae sig som Profetinden, der skaber en ny Tid i Kirken. Hun

hadede sine Fjender, det hovmodige Hjerte hvidskede »om hendes Magt og Rigdom og de hellige Kongers Blod, der randt i hendes Aarer«. Alt dette blev hun sig bevidst i andre Øieblikke og forfærdedes over sig selv. »Hvorfor udvalgte Du mig, som kun har fortjent Helvede«? udbrød hun og vred sine Hænder. Fristelsen naaede sin Høide, da hørte hun Kristus sige: »det er ikke din Ros, at Du blev født af hellige Konger, det er Guds urandsagelige Naade; og de, ikke Du selv, have ved sine Gjerninger fortjent Dig, at Du blev et Naadens Kar. Din Udvælgelse ligger i mit løndomsfulde Raad. Mange leve bedre end Du og have tjent mig længere, men jeg er som den Herre, der har mange Viingaarde i alle Lande og dog tidt drikker den lette Middelviin, fordi det saa behager ham. Ydmyg Du Dig derfor, bedrøv Dig ikke over Noget uden dine Synder og elsk fremforalt dem, som synes at hade Dig og tale Ondt, thi de gavne Dig meest«! Fristelsen kunde blive saa overvældende, at hun følte en Lindring, naar Tvivlene paa hendes Kald og Aabenbarelser atter hjemsøgte hende og hun maatte spørge sig, om det Hele ikke var en Snare fra Helvede, om hun, den Ulærde, Kvinden, vel kunde være kalden til at føre Ordet i Kirken. Hun græd mange salte, bittre Taarer. Greb hun saa til den strengeste Afholdenhed, forat tæmme det gjenstridige Kjød, ogsaa her lurede jo Fristeren og forestillede hende Afholdenheden som den rette Vei til at æres; saaledes faldt hun fra den ene Anfægtelse til den anden. Og vilde hun bede, da lød det indeni hende: »nu offrer Du jo igjen Gud hule Nødder« [1])!

---

[1]) Tiden for Fristelserne revel. 5, revel. 6 og 6, 94. Om hendes underfulde Evner tale alle Legendeforfatterne, Bullen med; Sag-

Selv Studierne, som hun drev med Iver, bleve en Kilde til Fristelser. Hun vil med sin Fornuft gjennemtrænge alle Hemmeligheder men føler det Formastelige heri og at kun den Ydmyge kan faae Guds Naade. Uovereensstemmelserne mellem forskjellige Beretninger i Evangelierne ængste hende. Hun grubler over Nadveren og hører en fristende Røst: »tro dog dine Sandsers Vidnesbyrd, Brød er det og Brød bliver det! Hvorledes kan Kristus meddele sig til den Ugudelige, hvorledes kan vel Han, som har skabt Himmel og Jord, lade sig berøre af Præsten med et Hundehjerte? Og maatte Hans Legeme, selv om det var det høieste Bjerg, ikke for længe siden være fortæret af de Millioner, der daglig nyde det«? Vi gjenkjende her Træk af Tidens Tvivl, en svensk Kjætter blev dømt til Baalet paa Grund af den sidstnævnte Mening. Hele 5te Bog, som hun fik »aabenbaret« paa Veien til Vadstena, skal løse andre vanskelige Spørgsmaal, tildeels hænge de sammen med hvad der foruroligede Mester Mathias. Hvorfor, hedder det, er der den Forskjel mellem Skjebne og Værd? Hvorfor maa Mennesket ikke følge de naturlige Drifter, Gud har nedlagt i ham? Hvorfor aabenbares ikke Guds fulde Herlighed og Helveds Rædsler for alle Mennesker? Hvorfor bære Børn sine Forældres Synder? Hvorfor gives der saa mange skadelige Dyr? Menneskets Forhærdelse, Kristi Guddom, Guds Forudvidenhed ere Gaader, hvorover hun grubler. Ikke sjælden

---

nene fra Sverige i Afzelius' sago-häfder samt hist og her Stykker af revelationes, som 6, 78 og 80. 1, 16. Dominikanerprioren for Dacia, der kommer til hende, (Berthold l. 1 c. 2) var rimeligviis Dansk. Mathias' overdrevne Yttringer om hende see Berthold l. 1. c. 1. og Mathias' Prolog i revelationes. Hendes Fristelser revel. 4, 11, 77, 124. 6, 52. extrav. 52. 2, 16, Breviarium scarense i Spegels »skrifteligt bewiis« 142, Livet i klosterreglorna III.

er den Opløsning, hun har fundet, ret træffende. Naar der spørges, hvorfor Kristus saa seent lod sig føde, da svarer hun: »fordi Mennesket først maatte opdrages under Naturens Lov og fordi Sygdommen maa være kommen til Udvikling, inden Lægen kan bringe Hjælp«.

Hvad hun allevegne savner, er Hvile i Retfærdiggjørelsen af Troen, Semipelagianismen er ikke overvunden. Derfor er der en evindelig Uro hos Middelalderens Fromme, snart op, snart ned, snart et Hjerte nærved at briste af Salighed, snart den dybeste Fortvivlelse. Sjælden er hun rolig og hengiven, som naar det hedder: »Jeg uværdige, som fra min Barndom har syndet mangfoldig mod Dig, takker Dig, fordi Du aldrig nægter den angerfulde Synder din Miskundhed, hvor haardt han end har forsyndet sig. O allermildeste Gud, sødeste Herre, hvor underlige Jærtegn har Du ikke gjort mod mig! Mit Legeme synker hen i Dvale, men min Aand seer Dig og hører din Munds Ord«[1]).

I sine Anfægtelser seer hun en Straf og dog tillige en naadig Styrelse, og hun priser Gud midt i Fristelsens Hede. »Fristelserne prøve, bøie og fuldkommengjøre Sjælen, siger hun, de rense den for Hovmod som Sennopen renser Maven, de lære os vor Udygtighed at kjende«. Og hun hører sin Engel bede: »denne Kvinde har et stort og hovmodigt Hjerte, thi trænger hun til Riset forat tæmmes.

---

[1]) Tvivl og Spørgsmaal i revel. 4, 61; 63 og hele femte Bog, som kaldes liber quæstionum; om den svenske Kjætter fra 1311 Dipl. Svec. 3, 13—15; Anfægtelsernes Nytte revel. 5, revel. 6. 6, 94. 4, 12. 2, 27. 6, 52. 1, 12. 4, 63, 77. Nogle af disse Citater benævne hende »den nye« Brud 1, 12. 4, 63, andre pege bestemt hen paa hendes Ophold i Sverige »in hoc regno« 4, 77; med Hensyn til andre er Tiden, naar hun havde Anfægtelsen, derimod tvivlsom.

»O min Herre, jeg beder, gjør Miskundhed imod hende med dit Riis«!

Kongen og Dronningen havde søgt at vinde Birgitta og udsone sig med Gud ved Gaver til det Kloster, som skulde anlægges i Vadstena. Til »deres Sjæls Salighed« og forat deres Støv der kunde hvile i Fred, skjenkede de Klosteret i Aaret 1346 Kongsgaarden med tilliggende Gaarde samt 6000 Mark Penge, gangbar Mønt; det er den rigeste Klostergave, Nordens Historie kan opvise. Birgitta selv synes at have skjenket det flere Gaarde fra Ulfåsa, og uden al Tvivl have hendes Venner ikke staaet tilbage i Gavmildhed, Klostrets Fremtid var altsaa sikkret. Det berettes, at Grunden til det blev lagt samme Tid, en Indskrift paa en rød Steen bevarede Mindet herom, Bygningen skred imidlertid i en Række Aar slet ikke fremad[1]). Ogsaa Regelen var skreven og godkjendt af Ærkebiskoppen men endnu ikke stadfæstet af Paven. Stadfæstelsen vilde maaskee fremkalde Betænkeligheder, og Birgitta overveiede, om det ikke var rettest, hun selv reiste til Syden, forat drive paa sit Værk. Hun følte sig desuden slet ikke tilfreds i Sverige. Vistnok vare hendes Venner ikke faa, blandt den høiere Geistlighed hørte Ærkebiskoppen, Biskop Hemming i Aabo og Biskop Thomas i Vexiø til dem. Større var dog bestandig Tallet paa de Ligegyldige og Modstanderne, der enten spottede eller betragtede

[1]) Kongeparrets Gaver i Handlingar rörande Skandinaviens historia 12, 3 flgde, Reuterdahl sv. kyrkans historia 2, 2, 524; Birgittas Gaver Tham beskrifn. öfver Sv., Linköpings län, 517; Grundlæggelsen af Klostret Rhyzelius monasteriologia Sviogoth. 84 flgde og Spegels sv. kyrkio-hist. 2, 224, hvis Efterretning, skjøndt noget forvirret, dog vel næppe ganske tør forkastes. Kongeparrets norske Testamente 15de Juli 1347 synes ogsaa at omtale Klosterstiftelsen her som paabegyndt, Munch det norske Folks Hist. 2den Afd. 1, 478.

Aabenbarelserne som Djævelens Indskydelser. Den Stilling, hun havde hævdet sig, var hende ikke længer nok. Hendes Virksomhed forekom hende som »en Spire gjemt i den svenske Jordbund, men en tung Vægt var lagt ovenpaa den, det var Folkets store Synder, den kunde derfor ikke groe kraftig op«. Hun maatte idelig klage over Almuens Raahed, Drikfældighed, Avindsyge, aandelige Ladhed, Ridderskabet delte alle disse Laster, ja det roste sig af sin Skjændsel og løb de Ringe forbi paa Syndens Vei; ogsaa dets store Brøst ere nu fuldstændig gaaede op for hende. Tidt og mangegange havde hun vidnet, hun havde ladet de strengeste Bodens Ord lyde over Sverige. Dog Synden tog til og ikke af, hun saae Fremtiden fuld af mørke Varsler, og det pinede hendes svenske Hjerte, at hun personlig skulde være Vidne til de Ulykker, der maatte komme over Riget[1]).

Og hvor lokkede saa ikke Udsigterne mod det Fjerne! Lyst til Reiser, at see de hellige Steder, der holde Bøn og i Syner modtage Besøg af Stedets Helgen, at studere og faae sin Kundskabstørst tilfredsstillet: en vid Skueplads for Virksomhed, at æres af Fremmede som den kongebaarne Helgeninde, som Stifterinden af en ny Orden, at faae Indflydelse paa Pave og Keiser og den store Histories Gang! Dette, stillet ligeoverfor de smaa Forhold og Miskjendelsen hjemme, maatte vel lokke Alt, hvad der var af Hovmod i hendes Hjerte, og det var ikke Lidet. Uvilkaarlig, næsten troskyldig røber det sig i Synerne, thi, som altid, forme hendes Tanker sig til Aabenbarelser. Det var nogle Aar efter Herr Ulfs Død, hun befandt sig i Alvastra. Kristus aabenbarer sig:

---

[1]) Hendes Dom om Tilstanden i Sverige revel. 3, 31, hvor svenske Forhold kjendelig ligge til Grund, 6, 26 og 66 henimod Slutningen, 8, 57. extrav. 74. Hendes Aabenbarelsers kolde Modtagelse 5, revel. 12 og 8, 48.

»begiv Dig til Rom, sagde han, der ere Gaderne strøete med evigt Guld, nemlig de Helliges Blod, der er en Gjenvei til Himlen, der skal Du blive og finde Hvile! Din Regel er skreven, dens Blomster have skudt frem, gak nu did, hvor Du skal træffe Paven og Keiseren og overrække dem Regelen og dine Aabenbarelser; som et Lys skal den straale i Verden«! Birgittas Beslutning var tagen. Allerede havde hun aabnet en Virksomhed i det Store, idet hun omtrent 1348 skikkede Biskoppen af Aabo og Underprior Peder med en Aabenbarelse til Klemens den 6te. I Kristi Navn paalagde hun ham, at mægle Fred mellem Frankrig og England, vende tilbage til Rom, reformere Kirken og holde Jubelaar [1]).

---

[1]) Aabenbarelser om Afreisen revel 1, 52. extrav. 8 og 41 og Legenden f. Ex. Livet i Klosterreglorna XVII. Som Aaret for Reisen angive Diariet, vita abbreviata, Livet i Klosterreglorna a. St. og hos Surius vitæ sanctorum det Aar 1346 eller 2 Aar efter Mandens Død, hvormed Efterretninger i Ærkebiskop Birgers vita Birgittæ og i de peregrinatione synes at kunne bringes i Overeensstemmelse. Herimod har dog Munch i norske Folks Historie anden Hovedafdeling 1, 478, 486, 488 først reist vægtig Indsigelse, som han i det Hele har mange Fortjenester af at oprede de forviklede Tidsforhold, ogsaa hvad Birgitta angaaer. Han omtaler et Brev fra hende om Salg af nogle af hendes Eiendomme, dateret Skenninge 29 Juli 1348, som nu er under Trykken i Klemmings Udg. af de svenske revel. Han gjør det sandsynligt af revel. 8, 39, 40, 42—45, at hun ved Korstoget 1348 opholdt sig i Sverige og overtalte sin Broder Israel til at modtage Embedet som en Sort Rigsforstander. Han henviser endelig til Script. rer. Dan. 1, 258, hvor hendes Afreise sættes til 1348. Bibliothekar Klemming har godhedsfuldt gjort mig opmærksom paa et Sted i Olai Magni Udg. af revel. 1557, memoriale effigiatum Side 4, hvoraf sees, at Udgiveren vidste, hun havde opholdt sig i Sverige 4 Aar efter Mandens Død 1344. Han har tillige sendt mig hendes Børns Pas, dateret Rom 13 Nov. 1373 (omtalt M. Celses apparatus 135), hvoraf fremgaaer, at hun med Birger og Katharina reiste hjemmefra »anno proximo preteriti jubilei« eller 1349. Hertil skal jeg endvidere føie en Henviisning til

Der var Intet i Familieforholdene, som særlig bandt hende til Hjemmet. Hun havde mistet den lille Bengt, der døde hos hende i Alvastra efter et langvarigt Sygeleie, det følte hun som Straf for sine Synder og blev dybt nedbøiet. Ingeborg havde vel alt taget Sløret i Riseberga, Cecilia opholdt sig i Skenninge Kloster, uden dog at vise Smag for Klosterlivet. Märtas Mand, Sigvid, havde maaskee endt sine Dage, ialtfald døde han kort efter, hun havde, efter Legenden, varslet ham det. Karl, nu Herre paa Ulfåsa, Ridder og Lagmand, vedblev som han begyndte. Katharina havde endelig efter en haardnakket Modstand faaet Indgang hos hans Hustru, saa denne paa eengang klædte sig paafaldende tarvelig og deeltog i fromme Øvelser. Hvor forbittret blev han ikke derover: »nu er Katharina, raabte han, ikke længer tilfreds med selv at være en Beguin, hun gjør mig ogsaa min Kone gal med og til Spot for alle Folk«! Birger derimod var sagtmodig, from og dygtig til

---

Beretningen i acta sctorum Okt, 4, 428, af Skriftefaderen Alfons, der synes at forudsætte, at hun ved Aar 1348 endnu var i Sverige. Extrav. 8 fortæller, at hun var 15 Aar i Rom inden hun saae Urban 5, altsaa inden 1367, som er mindre unøiagtigt, naar vi sætte hendes Ankomst til 1349. Messenius' Angivelse i Scondia 3, 15 og 15, 59 er bekjendt, men i og for sig ikke af stor Vigtighed. Hun afreiste altsaa fra Sverige med de to Børn 1349, som Passet siger, »et, hedder det her videre, ab ipso anno citra in Romana civitate manserunt«. Munch og Klemming have med Diplomer paaviist den hidtil antagne Beregnings Utilforladelighed, saavidt jeg kan skjønne. Det er ikke Passet alene for sig, ikke Salgsbrevet alene for sig, men disse to Aktstykker i Forening tilligemed de andre mindre sikkre Efterretninger, som nøde til at forlade Diariets, vitaernes og revelationernes Aarsangivelse, skjøndt denne i og for sig selv ikke syntes usandsynlig. Kunde vi paa andre Punkter holde diplomatisk Regning med de sædvanlige Overleveringer, vilde vi sikkert støde paa flere Feil i et Stof af den Beskaffenhed. Om Aabenbarelsen, der omtrent 1348 afsendtes fra Sverige til Paven, see acta sctorum a. St. 428 og revel. 6, 63.

at udfylde sin Plads i Livet, i ham og Katharina havde Moderen dem, hvem hun i enhver Henseende kunde stole paa, de skulde tage Deel med i Pilgrimsfærden. Lagmand Israel nød almindelig Agtelse, først blev han Medlem af Regjeringen i Kongens Fraværelse og kaldtes siden til Rigsforstander under Korstoget 1348; vi kjende hendes Stilling til dette Korstog. Længe vægrede han sig derved, thi han vilde selv gaae med i »Herrens Krige«. Tilsidst sagde Birgitta til ham i Jomfru Marias Navn: »tag imod Hvervet til Guds Ære! Hvis de, som elske Retfærdighed, ikke for Guds Skyld ville bære Rigets Byrder, hvorledes kommer det saa til at see ud? Riget maa jo blive som en Røverkule«. Bevæget heraf tog Israel mod Rigsforstanderskabet. Men idet Birgitta nu begynder at sælge af de Godser, hun endnu havde forbeholdt sig, og ruster Alt til at forlade Hjemmet, for vel aldrig mere at gjensee det, vaagner Kjærligheden til det med sin fulde Magt. Hendes Fædreneland, det elskede, saa ulykkelige Land, hendes Venner og Frænder, hendes Børn, unge, rige, mægtige og udsatte for de største Fristelser! Hun var overvældet af Bekymringer. Da bares det hende fore, som saae hun en Gryde over Ilden og en hæslig Dreng, der stod ved og ivrig blæste til Kullene. »Hvorfor gjør Du det«? spurgte hun. »Jo, svarede han, forat Kjærligheden til dine Børn skal blusse endnu mere op«. Hun forstod, det var en Fristelse, og gjorde Vold paa sig selv, den naturlige Kjærlighed skulde jo luttres til aandelig: »afsted til den hellige Stad«! lød det inde i hende, og hun greb Pilgrimsstaven. Det maa være skeet i Aaret 1349. Diariet og Birgittas Levnetsbeskrivelser angive vistnok 1346 og deres Angivelse har hidtil været fulgt, men efter de

nyeste Arkivgrandskninger af P. A. Munch og Bibliothekar Klemming er 1349 det rette Aarstal[1]).

VI.

Birgittas, Katharinas og Birgers Pilgrimsgang til Rom, hendes Forhold til »Gudsvennerne«; hendes Betragtning af Paven og Kirkens Tilstand.

Om Faa eller Mange reiste med Birgitta til Rom, er ikke klart af Kilderne: dog er det sandsynligt, at hun havde et Følge, svarende til hendes Anseelse, hendes Venner maae have kappedes om at deeltage i Pilgrimsgangen. De, vi kjende, ere Katharina og Birger, Skriftefædrene Peder fra Alvastra, som maaskee dengang alt var Prior, og Mester Peder, Herr Magnus Person, en Ridder, som havde slaaet sig fra Verden, og Fru Emberg. Af de andre Børn er næppe Nogen fulgt med. Men sikkert har baade de og en heel Skare ledsaget hende et Stykke paa Veien gjennem Sverige og blandt dem kanskee Mester Mathias og Biskop Thomas af Vexiø[2]).

[1]) Om Bengt vita abbreviata og Birger c. 3 samt fl. Legender; Karl blev efter G. W. Tibells Serafim. Ord., riddare-längd Ridder 1348, Lagmand 1349, om ham vita Catharinæ i revelationes c. 3. Israel blev Lagmand 1334 (Dipl. Svec. 4, 390), Medlem af Regjeringen 1344 (a. St. 5, 372 flgde og Munchs norske Folks Hist. 2den Afd. 1, 443), Rigsforstander 1348 (Munch a. St. 488, revel. 6, 95). Synet staaer i revel. extrav. 95.

[2]) Alfons' Prolog til 8de Bog c. 3 og Berthold l. 1. c. 4 gjøre det rimeligt, at de to Skriftefædre fulgte med hende, hvad Diarium Vadstenense 1408 udtrykkelig stadfæster for Mester Peders Vedkommende. Naar de iøvrigt kaldes hendes stadige Ledsagere, maa det ikke forstaaes, som om de til visse Tider ikke vare bortsendte, navnlig veed vi om Prior Peder, at dette flere Gange har

Det feiler ikke, at jo en stor Deel af Reisen til den hellige Stad blev foretagen tilfods med Pilgrimskappe og Stav. Om Birgitta kom gjennem Danmark, lader sig ikke afgjøre med Sikkerhed, men da hun synes at lægge Veien over Stralsund, er det næppe troligt. I Tydskland maa hun vel have opholdt sig længere Tid; hun forstod Sproget, ved det svenske Hof baade taltes og læstes det og hendes egen Svigersøn var af tydsk Herkomst. Det var i en urolig Time hun kom herned. Den sorte Død rasede gjennem Landene, i Frankrig kæmpede Engelskmænd og Franskmænd, og her fandt hun hele Folket deelt mellem to Leire, den keiserlige og den pavelige. Togange i faa Aar havde Klemens den sjette slynget sin Banbulle mod Keiser Ludvig: »forbandet være han, lød det, naar han gaaer ud og gaaer ind! Herren ramme ham

været Tilfælde: han var saaledes foruden i Avignon i Sverige, da Mester Mathias døde, ifølge Berthold l. 2. c. 3. At Magnus Person var med, sees af Diariet 1396, hvor dog Meningen er tvivlsom og der ved anden Kommatering kunde komme noget Andet ud; at Fru Emberg var med, sees af Berthold ovenanf. St. Der er dog mangen Vildfarelse, som gaaer igjen hos Forfatterne og maa rettes. Efter Gustafson Örnewinges genealogia Brahæa 37 har man kaldt Magnus Person en Sønnesøn af Birgittas Broder Israel: en haandgribelig Vildfarelse. Israel, som 1328 endnu ikke var 15 Aar, skulde 21 Aar derefter ikke blot have en Søn, men selv en Sønnesøn, som var Ridder. Israels Søn Peder døde ellers efter Diariet 1384. Da Diariet til 1389 ikke siger, at Gudmar Frederikson dengang fulgte med Birgitta, tør jeg ikke opføre ham blandt Ledsagerne. At Karl 1365 var i Rom, antager Birgittas Liv, trykt i Løven, og Surius i sin Bearbeidelse af det; han maa i saa Fald atter for en Tid være gaaet til Sverige, see Styffe Bidrag til Skand. Hist. 1, 121. Gisningen om at Mathias og Biskop Thomas fulgte med paa Veien, er fremsat af Lagerbring Svea-Rikes Hist. 3, 631 men er meget løs. At Mathias døde i Sverige, fremgaaer af det ovenanførte Sted hos Berthold; Aar, 1352 eller 1350, og Sted, Stokholm, angiver den rigtignok ikke paalidelige Messenius i Scondia 9, 43 og Vastov i vitis aquilonia 87.

med Vanvid og Blindhed, Himlen sende sit Lyn ned over ham, Jorden aabne sig og sluge ham levende«! I Forening med Banstraalen kom det kirkelige Forbud: Kirkerne vare lukkede, Klokkerne maatte ikke ringe, Sakramentet ikke uddeles, Ingen jordes i kristen Jord, ja det ene Menneske turde end ikke hilse det andet. Men de frommeste Mænd som Tauler nægtede Forbuddet Lydighed og Tallet paa ulydige Præster blev snart saa stort, at Paven maatte tilstaae dem Straffrihed for een Gylden. Vilhelm Occams, Marsilius af Paduas, Johan af Janduns, Bonagrazias skarpe Penne forsvarede Keiserens Sag, Folket ventede Frederik den andens Gjenkomst fra de Døde til at straffe Geistligheden, Fraticellerne forøgede Forvirringen. Det Spørgsmaal blev forhandlet: paa hvilken Grund hviler Pavens Magt, endnu under Karl 4 vedblev Gjæringen længe. Og fra Mund til Mund gik imidlertid Fortællinger om Hoffet i Avignon, det yppigste i hele Kristenheden: dette »Babel«, hvor Pavens Elskerinder solgte Embederne, hvor, som Petrarka skrev, »Haabet om et tilkommende Liv var en Fabel, Sandhed Vanvid, Kydskhed Skjændsel, og hvor hver Dag udmærkedes ved Orgier, som de stinkende gamle Bukke, Kardinalerne holdt, medens Satan sad i en Krog og skoggerlo«. Havde Birgitta forladt sit Fædreneland i Uro og Forvirring, saa traf hun Forvirringen her i endnu fuldere Maal, hendes Tanker om Kirkefyrsten bleve ringere og ringere, indtil hun saae »Lucifer paa St. Peders Stol«.

Veien lader hun til at have taget henimod Rhinen og derfra videre mod Sønder, langsmed denne »Pfaffengasse«, som den kaldtes, fra Kloster til Kloster, fra Pilgrimssted til Pilgrimssted, maaskee ogsaa fra Borg til Borg. Hun blev hilst som Seerinde, Rygtet gik i Forveien, og Folket flokkedes om dette Vidunder af Fromhed fra det ukjendte,

vinterlige Norden. Enten dengang eller forrige Gang, maaskee begge Gange knælede hun i Aken og i Køln i de hellige tre Kongers og Ursulas Kapeller; Sagnet angiver »svenske Hal« som hendes Opholdssted. Køln var da et af Midtpunkterne for den store Opvækkelse i Vesttydskland og Sveits, hvor Folket til alle Tider, det papistiske saavelsom det protestantiske, har viist en usædvanlig religiøs Bevægelighed. Tauler, Mystikkens Heros, kom ofte herned, her prædikede Johan af Sterngasse, Nikolaus fra Strasborg, Henrik fra Løven; »Gudsvennerne« talte mange Tilhængere, og ikke langt herfra, i Brüssel virkede Ruysbroek, den snart saa berømte Prior i Gronendaal. Fra Rhinegnen vises vi hen til det sydvestlige Tydskland, der skal Birgitta ogsaa være vandret rundt. Hun var i Svabisk Hall, saa fortæller Sagnet. I Mayingen i det öttingske Land kom hun ifølge en gammel Beretning til en Brønd, her hvilede de Reisende og slap Hestene, de førte med sig, løs til Græsning; da Bønderne fordrede Vederlag, afkjøbte Birgitta dem Engen og skjenkede den til de Fattige[1]). Hun befandt sig atter her i Egne, hvor Opvækkelsen havde hjemme, dengang som i vore Dage. Herfra stammer den deilige Folkesang, man har tillagt Tauler:

Es kommt ein Schiff, geladen
Bis an sein'n höchsten Bord,
Es trägt Gott's Sohn voll'r Gnaden,
Des Vaters ewiges Wort.

---

[1]) Stralsund extrav. 67. I. H. Schröder de luxu aulæ Magni Smek i Nova acta regiæ soc. scient. ups. 8 viser, at tydske Bøger læstes ved det svenske Hof. Opholdet i Køln og de øvrige Reiseefterretninger ere, forsaavidt jeg ikke særlig gjør nogen Bemærkning, tagne fra Bueus i acta sanctorum 422 flgde; om Aken beretter Berthold l. 1 c. 4, Sagnet fra Maria-Mayingen findes hos Nettelbla Nachricht von Birgitten-Klöstern 93—94.

Zu Bethlehem geboren
Im Stall ein Kindelein,
Giebt sich für uns verloren,
Gelobet muss es sein.

I Øvrebaiern ikke mange Miil fra Mayingen laa Klosteret Maria-Medingen, hvor Margrethe Ebnerin boede, hendes Søster Kristine kom herfra som Abbedisse til Engelthal ved Altorf, Henrik af Nørdlingen besøgte dem ofte; i Kostnitz sad Suso, i Strasborg Tauler. Og en hemmelighedsfuld Skikkelse fra Sveitseralperne, Nikolaus af Basel og hans 12 Apostle ere allevegne og ingensteds, som de »Vidende« midt i en Flok af »Gudsvenner« lede de det aandelige Livs Bevægelser. Spørgsmaalet møder os da, om Birgitta er kommen i noget Forhold til »Gudsvennerne«, enten i Tydskland eller Rom. Thi skjøndt deres Hovedsæde var her, strakte Forgreningerne sig dog heelt ind i Ungarn og Italien: søndenfor Alperne havde Venturini af Bergamo vundet Mange for dem, og Nikolaus af Basel vovede endog at opsøge Gregor den 11te i Rom og forstod at tale, saa han bevægede Pavens Hjerte.

Der findes slaaende Berøringspunkter. Den Benævnelse »Guds Venner« forekommer baade hos hende og dem, en Benævnelse eiendommelig for Tiden. Den betegner intet strengt afsluttet Samfund, men er just et Udtryk for det almindelige Præstedømme; den omfatter nemlig Læg og Lærd, Kvinde og Mand, Adelige, Fyrstinder som Dronning Agnes af Ungarn, og de ringeste Bønder, kort Alle, hvem Guds Riges Fremme ligger paa Hjerte. »Denne Verdens Fyrste, siger Tauler, har paa alle Steder saaet Ukrudt blandt Roserne, saa Roserne trænges haardt. Børn, her maa derfor flyes fra Verden, man maa adskille sig fra den, enten i Klostrene eller udenfor. Og det er ei Sekter, at Guds

Venner skille sig fra Verdens«. Paa lignende Maade taler Birgitta om dem: »de ere Mænd og Kvinder, Høie og Ringe, alle oplærte af Gud selv indentil, de forstaae den guddommelige Viisdom, som er Kjærlighed, og skille sig fra Verden«. Skjøndt de, ligesom vore Dages »Opvakte«, med Frihed færdes allevegne i Kirken, har deres Retning dog visse bestemte Særkjender. De troe sig i umiddelbart Samfund med Gud ved Aanden; forat øves i Lydighed, vælger Enhver sin aandelige Fader, denne være nu Præst eller Lægmand, hvem han har at underordne sig i Alt. De bryde ikke med Kirkelæren, tværtimod ære de Præstens Embede som guddommelig Indstiftelse; men Grundmodsætningen for dem er dog ikke: Præst og Lægmand, den er: »Guds Ven, Guds Fjende«. Birgitta underkaster sig ganske sin Skriftefader, om Kirkelæren tænker hun ligesom de, hun aandeliggjør den, fremhæver Forsoningen og Kirkens aandelige Væsen. Udtrykkelig gjør hun Skjel mellem »Guds Venner« og »Klerkerne og de vise Mestere, der blot tygge Halmen ligesom Asenet, det er den boglige Viisdom, og glemme Hveden, det er Kjærligheden«. Ja, hun lader de Første forlade den faldefærdige Kirke og træde op i Kamp paa Liv og Død mod Præsterne, Paven og hans Vælde. Askesen betoner hun maaskee lidt stærkere end de, fordrer ogsaa »en Flugt fra Verden« bestemtere end adskillige af deres Ordførere.

Derimod er hun fuldstændig enig med dem i at al Gudfrygtighedsøvelse kun sigter hen til eet Maal: Livet i Gud. Det beskuelige Liv, sige »Gudsvennerne«, kan ikke være uden det praktiske, det gjælder om at prædike Ordet for Folket, at gjøre Bibelen frugtbringende. Dette er ret ligesom talt ud af Birgittas Hjerte, vi kjende det. »Guds Venner, siger hun, skal ikke sidde stille og glæde sig over Evan-

geliets Sødme men gaae ud og forkynde Naaden; den beskuelige Maria maa bede for Almuens Frelse, prædike, vinde Sjæle og vise dem Veien til Himmerig, som Evangeliet er. Verden forfølger og stener dem og deres Tal er kun ringe, men Guds Engle slaae Ring trindtom dem«. I Virksomheden udadtil paa den Enkelte saavelsom paa Kirken i det Store, i Fordringen om Reformer, stemmer hun ganske overeens med dem, og den rastløse Nikolaus af Basel har næppe paa sin Viis udrettet mere, end hun paa sin. Fra begge Sider paakaldes Foreningsaanden, ogsaa hun vil jo forene Lærd og Læg, Kvinde og Mand i sin Orden. Ofte bliver baade hendes og deres Tro en Fantasi-Kristendom. Baade hun og de vil Intet foretage sig uden umiddelbar Indskydelse fra Gud, forvente hver Dag Hans store Domme og troe paa Syner; Indbildningskraften tager en sværmersk Flugt, hun og de tænke i Billeder, ikke i klare, forstandige Tanker. Saa beslægtet er hun med »Gudsvennerne« [1]).

Vistnok kunne vi paavise Uovereensstemmelser, betydelige Uovereensstemmelser mellem dem og hende. Hun staaer Kirken eet Fjed nærmere, af Spekulationen er hun saare svagt berørt, til »Gudsvennernes« Methodevæsen, deres pantheistiske Retning, kjender hun aldeles ikke, og til Gjengjæld de heller ikke til hendes nationale Stræben. De prange med Følelser og forfalde ofte til det Svulstige, hun derimod er et ædrueligt Nordens Barn, eiendommelig i Tanke

[1]) Til Skildringen af Gudsvennerne bruger jeg Rudelbachs christelig Biographie, Artiklen Tauler, C. Schmidts Johannes Tauler især Anhanget, Sammes die Gottesfreunde im vierzehnten Jahrhundert, der er skreven efter utrykte Kilder og meget oplysende, Gieseler Lehrbuch der Kirchengeschichte 2den Udg. 2, 3te Abth. 244 flgde, Böhringer die Kirche Christi, Artiklerne Tauler og Suso. Beviisstederne i revelationes findes 4, 7, 76. 1, 33. 3, 8. 2, 5. 3, 5. 4, 49. 1, 5. 6, 18, 65. 4, 37.

og Udtryk fra Isse til Fodsaale. Men trods saadanne stærkt fremtrædende Forskjelligheder, bliver der ikke destomindre for mange Overeensstemmelser mellem hende og dem tilbage, til at lade sig forklare af Tidens Retning alene. Og naar vi nu derhos see hende færdes i Egne, hvor deres Ledere, Nonner, Præster og Lægfolk, høre hjemme, naar vi kjende hendes Lyst til at søge Omgang med beslægtede Aander, hendes venlige Forhold til Dominikanerordenen, som især talte Mange af dem i sin Midte, da vinder det høi Grad af Sandsynlighed, at hun baade har været paavirket af dem og atter paavirket dem. Ja, vi kan næppe tænke os det Modsatte. Hvis hendes »Aabenbarelser« ikke savnede næsten al Angivelse af Navne og Tid, men derimod satte os istand til at betegne Stadierne i hendes Udvikling, vilde vi maaskee have haandgribelige Beviser ihænde for vor Formodning. Nu er dette desværre ikke Tilfældet.

Fra Tydskland synes Birgitta at være gaaet til Italien, ifølge »Aabenbarelserne« veed vi i alt Fald, hun var i Mailand. Der blev hendes Ledsagerinde Fru Emberg syg og døde, der ærede hun den hellige Ambrosius's Relikvier og havde Syner af ham, hvoraf det ene ikke kan Andet end bestyrke den nys begrundede Formodning: de tydske Opvaktes Tankegang, sysselsætter hende nemlig stærkt i Norditalien. »Guds Venner, hedder det, raabe til Herren som fordum i Israel, at Han skal gjennembryde Himlene og frie sit Folk. O Herre vor Gud, vi see en talløs Skare paa Skibet midt i de frygtelige Storme! Styrmændene, det er Alle, som have aandelig og verdslig Magt, ere fulde af Egenvillie og Begjerlighed, og Folket, det ulykkelige, det ukyndige, skikker sig dem lige. Vil Nogen vise dem Vei til Havnen, som er Kristi Evangelium; vil Nogen prædike dem Sandheden, da sige de:

Du lyver! Derfor bede vi Dig, Ærens Konge, at Du vil lade dit Lys skinne i Havnen, saa Folket maa see det og ikke lyde de skjændige Styrmænd, men blive frelst«! Det er til hendes »Aabenbarelser« og opvækkende Tale, der her sigtes. Endnu i een By i Italien viser Sagnet og Gisningen os Spor af hende, det er i Genua: den ene af Skriftefædrene skal her være bleven syg. Ad hvilken Vei hun saa vandrede videre, derom veed vi Intet, kun lader det til, at hun ivrig underveis har studeret sin latinske Grammatik. Men Maalet blev naaet. Pilgrimmene fra Norden saae fra de nærmeste Høider omkring Rom St. Pederskirken og alle de utallige Kirker og Klostre ligge mellem Viinhaverne i Dalen; og de knælede og bade sin Rosenkrands ved Porten til den evige Stad[1]).

Det var i Jubelaaret 1350 Birgitta kom til Rom, saaledes maa det omtalte Pas til Børnene af 13 Nov. 1373 sikkert forstaaes. Hun havde ønsket og tilraadet dette Jubelaar og i Sverige havt et Syn om det, omtrent 1348 troede hun at høre Kristus sige til Klemens den sjette. »Tænk paa de forrige Tider, hvor Du saa tidt udæskede mig og jeg taug! Du gjorde hvad Du lystede men ikke burde; nu nærmer min Time sig, jeg vil gaae irette med Dig og, hvis Du ikke adlyder, ydmyge Dig ligesaa dybt, som jeg lod Dig stige. Da skal din stortalende Tunge forstumme og dit Navn vorde glemt i Verden og til Skjændsel for mine Hellige. Jeg skal straffe Dig, fordi Du ved skammelige Midler opnaaede alle dine Værdigheder, og for hvad Kirken har lidt i de samme Dage, medens Du pleiede dit Kjød! Reis Dig derfor, inden din

---

[1]) Birgittas Kjærlighed til Dominikanerne, revel. 3, 17—18; Fru Embergs Død extrav. 101, Berthold l. 2. c. 3. Synerne i revelationes 3, 5 og 6; de maae vel henføres til dette mailandske Ophold, da vi ikke kjende til noget andet. Om Latinlektierne Birger c. 3.

sidste Time kommer! Men tvivler Du paa, hvis Aand det er, som her taler, da slaa op i din Samvittigheds Bog, om jeg ikke siger Sandhed, og husk paa det Vidunderlige, som har tildraget sig i Sverige«! I Kristi Navn befaler den harmfulde Seerinde Paven at mægle Fred mellem England og Frankrig og komme til Rom og holde Jubelaar. Biskoppen af Aabo og Prior Peder, der, som vi veed, overbragte denne Aabenbarelse, havde tillige det Ærinde, at formaae Englands og Frankrigs Konger til at støtte den med sin Indflydelse. Klemens kom dog ikke til Rom, men Jubelaaret vedtog han og vilde gjort det, selv om Birgitta aldrig havde havt sin Aabenbaring. Ved Bullen unigenitus meddeltes den rigeste Aflad af »St. Peders uudtømmelige Skat paa gode Gjerninger« til Alle, som gik Pilgrimsgang til Apostelens Stad; Skolastikernes Lære om opera supererogatoria blev herved stemplet som Kirkens. Den sorte Døds Ødelæggelser vare endnu ikke tilende, masseviis styrtede Mennesker om, Ligene laae ubegravede paa Gader og Veie; Stemningen var mørk og Folket trængte sig om Altrene forat finde Trøst. Svøbebrødrene, hvem det forbødes at vandre fra By til By og hudflette sig, fandt nu en mageligere Vei til Syndsforladelse, og de blodige Fromhedsøvelser afløses af de jublende. Tidens tusind Farer, som i Italien næsten vare uden Grændser, hindrede derfor ikke Mennesker rundt fra Kristenheden af alle Stænder og Kjøn i at strømme sammen til Rom: man regner flere Millioner Pilgrimme, ogsaa en stor Skare fra Sverige. Birgitta befandt sig altsaa midt i en myldrende Mængde og hendes Mester Peder fik mangen travl Dag i sin Skriftestol, der vel gjaldt for hele »den danske Tunge«; utalt maatte Præsten feie Offrene ned fra Altaret. Det faldt ind med en streng Vinter, og Baalene, hvorom Pilgrimmene leirede sig, brændte

overalt paa Gaden; thi Huse og Kirker kunde ikke rumme disse Skarer. Især var Trængslen utrolig stor, naar Veronikas Svededug fremvistes og det mægtige Jubeltog med Monstrans, Kors og Faner, midt i Røgelseskyerne bevægede sig fra Pederskirken til Paulskirken: ingen Dag gik hen, udenat Mennesker bleve trampede ned og klemte ihjel. Hvert Øieblik forefaldt voldsomme Fægtninger, engang maatte det kirkelige Forbud i 8 Dage lægges paa Staden. Men Rom havde til sin Glæde fornummet, at det, midt i al Forladthed, dog endnu var Kristenhedens Hovedstad.

Det første Indtryk af Rom er overvældende for Enhver, hvormeget mere da ikke for Birgitta og under disse Omstændigheder. I Solskin og i Regn og Slud saae man hende og Katharina hele Aaret om vandre fra Kirke til Kirke i denne By, »der for hver Dag havde 7000 Martyrer«. Hun gaaer med nedslagne Øine og vover ikke at see op uden den aandelige Faders Tilladelse; snart kryber, snart gaaer hun fra Station til Station, Knæerne svulme af Knælingen, Øinene ere røde af Graad, ofte skrifter hun flere Gange om Dagen. Hvormangen Nat har hun ikke forfrossen staaet udenfor en besøgt Valfartskirke, forat være den første, som bøier Knæ derinde! Men hun føler sig overvættes trøstet over al Møie, naar Stedets Helgen, Kristus eller den hellige Jomfru skjenker hende en Aabenbarelse. Pederskirken, Paulskirken og Agnetes Kirke udenfor Murene, Maria maggiore, Laurentskirken i Panisperna paa Viminalen, Laurentskirken i Damasus vare de Steder, hvor hun hyppigst lod sig see. Flere af dem gjemme endnu Minder herom. I et Kapel i Paulskirken vises saaledes en stor gammel Træfigur af Kristus paa Korset, der skal have talt til hende, tætved hænger et Maleri af hende, Tabernaklet over Høialtaret her

er fra det 13de Hundredaar og stod altsaa dengang i Kirken[1]).

Da Birgitta kom til Rom, havde Nicolo Pisano, Cimabue og Giotto brudt nye Baner, og hun maa i Kirkerne have truffet paa mangt et Kunstværk. Uvilkaarlig virkede det paa en Aand som hendes, Aabenbarelserne vise Spor deraf, ikke sjælden ere de sande smaa hellige Malerier. Messesangen, de mægtige Psalmetoner som dies iræ, dies illa have grebet hende. Iøvrigt stod Rom dengang i kunstnersk Henseende lavere end nogensinde, Forfaldet var sørgeligt. Blandt dets 414 Kirker fandtes 252 Sognekirker, af disse vare nu et halvthundrede forstyrrede eller uden Geistlige og de fleste havde kun 1 eller 2 Præster. Og hvor ødelagte saae de ikke alle ud! Tagene vare styrtede ned, Væggene stødte ind, de vare, siger hun, »forvandlede til Vandhuse for Mennesker, Hunde og Æsler«. Ofte dvælede hun i Bøn og Betragtning i Katakomberne, disse klamme, underjordiske Labyrinther, som strække sig hen under Staden: de vare fulde af Altre, Kors, Mosaikker, Billeder og Gravmæler fra den tidligste kristne Old. Her henryktes hun og hørte Kristi Røst: »der gives mange Steder i Verden, hvor de Helliges Been hvile, men intet som dette. Det er en Urtegaard med Roser og Lilier, mine

[1]) Aabenbarelsen til Klemens 6te og Paabuddet til Englands og Frankrigs Konger, revel. 6, 63 og Bueus i acta sctorum Oktober 4, 430; Forholdene i Jubelaaret Papencordts og Paludan Müllers Cola di Rienzo 265 flgde og 105 flgde og Matteo Villani 1. c. 56 hos Muratori 14de T. Om Mester Peders Skriftestol revel. 6, 71; om de 7000 Martyrer revelationes, 3, 27.; hendes Andagtsøvelser omtaler Bullen og de øvrige Legendeforfattere. Efterretningerne om Minder efter hende skylder jeg min Broder, som under et Besøg i Rom forrige Aar har samlet dem. Til Sagnet om det talende Krucifix findes aldeles intet Tilsvarende i Aabenbarelserne, det er en romersk Opfindelse.

Engle vogte den, Duften herfra kan kvæge det syge Menneske, som besøger den, og bringe ham Syndernes Forladelse«. Til andre Tider saae man hende sidde mellem de Fattige udenfor St. Laurentskirken i Panisperna, hvor hun anraabte Forbigaaende om en Hjælp og med Taknemmelighed tog imod den. Til Klarisserinderne i Klosteret herinde stod hun i det fortroligste Forhold, man har gjættet paa, at hun var Tertiar i Ordenen; i Kirken gjemmes endnu Relikvier efter hende og et af Kapellerne bærer hendes Navn.

Birgittas Fromhedsøvelser vexlede med Tjeneste i Hospitalerne og Omsorg for Fattige, hun feiede Sygestuerne, redte Sengene, gav de Lidende Lægemidler, forbandt deres Saar. En Dag kom hun i St. Prassedes Kirke; Kapellet, vistnok forfaldent men med prægtige gamle Mosaikker og et Brudstykke af den Søile, hvortil Sagnet knytter Frelserens Hudstrygning, lokkede Andægtige herhid ikke mindre end Legenderne om Helgeninden. Paa Veien hørte hun sig tiltalt i den nordiske Tunge, der laa en dødssyg Kone fra Norge; ved Hjælp af Magnus Person fik hun den Ulykkelige slæbt hen til St. Antons Hospital og tog hende siden hjem til sig. Lignende Kjærlighedsgjerninger forekomme ofte. I sin Bopæl, hvor fattig den end saae ud, var hun stadig omgiven af Folk, der trængte til aandelig Trøst eller ønskede at see og tale med den, om hvem Rygtet fortalte de vidunderligste Ting. Mænd og Kvinder fra Norden gik her ud og ind, ogsaa en Deel af Roms Geistlighed og Adel sluttede sig til hende, navnlig Medlemmer af den berømte orsiniske Familie: disse romerske Fyrster hilste hende som en Jævnbyrdig. Tillod Tiden det, da læste og skrev hun og Datteren, efter Legenden paalagde Jomfru Maria hende desuden ikke at glemme sin Skole i

Grammatikken; til Opmuntring ved de tørre Øvelser aflagde saa den hellige Agnete et Besøg og formanede til Flid[1]).

Birgitta kjendte ikke til den Begeistring, som greb Petrarka mellem Ruinerne af gammel Storhed, og hun kunde ikke i samme Forstand som han udbryde: »Rom bliver Verdens Midte, om saa kun Kapitolets nøgne Stene staae tilbage!« Hun delte derfor heller ikke hans Sorg over at see Amfitheatre og Templer nedbrudte for af Marmoret at brænde Kalk, eller ommurede og forvandlede til Fæstninger; næppe har hun kjendt stort til hans Sange, skjøndt de gjenløde i alle Italiens dannede Kredse. Kolossæum blev hende vigtigst for sine »Stationer« og fordi det var Skuepladsen for flere hundredetusinde Martyrers Død og Seir, som Minde om Hedenskabet derimod afskyede hun det. Hvis allerede Broderskabet del Gonfalone i den stille Uge her gav dramatiske Fremstillinger af Lidelsen, kan det ikke feile, at hun har siddet blandt de andægtigste Tilskuere. Men hendes historiske Interesse maatte dog ogsaa gjøre sig gjældende i andre Henseender. Vi har ingen Grund til at tiltroe hende flere Kundskaber om Rom, end dem, de gjængse, høist æventyrlige Sagn kunde skaffe. Inde i Borgen paa Kapitol, hed det, havde der været en Hal, smykket med uhyre Masser Guld og Ædelsteen; her stode saa mange Billedstøtter, som Rom eiede Lande i Verden, og hver bar en Klokke om Halsen. Naar et af Landene gjorde Oprør, da fik skjulte Hexekunster Klokken

---

[1]) Virkningen af Kunsten paa hende sees f. Ex. revel. 4, 2, 7, 70; Kirkernes Tal i Rom F. Papencordt Cola di Rienzo 39 flgde, om deres Tilstand, der skildres ganske som i Petrarkas Breve, og om Katakomberne revelat. 4, 33, 107; hendes Omhu for den norske Kvinde Berthold l. 2 c. 1.; de grammatikalske Øvelser revel. 6, 46, 105. extrav. 63 og Birger c. 3.

til at ringe paa dets Billedstøtte og Præsterne meldte det strax til Senatet. De faa kjendte Kunstværker, som Mark Aurel tilhest, dengang ved Lateranen, og Billedstøtterne paa monte cavallo, stode for Datidens Mennesker som Trolddomsværker og Fortællinger knyttede sig til dem, ligesaa vidunderlige som den om Kapitol. I et saadant Lys laa altsaa det gamle Rom for Birgitta. Dets Ruiner indtog dengang en langt større Plads indenfor Ringmuren end nu; kun Lavningerne mellem Kapitol og Vatikan vare bebyggede og det endda tarvelig nok. Mangel paa godt Drikkevand var Hovedgrunden til at Høiene laae hen som Tomter, thi de prægtige Vandledninger vare alle ødelagte og den tørre Hede forfriskedes ikke af Vanddunster. Heroppe traf man kun af og til en Familie af Almuen, en Bonde tilhest med Spyd og Sværd, ifærd med at drive sin Flok Stude. Naar da Veien førte hende forbi en Ruin, som stak frem af Gruset mellem Kirker, Bondehuse og Klosterhaver, grebes hun af Tanken om svundne Dage. Gravstilheden paa disse Tomter, den yppige Planteverden, som ranker sig opad og dække dem med et Vilderede af Buskværk og Blomster, prædikede for hende om det Forgjængelige i al Verdens Herlighed. Og hendes Natursands følte sig tiltalt mellem Palmer og Viingaarde under den deilige blaae Himmel. Af og til faaer hun dog Lov af sin aandelige Fader til at see lidt omkring sig og glædes over Guds Skabning. Vi fornemme det paa mere end eet Sted i Aabenbarelserne, det har farvet hendes Sprog og givet det en eiendommelig Skjønhed. Stod hun paa Vatikanet og saae ud over dets forsømte Haver, over Kirkerne og Staden med de brustne Mure, over Viingaardene, Kampagnens Øde, de fjerne, duftblaae Bjerge, da kom hun i en Stemning, hvor Syner glede forbi Sjælens Øie. Snart vare de mørke,

om Roserne, som Tidsler kvalte, om den forladte Viingaard, om Ødets Vederstyggelighed paa det hellige Sted; snart lysere, om Murene, Herren atter havde bygget, om Palmen, der groede frodig.

Forvirringen i hele Italien var grændseløs, det var en sand Jernalder. Uggolino og hans Slægt døde Hungersdød i Ormetaarnet, Bander af Kondottierer fyldte alle Veie, Bonden og Hyrden turde kun væbnet indtil Tænderne gaae til sin Gjerning; Dolk og Gift lurede overalt, den bedste Politik var Meened, den ypperste Finanskunst, at røve. Men midt under en blodig Forvirring vaagner Folkeaanden op, det er vel ikke det bedste Varsel for den. Kunsten skyder sin første friske Spire, Dante og Petrarka synge i Hjemmets Toner og Boccacio fortæller sine Noveller, man begynder at spørge om de gamle Romere og Grækere, at føle Interesse for deres Værker; det er Humanismen i sin Opgang. Ogsaa Rom er revet med af den Malstrøm, som skyller hen over Halvøen. Paven har mistet al Indflydelse i Kirkestaten, hans Banner vaier kun fra Monte fiascone og et Par andre Borge, og den romerske Øvrighed udsteder sine Forordninger under »Pavens Fangenskab«: men ingensteds er Geistlighed og Adel mere fordærvet. To store Familier, Orsinier og Kolonnaer, have deelt Byen mellem sig, fra Campo di fiore, hvor Birgitta boede, og til Pederskirken herske Orsinierne, hendes Venner, det Øvrige tilhører Kolonnaerne. De kæmpe om Herredømmet i Gaderne; hvor et Huus er stærkt nok, hvor Ruinen indbyder dertil, reiser en Fæstning sig med Taarne, Grave og Pæle, medens Barrikader spærre Gaden. Det ulykkelige Folks Nød er stor, Menneskene døe forfode og Paven er borte, forgjæves har man atter og atter besvoret ham om at vende tilbage. Alt hvad der tidligere var Grund til Roms Vælde, Pavehoffet, de

Tusinder af Fremmede, savner Folket nu, det maa hjælpe sig selv. Da vaagne dets gamle Minder, det var et betydningsfuldt Øieblik dengang Petrarka blev kronet paa Kapitol med Laurbærkronen. Folket er stolt, det anseer sig som den Kilde, hvorfra baade Pavens og Keiserens Magt har sit Udspring. Og det har fundet sin Mand, Trasteveraneren Cola di Rienzo, en fantastisk Aand, som paa eengang sværmer for Bibelen, Livius og Cæsar. Pintsedagen 1347 stod han paa Kapitolet med Faner og Kors og den pavelige Vikar ved sin Side, i den Helligaands Navn udraabte han den romerske Republik; han antager Titel af »Friheds, Freds og Retfærdigheds Tribun af Jesu Kristi Naade«, og de adelige Voldsherrer flye eller underkaste sig. Men han svimler paa Høiderne og forgaber sig i sig selv, Paven kalder ham »Belsazar, det vilde Asen hos Hiob, Forløber for Antikristen«; efter lidt over et halvt Aar maa han flygte og drømmer nu i Bjergene med Fraticellerne, Abbed Joakim og Johan Peder af Oliva om »den Hellig-Aands Tider og den almindelige Fred«. Den forjagne Adel indtager sine tabte Fæstninger og Tyranniet begynder forfra [1]).

Birgitta lever som i Sverige med sin Tids Historie, Raadenheden i de romerske Forhold er derfor strax bleven hende klar. Hun elsker og beder idelig for den hellige Stad rig paa Minder om Kristi Herlighed, som ingen anden, men hun hader dens Synder. Det varer altid en Stund, inden den, der kommer fra Norden, kan forsone sig med den italienske Maade at tage Livet paa. Listen, den sydlige Lidenskabe-

---

[1]) Om del Gonfalones Broderskab K. Hase das geistliche Schauspiel 33, Æventyrene om det gamle Rom i Papencordts Cola di Rienzo 45 flgde; om Rienzo s. sted og Paludan Müllers Cola de Rienzo; Synerne fra Vatikanet revel. 3, 27. 4, 57, 78. 6, 74.

lighed og dog et dolce far niente, Serenaderne, Dands og Sang under aaben Himmel, Lyst til at føre hele Livet ud af Huset og frem for Offenligheden: Alt er nyt, uvant, tidt frastødende. Og Birgitta følte sig nu ikke blot frastødt men forarget, hvad der i og for sig var sørgeligt, tidt forfærdeligt, saae endnu forfærdeligere ud for hende. Med gribende Træk har hun skildret Paven Roms aandelige Nød. Hun omtaler Stadens forfaldne Kirker, dens øde Klostere; Præsterne, siger hun, sælge Syndsforladelse og bryde alle Kirkens Love, Munkene gaae i korte Kjoler, med Sværd og Brynje under Kjolen og agte Skapuleret for en Skam, uden Blu omfavne de sine Friller, Sønner og Døttre. Nonneklostrene ere offenlige Huse, en Mængde Mennesker leve og døe, uden nogensinde at have skriftet eller nydt Herrens Legeme, og Roms verdslige Høvdinger ere Manddrabere, Troldene har forlokket dem. Hun hører Apostelen Peder vidne mod sin Stad, »fordum Heltenes Stad, hvis Gader vare strøete med Guld og Sølv; men nu ere dens Safirer forvandlede til Skarn, og hos Indbyggerne er det høire Øie udrevet, den høire Haand afhugget. Det vrimler med Narre og Slanger, for hvis Gift Peders Fiske ikke vove at løfte Hovedet«. Hun hører Kristi Klagemaal mod den: »dens Indbyggere hade og forbande mig og min Moder, de have lagt en tung Steen tværsover Hjertet, de elske mig som Dæmonerne, der heller vil lide evig Pine end see mig i min Ære. Og dog er jeg altid den Miskundelige og min Villie den samme, som da jeg hængte paa Korset og aabnede Paradiis for den bodfærdige Røver«. Paa flere Steder i hendes Aabenbarelser lyder en Røst som Luthers, da han rystede Støvet af Fødderne og forlod den forbandede Stad. »O Roma, Roma, nu maa jeg tale over Dig som Profeten over Jerusalem! Roserne og Lilierne i

din Urtegaard staae overgroete af Tidsler, dine Mure ere nedbrudte, dine Porte uden Vægtere, dine Altre ødelagte, dine hellige Kar sælges, og der stiger ingen Offerrøg op fra Helligdommen. Vee Dig! Hvis ikke Guds Venner idelig raabte om Miskundhed, var ikke Rom længer til. Du skal renses med skarpt Sværd og Ild, Plougen skal gaae over Dig og alle dine Plantninger oprykkes; Herren skal flaae Huden af Dig, bortskjære Kjødet fra Benene og knuse dem, saa Marven flyder ud. Han kommer over Dig med brad Død, og alle Hans Engle og Helgen i Himlen skal dømme Dig, alle Dæmoner og Fordømte skal forbande Dig«! Synerne skifte, Barmhjertigheden seirer. Hun hører Raabet gjennem Gaderne: »leve Kristi Statholder«! hun seer ham selv ride ind, og »Slangerne ere forvandlede til Lam, Løverne som Duer, der flagre udenfor Vinduet«[1]).

I disse Syner staaer Rom som et Sindbilled, hvori hele Kirken afspeiler sig. Hun befandt sig nu paa det Sted, hvor hun kunde faae det fulde Indblik i dens Tilstand, som hun først havde seet paa nært Hold i Tydskland, hvor hun kunde ligesom høre Kristenhedens dybe Suk. Da St. Peders Nøgler flyttedes over Alperne, var Systemet i Grunden sprængt, og det blev kun et Tidsspørgsmaal: naar skal det aabenlyst styrte sammen. Folkene rustede sig til Modstand, de fordrede, at befries for de forfærdelige Udpresninger og agtes i sin nationale Ret. Flere og flere Røster hævede sig imod Pavens Paastand paa Magt over det verdslige Sværd, alt den hellige Bernhard havde med Alvor talt herimod. Meest Opsigt gjorde i

---

[1]) Revel. 3, 27. 4, 33, 37. 5, 10, 57; Optegnelsen her som altid er skeet af samtidige men lettroende Mennesker.

disse Dage Dantes Sang om Dobbeltherredømmets Undergang og den lærde Vilhelm Occam; han ymter om, at Skriften er den rette Kilde til at lære Sandhed af, Paven kan aldrig skabe nogen ny Trosartikel. Kolonnaerne under Bonifats den ottende og Filip den smukkes Stænderforsamlinger krævede et almindeligt Kirkemøde som det, hvem den høieste Myndighed tilkom. Abbed Joakim og Johan Peder af Oliva havde ivret mod ham, der satte sig paa Guds Throne, de saae i Aanden Dommen begynde og en ny Johannestid, en Helligaandstid bryde frem. Andre mistvivlede om en Reforms Mulighed og talte med Frants af Assisi om, at de Troende burde flye fra Babel og plante Kirken mellem Hedninger i andre Verdensdele. Det hjalp nu ikke længer, at Paven fængslede, forkjættrede og brændte sine Modstandere, thi ligeoverfor en saadan Stemning var han afmægtig. Selv i hans umiddelbare Nærhed trængte Mænd og Kvinder sig frem, der æredes som Profeter, de vidnede imod ham; en Frantsiskaner prædikede for Klemens den sjette om at Rom var Skjøgen i Aabenbaringen. Det vrimlede med Satirer, snart afbildedes en Lucifer, der rakte ham Kronen, snart fik han en Bulle tilsendt, dateret »Satans Residens«, hvori han og hans Præster takkedes, fordi Helvede aldrig havde været saa overfyldt som nu[1]).

Til disse Vidnesbyrd mod Kirkens Forfald føiede Birgitta snart ogsaa sit, hun kunde umulig see paa al den Nød og tie stille. En udpræget Blanding af det Gamle og Nye betegner hendes Optræden mod Avignon, »hvor Kristus er

---

[1]) Occams Yttringer i Neanders Kirchengesch. 6, 52, Frants af Assisis i Ubertini de Casalis arbor vitæ crucifixi Jesu l. 5. c. 3. Af Satirer og Profetier mod Paven vrimler det i I. Wolfs lectiones memorabiles & reconditæ, f. Ex. 1, 654 flgde.

landflygtig, Antikristen Herre, Beelsebub Dommer«: de Billeder hun ved den Leilighed bruger, vise ingen synderlig Paavirkning fra Johannes' Aabenbaring. Paven er for hende Kristi Statholder, med Magt til at løse og binde; ja, »om selv Lucifer sidder paa den hellige Stol, skeer dog Guds Søns Villie ved ham«. Hvo der nægter det og nægter at adlyde en ugudelig Paves Love, er selv ugudelig; ikkun den kjætterske Pave skyldes ingen Lydighed. Det overrasker, at vi ikke træffe paa ret mange Udtalelser om Tidens Stridsspørgsmaal: Pavens Overherredømme over Kongen. Dog fører han i hendes Billedsprog altid kun eet Sværd, ikke to, som han paastaaer, og dermed er Sagen væsenlig afgjort. Han raader for Kirkens Eiendom, som er Kristi og skal bruges til Kirkens og de Fattiges Tarv; her imødegaaer hun Fraticellerne, at »Kristus eiede Noget, idetmindste sin Kjole«, hævder hun ligeoverfor dem. Til Pragt skal han ikke kjende, med nogle faa Tjenere og Krigsmænd skal han lade sig nøie, og »Intet skal sees hos ham, som ikke hører til Kristi ydmyge Gjerning«. Hun fordømmer »Bonifacius i Hoffærdigheds Sæde«, derimod er Cølestin den 5te hendes saavelsom Fraticellernes Ideal, i ham blev »den ydmyge Peders Tid« paany en Virkelighed[1]). Uagtet hun ingensteds med Bestemthed fordrer et Koncil, ligger det dog ikke fjernt fra hendes Tankegang. Præsten er »Herrens Engel og Mægler mellem Gud og Mennesket, ja høiere end Englene, fordi han kan skabe Kristi Legeme«; allerede hans Dragt er et Billed paa Sjælens Reenhed, »han er Guds Arv, og Gud skal igjen blive hans Arv«. Naar hun taler om Præsteægteskabet, kommer hun i Oprør, den Pave, som vilde tilstede det, skal fare til Helved.

---

[1]) Revel. 6, 34. 7, 7, 8. 4, 76, 142. 6, 15. 3, 27.

Men hvilken forfærdelig Trængsel lider ikke nu Guds Kirke! Det er her ikke Læren hun nærmest tænker paa, men Livet; hendes Aandsbeslægtede, »Gudsvenner« og Bømere, indtage ganske samme Stilling, skjøndt dog ogsaa en ny Opfattelse af Læren er kjendelig baade hos dem og hende. »Saasnart den unge Præst kommer i Skolen — saaledes hører hun Kristus tale — da viger jeg fra ham, thi al hans Id er Hoffærdighed. De ere som Hybenrosens Frugt, fager og rød udentil men indentil fuld af Ureenlighed og det, der stikker. De raabe ei med Profeten: Herre kom hid, thi Du er sød for min Sjæl! men: gak fra os, thi dine Gjerninger ere tunge og dine Ord beske og os til Forargelse! Heller give de 100 Mark for Verdens Ære end een Penge for min Skyld, heller tale de 100 Ord for Verdens Hæder end et eneste for min. Min Lidelse skye de som Giften. Dog glemme de mig ikke derfor ganske: nei, de gjøre mig jo til en Afgud, de lave en Guldkalv af hvad der hører mig til. Kirkens Kar ere bortførte til Babel, istedenfor Gudfrygtigheds Sværd, der er bortkastet, er en bundløs Pengesæk kommen; alle de 10 Buds Ord ere sammenfattede i det ene: hid med Penge! Thi det er deres Snille, at tale fagerlig og gjøre ilde. Simonien drives offenlig og uden Blu, Guds Sakramenter uddeles for Penge, Aflad er en Handelsvare, som Judas sælge de Kristus, sælge Kristi Embede; Præsten taaler den Syndige i al hans Synd blot for hans Gaves Skyld og hader derimod dem, som vandre Herrens Vei. De æde Mask af Svinetruget og træde Kronen under Fødderne, de udspytte Hveden og tygge Klinten, de løse Andre af Reb og binde sig selv med Lænker. De ere de Ydmyge! Ja, ydmyge som Lucifer; naar de ride ud paa stolte Gangere, ride Dæmonerne atter paa dem og skoggerlee. De have mistet Nøglen, hvormed

de skulde aabne Himmerig for den Elendige, men den, som aabner Helvede, den elske de og gjemme godt, inderst paa Brystet i den fineste Sindal. Den Eenfoldige, som kommer til dem, af ham gjøre de en Djævel. Kommer han med 3 Saar, faaer han det fjerde, kommer han med 4, gaaer han bort med 5; thi den syndige Mand tager sig Trøst til at synde af deres Exempel. Jeg udvalgte dem fremfor alle Engle og elskede dem, jeg bød dem, at staae taalmodige som Lam, faste som Mure, djærve som Riddere, snilde som Slanger, blye som Jomfruer, rene som Engle, brændende i Elskov som Bruden mod sin Brudgoms Favn. Men de have vendt sig bort, de ere blevne vilde som Ulve, vaklende som de løse Steen, som Tyve gaae de i Mørket, ere dumme som Asenet, der dukker med Hovedet, ublue som Skjøger; de ere urene som Tjæren og besmitte Alt, der kommer dem nær, vende den bare Mund til de nedre Lemmer og æde sit eget Skarn, de have Ansigter som et Menneske og en Abes Ham. De ere værre end Judas, som dog kjendtes ved sin Synd og angrede med ufrugtbar Anger, ja, de ere argere end selve Dæmonerne. Som der aldrig kommer Lue af Iis, om den end lægges tusinde Gange paa Ilden, saaledes heller ikke af dem, hvor tidt de saa end høre mine Ord. Og den argeste af dem Alle, det er ham, som sidder med Bonifacius paa Hoffærdigheds Throne, baaren af 4 Søiler, Hovmod, Egenvillie, Pengegridskhed og Nid. Derfor ere Djævlene saa sikkre paa dem, som Hvalen paa de Unger, hun gjemmer levende i sin Bug. Forbandet være deres Mad og Drikke, den føder Legemet til Ormene og Sjælen til Helvede! Forbandet være deres Øine og Øren, Mund og Hænder, forbandede være de af Himmel og Jord« [1])

[1]) Revel. 4, 58, 133. 7, 10. 1, 33, 48. 7, 16. 1, 49, 47. 6, 26. 1, 55—56. 3, 27. 4, 33. 6, 72. 3, 16. 7, 12. 4, 132—133. 3, 11.

Præsterne, »de stumme og spedalske«, ere Aarsag i, at Riddere og Almue have forvendt sin Vei og »brudt sin Daabspagt«. Guds Viisdom er bleven dem til Daarskab, Fordærvelsen udgaaer fra det apostolske Sæde, thi »det er længe siden det behagede Gud«. Men Menneskene skal kun ikke skyde al Skyld paa Djævelen, de ere selv som de Jagthunde, der løbe forud for Jægeren, de hade Herren som Slangen. Ridderen ræddes ved at gjøre sin Gjerning og værge Guds Folk, den sælle (salogha) Almue er som Asenet, der luder Hovedet mod Jorden. Hele Verden er moden til sin Undergang og Dommen skal begynde fra Herrens Huus. »De sige, udbryder Herren, at jeg ikke kommer. Ja, jeg tøver i min Miskundhed, dog kommer jeg visselig; da skal de kjende det, de nu forsmaae, troe de ei mine Ord, skulle de troe mine Gjerninger. Vee over dem, vee at de nogensinde bleve fødte«[1]).

Johan af Oliva og Fraticellerne, da de udtalte Dommen over Kristenheden, haabe paa en stor Naadens Tid for Jøder og Hedninger. Dette Haab deler Birgitta, naar hun hører Herren sige: »Rigets Børn skal bortkastes, jeg skal knuse dem, som Billedhuggeren knuser det Billede han dannede af Leer, da han saae, Fugtigheden havde ødelagt det. Men som Sabas Dronning, der kom til Salomon, skal Hedningene indgaae i mit Rige: de ere de Fattige i Aanden, de ere

extrav. 51. 3, 4. Billedet om Guldkalven bruger ogsaa Abbed Joakim i Wolfs lectiones etc., hvor Excerpter af ham meddeles. Til Oplysning af Billedet om Dæmonerne tjener en lignende Fremstilling i et Maleri i Edshult Kirke, hvor en Dæmon sidder bagved en Nonne og hvidsker hende i Øret, see Mandelgrens monuments scandinaves. I Roskilde Domkirke i Birgittas Kapel sidder en Dæmon med Pen og Blæk, som optegner Alle, der snakke i Kirken. Tanken om Præsternes 2 Nøgler udvikles hos Hieronymus, Rabanus Maurus og den hellige Bernhard.

[1]) Revel. 1, 55—56. 2, 12. 4, 22. 1, 53, 56.

som Hvalpen, der lægger Hoved og Hals i Rebet og kjender sig skyldig. Til dem vil jeg sende mine Venner, til dem leie min Viingaard ud, og de skulle bringe Frugt i sin Tid. De Kristne skal være deres Trælle og Skriften opfyldes, som siger: et uforstandigt Folk skal ære mig og Ørken bebygges og fyldes med min Lovsang«[1])!

Dommens Ord har lydt i al sin Vælde. Birgitta hører Guds Venner bede: »gak rask frem, o Herre, og fuldkom Dommen! Hvi tøver Du«? Men Herren svarer: »bier end en liden Stund indtil Morgen, thi jeg er baade Fader og Dommer! Jeg har endnu de 7000, som ikke have bøiet Knæ for Baal, de skulle bringe mine Ord til mine Uvenner«. Og atter hører hun Ham raabe: »hjælp mig at frelse mine dyrekjøbte Faar, og jeg skal give Eder den dyreste Løn, som er mig selv i evig Glæde! Hvo der har Hjertelag til at hvidske i alle Forbigaaendes Øre, at Jesus Kristus er sandelig Guds Søn, om det er Mange eller Faa, der omvendes, han skal faae samme Løn, som om Alle omvendtes. Derfor tier ikke«! Og hun beder og formaner. Det er den yderste Time, endnu have Guds Venner dog ikke forladt Kirken, endnu staaer Veien til Rom aaben for Paven. Maatte han omvende sig fra alle sine Synder, maatte han faae Hjerte af Gud til en Reform i Kjærlighed og Ydmyghed; da skulde det lyde: »Herrens Huus er atter opbygget, lovet være Herrens Navn«! Men svagt er hendes Haab om Reformen, Vantro og Kjætteri tiltager jo allevegne, det er de sidste Tiders Tegn. Hun har et Syn i Maria maggiore, som hun fortæller i et Brev til en Prælat, i den af Jordskjælvet rammede Bygning har hun seet Billedet paa

---

[1]) Revel. 2, 4. extrav. 84. 2, 6. 6, 44, 83. Forventningen om en stor Hedningeomvendelse hos Fraticellerne og Johan af Oliva Neander Kirchengeschichte 5, 842.

Kirkens aandelige Forfald. Grundvolden er sunken, Taget slaaer dybe Revner, Søilerne krumme sig, Gulvet er fuldt af Huller; hvis Kirken ei fornyes snart, tør Guds Venner ikke blive i den, den maa da styrte sammen i Ruiner, og dens Fald skal høres over den ganske Kristenhed. Et andet Sted varsler hun forfærdelige Lyn og Tordner, der skal ramme Kirken, medens Mange af den nuværende Slægt endnu ere i Live; man saae heri siden en Spaadom om Pavesøndringen[1]).

Hvor heftig hun end kan ivre mod Kirkens og den enkelte Paves Synder, Pavedømmet staaer hende dog altid som noget Helligt, hun ikke tør forgribe sig paa. Men der komme Øieblikke, — vi ere alt blevne opmærksomme herpaa — da hun fornægter sin sædvanlige Tankegang og vidner imod den; det er ligesom en høiere Aand tvinger hende dertil. Dommen i Verdenshistorien viser sig for hende, Kristus kommer, omringet af de himmelske Hærskarer, Han taler til dem om 5 Mennesker, der staae for Hans Throne; og »ligesom fordum, siger Han, i Loven alt Israels Folk forstodes under Navnet Israel, saa forstaaer jeg ved disse alle Mennesker«. De fem ere: Paven som Repræsentant for Pavedømme og Geistlighed, en ond Lægmand, en Jøde, en Hedning og en »Guds Ven«. Kristus siger til Paven: »jeg kærer over Dig, Du min Kirkes Hoved! Du skulde bringe Sjælene til mig, som jeg forløste med mit Blod, men sandelig, Du est en Sjælemorder, værre end Lucifer, han dræbte kun mig og Du dræber ogsaa mine Sjæle, uretvisere end Pilatus, som Ingen dømte til Døden uden mig, medens Du dømmer baade mig og mine Sjæle. Du est umildere

---

[1]) Revel. 1, 56, 59. 4, 21, 49. 6, 67. 4, 78. 6, 110. sammenlign Tillægget til 3, 10.

end Judas, umenneskeligere end Jøderne«. Den onde Lægmands Brøde er det, at have sveget sin Tro, brudt sin Ed og hadet Herrens Venner; Jødens, at forkaste Frelsen, Hedningens, at ære Skabningen over Skaberen. Kristus spørger sine Hellige og Engle, Johannes og Peder, hvorlænge Han skal taale disse Syndere, og de tage Ordet og vidne, at Naaden har udtømt alle sine Veie. Da sværger Han ved sig selv, Faderen og Aanden, at Han vil afsige Dommen med Retfærdighed: »din Throne, siger Han til Paven, skal synke som den tunge Steen, der ei standser før i Afgrundens Dyb«, med Paven dømmes Præsterne, ogsaa alle de andre Ugudelige faae sin Dom. Men til Gudsvennen siger Herren: »jeg skal væbne Dig med mine Vaaben, saa intet Spyd skal skade Dig, Alt skal blødne for Dig som Vox for Ild. Vær derfor stærk og staa mandelig som den Ridder, der haaber paa sin Herres Hjælp og kæmper indtil Blodet! Og fordi dit Tal er ringe, skal jeg forøge det og hædre Dig dobbelt. O mine Venner, disse Ting see og vide I i mig, saa staae de for mig, og mine Ord skulle fuldkommes! Ingen skal indgaae i mit Rige saalænge jeg er Konge, uden de omvende sig; thi Himmerige kan kun gives de Ydmyge af Hjertet«! Himlens Hærskarer stemme i med Lovsangen: »Priis være Dig, Herre vor Gud, som er uden Ophav og Ende«! Synet hører op. Atter seer hun Himlen aaben, Herren vidner for sine Engle og Hellige mod de onde Præster, som dyrke Guldkalven: »jeg sværger ved min Guddom og Menneskehed, min Villie skal fuldkommes, min Dom skal begynde fra Klerkerne og mit Altar«! Saadanne Ord lade sig ikke bortforklare, og har Noget i Birgittas Aabenbarelser alle indre Kjendetegn paa Ægthed, saa er det just det, som gaaer imod Papismens sædvanlige Tankegang. Katharina af Siena varsler

om Skismaet og en derpaa følgende Reformation, hvis blotte Tanke fylder hendes Aand med usigelig Salighed: men Varslet er dog næppe bestemtere og klarere end Birgittas om den styrtende Pavethrone[1]).

Vi have nu i samlet Række overskuet hendes Betragtning, og udenat kunne bestemme Stadierne i dens Udvikling, tør vi dog nok sige: det Væsenlige maa have dannet sig, saasnart hun blev nøie bekjendt med Forholdene i Kirken. Men idelig vender Tvivlen tilbage, om ikke de Indskydelser, hun tog for guddommelige, snarere havde sit Udspring fra Djævelen. Den kommer midt under Synet, og de, som aabenbare sig, søge forgjæves at dæmpe den, først naar hendes Skriftefædre og andre fromme Geistlige havde afgivet sin Kjendelse, følte hun sig mere beroliget. Synerne meddelte hun, snart mundlig snart skriftlig, til Alle de vedkom men ikke til Andre; Nogle forbandede dem, Nogle trak paa Skuldrene, til de Sidste hørte baade den pavelige Vikar og Pønitentiar i Rom. Den Slags ydre Modsigelse æggede imidlertid snarere Birgitta, end den bøiede hende. Det blev hendes Beslutning, at virke for at Paven kom tilbage til Rom og reformerede sig selv og Kirken: allerede i Sverige havde den jo paatrængt sig hende, nu stod den urokkelig fast. Ved Siden af Profetindens Gjerning og Ordensstiftelsen var den det tredie Led i den Mission, hvortil hun troede sig kalden[2]).

---

[1]) Revel. 1, 41, 48; om Katharina af Siena see acta sanctorum April 3 T., 924.

[2]) Revel. 4, 77. extrav. 102. 6, 73; Vikaren var gjerne Biskop i Orvieto, dengang hed han Pontius, Berthold l. 2. c. 3, Papencordt i Cola di Rienzo fl. St. f. Ex. 85 nævner en Raimund. At Bir-

VII.

Birgittas Huus og daglige Liv, hendes Studier og Forhold til Romerne; Varsler angaaende Sverige, Frankrig og Tydskland, Klemens den sjette og Urban den femte; Reise til Neapel, Karl kommer til Rom, Ordensregelens Stadfæstelse.

Saalænge Birgitta havde sin Søn Birger hos sig, savnede hun ikke mandlig Bistand i den fremmede Stad. Trods Udsagnet i Børnenes Pas af 1373 turde det imidlertid være tvivlsomt, om han til Stadighed har opholdt sig i Rom. I »Aabenbarelserne« og Legenden finder jeg ingen Yttringer, der med Bestemthed henpege herpaa, medens en gammel Familieefterretning fortæller, at han fulgtes med Karl til Rom omtrent 1367, og vi af et Diplom veed, at han 1371 var i Sverige. Alt dette vil senere blive drøftet. Det forekommer mig i det Hele, at hans Stilling næppe kan have tilladt ham saa langt et Ophold i Syden, dog vil intet Af-

gitta alt i Sverige tænker paa at faae Paven tilbage til Rom, see foran Side 127. Det er ikke let at oprede Forholdet mellem de forskjellige Undersøgelser af Aabenbarelserne. Een foretoges ved Upsalaærkebiskop, 2 eller 3 Biskopper, en Mester, vel Mathias, og en Abbed, vel Prior Peder (see regula c. 1, sammenlign revel. 1, 52. 4, 78 og foran Side 90, 91 og Anm.); denne synes efter 4, 78 foretagen i Sverige. Turrecrematas Prolog c. 1 nævner som de Prøvende Upsalaærkebiskop, 3 Biskopper og een Abbed, som dengang vare i Rom, samt Biskop Alfons. Det er rimeligviis anden Udgave af ovenstaaende Beretning, som senere maa den dog staae tilbage for Angivelserne i Birgittas Skrifter. At Aabenbarelserne alligevel ogsaa ere undersøgte i Rom, tør maaskee sluttes baade af Yttringen om Alfons, som jo var i Rom, og tillige af den derpaa følgende Beretning om en Undersøgelse ved »andre udmærkede Mænd«. Jeg holder derfor paa en dobbelt Undersøgelse, een i Sverige og een i Rom, hvortil endnu senere kom een i Neapel. Men, som ofte nok bemærket, vore Kilder ere ei altid at stole paa.

gjørende herom kunne siges, inden det svenske Diplomatar naaer saa vidt frem. Derimod er der ingen Grund til at betvivle, at Katharina bestandig blev sammen med Moderen. Legenden beretter Følgende. Nogle Uger efter Ankomsten til Rom rustede hun sig til Hjemfart: da spurgte Birgitta, om hun ikke i Kristi Navn og til Hans Ære vilde blive her, og hun kastede sig i hendes Arme og lovede det. Ikke destomindre fik hun snart en heftig Hjemvee, hun følte sig saa uendelig ulykkelig. Moderen skal, efter samme Legende, have sagt hende, at Eggart var død og hun Enke, han døde ogsaa virkelig, men det beroligede hende ikke; hun underkastede sig tidt og mangegange Skriftefaderens tunge Svøbe, inden hendes Sjæl fandt Fred. Fra nu af veg hun ikke fra Moderens Side og adlød hendes mindste Vink; mangen Nat stod hun hemmelig op, naar hun saae den Gamle paa sit haarde Leie, ganske sagte stoppede hun da sin Kappe under hende, at hun kunde hvile lidt blødere[1]).

---

[1]) En Fortælling om at Katharina kom til Rom 5 Aar efter Moderen har tidlig dannet sig og findes især i vita Cath. c. 4 og 5. Den er fuld af karakteristiske Enkeltheder, og vi vilde ingen Grund have til at forkaste den, hvis ikke et historisk Aktstykke syntes at bevise, at Moder og Datter reiste sammen. Naar Sidstnævnte, i hendes Liv a. St., angives, at have været 18 Aar, da hun kom til Rom, stemmer dette godt med den foran Side 64 Anm. gjorte Beregning af hendes Alder. Denne har ellers andre Vanskeligheder ligeoverfor Niels Hermánsons Vise om Nonnen Elisif hos Geijer og Afzelius. Efter Hermanson, som er et samtidigt Vidne, blev Nonnen opdragen sammen med Katharina, var altsaa af samme Alder, født omtrent 1331 eller 1332; men hendes Bortførelseshistorie falder i Albrekts seneste Regjeringstid, og hun maa da have været omtrent 50 Aar. Vita Catharinæs Angivelser, skjøndt de i og for sig ikke ere de paalideligste, behøve dog vel næppe at vige for denne Indvending. En Vise, som gaaer fra Mund til Mund, er nemlig et endnu skrøbeligere Vidnesbyrd, end

Katharina omtales som en fuldendt nordisk Skjønhed med det yndigste Væsen. Hun skal, efter Sagnet, som endnu gaaer i Birgittas Huus i Rom, have lignet en Madonna af Donatello, man der foreviser; det Billede sammesteds, hvor hun fremstilles tilligemed Moderen, er desværre for hendes Vedkommende altfor afbleget. Et Liv, fuldt af Forsagelser, havde ikke formindsket Skjønheden, og den ringe Dragt, hun nu bar, tjente næsten til at fremhæve den. Hun fik store Tilbud om nyt Ægteskab og de kostbareste Foræringer, men afviste dem. Hvor hun lod sig see med sin Moder, vakte hun almindelig Opmærksomhed: de unge Romere vare ude af sig selv af Henrykkelse, saae hende lige ind i Øinene, forfulgte hende paa Gaden, og mangt letsindigt, selv uhøvisk Ord naaede hendes Øre. Smukke Piger, der gik Pilgrimsgang til Rom, vare alle udsatte for Vellystninges Efterstræbelser og Katharina maaskee mere end de fleste. Derfor befalede Birgitta hende at blive hjemme; først da hun mærkede den haarde Kamp mellem datterlig Lydighed og Længsel efter de hellige Steder, tog hun hende atter ud med sig eller lod andre fromme Kvinder ledsage hende. Det var dog altid forbundet med mange Farer, Forsøg gjordes paa at overfalde og bortføre hende i en snever Gade. En Dag var det Fest, Katharina og flere adelige romerske Fruer og Jomfruer vovede sig udenfor Murene til den for sin Aflad saa berømte Sebastianskirke, hvor Hovedindgangen er til Katakomberne. En af hendes Tilbedere, en berygtet ung romersk Greve, laa med sine Folk i Baghold i Viingaardene der, men en opskræmmet Hjort lokkede dem til at gjøre Jagt, og hun undslap. En anden Gang befandt hun sig paa Pilgrimsreise tilfods

en Legende, der er optegnet ikke længe ret efter den Begivenhed, den skildrer. I Fortællingen følger jeg vita Catharinæ.

med Birgitta og hendes Følge til Portiunkula Kirken ved Assisi; Mørket faldt paa dem i Bjergene, i dette Vilderede af Frugthaver toge de Feil ad Veien til Osteriet og det regnede stærkt, endelig tyede de ind i en ussel Hytte. Folkene her stode rimeligviis i Ledtog med Røvere, midt om Natten saae de Reisende sig overfaldne af en Bande, som rolig leirede sig omkring Ilden og mønstrede Fangerne; Katharinas Skjønhed lokkede det hede italienske Blod, med frække Ord og frække Hænder nærmede de sig hende. Da skete der Anskrig, at Soldater vare i Nærheden, og Røverne forfærdedes og flyede. Vel toge de siden Mod til sig og lagde sig i Baghold, men Birgitta og hendes Selskab undslap ogsaa denne Fare.

Af adskillige andre Grunde vare Moder og Datter desuden udsatte for Overlast. Den fjendlige Stemning, Birgittas Aabenbarelser om Rom havde ægget til, gav sig Luft i Eder og Forbandelser. Folket saae med Harme denne kolde Kvinde fra Norden korse sig, hvergang det søgte at glemme sine Lidelser bag en Karnevalsmaske, og Massen af de Adelige var hende ligesaa fjendsk. Hun blev skjældt ud for Spaakvinde og Troldkjærling, hvor hun viste sig paa Gaden, ja man truede med at brænde hende levende: »paa Baalet! paa Baalet!« lød det fra den rasende Mængde, og i hiin Tid kunde jo Alt gaae for sig ustraffet. Hun var dybt bekymret, ikke for sin egen Person, men for Katharina og de øvrige Venner, allerede tænkte hun stærkt paa at forlade Rom. Da fik hun et trøstende Syn, og af Taknemlighed indrettede hun fra den Tid af en Aftentjeneste hjemme for sine Huusfolk, hvor Sangen ave maris stella blev afsungen [1]).

[1]) Atter i dette Parti er vita Catharinæ min vigtigste Kilde, desuden af og til Berthold i acta sanctorum, saaledes l. 2. c. 3; Romernes Had til Birgitta revel. extrav. 8.

Ikke længe efter Ankomsten til Rom havde Birgitta fundet et roligt Huus, hvor hun kunde føre sit Liv uforstyrret, det laa ved campo di fiore, tætved Laurentskirken i Damasus. Men Leiligheden blev efter nogle Aars Forløb opsagt af Huuseieren, en Kardinal, og Birgitta gik i bestandig Uro især for sin Datters Skyld, der jo var udsat for saamange Efterstræbelser. Forgjæves havde hun Dag ud og Dag ind søgt efter andre Værelser, allerede stode deres Sager pakkede sammen og de vilde i Nøden tye til et offenligt Herberg for Pilgrimme, Birgitta sad og græd. Da, saa fortælles der, følte hun sig paa eengang baade glad og trøstig i Aanden, og kort efter bankede et Bud paa fra Kardinalen, som bragte Tilladelse til at beholde Leiligheden: hvad der var skeet, tog hun som Mindelse om at føle Medlidenhed med stakkels Pilgrimme. Det var det samme Huus, hvori hun blev til sin Dødsdag, siden skjenkedes det Ordenen af en from romersk Frue; endnu er en Deel af det bevaret under Navn af domus Birgittæ, det ligger skraas for Farnese-Paladset. Dengang hun beboede det, var det et Slot med Taarne, tilhørende Smaabygninger og en Have fuld af Cypresser og Citrontræer; dog var det kun den mindste Part hun havde til Benyttelse. Første Sal i den nuværende Bygning viser os 3 smaa Kamre, i dem skal hun have boet. Hendes saakaldte Bedestue er 5 Alen dyb og bred og ikke synderlig høi, med et eneste lille Vindue, her staaer et Altar med det Billede, hvorefter mit Titelkobber er taget. Billedet er vel omtrent samtidigt med Birgitta: midt i det sees Madonna og Barnet, ved denne Gruppes venstre Side knæle Birgitta og Katharina i fyrstelig Dragt med Glorier, Guldkroner, Sceptre og Korsstave, ved dens høire Side de Samme, ligeledes med Glorier, Moderen i Enkedragt med en Bog og en Korsstav i Hænderne, Datte-

ren i lignende Paaklædning og i Haanden en Stav og en Kalk med opstigende Lue, Sindbillede paa Jomfrustanden. Det tilstødende, lidt større Værelse har et aflangrundt Vindue ind til Kirken, som befinder sig nedenfor i Stuen; herfra skal Birgitta have hørt Messe. Det tredie Kammer er nu et Kapel, her skal hendes Sovested have været og her døde hun. Den nuværende lille og firkantede Kirke var dengang kun et Bedehuus, Façaden er senere føiet til, ved hvilken Leilighed flere Ombygninger maae have fundet Sted; saaledes blev Altret rimeligviis flyttet bort fra sin Plads ligeoverfor det omtalte Vindue. Udenpaa Kirken staae Billedstøtter af Birgitta og en anden Helgeninde, over Indgangen læses: in honorem S. Birgittæ d. Indeni, tilhøire for Indgangen sidder en lille hvid Marmorplade over en Sidedør med følgende Indskrift i en Slags rimede Hexametre:

Hic Brigide care Jese Christus manifestans
Predixit clare vite spacium breve restans,
Quam blanda facie consolans fortificavit.
Hinc (?) quintaque die quum (quam) transeat insinuavit,
Advenit ipsa dies, qua sacris mane refectam
Hanc velud electam colligit alma quies.

Tilvenstre for Indgangen over en anden Sidedør findes en lignende hvid Marmorplade med Indskrift:

Hic designatur locus, in quo carne soluta
Migrat & in tuta pia Brigida sede locatur.
M. C. ter & decies septem tres Apolinaris
Hanc incepta dies celestibus advenit (advehit) aris.

Begge Indskrifter kunne efter Skrifttrækkene godt være samtidige med Birgitta, over dem er, rimeligviis senere, anbragt en Krone med korslagt Scepter og Palmegreen.

Ligeledes tilvenstre staaer Birgittas Bord som Altartavle bag et Kors med en lille Kristusfigur. Paa Altret er

en feilfuldt opfrisket Indskrift malet, der maa have lydt saaledes: hæc est mensa S. Birgittæ, in qua (ad quam) cum sua familia manducavit, quamdiu fuit in urbe Roma. Dominus noster Jesus Christus mire ei revelavit, multoties apparuit eidem. Fuit ejus obitus an: 1373 die 23 Julii. Endnu paa samme Side over en Sidedør, som er ligefor Sakristidøren, findes en hvid Marmorplade under et nyere Billede af Birgitta, Bogstaverne paa dennes Indskrift ere af en noget yngre Form. Indskriften lyder: Sancta Brigida hic obiit 1373 die 23 mensis Julii et canonizabatur per (pei) Bonifacium 9 anno 1391 die 7 Oct. Høialtaret ligger nu ligefor Hovedindgangen, paa Altartavlen, der er fra senere Tid, fremstilles hun knælende med Pen i Haand, en Nonne staaer bag hende, Kristus med en Papiirsrulle og Madonna sees i Skyen. Over Altartavlen sidder Madonna med Barnet, en smuk Medaillon af Donatello. Paa samme Væg som Altaret men høiere oppe findes det aflangrunde Vindue, hvorigjennem hun hørte Messen. I St. Laurentskirken i Damasus, som ligger i Nærheden, skal hun være kommen meget især i sin Alderdom og i daarligt Veir. Den nuværende Bygning er opført af Bramante, saavelsom palazzo della cancelleria, hvori den er indbygget. I et Kapel vises en lille Billedstøtte af hende i knælende Stilling og en gammel Træfigur af den Korsfæstede med forgyldte Straaler ud fra Legemet; Træfiguren har efter det romerske Sagn talt til hende, men i Aabenbarelserne findes aldeles Intet til at støtte den Slags massive Æventyr[1]).

[1]) At Birgitta baade i Begyndelsen af sit romerske Ophold og siden boede i det omtalte Huus, fremgaaer af extrav. 107; at hun døde der, skal senere godtgjøres. Oplysningerne om Husets Indretning samt Indskrifterne skylder jeg min Broder, der 1861—62 undersøgte

Her tilbragte Birgitta altsaa største Delen af sit Liv, her gik hun ofte og forrettede den ringeste Tjenestepiges Gjerning, og her havde hun en Mængde Aabenbarelser. En af dem skildrer Legenden med levende Træk. Engang, hedder det, stod hun hensunken i Bøn og tænkte paa, hvilke Stykker hun skulde foreskrive sine Nonner til at læse ved Morgenmessen. Kristus lod sig tilsyne og lovede, at sende en Engel, som skulde diktere den saakaldte Englesang om Jomfruens Herlighed. Naar hun da havde endt sine Morgenbønner, satte hun sig i Kammeret ligeoverfor det Vindue, hvorfra Høialtret nede i Kirken kunde sees, hun havde Pen i Haand og Papiir foran sig. Engelen kommer, stiller sig opret ved hendes Side, med Blikket fæstet paa Altaret, og dikterer Bønnerne paa Svensk. Saaledes gik det flere Dage efter hverandre, en enkelt Dag kunde hun dog sidde og vente forgjæves, »jeg har Intet skrevet idag», sagde hun saa til Skriftefaderen, »for min Engel kom ikke».

Birgittas Bohave var ligesaa tarveligt som Værelserne, der fandtes de nødvendigste Gangklæder, Tallerkener, Skeer med andre Ting, som høre til Bordet, endvidere Messetøiet og nogle Bøger — det var det Hele. Uagtet denne tarvelige Indretning kom hun ofte i Forlegenhed. Der var Dyrtid i Rom og hun havde en stor Huusstand, ogsaa Gudmar Fredrikson gjorde nu Tjeneste som Kapellan, Mange, der trængte i aandelig eller legemlig Henseende, optog hun i den engere Kreds, Pengene hjemmefra indtraf ikke til rette Tid, og hun maatte da tage sin Tilflugt til Laan. Dagen havde hun for sig og sit Huus inddeelt saaledes. Fra Kl. 8 til 4 sov hun, men med Af-

Sagen i Rom. J. J. Björnståhl Briefe aus dem Schwedischen 2, 98 nævner en Indskrift om Birgittas Død i det Kammer, hvori hun sov hen, som ikke længer forefindes.

brydelser, thi hun stod op til bestemte Tider og holdt sin Bøn. Saasaare Morgenen gryede, skriftede hun og Datteren og gik derpaa ud at besøge hellige Steder. Kl. 8 kom de hjem og satte sig tilbords, Maaltidet nød de i dyb Taushed og bedende, 2 Timer maatte tages til det og til Samtaler, og det kunde bestaae af Suppe, Fisk og Kjød, hvis det ikke var Fastedag; ønskede de mere end den afmaalte Portion, maatte de bede Skriftefaderen derom. Efter Maaltidet tilbragtes nogen Tid i Bedekamret, derpaa gik de atter ud til Kirker eller Hospitaler eller sad hjemme og arbeidede til Bedste for de Fattige. Ved Hjemkomsten holdtes Bøn, efter Aftensmaden talede Birgitta en Times Tid med de Tilstedeværende, iøvrigt opholdt hun sig med Datteren i dyb Taushed paa sit Værelse. Kun sjælden afbrødes det regelbundne Liv af en Pilgrimsreise, og i saa Tilfælde altid ifølge modtagen Aabenbarelse. Og det samme Liv som hun, førte hendes Huusfolk, Mænd og Kvinder, her var Forbilledet for det Kloster, hun vilde indrette[1]).

Birgitta trættedes ikke ved sine Kjærlighedsgjerninger, tværtimod tiltog hendes Iver med Aarene. Naar hun viste sig i de Fornemmes Kredse eller i Klostrene, var det for at opvække, styrke, paaminde, straffe, om Ordet saa skulde bære Frugt eller ikke, lagde hun i Guds Haand. Hendes største Glæde var, at oplede det Fortabte, hun lod sig ikke skrække

[1]) At Birgitta efter sin Ankomst til Rom Intet foretog sig, navnlig ikke skiftede Opholdssted uden ifølge en given Aabenbarelse, siges oftere, f. Ex. extrav. 8; Engleaabenbarelsen see Fortalen til sermo angelicus. Om hendes Bohave revel. 6, 46; om hendes Laan og Nød fl. St. saal. extrav. 103, Berthold l. 1 c. 3, Diar. Vadst. 1405; hendes daglige Indretning extrav. 65, Berthold l. 1. c. 4. Om Gudmar Fredrikson Diar. Vadst. 1389, næppe varede det længe efter hendes Komme, inden han indtraf i Rom.

tilbage selv af Lastens Huler, og mangen falden Kvinde tog hun hjem i sit Huus, vaagede over dem, læste og bad med dem og søgte siden at anbringe dem, enten ved at faae dem ordenlig gifte eller paa anden Maade. I de Timer, hun havde bestemt til at tale med Folk, stod hendes Dør aldrig stille, hun hørte jo til Roms Mærkværdigheder; og Høie eller Lave, Alle fandt de en lige hjertelig Modtagelse. Mangen, der ikke personlig kunde raadføre sig med hende, sendte Breve. Den Ene havde en Statssag, hvorom han ønskede at høre Profetindens Mening, den Anden et theologisk Spørgsmaal, om de 7 Tordener i Johannes' Aabenbaring, den Tredie en Samvittighedstvivl, der besværede, et Forhold i hans Huus eller Embedsførelse, der høilig trængte til et godt Raad. Eller hun maatte foretage en Reise, som til Klostret Farfa ved Rom, forat ophjælpe Tugten der; hun blev anmodet om Forbøn, naar et Barn var sygt, en Sjæl anfægtet af Dæmonerne. Birgitta skyede ingen Opoffrelse, hun sendte Bud og Breve rundt til Nære og Fjerne og sad i den meest udbredte Virksomhed, i »Aabenbarelserne« findes mange deslige Breve. Dertil kom desuden de Overveielser, hendes Orden krævede alle de mødige, frugtesløse Skridt hun maatte gjøre for den kjære, stadige Gjenstand for hendes Tanker. Ofte var hun nærved at segne under det, og en dyb Bekymring greb hende. Alt hun anstrengte sig, saae hun dog saa liden Frugt i det Store som i det Smaae, Verden vedblev at være Verden; og hendes eget Hjerte, hvor fuldt af Synd, snart var det trodsigt, snart forsagt! Da sukkede hun til Gud i sit Lønkammer. »O Herre Gud, Du Almægtige, velsignet være Du, at Du skabte og forløste mig og taalte mig i mine Synder, naar jeg var Fordømmelsen værd, og miskundelig ledede mig til Anger! For Dig bekjender jeg det, jeg har misbrugt

min Tid til Forfængelighed og Daabens Naade til Hoffærdighed, alt Andet elskede jeg mere end Dig, min Skaber, Forløser og Beskjermer, og Dag for Dag udæskede jeg Dig med onde Gjerninger! Derfor har jeg kun et eneste Ord, Herre Gud, til Dig: miskund Dig over mig og send mig Din Helligaand, at Han maa oplyse mit Hjerte og jeg ikke i nogen Fristelse maa skilles fra Dig!«[1])

Ogsaa Birgittas Studeringer krævede ikke liden Tid, herved gik Skriftefædrene tilhaande med Raad og Daad, og Kathrina, der i Alt danner sig efter Moderen, fortsatte nu med hende under deres Veiledning sin Skole i Grammatikken. En anden Geistlig, hvis Hjælp blev hende til megen Gavn, var Spanieren Alfons, en lærd Theolog. Hun maa have stiftet Bekjendtskab med ham omtrent 1359 og han blev snart hendes begeistrede Tilhænger; 1368 kaldt til Biskop i Jaen, opgav han sit Embede, skjenkede al sin Eiendom bort og levede et Eneboerliv i Rom eller dets Nærhed. Ogsaa hos ham gik Birgitta til Skrifte. Bibelen var hende som altid det Første og Sidste, og hendes Kundskab i Latinen — hun kunde baade forstaae og tale det — gjorde nu et nøiere Bekjendtskab muligt med Fædrene. En Bog, som tiltalte hende meget og hvoraf vi veed hun lod sig forelæse, var Jomfruspeilet. Skjøndt hun saare sjælden anfører Forfattere, see vi dog af »Aabenbarelserne« hist og her, at hun maa have havt Kjendskab ikke blot til Bernhard men ogsaa »de skolastiske Historier«, Augustin,

[1]) Om Skjøgernes Omvendelse Berthold l. 1. c. 2; Spørgsmaal til hende om Johannes' Aabenbaring revel. 6, 110, om Samvittighedstvivl og Embedsførelse f. Ex. 7, 29; Reisen til Farfa vita Cath. c. 5; Anmodning om Forbøn for et sygt Barn f. Ex. revel. 2den T. pag. 493; hendes egen Bøn 4, 74.

Ambrosius og Hieronymus; selv Aristoteles nævnes[1]). At de skolastiske Spørgsmaal sysselsatte denne livlige Aand, ere vi alt blevne opmærksomme paa, sikkert har hun kjendt noget til Thomas af Aqvino og til Bonaventura, der jo blev Birgittinernes Yndlingslæsning. Den franske Mystik ligger hende i det Hele nær og det er i Sin Orden, thi Englands Indflydelse paa den nordiske Kirke afløstes af Frankrigs. At hun derhos stod i Forhold til de tydske Mystikere, er gjort sandsynligt, skjøndt vi vistnok ikke kunne afgjøre, om hun har læst noget Skrift af Tauler eller Suso.

Derimod have vi Beviis ihænde paa, at dette var Tilfælde med en Bog af en blandt de bømiske Forreformatorer, Ærkedegn Milicz fra Kremsier, Karl den fjerdes Vicekantsler. Ivrig Asket og mørk af Sind, som saamange blandt Bømerne, begavet med en glødende Indbildningskraft og Fasthed i Villien, havde denne Mand vidnet mod Tidens, især Geistlighedens Synder. Han nedlagde sine Embeder, med Bibelen i sin Haand, som Prædikant paa Modersmaalet og Sjælelæge havde han virket utrolige Ting og navnlig omvendt offenlige Kvinder i Mængde. Heftig bestred han Tiggermunkenes Forfald og varslede en nærforestaaende Dom over Kirken, og i Johannes' Aabenbarings Engle saae han Forbilleder paa de Prædikanter, han meente nu maatte gaae ud. Til hans Yndlingsplaner hører Dannelsen af et Samfund unge Præster, der skulde dygtiggjøres til at bringe Ordet omkring til Folket, forat berede det til de sidste Tider;

[1]) Hendes Kundskab i Latinen omtales hos Birger c. 3. Om Alfons, see hans Prolog til revel. 8de Bog fl. St., Bueus i acta 375—76 og Diariet 1399. Jomfruspeilet extrav. 96, det er en tyk Bog, indeholdende Samtaler mellem Peregrinus og Theodora. At anføre de Steder, hvor Kirkefædres Navne forekomme, vilde føre for langt; de skolastiske Hist. ere en Slags Bibelkommentarer af Commestor, Kantsler i Paris i det 12te Hundredaar.

efter hans Beregning af de profetiske Steder var Antikristen født mellem Aar 1365 og 1367. Dreven af Engleaabenbarelser, gik han med 2 Ledsagere til Rom i Aaret 1367. Han vilde formane Urban den femte, hvem han ventede at træffe her, til »at udrydde alt Ukrudtet i Kirken, Munkenes Paastand paa at eie Noget, Kjætterne, de falske Profeter, Beguiner og Begharder, Skismatikerne, Gog og Magog. Da skulde Hedningenes Fylde indgaae i Riget, der vilde blive een Hjord og een Hyrde, og Fælledsskabets og den Helligaands Tider vilde komme«. Paven burde til den Ende sammenkalde et stort, almindeligt Kirkemøde, reformere Kirken og udsende Prædikanter rundt i Kristenheden, der forberedede Herrens Gjenkomst. Alt det vilde han betroe Urban som en dyb Hemmelighed. Men denne var endnu ikke kommen til Rom, Milicz kunde alligevel ikke tie længer, han følte Kald til at prædike sin Lære offenlig og gjorde et Opslag derom i Pederskirken. Inkvisitionen blandede sig imidlertid heri, og han kastedes i Fængsel hos Frantsiskanerne i Aracoeli; her skrev han sin Bog om Antikristen, man lod ham ogsaa engang prædike i Pederskirken paa Latin for de Geistlige. Saasnart Paven kom til Rom, blev han øieblikkelig løsladt og modtoges med megen Naade, derefter gik han tilbage til Prag, hvor han i flere Aar virkede til Velsignelse. Hvis vi ikke vidste Andet, end at Birgitta befandt sig i Rom paa samme Tid en Begivenhed fandt Sted, der gjorde saa stor Opsigt, havde vi sikkert al Grund til at antage, hun paa een eller anden Maade blev berørt af den. Men nu har vi en »Aabenbarelse«, Kap. 67 i sjette Bog, hvor Talen er om Antikristen og det hedder: »hans Tid skal dog ikke komme, som den Broder skriver, hvis Bøger Du har seet.« Imod en bestemt Fastsættelse af Tiden bemærkes med Føie, at Herren ene kjender Tid og

Time; ganske efter Bibelen læres der, at Synderne inden Antikristens Komme skal voxe til det Uhyre i Kjætterier, Had til Kirken og Alt, der er sandt og ret, medens en Frelsens Dør tillige aabnes for Hedningene. At Birgitta dermed sigter til Milicz's Bog, kan næppe være tvivlsomt for den, som tænker nøiere over Sagen; thi i hendes Gjendrivelser lader hele hans Tankegang sig spore. Dertil kommer endvidere, at hans Aandsfrænde, den noget senere Mathias v. Janow, blandt de Kvinder, der have virket for Guds Rige, særlig nævner »den hellige og ærværdige Matrone Birgitta«, hvem han lader til at have kjendt i Rom; hun er altsaa bevaret i Bømernes kjærlige Erindring. Ogsaa med Milicz' Forgjænger, Konrad v. Waldhausen, kan hun let være truffen sammen, thi i Jubelaaret befandt han sig i Rom.

Den bømiske Bevægelse staaer »Gudsvennerne« meget nær og hænger sikkert paa een eller anden Maade sammen med den. Betragtning af Kirke, Pave, Prædiken, Bibel, Askese, Planer paa en Virksomhed i stor Stiil, Forventning om Gudsdomme over Kirken, fantastiske Syner ere fælleds for begge og atter for dem og Birgitta. Kun til Spekulationen kjende Bømerne ikke mere end hun. I eet Punkt gaae disse videre, nemlig i Kampen med Tiggermunkene, blandt hvilke »Gudsvennerne« just talte sine ypperste Ledere. Birgitta staaer i det Hele taget ikke uvenskabelig ligeoverfor Frantsiskanere og Dominikanere, som Benediktinere og Cistercienser. Men i heftige Udfald mod Mange af de Førstes udsvævende Liv, prægtige Bygninger, Gjerrighed, Hykleri, Rovlyst, Tilsidesættelse af den oprindelige Regel, nærmer hun sig dog til Bømerne, medens hun paa den anden Side anderledes end de hævder Kirkens Eiendomsret. Til den engelske Bevægelse, som begynder under

Wycliffe i den sidste halv Snees Aar af hendes Liv, synes hun derimod ikke at staae i noget Forhold, den var voldsommere og angreb Kirkelæren aabenlyst[1]). Det er imidlertid interessant nok, at blive opmærksom paa hendes Stilling til Bømere og »Gudsvenner«. Hun staaer da som et Led i den store gothisk-slaviske Opvækkelse fra det fjortende Hundredaar, der afløser det tolvtes og trettendes romanske, og hun har forplantet den til Norden. Hendes Mystik maa have fuldendt sig paa dette Grundlag.

Midt i Syden, med hvis Liv hun blev fortrolig, følte Birgitta sig dog som et Nordens Barn, hendes bedste Tanker hørte Fædrenelandet til. Præsterne og de andre Huusfolk hos hende vare for største Delen Svenskere. I hine Dage, da Reisen til Rom agtedes for en god Gjerning, var Forbindelsen mellem det og Folkene nordfor Alperne langt livligere end nuomstunder, en Pilgrim fandt Bordet dækket i hvert Kloster underveis og fik fri Fart over alle Færgesteder: Aaret om, især til Jubelfesterne, drog derfor en heel Skare Romfarere ud fra Norden. Svenske Riddere, Fruer, Lagmænd, Rigens Marsk, Ærkebiskoppen af Upsala, Biskopper, andre Præster og Munke, Folk af Almuen møde os i »Aabenbarel-

---

1) Om de bømiske Forreformatorer see Milicz' Levnet i Balbinus miscellanea hist. regni Bohemiæ decadis 1. I. IV. pars 11. pag. 43—64, Benessii de Weitmil chron. i Script. Bohem. 2, 403 flgde, F. Palacky Geschichte v. Bøhmen 3, Bøhringer die Kirche Christi u. ihre Zeugen, Artikel Huss, Neanders Kirchengeschichte 6. Neander har excerperet Janows utrykte Skrift de regulis n. & vet. test., hvori ogsaa Milicz' Bog de antichristo er indlemmet. Birgittas Forhold til Munkeordenerne sees revel. 3, 17—21. 4, 33, 127. 7, 20 og fl. St. Om Piers Ploughman, et mærkeligt Digt, samtidigt med Wycliffe, see H. H. Milman History of the latin christianity, book 14 chapt. 7., et af de vigtigste kirkehistoriske Skrifter i vore Dage.

serne» som Pilgrimme; ogsaa Normænd og Danske omtales. I Birgittas Huus stiftedes det første skandinaviske Selskab i Rom, men Selskabet var en gudelig Forsamling. Jævnlig fik hun Efterretninger hjemmefra og kunde atter skikke Bud og Brev til Norden. Her fik hun sin Broder Israels Skjebne at vide; 1351 troede han Tiden kommen til at tage Korset og sluttede sig til det nye, saa uheldige Korstog mod Folkene øst og søndenfor finske Bugten. I Riga blev han dødssyg, han slæbte sig ind i Kirken, satte en kostbar Ring paa den hellige Jomfrus Billed, anbefalede sig til hendes Varetægt, gik hjem, modtog Dødssakramentet og døde. I Rom har Birgitta vel ogsaa hørt om Cecilias Bortførelse fra Skenninge Kloster; baade Tiden — det var den yngste Datter — og Lignelsen om den omplantede Palmekvist, hvormed Birgitta trøster sig, pege hen paa Rom. Cecilia havde, som en Vise udtrykker sig, »ikke Nonnekjød«, nu var tilmed en ung Herre bleven dødelig forelsket i hende, hendes Broder Karl blandede sig deri, og det var ham en sand Fornøielse, at skaffe hende ud af Nonnernes Hænder. Om det skete ved en hemmelig Bortførelse eller med Vold og Staalhandske, er os ikke bekjendt, men hun fik sin Elsker tilægte. Andengang blev hun imod sine Frænders Villie men efter Kong Magnus's Befaling gift med Lars Jonson, en lægekyndig Herre ved Hoffet. »Aabenbarelserne» vise, hvilken Kamp det kostede Moderen, da der kom Efterretning om Klosterrovet, at see det Barn, hun havde offret til Gud, blive hvad hun maatte kalde et Verdens Barn. Den anden Datter Ingeborg døde i Riseberga Kloster. Da Birgitta fik Bud herom, udbrød hun: »min Herre Jesus, jeg takker Dig, at Du kaldte hende inden Verden blev hende kjær!« lukkede sig derpaa inde i sit Bedekammer, og græd længe saa høit, at de kunde

høre det udenfor. Hvad hun græd over, var de mange Maader, hvorpaa hun havde forsyndet sig mod sit Barn. Fru Märta havde mistet sin onde Huusbond, med hvem hun havde to Sønner, hun indgik nyt Ægteskab med Herr Knut Algotson, en rig, høibaaren Mand, som eiede Godser baade i Sønderhalland, Sverige og Norge; sikkert var han Broder til den berygtede Bengt og maatte dele dennes Fredløshed. Ved ham blev hun Moder til flere Børn, som Ingegerd og Katharina. Birgitta, Bengt Algotsons bittre Modstander, kunde næppe være glad over dette Ægteskab, men Märta var nu engang ikke vant til Andet. Det var i Tider, da fælleds Fordeel nærmede de tre Rigers Stormænd til hverandre og den skandinaviske Tanke førstegang kom til Frembrud, især maatte de Familier, som boede paa Grændsen, være stemte for den, og til dem hørte Fru Märta. Hos den lille Dronning Margrethe blev hun ansat som Hofmesterinde og opdrog hende sammen med Ingegerd; »de finge begge af samme Riis«, fortæller Margretha Klausdatter, »og havde indbyrdes kjærlig Omgjængelse i sine Barndomsdage«. Fru Märtas anden Datter Katharina blev i sin Tid Hofmesterinde hos Dronning Filippa.

Fra Karl hørtes lidet Glædeligt. Han havde giftet sig anden og tredie Gang, og hans Helbred gav Anledning til mange Bekymringer, han led nemlig af Brystsyge; engang skræmmede et ondskabsfuldt Menneske blandt Birgittas Huusfolk hende med den falske Efterretning, at han var død. Birger derimod, enten han nu opholdt sig i Sverige eller Rom, vedblev at glæde sin Moder og dele Interesser med hende, ogsaa de politiske. Ligesom Broderen var han en Modstander af Kong Magnus og sluttede sig til det meklenborgske Parti, hvorfor de en Tidlang stode paa en

fjendlig Fod med Svogeren Knut Algotson. Under Opstandsforsøget 1371 stred han og Fru Märtas Søn Peder Ribbing for Albrekt, Knut derimod, Peders Stiffader, for Magnus; det giver et Indblik i Familiespliden. Vi har et smukt Brev fra Birgitta til Birger. »Lof heder och ähra vari Herranom Jesu Christo evinnerliga, för den bittra pijna Han leedh på korszens galga för alle våra synder. Allerkäreste Son, bär (?) du så rättan kärligheet till Gudh tin Skapare och Åtherlösare, tå ähr hans pijna allan tijdh uthi titt Hierta, och redh tigh till medh then H. Andes nådh af itt ångerfult Hierta, gudeligen anamma hans Lekamen effter tin rette Skriffefaders rådh. Framdeles hvar tu går spör tu hvszarme folk, Faderlösa barn, hielp dhem af din rådh och ämne. Item betala dhem väl som hafva arbethat åth tigh, och nepsa tina Vndersåtare med mildhet. Item haf ingen Ihlhärdigan emot Gudh j din tiänst. Item när tu står up om morgonen antvarda Gudi thin siäl och lijf, bedh Gudh beskärma tina tankar och gerningar, gör kors uthi ditt anlete och bröst, och sägh Jesus Nazarenus Juda Konungh förbarma tigh öfver migh och tänk på hans hårda pijno och dödh. och vpå dina stora Synder. Item då du sitter till Bordz haf höfvitsk ock gudeligit snack, vachta tig väl för Sweriges sedhväna, många gå sällan från bordet, för än the åhro som grijtande svijn. Item när tu skalt tala nämpn icke gerna diefvulen, sägh först Jesus Christus fruchta Gudh i alla tina dagar. Item tå tu sitter uthi tin dom betänk först tin ordh, för än tu framförer domen, döm så din Jempn Christen, som tu svara vilt för Gudz strängia dom. Item giör någon tigh orätt fly Sweriges Lagh, Hempnas icke, i din vrede, ähr thet så att tigh icke sker rätt, gif tigh til fredz, och antvarda tin sak vårom Herr Jesu Christo, han hielper better än menniskor

betänka kunde. Her medh befaller Jagh tigh både till lijf och siel dhen H. Trefaldighet till evigh tidh Amen« [1]).

Birgittas Varsler om Kong Magnus havde kun været altfor sande: en svag, lastefuld Regent og en Adel, der søger sit Eget, maatte bringe Ulykker over Riget. Spændt fulgte hun Udviklingen af den sidste Akt i Folkungaættens Sørgespil, Slag i Slag kom Begivenhederne. Først Korstogene til Landet søndenfor finske Bugten, de foretoges 1348 og 1351 og tildeels imod Birgittas Raad, men Kongen vilde vel indtage de tomme Pladser, efterat Danmark havde solgt sine estlandske Besiddelser. De endtes med Skam og Skade, næppe nok undslap han fra det almindelige Nederlag. Derefter kommer den sorte Død, Bengt Al-

[1]) Svenske Fornemme i Rom f. Ex. revel. 3, 12. 4, 125. 6, 71; Marsken Gustav Tunesons Romerreise omtales vita Cath. c. 4 i en ellers forvirret Beretning, Ærkebiskop Birgers see Reuterdahl svenska kyrkans hist. 2, 2, 401; danske Riddere i Rom revel. 4, 81. Israel døde maaskee 1351 (Munch norske Folks Hist. 2den Afd. I, 526 og revel. 6, 95.), Messenius Scondia 12, 200 sætter derimod hans Død til 1363. Om Cecilia see revel. 4, 71 og vita abbreviata i T. 2, 479, Margretha Klausdatters Krönike, codex Visingsb. 15 og 16 i Joh. Gustafson Ørnewinges genealogia Brahæa samt Messenius theatrum nobil. Sv. 134. Jeg følger den visingsborgske Efterretning om at hun først var gift med en Ridder, derpaa ægtede hun Lars Jonson, hun var endnu trediegang gift, havde Børn, bosatte sig som Enke i Vadstena og døde efter Diar. Vadst. og genealogia Brahæa 1399, efter vita abbr., der dog her ei kan følges, 1391. Om Ingeborgs Død extrav. 98 og Berthold. l. l. c. 3; om Märta og hendes Døttre, Margretha Klausdatters Krønike og Munch norske Folks Hist. 2den Afd. I, 905 og 911; Munch a. St. 1, 590 flgd. og 644 gjør opmærksom paa, at Knut og Bengt Algotson vare Brødre. Om Karls Politik, Brystsyge og Rygtet om hans Død Munch a. St. 741, revel. 4, 124 og Bueus i acta 444; han slutter sig 1364 til Kong Albrekt C. G. Styffe Bidrag til Skand. Hist. 1, 49. Brevet til Birger staaer i genealogia Brahæa 35 flgde og i de la Gardies Arkiv 3, 102 flgde; Ridder nævnes han 1355 i Tibells Serafim. ordenens historia, riddarelängd, skjøndt han efter Styffes Bidrag I, 131 endnu 1371 kaldes Svend.

gotsons Forfremmelse 1353 eller maaskee senere til Hertug af Halland og Finland, det ene fordærvelige Raad efter det andet, Udsugning af Landet ved ulovlige Skatter. De Store gribe Sværdet og Kong Erik slutter sig til dem, blandt Folkungerne have Brødre ofte kæmpet sammen, her kæmpe Fader og Søn; Krigen ender med Bengt Algotsons Fordrivelse. Men nu har Forældrene fattet dødeligt Had til Erik, hans Moder, saa gik Rygtet, saa troede Folket, blander 1359 Giften til ham, »de, som gave mig Livet, toge det igjen«, skal han døende have sagt. Paa den samme Tid er Kong Magnus belagt med Kirkens Ban, fordi han ikke kan betale Paven sit Laan, han trodser og lader Kirkerne alligevel aabne. »Riget er blevet en Røverkule« og ligger der hjælpeløst og raadløst, en Spot for sine Uvenner. Valdemar Atterdag, Magnus's »hulde Ven«, smigrer og truer, lokker og tvinger ham til at afstaae Skaane, som har kostet Sverige saamange Blodpenge at indløse, med skarpe Sværd berøver han det Gotland. Da sang Folket Smædeviser »om den Konge, der drak Skaane bort, og kastede raadne Kaalblade paa ham«. Hans Spotnavn »Smek« skriver sig vel omtrent fra samme Tid.

Al den Ugudelighed, al den Forsmædelse har Birgitta anet, og hendes Efterretninger herom i det Enkelte komme fra gode Kilder, skjøndt vistnok fra en Side, der er fjendlig stemt mod Kongen. Fjernt fra sit Fædreneland kæmper hun i angstfuld Bøn med Herren om dets Frelse, men Himlen er lukket for hendes Bønner. Hun seer det ulykkelige Korstog som Straf, »fordi Kongen ukaldet vilde være Fru Marias Orlogsmand«; hun har advaret og sendt Bud og Breve til Konge og Stormænd. I Kristi Navn befaler hun den banlyste Herre, at kaste sit Purpur og i ringe Dragt begive sig til Paven, forat faae sine Synders

Forladelse, men han gjør sig kun vittig derover og det næppe uden Grund[1]). Hun har spurgt Gud, om Sverige ikke med Rette var kommen til Skaane? Om en udvalgt Konge kan forringe den Krone, Folket gav ham, og bortskjenke Dele af Riget? Om hans Eftermand ikke kan kræve det tilbage, hiin nødtvungen har maattet afstaae? Hun troer at have faaet et Ja paa sit første og sidste Spørgsmaal, et Nei paa det midterste, Svar, der ganske stemme med svenske Lovs Udtalelser herom; og denne Aabenbaring har hun saa meddeelt Kongen og Raadet. Som Hofmesterinde maa hun personlig have lært Valdemar Atterdag at kjende, nu har hun sagt om ham i Kristi Navn. »Han er en Ræv, der lader, som var han død, forat rane de eenfoldige Gjæs. Kommer han ind i Gaasestien, da myrder og plukker han dem alle, faaer han først een Deel af Landet, vil han begjere mere og udsaae Tvedragt; derfor fly ham som den edderspyende Orm! De Penge, I skylde ham paa Grund af Fæstegaven, skaf Udveie til dem, husk paa Ordsproget: heller forud vaer end efter snar«! Men alle hendes Advarsler vare forgjæves.

Mørke Syner glide forbi hende. I et tidligere af dem har hun seet Kong Magnus sidde paa en Glaskugle, over hans Hoved hænger et tveægget, tungt Sværd, som synker dybere og dybere. Ved den ene Side staaer hans gode

---

[1]) De svenske Forhold skildres efter Riimkrøniken, Munch det norske Folks Hist., Lagerbring og Geijer; Kong Magnus straffes for sit uheldige Korstog revel. 8, 47; om hans Banlysning M. Celses apparatus ad hist. Sviogoth. 127 og Munch 2den Afd. 1, 609, 680 flgde. Der har været Tvivl om denne Banlysning virkelig kom istand. Vidnesbyrdene fra Rigsraadets Manifest, Riimkrøniken, Erik Olson og Olof Person faae imidlertid en Bestyrkelse ved at Birgitta tiltræder dem, 8, 52, 53. extrav. 43, 80; Munch har nøiere oplyst hele Sammenhængen. Det er iøvrigt ikke nogen let Sag, at samle de dunkle og adspredte Yttringer i Aabenbarelserne til Belysning af den svenske Historie, og man udsætter sig altid herved for Feiltagelser.

Engel, ved den anden en Dæmon med Hammer og Tang, begge gaae de ud paa at vinde ham og være Kuglen nærmest, naar Sværdet rammer og knuser den. Det forklares hende, at han er svag, ustadig og mere ond end god. I et andet Syn seer hun Dommeren sidde paa Thronen mellem Himlens Hærskarer, under Himlen ligger Sveriges Rige udstrakt; hun hører en Røst, som stævner Kongens gode og onde Engel for Thronen til at gjøre Regnskab, og de komme og fortælle, hvad de have gjort forat frelse eller fordærve. Dæmonen har indskudt ham, at elske en Mand af Øgleæt og løfte ham høit i Ære, men derimod bittert hade sin egen Søn; det er hans Skyld, at han er i Forstaaelse med en fremmed Konge (Valdemar), »Dæmonernes svorne Broder«, og skjenkede ham Skaane, at han synder og leer derad og mere ligner en feig, kvindagtig Daare, en Gjøgler, ja den laveste Kjeltring, end en kronet Konge. Engelen har ikke kunnet hindre det, thi Kongen tillukkede sit Øre. Hun hører utallige Røster fra Skjærsilden, Himlen og Helvede, som raabe Hævn over Kong Magnus for al hans Ugudelighed. Paany har hun sendt Advarsler til Sverige og truet ham med Tabet af den Krone, han misbrugte: ogsaa mod Adelen yttrer hun sig skarpt. Atter forgjæves. Ligesom med Tryllelænker har Valdemar omsnoet Magnus, hans Planer flyve høit. Den lille Margrethe var forlovet med Kong Haakon i Norge, et Øieblik saae det vel ud til at Forbindelsen skulde hæves, men Valdemar fanger Elisabeth fra Holsteen og Brylluppet med Margrethe staaer 1363, hun er da kun lidt over 10 Aar gammel. Kristus taler derom til Birgitta: »det er en Dukkeleg, hun er af en banlyst Sæd og yngre end Kirkeloven tilsteder, aldrig kan der komme nogen Frelse af hendes Afkom«.

Sveriges Store have gjort Oprør mod Magnus og Haakon,

der 1362 valgtes til Konge, Planer udkastes til at faae en ny Konge, men Birgitta holder hverken med Kongen eller Adelen. Den hellige Jomfru aabenbarer sig og befaler hende, at skrive følgende Brev til 4 navngivne fromme svenske Herrer. »Jeg tilbyder Eder min Hjælp, at I kan faae den Konge, der styrer Riget vel, thi Gud vil skille det ved ham, som nu er det, og hans Sæd og har udkaaret sig en indfødt, from og gudsfrygtig Mand. Een eller Flere af Eder gaa derfor hemmelig op til Kong Magnus og sige til ham: vi har en Sag at betroe Eder som et Skriftemaal! I øver den fuleste Gjerning i Riget, I begaaer unaturlige Synder og elsker Mænd mere end Eders egen Hustru; I er en Kjætter og under det kirkelige Ban, skjøndt I bryder Messen. I er Eders eget Lands og Undersaatternes Forræder, thi I har antvordet Skaane i Eders værste Uvens Haand. Desuagtet, vil I bedre Eder og vinde Skaane igjen, saa vil vi endnu tjene Eder eller Eders Søn«. Kongen og hans Søn, siger Maria, vil imidlertid ikke høre dem, da skal de vende sig til Ridderskabet og kaare en ny Konge. Navnet paa den, Maria har udseet, opgives ikke; iøvrigt ere Ankerne mod Kong Magnus de samme, som den oprørske Adel førte[1]).

[1]) Om Skaane revel. 4, 3; de svenske Lovbestemmelser i C. I. Schlyters Konung Magnus Eriksons landslag, konungsbalk c. 3.; om Valdemar Atterdag 8, 17, hvor Meget synes at passe paa ham, skjøndt han ikke udtrykkelig nævnes. Den omtalte »dos«, som skal betales ham, peger maaskee hen til det Tidspunkt, da Margrethes Forlovelse blev hævet, i saa Fald skulde nemlig alle lovede Gaver udredes af den, der slog op, see Nordström Sv. Samhällsförfattningen 2, 16 og 23. Det maa bemærkes, at den svenske Oversættelse gjengiver »dos« ved »Morgengave«, hvorved der jo sigtes til Noget, Kvinden og ikke Manden fik. Imidlertid antager Munch i det norske Folks Hist. 2den Afd. 1, 495, at Aabenbarelsen gjælder Hertug Albrekt i Meklenborg. Synerne om Kong Magnus 8, 48, der ifølge sin Sammenhæng med 8, 47 hører til Tiden efter det uheldige Korstog 1348, endvidere 8, 56. Synerne mod Margrethes Giftermaal 8, 9; naar hendes Slægt der kaldes bansat,

Den, der 1364 hyldedes til Konge ved Morastene, blev Albrekt af Meklenborg; Borgerkrigen rasede, Magnus fangedes, sad en Deel Aar i Taarnet og gik derpaa til Norge 1371, den norsk-svenske Union blev opløst. Stormændene havde bundet den nye Herre haardt, ikke desto mindre brød han igjennem. Umulig kunde Birgitta være glad ved dette nye tydske Regimente af Æventyrere, men dets værste Følger viste sig endnu ikke saalænge hun levede. Rimeligviis sigter hun dog til Albrekt med »den umættelige Ulv, hvem Tilskikkelsen overraskede, saa han kun kom til at berige sin Uven«. Med Dronning Margrethe har hun maaskee efterhaanden forsonet sig. Hendes Datter Märta var jo bleven Dronningens Hovmesterinde, mange svenske Stormænd kom paa en venskabelig Fod med det unge norske Hof, Karl giftede sig med en norsk Jomfru, og Danske, Normænd og Svenske af de høiere Stænder begynde at slutte sig sammen. Meest Opsigt af alle hendes geniale Anelser har den vakt, som synes at gjælde et Tidsrum af Nordens Historie, Margrethe har givet sit Præg; Stilen ligner Melkiades af Armaghs i hans bekjendte Spaadomme om Paverne. I Overskriften nævnes de tre nordiske Riger, og i selve Aabenbarelsen tales om 6 Konger og deres »Riger«, ikke deres Rige. Det er Kristus, som viser hende disse

---

sigter dette vel til det korte Ban, Valdemar Atterdag havde paadraget sig. Sammensværgelsen mod Kong Magnus, see extrav. 80 og den svenske Oversættelse 4, 141, men helst dog Birgittas Udkast, særlig udgivet af Klemming og optrykt i hans Udg. af Oversættelsen. Desværre ere Navnene paa de 4 Herrer udslettede, til Begyndelsen af Aabenbarelsen er hos Klemming føiet Slutningen af 8, 56. En Efterretning om at Israel fik Tilbud om Kongeværdigheden findes i genealogia Brahæa 2, Messenius theatr. nobil. Sv. 133 og Sammes Scondia 12, 200 og Analecta, hvor ogsaa Israels Død sættes til 1363; Dødsaaret 1351 synes dog bedst at passe til Skildringen i revel. 6, 95.

under Skikkelsen af Dyrebilleder. Hun seer et kronet Asen, en umættelig Ulv, en høitflyvende Ørn, en pustende Vædder: det passer jo ikke ilde paa Magnus, Albrekt, Margrethe, Erik af Pommern. Men desmere kommer Forlegenheden med den femte, »det slagtede, ikke lydeløse Faar«. Om den sjette Konge hedder det: »han skal forstyrre Jorden og Havet og bedrøve de Eenfoldige, han skal vanære mine Helliges Land og udgyde uskyldigt Blod. Hvis han da ikke hastig vender om, skal mine Domme nærme sig, og han skal flye bort fra sit Rige i Forvirring. Det skal opfyldes, som staaer skrevet: de saae Vellyst og Vind og skal høste Forstyrrelse og Smerte. Og ikke alene vil jeg hjemsøge dette Rige men mægtige og store Stæder, der skal blive nok af indre Ulykker og Tvistemaal; Daarer skulle herske, Oldinge og Vise tør ikke reise Hovedet, Ære og Sandhed skal nedstyrtes. Indtil han kommer, som forsoner min Vrede og ikke sparer sin Sjæl af Kjærlighed til Ret«. Disse Birgittas Ord fik vigtige historiske Følger. I Kristiern den andens Dage vare de i Alles Munde, Vadstenamunkenes Udgave af »Aabenbarelserne« havde lige gjort dem bekjendte, og Ingen tvivlede paa, at de gjaldt Kongen, paa hvem de jo passe Ord for Ord; de gjorde hans Fjender dobbelt stærke, men de nedslog hans Mod og bidrog saaledes til at Spaadommen gik i Opfyldelse. Endnu under Frederik den tredie beraabte den danske Resident i Hamborg sig paa et Ord af Birgitta, der skulde varsle Lykke for de Danske, støttet til det, tilraader han Krigen mod Karl Gustav[1]).

---

[1]) Synet om Kristiern den anden extrav. 78, af flere med Kongen samtidige Beretninger fremgaaer det med Bestemthed, at Spaadommen anvendtes paa ham; Poul Eliæsen fremhæver den stærkt, see nyt hist. Tidsskr. 2, 61; om Martin Rasch, den danske Resident i Hamborg, see min: Christiern 2 og Carl Gustav, 131.

I de Syner, Birgitta havde og troede paa, var Pavens Komme til Rom sat i Forbindelse med Stadfæstelsen af hendes Orden. Hun arbeidede derfor paa ham alt hvad der stod i hendes Magt, skjøndt forgjæves ligesom den øvrige Kristenhed; Klemens, den galante Klemens følte sig altfor vel mellem sine Elskerinder i Frankrig, Penge og Embeder øste han ud som af et Fyldehorn. »Han, siger hun, som skulde raabe med Kristus: kommer til mig, og I skal finde Hvile for Eders Sjæle! han raaber tværtimod: kommer og seer mig i min Pragt, større end Salomons, kommer og tømmer Eders Pung, og I skal finde Fordømmelse for Eders Sjæle! Derfor nærmer Vredens Time sig, og han skal straffes som den, der adsplittede St. Peders Hjord! Hvilken Dom forestaaer ham ikke«? Lynet var slaaet ned og smeltede Pederskirkens Klokker, og det klang i hendes Øre som raabte Kristenheden: »Paven døer! Velsignet være den Dag men ikke den Pave«! 4 Dage efter, eller 6te Dec. 1352, drog »Lucifer paa den hellige Stol« sit sidste Suk. Fordærvelsen havde med ham naaet sin Høide, og hans Eftermand Innocents den 6te (1352—62) hører til de bedste avignonske Paver, det var en baade lærd, from og klog Herre. En Stund meente han, at kunne bruge Cola di Rienzo, der sad i Lænker i Avignon, frigav ham derfor og sendte ham som Senator til Rom; men Folket, forbittret over Colas Forfængelighed og de svære Skatter, han paalagde, slog ham ihjel 1354. Bedre Understøttelse fik Paven af Kardinal Albornoz, som bragte nogen Orden i Kirkestatens forvirrede Tilstand. I Tydskland holdt imidlertid den uvenlige Stemning sig mod denne franske Pave, selv Kurfyrsterne, »de syv Lys, som i den Helligaands Eenhed skulde oplyse det hellige romerske Rige«, delte ganske Folkets Følelser. Og i Frankrig rasede fremdeles Krigen

med Englænderne, Slaget stod ved Poitiers, hvor Kong Johan faldt i sine Fjenders Vold, den blev en stadig Gjenstand for Birgittas Tanker og Aabenbarelser. Hun saae de Kæmpende under Billedet af to ildsprudende Dyr, der sønderslede hinanden, og hvis Brøl lød forfærdelig i hendes Øren; hun saae St. Dionysius og den hellige Jomfru bede for Frankrig og hørte Kristus paabyde Fred, der da skulde besegles ved et Giftermaal. Sine Syner sendte hun til Avignon og vedblev med Opfordring til at overtage Mæglerrollen: endelig kom ogsaa Freden istand ved pavelig Mellemkomst men overholdtes kun i faa Aar. Heller ikke Innocents vovede at flytte til Rom, trods Birgittas og saa mange Andres Formaninger. Dog skattede hun hans gode Egenskaber, »han er af bedre Malm end de Andre, sagde hun, men for Verdens Ondskabs Skyld beholde vi ham desværre ikke længe«. Urban den femte (1362—70) var en streng fransk Munk, Ven af de Lærde som hans Forgjænger, det vellystige Hof maatte i alt Fald i det Ydre vise sig lidt mere ærbart. Haabet steg nu om at see ham flytte Stolen, og med det voxende Haab, voxede ogsaa Anstrengelserne for at bevæge ham dertil; flere Aar vare imidlertid gaaede og endnu intet sikkert Tegn paa Tilbagekomsten. Men Birgitta havde havt et godt Syn paa Vatikanet: fra Pederskirken til Engelsborg og den Helligaands Huus saae hun hele Borgoen ligge for sig, fuld af Huse og skjermet af stærke Mure: »der, lød det, skal den Pave bygge, som elsker Bruden« [1])!

---

[1]) Om Paverne Baluzius vitæ paparum avenionensium, Giovanni og Matteo Villani istorie hos Muratori Tome 13 og 14, l. 3 c. 42 flgde og fl. St., Gieselers Kirchengeschichte, 2den Udg. 2 Bd. 3 Afd.; om Klokkebranden revel. 6, 96 og Bueus i Acta 427. Skjøndt vi hverken ved dette eller andre Varsler ere sikkre paa, at de

Endelig gik det som en Løbeild igjennem Staden: Paven kommer! Næppe troede man sine egne Øren. Stærkere og stærkere havde de kaldende Røster lydt. »Medens Du sover under dit forgyldte Tag ved Rhones Bred, skrev Petrarka, ligger Lateranen i Ruiner. Naar vil Du da komme? Vil Du paa Dommedag staae op mellem de store Syndere i Avignon, eller mellem Peder, Paulus, Coelestin«? Paven frygtede ved en længere Udeblivelse ganske at miste sine Stater, og i Frankrig blev Englændernes Holdning truende, de vilde Soldaterbander havde alt brandskattet Avignon eengang; han brød altsaa overtværs med sine franske Kardinaler og besluttede Afreisen. Som han indskibede sig i Marseille, fik en Frantsiskanermunk af fyrsteligt Blod, Peder af Arragonien, en Aabenbarelse: hvis Paven nogensinde vendte tilbage til Frankrig, hed det, vilde et stort Skisma udbryde. Men de 5 Kardinaler, som maatte følge med, bandede hemmelig ham og hans Beslutning. Det var i Foraaret 1367, Galleier fra Dronning Johanna, Genua, Venedig, Pisa med vaiende Bannere ledsagede hans Skib. Den 16de Oktober drog han ind i Rom til Vatikanet og læste Messe i Pederskirken, Birgitta og Romerne vare henrykte, Luften gjenlød af »evivas«. Forat faae én af sine Livsopgaver løst ved Regelens Stadfæstelse, ansaae Birgitta det nu for tjenligt, at fremstille sine Børn for den hellige Fader. Hun havde skrevet til Sverige, hvor Alt dengang befandt sig i fuld

---

ikke kunde være vaticinia post eventum, maae vi dog paa den anden Side fastholde, hvad jeg tidligere har udviklet om Birgittas Aandstilstand og den ved denne givne Mulighed for at hun kan varsle sandt. Historier som den foreliggende ere ikke utroligere end den, saavidt jeg veed, vel afhjemlede Beretning om Svedenborg, som i Göteborg i samme Øieblik det brænder i Stokholm nøiagtig beskriver Branden. Synerne om Frankrig revel. 4, 103—105, om Innocents 4, 136; Synet fra Vatikanet 6, 74.

Opløsning: Herr Karl og Birger adlød, saa fortæller et gammelt Familiesagn, og kom til Rom, og det blev et glad Gjensyn efter 17, 18 Aars Skilsmisse. Hun bragte dem til Paven, hvor de kyssede hans Fødder. Ved den Leilighed bar Birger en sædvanlig, sid Klædning med Belte omkring Livet, men Karl straalede i sin fulde Ridderpragt: svær Guldkjede, Belte af Sølv, Hermelinskappe, sammensat af lutter Smaadyr, der hver havde en forgyldt Klokke om Halsen og en Guldring i Munden; naar han rørte sig, saae det ud som Dyrene vare levende. Paven betragtede begge nøie. »Du, sagde han til Birger, er din Moders Søn«! men til Karl: »og Du er et Verdens Barn«! Birgitta kastede sig paa Knæ og bad om deres Synders Forladelse, hvorpaa Paven lettede ved Karls Belte og Kjede: »den Tyngde, svarede han, er god nok at bære til Syndebod«. »O hellige Fader, raabte Birgitta, skil ham ved hans Synder, og jeg skal nok skille ham ved Beltet«!

Birgitta havde seet Paven, hun skulde ogsaa see Keiser Karl den fjerde, see »Pavedømmet forsonet med Keiserdømmet, Kjødet adlyde Aanden«. I Oktober Maaned 1368 kom han til Rom, fra Engelsborg til Pederskirken fulgte han Paven tilfods og ledte Hesten, og under Messen forrettede han efter Skik Tjeneste som Diakon. Ved samme Tid maa Birgitta vel være stedet for ham og overrakte Birgittinerregelen; i en Skrivelse besvor hun ham ved Guds Kjærlighed, at tage sig af de 4 Dyder, Jesu Kristi Døttre, og staae Synderne, de falske Døttre, imod[1]).

[1]) Frantsiskaneren i Marseille, Gobelini Personæ Cosmodromium hos Meibom 1, 292. Birgittas Børn i Rom, Tiden for Ankomsten og Grunden til at de kom, see Margretha Klausdatter hos Rietz, 3, 207 og Bueus i Acta sanctorum 444. Hvis Birger fulgte med fra Sverige, kan han naturligviis ikke til Stadighed have opholdt sig

Det maa rimeligviis have været 1369 eller 1370 hun foretog en længe tilsigtet Pilgrimsreise gjennem Kongeriget Neapel. Vi har det pavelige Pas til en saadan Reise, udstedt 13 Nov. 1369 for hende og hendes Børn; selv fortæller hun, at hun dengang var gammel og frygtede for dens Besværligheder, og Biskop Thomas af Vexiø, som tager med og lige derfra reiser hjem, kommer til Sverige og træffer Kongen fangen og Riget i Forvirring. Foruden denne Biskop Thomas fulgte Katharina, de to Sønner, Skriftefædrene og vistnok Flere med Birgitta. Regjeringen over Neapel førtes af Dronning Johanna, en vellystig Kvinde, fuld af heftige Lidenskaber, hun trodsede al Anstand og stillede sig offenlig tilskue i en Paaklædning som Skjøgens. Der mangle ikke Grunde til at sigte hende som medskyldig i Mordet paa hendes første Mand, Andreas af Ungarn; men Paven var vunden, da hun for billig Priis solgte ham Avignon, hun paastod, at lide under en Trolddom, som tvang hende til at hade sin Mand, og hun blev frikjendt af Kirken. Hun og alle de Fornemste kappedes nu om at modtage den ædle Gjæst fra Norden i sine Slotte ved den deilige Havbugt, Birgitta undslog sig imidlertid og tog ind i et Herberg for Pilgrimme. Hun opholdt sig ikke saa kort Tid i Hovedstaden. Hun besøgte Kirkerne, gik omkring og saae Folket overalt leve for den Dag idag og ikke spørge om imorgen, det ene Øieblik tumle sig i yppig Dands og det næste sønderknuust slaae sig for sit Bryst, krybe paa Knæ

i Rom, men den Sag vil staae klarere, naar Dipl. Svec. rykker saavidt frem; 4de Juni 1367 var Karl endnu i Sverige, C. G. Styffe Bidrag till Skand. Hist. 1, 121. Keiseren i Rom Diarium Vadst. 1367, der dog tager en lille Feil i Aarsangivelsen, Bueus i acta sanctorum 445, Baluzius vitæ pap. Avenion. Paris 1693. 1, 408 flgde samt Birger; Regelens Overlevering til Keiseren, see extrav. 8 og 8, 51; den anden Skrivelse til ham 4, 45.

henad Kirkegulvet og slikke Støvet af Stenene. Det behagede ikke hende, og hendes strenge Varsler behagede heller ikke det. Dronningen revsede hun for hendes Udsvævelser, og Johanna, en ægte Neapolitanerinde, hørte andægtig til, bøiede sig for Helgeninden, sukkede og græd, og tog strax derefter fat paa sit sædvanlige Liv. Mere Glæde fandt Birgitta hos andre Store, navnlig hos et ungt Menneske, Eleazar, som senere blev Kardinal. Fra Neapel gjorde hun en Rundreise til de hellige Steder, snart tilfods, snart paa Æsel: til St. Bartholomæus i Benevent, til Manfredonia, Mikkelskirken paa monte Gargano, St. Nikolaus i Bari, St. Matthæus i Salerno, St. Andreas i Amalfi, St. Thomas i Ortona. Overalt havde hun Aabenbarelser af Stedets Hellige[1]).

Med Regelens Fremme hos Paven gik det imidlertid i Langdrag. Han var velvillig nok, han ærede Seerinden og bad hende ved sin Skriftefader, at løse flere Samvittighedstvivl, der ængstede ham. Han skjenkede hende og Katharina rig Aflad, Tilladelse til at vælge den Skriftefader, der tiltalte dem, og til at føre et lille Altar omkring med sig og nyde Nadveren, selv i et Land, belagt med kirkeligt Forbud. Men blev Talen om Regelen, da gjorde han sig de tusind Betænkeligheder. Allerede vare 3 Aar gaaede siden han kom til Italien, Vatikanet laa under Ombygning, det var den hedeste Sommertid, og han

---

[1]) Om Tiden for og Ledsagerne paa den neapolitanske Reise samt om dens Gang, see Pavens Pas i Celses apparatus 131—132 og Bueus i acta 438 flgde, hvis Aarsberegning dog uden Tvivl maa rettes i Medfør af Passet; om Dronning Johanna Leo Geschichte der italienischen Staaten 4, 663 flgde. Til Reisen høre blandt Andet revel. 3, 12. 4, 129, 131. 6, 107. 7, 5, Beretninger hos Birger og Berthold paa fl. St. og i Livet i Klosterreglorna XIX.

opslog sin Bolig i det smukke Monte fiascone ved Bolsenersøen. Foruroligende Rygter talte om, at han havde erklæret, snart at maatte forlade Italien, det var altsaa den yderste Tid. I hans Villa søgte hun ham da op i Juli Maaned 1370, ifølge en Aabenbarelse, de Ord, hun her talte, vare alvorlige. »Eders Tid er kort, hellige Fader, agt derfor paa, hvorledes de Eder betroede Sjæle kunne frelses! Nu befaler Kristus Eder, at stadfæste Hans Regel for Vadstena Kloster og skjenke det den samme Aflad, som Pederskirken ad vincula er i Besiddelse af. Han befaler Eder at gjøre det uden Betaling; men gjør I det ikke, vil Han selv stadfæste den, Hans Helgen alle skulle være Vidner derpaa og Hans Moder Seglet. Spørger I om Tegn paa, at jeg bringer Eder Bud i Kristi Navn, da være det Eder Tegnet, at Eders Hjerte føler sig trøstet og glad i dette Øieblik«! Paven modtog hendes Ord meget naadig, og den 5te August 1370 udfærdigede han Stadfæstelsesbrevet baade for Ordenen og dens Regel.

Birgitta lod sig ved saamegen Naade ikke afholde fra at gjøre sin Pligt. En Nat vaager hun i bange Bønner. Hun har seet Pavehoffet nærved, dets Yppighed og verdslige Sind fornægter sig ikke ganske selv under Urban: og ligegyldig for Kirkens Nød gjør han sig nu færdig til at forlade Rom. Hun var dybt bekymret, da fik hun en Aabenbarelse af den hellige Jomfru. »Den Pave, sagde Maria, som kalder sig Urban, er efter min og den Helligaands Indskydelse kommen til Rom. Som en Moder faaer sit diende Barn hen til det Sted hun vil, ved at vise det sine Bryster, saaledes lokkede jeg ham til Rom. Hvad gjør han mig nu? Alt vender han Ryggen, daaret af Djævelen og sine kjødelige Venners Raad med verdslig Lyst og Længsel efter sit Fødeland; thi han kjedes ved Arbeidet i Guds

Tjeneste og elsker sin kjødelige Behag. Men vender han tilbage til det Sted, hvor han blev valgt, skal han faae et saadant Slag paa Kinden, at Tænderne vil gnistre, Synet mørknes og alle hans Lemmer skjælve. Den Helligaands Ild skal blive mat i ham, Guds Venners Bønner for ham skal forstumme og deres Hjerter blive kolde: og for sin Dommer skal han staae til Regnskab«! Aabenbarelsen nedskrev hun, tog atter Stav i Haand og vandrede ud til Monte fiascone. Hun betroede den til sin Ven Biskop Alfons og Kardinalen af Bellifortis, dog vovede de ikke at overrække Paven den, og hun gjorde det da selv. Paven læste den men adlød ikke. Han og de franske Kardinaler følte sig aldrig ret vel i Rom, de længtes efter den hjemlige Luft, han erklærede sin Nærværelse i Avignon for nødvendig til at mægle Fred mellem Frankrig og England, og reiste afsted. Saasnart han vel kom paa fransk Grund, blev han syg og døde i Slutningen af Aaret; paa sit Yderste skal han have lovet Gud, at vende tilbage til Rom. Birgitta tog sig Alt dette meget nær. Hun opnaaede lige, hvad hun havde lidt og stridt for i de mange Aar, Birgittinerordens Stadfæstelse, da den anden Gjenstand for hendes Arbeide rykkedes bort i det uvisse Fjerne. Kunde det trøste, at hendes Spaadomsord var blevet en Magt i Kirken, som ingensinde før? To Pavers Død havde hun nu varslet og Varslet var gaaet i Opfyldelse. Med en Frimodighed lig Israels Profeter havde hun revset den hellige Stols Synder, skaanselløst blottede hun alle Kirkens Brøst; var hun bleven forskudt, hun vilde sikkert være traadt op som en anden Wycliffe. Mangen maatte lade Livet for mindre haarde Angreb end hendes, men Ærefrygten for den overordenlige Sendelse, man tilskrev hende, blev hendes sikkre Skjold. Vilde hendes Varsler da ikke alligevel tilsidst trænge igjennem,

kunde Trolddommen i Avignon vedblive at fortrylle Kirkens Fyrste[1])?

VIII.

Birgittas Varsler mod Gregor den ellevte, Vadstena Klosterbygning paabegyndes, Birgittas Fristelser i Alderdommen; Pilgrimsreisen til Jerusalem, Opholdet i Neapel, Karls Død, Opholdet paa Cypern og i det hellige Land; Birgittas sidste Tid, Død og Begravelse.

Birgitta havde ingen af Paverne saa kjær, som Gregor den 11te (1370—1378), en from, ung Munk; hun kjendte ham personlig og han ærede hende, han var den omtalte Kardinal af Bellifortis, som ikke turde overrække Urban Aabenbarelsen. Tidt og mange Gange henvendte hun sig til ham, at han skulde fuldbyrde Guds Villie og flytte Sædet til Rom, hun ivrede mod de Profeter, der fraraadede det: »det var som i Jeremias' Dage, da Kongen troede Drømmenes og Løgnens Aand og ikke Guds sande Seer«. Heri stemmede hun overeens med Katharina af Siena, denne »ydmyge Herrens Tjenerinde«, som ogsaa i flere Henseender lignede hende. Kun om conceptio immaculata nærede de forskjellige Meninger, ja her stode deres »Aabenbarelser« meget skarpt imod hinanden; til at de nogensinde have

---

[1]) Pavens Benaadelser 1369 i Celses apparatus 131. De Samvittighedstvivl, Paven forelægger hende, Berhold l. 1 c. 2; Regelens Stadfæstelse revel. 4, 137 og Bueus i acta sanctorum 445 flgde; Pavens øvrige Forhold og Død og Varslet om denne, Bueus i acta 428, 29, revel. 4, 138.

truffet personlig sammen, findes intet Spor. Strax efter Gregors Thronbestigelse aabenbarer Jomfru Maria sig for Birgitta. Maria byder ham komme til Rom, blive der og arbeide paa Kirkens Reform: »gjør han det ei, skal Tugtens Riis ramme ham og hans Liv forkortes, hverken Lægernes Kunst eller hans Hjemstavns sunde Luft skal da hjælpe ham«. Herr Latino Orsini overbragte Aabenbarelsen til Paven, men denne betænkte sig og indledte Forhandlinger med Birgitta gjennem sin Nuntius. Hun fik derpaa en ny Aabenbarelse af Maria: »Paven er atter falden i Djævelens Fristelse, han vil aldrig faae et roligt Liv i Frankrig; inden næstkommende April skal han være i Italien«. Alfons nedskrev Aabenbarelsen og Birgitta underskrev og forseglede den; en Afskrift leverede han saa til den pavelige Nuntius og Nikolao Orsini, Greve af Nola, og da de havde gjennemlæst den, sønderrev han den efter Marias Befaling. »Hvis ikke Paven, sagde han til dem, er i Italien paa den bestemte Tid, ville hans Lande blive adsplittede, som disse Stumper Papiir nu blive det«. Selve Aabenbarelsen overrakte Greven af Nola i Avignon, men Paven tøvede og tøvede[1]).

Ved samme Tid arbeidede hun for sit andet Maal, Klosterbygningen i Vadstena. Hun havde tidligere forbudt Kong Magnus for hans Synders Skyld, at gjøre Noget ved den, nu derimod sendte hun en Aabenbarelse til Sverige, hvori Kristus befaler ethvert selvstændigt, voxent Menneske i Riget, at bidrage een Penge til dette Øiemeed; det var den saakaldte Mariapenge. Kong Albrekt opkrævede den 1367, idetmindste har vi Efterretning herom hvad Linköping Stift

---

[1]) Katharina af Siena skildres i acta sanctorum, April. 3die T. Birgittas Syn mod de falske Profeter revel. 4, 38, 141; Aabenbarelser angaaende Paven 4, 139, 140 og Bueus i acta 429.

angaaer. Andre rige Gaver af Penge og Jordegods strømmede ind; Svenskerne fik, som det ofte skeer i Norden, Øinene først ret op for Birgittas Betydning, da de saae Udlandet bøie sig for hende. Bygningsarbeiderne synes paabegyndte i Aaret 1369, og det fra Grunden af. Birgitta talte til Magnus Persons Broder, Væbneren Jon, som dengang opholdt sig i Rom: »min kjære Jon, sagde hun, naar Du kommer til Sverige, tag saa til Vadstena Borg og driv paa mit Værk«! Og han opfyldte trolig hendes Ønske, i Forening med Biskop Thomas af Vexiø tog han Ophold paa selve Stedet, hvor da de to forestode Arbeidet med stor Iver. Bygningerne, for en Deel vel Træbygninger, opførtes efter den Plan, Birgitta selv havde udkastet, og dengang Katharina kom derop 1374, fandt hun allerede baade Munke og Nonner i Klosteret[1].

Birgitta havde i mange Henseender ført et lykkeligt Liv, vi saae hende æret som Profetinde, som Leder for en mægtig kirkelig Opposition. Men just dette æggede det naturlige Hjertes Hovmod, og hendes Alderdom blev fuld af haarde Kampe. Hun følte sig endnu bestandig til visse Tider saa ophøiet, hendes Byrd og Slægt, hendes Liv fuldt af Forsagelser, hendes særegne Udvælgelse stod for hende som noget Overordenligt. »Husk paa, lød da en straffende Stemme, at Dronningens Kjød er ikke mere

[1]) Forbuddet mod at Magnus bygger paa Vadstenakloster revel. extrav. 27.; Mariapengen s. sted 32 og Bueus i acta 448; Bygningens Begyndelse 5 Aar før Katharina 1374 kom derhen, Diar. Vadst. 1401 og 1405, Livet i Klosterreglorna, Klemmings Udg. af Bonaventura XXXIII og Bueus i acta 447, vita Cath. c. 14. Om den holsteenske Prindsesse Elisabeth gik i Mariaklosteret i Vadstena eller Birgittas begyndende Stiftelse, er meget uvist; snarere gik hun maaskee i et Kloster i det Kleviske, Munchs norske Folks Historie 2den Afd. 1, 737.

værd end Tjenestepigens, vi ere Alle fødte i et Fattighuus, Alt er Muld! Du har ikke en eneste god Tanke uden Gud indgiver Dig den! Den spraglede Sommerfugl flyver høit op i Veiret, men det mindste Vindpust river den bort med sig, saa er den styrtet fra sin Høide, dens Liv var kun et Døgnliv. Nei, nei, Maria vælger altid det Ringeste og sidder heller mellem Fattige end Rige! Hun lagde sig vel ikke i en Myretue, hun havde et maadeholdende Livsophold til Guds Ære og Sjælens Gavn, Søvn til Hvile og Seng til Ro og Lettelse. Men alt Udvortes var hende ligegyldigt, Alt tog hun af sin Herres Haand, som det Ham behagede. Kun Eet begjerede hun Dag og Nat, at hade sin egen Villie, kun Eet var hende det Høieste: dit Hjerte skal være Guds! Han er selv den evige Kjærligheds Ild, der aldrig slukkes, og Han skal tænde din Sjæl, som Solens Straaler tænde Baalet for Fønixfuglen, naar den ældes, at den forklaret kan svinge sig til Himlen«. Atter reves hun hen af Fristelsen. Hun skjældte paa dem, der ikke ærede hende nok, hun forlangte af Paver og Fyrster, at de ubetinget skulde underkaste sig hendes Raad; ja hun kunde i sin falske Nidkjærhed bede: »reis Dig Herre som Samson, forsvar selv din Munds Ord, Du gav mig, og nedstyrt mine Fjender«! Da minder Kristus hende om, hvorledes Han blev haanet og skjældte ikke igjen, aabnede ikke sin Mund men var som Lammet, der ledes til Slagterbænken. Og hun bad: »Jesu, Guds Søn, som taug overfor de uretfærdige Dommere, hold min Tunge i Tømme, lær mig naar jeg skal tie og tale! Du, som blev bunden til Støtten, styr og regjer mine Hænder og alle mine Lemmer! Mildeste Jesu, jeg beder Dig for dine hellige Vunders Skyld, for din haarde Død og Pine, forbarm Dig over mig«! Fristelsen kom i nye Skikkelser. Hun er

stolt over »det Skarn, de kaste paa hende, det giver Sjælen en yndig Farve«, hun bliver lunken, kold, ligegyldig for Guds Ære. Tvivlene paa Sandheden af hendes Kald, ja paa Guds Aabenbaring hjemsøge hende paany; skal hun aabne sin Mund og tale, eller skal hun tie? Urene Tanker friste, som hun end ikke havde kjendt i sin Ungdom. Hun føler stærk Hjemvee; de granbegroede Bjerge, Stokholm, Ridderlivet med dets vexlende Optrin, Ulfåsa, Kilden i Ekeby, Mand og Børn fortrylle hende i Mindet. Er det Synd eller ikke Synd, at fortabe sig deri? Hendes Tanker forvirredes, Sjælen var formørket, tidt ligesom udtørret, hun vilde bede men kunde ikke. Jo mere stille hun gik hen og kun sjælden betroede sig til Andre end Skriftefædrene, desto farligere blev Anfægtelsen. Spurgte hun sin Gud: »hvorfor skal dette dog ramme mig langt tungere nu i min høie Alder, end nogensinde før«? da hørte hun det Svar: »forat Du kan lære, at Du Intet er og Intet formaaer uden Sønnen. Havde Han ikke bevaret Dig, gives der ingen Synd, hvortil Du ikke kunde henfalde. Men glem i dine Fristelser ikke, hvorledes Gud bærer sig ad som Vadskerpigen! Hun lægger det skidne Tøi i Aaen, at Bevægelsen i Vandet kan skylle det reent, og dog har hun bestandig vaagent Øie med Bølgeslaget, saa det ikke river det bort med sig. Saa gjør Gud med sine Venner, at de maae renses til det evige Liv, og Han vaager vel over, at de ikke synke tilbunds af altfor stor Kummer. Naar de syndige Tanker komme til Sjælen og den mandig strider imod dem, da blive de dens Renselse, ja dens Krone. Derfor naar Djævelen kommer, maa Du være som den Ridder, der faaer mange Saar men hugger djærvt igjen til sin Uven! Sæt Du Ydmyghed imod Hovmod og knur aldrig mod Gud! Vær som David, der ikke mistede

Haabet i sit dybe Fald! Staa fast, tak Gud midt i Fristelsen og overgiv Dig ganske i Hans Hænder! Siig til Ham: velsignet være Du, min Gud, som sendte mig Bedrøvelse! Deraf forstaaer jeg, at jeg er din Datter, hvem Du bedrøver i denne Verden, forat spare mig i den anden; giv mig nu kun Taalmod og Styrke til at holde ud«! Og gjennem Kamp og Fristelser lærte hun tilsidst den rette Ydmyghed. »Min Gud, beder hun, Du som skabte mig og forløste mig med dit kostbare Blod, vredes ikke naar jeg taler til Dig, som den Saarede til Lægen, den Bedrøvede til Trøsteren, den Fattige til den Rige! Du min Læge, forkast ikke den Saarede, som betragter sine Synders Saar, men rør mit Hjerte med din Kjærligheds Haand! O Du ypperste Trøster, mine Kræfter ere udtømte paa Forfængelighed og jeg er saa bekymret, skjenk mig din Trøst og Hvile! Du evig Rige, som trænger til Ingen, see til mig! Jeg er færdig at døe af Hunger, mæt mig; jeg er nøgen, skjenk mig Klæder, som kan varme mig« [1])!

En af hendes Hovedplaner, der som altid stod for hende under Form af Aabenbaring, var endnu ikke kommen til Udførelse; det var Jerusalemsreisen. Engang for en Deel Aar siden havde hun fordybet sig i Betragtning af Jesu Fødsel, da sagde Maria: »gaa til Kanaans Land, der skal Du paa Stedet selv komme til at gjennemleve den underfulde Begivenhed«! I Maimaaned 1371 viser Kristus sig: »bered Dig, siger han, til Pilgrimsfærden og at

[1]) Ved Skildringen af hendes aandelige Tilstand og Fristelser komme fornemmelig følgende Steder i Betragtning, udenat jeg dog kan staae inde for at de alle gjælde hendes Tilstand efterat hun har forladt Sverige; kun med 6, 94 og enkelte andre revel. er det en given Sag. Stederne ere Berthold l. 1. c. 1, revel. extrav. 93. 4, 112, 12, 108, 87. 8, 55. 6, 6, 47. 5, revel. 5. 4, 89. 6, 65. 1, 46. 6, 94. 3, 30 og 19. 4, 106, 2, 12 og 60.

besøge min Grav! Hvi ængstes Du for din Alder? Kan ikke jeg styrke Dig og styre dine Veie og føre Dig hid tilbage«? Atter tænker hun i Syner; hun sandsede fra nu af ikke Andet, end det hellige Land, hvad der desuagtet forsinkede Afreisen, er ikke ganske klart, store Forberedelser var det ialtfald ikke, hun reiser jo med Pilgrimsstav og Pose. Maaskee var det Birgers Fraværelse, thi 1371 var han i Sverige og med at bekæmpe den Opstand, der skete til Fordeel for Kong Magnus. Katharina, Karl og Birger lode ikke den gamle Moder reise ene, der var desuden Tale om, at Sønnerne skulde kæmpe mod de Vantroe. Prior Peder, Mester Peder, Biskop Alfons, Magnus Person, Gudmar Fredrikson og to Tjenestefolk sluttede sig sammen med dem, og den lille Flok forøgedes endnu i Neapel med et Par Mennesker, hvoriblandt en spansk Kone. »Vi komme Alle tilbage paa Een nær«, skal Birgitta have sagt. Da de vandrede ud af Roms Porte, afgav Herr Latino Orsini og flere romerske Stormænd Æresfølget paa det første Stykke af Veien, maaskee til Tres tabernæ ved Indgangen til de pontinske Sumpe; det var sandsynlig om Vinteren, noget efter Nytaar 1372.

I Neapel gjorde Pilgrimmene et længere Ophold, Birgitta havde jo mange Bekjendtskaber her, og hvor hun viste sig, var hun omringet af en Skare Troende. Ærkebiskop Bernhard kom hende imøde med Ærefrygt, han bad om hendes Forbøn og søgte Raad i flere Ting, der trykkede ham; hun talte da om, hvorledes den Ærkebiskop, som er Guds Ven, bør styre sit Huus og Stift. Daglig modtog hun Besøg saavel af Fornemme som Ringe og hjalp, hvor hun kunde. Dronning Johanna med det glimrende, fordærvede Hof, modtog hende atter med Udmærkelse, Familiesagnet fortæller herom Følgende. Trods Birgittas ringe Dragt,

stak Hofmesterinden endnu i hende, og hun gjorde sine Sønner opmærksomme paa Landets Skik, naar de stedtes for dets Dronning, at de saa maatte bøie sig, gjøre Knæfald og kysse hendes Fødder. Birger handlede ganske efter Forskriften, men den raske, ridderlig smykkede Karl lod sig ikke nøie dermed; efterat have kysset Dronningens Fod, retter han sig og kysser hende endnu engang, og det paa Munden. Alle forfærdedes, men Dristigheden mishagede ingenlunde Dronning Johanna, hun saae paa ham, det var lige en Mand for hende, og hun lod ham det vide, ja friede formelig til ham. Karl var dengang over de halvthundrede Aar, Dronningen 46, Enke for tredie Gang og følgelig, naar vi tænke paa Kvinden i Syden, vistnok baade gusten og fuld af Rynker; her er altsaa næppe Plads for en Elskovshistorie. Derimod kunde hun i den Vaande, hvori Vellyst, Rænker og Lidenskabelighed havde stedt hende, vel mene, at finde en Støtte hos Sønnen af den over hele Europa navnkundige Profetinde, der jo var af fyrsteligt Blod; hans Dristighed var et godt Varsel, og Manden stod hende desuden an. Herr Karl paa sin Side lader slet ikke til at være imod Partiet. Men han var gift hjemme i Sverige, Birgitta sagde det strax til Dronningen, uden dog at kunne gjøre ringeste Indtryk dermed: »det skulde hun nok selv være om, svarede Johanna, men det skulde nu gaae som hun vilde«. Jo mere Birgitta tænkte derover, desto dybere bekymredes hun og saae ingen Udvei, hverken tilhøire eller tilvenstre. Hun kjendte Dronningen og det fordærvelige Regimente, denne førte, hun vidste, man maatte være beredt paa Alt[1]). Hvorfor havde hun dog ikke mistet Karl i hans Barndom, som de to andre Smaadrenge, hvorfor

[1]) Aabenbarelserne, der opfordre til Reisen, revel. 7, 1, 6, 9: Ledsagerne nævnes i det oftere omtalte Reisepas 13 Nov. 1373, hos

var han bevaret til denne Elendighed? Sin Nød klagede hun for Gud og den hellige Jomfru. Da blev Karl, som længe havde været svagelig, den 24de Februar for Alvor syg, det blev hans Helsot og fjorten Dage efter var han død. Dronningen blev som ude af sig selv og græd og jamrede, men Birgitta prisede Herrens underlige Veie. Et fyrsteligt Ligfølge vandrede med Faner, Kors og Voxkjerter fra Sørgehuset hen til Kirken, Munkekorene sang, Dronningen og Rigets Ypperste fulgte Liget, hulkende og med alle udvortes Tegn paa Smerte: saaledes fordrede Landets Skik det. Ogsaa Birgitta gik med, dog saaes der ingen Taare i hendes Øie: »gaa, min Søn, udbrød hun, reis til den Gud, som kjøbte Dig med sit kostbare Blod! Vidste jeg, at Karl kunde blive Konge over al Verdens Riger, jeg skulde dog ikke ønske ham tilbage«! Alle undrede sig over, hvor hun kunde betvinge Smerten; men i Løndom havde Moderhjertet en desto haardere Kamp, der speiler sig i en Række Aabenbarelser, fortsatte under Reisen fra Neapel og først endte i den hellige Gravs Kirke. Var Karl salig, var han i Skjærsilden, var han i Helvede? Han havde voldet hende

---

Margretha Klausdatter i Rietz' scriptores 3, 209, Diar. Vadst. 1389 og 1396, Surius, revel. 2den T. Side 486 og Bueus i acta 449, 451, der dog glemmer Gudmar Fredrikson. Tiden for Afreisen hævder Bueus 452 imod Diarium Vadst., der angiver 1371; 15 April 1371 var Birger i Sverige, C. G. Styffes Bidrag til Skand. Hist. 1, 131. Aabenbarelsen til Ærkebiskoppen revel. 7, 12. Om Karl og Dronningen, Margretha Klausdatter hos Rietz 210—11, en Kilde, der dog er noget usikker. Neapolitanske Kilder omtale slet ikke den Historie, dette er imidlertid i og for sig ikke til at undres over; det var jo kun et Indfald, som stod nogle Dage paa men ingen Følger fik. De Tvivl, der kan reises i Anledning af at Dronningens tredie Mand. Kong Jakob til Majorka, efter Nogle, dengang ikke skal være død, imødegaaer Bueus acta 386 og 450 ved at henvise til en anden Opgivelse om hans Død allerede 1368. Iøvrigt var Dronningen vel istand til ogsaa at sætte sig ud over denne Hindring, hvis den fandt Sted, og hvis ellers hele Historien er sand.

saamange Taarer, skulde hun nu tilsidst udgræde sin Sjæl over ham? Hun saae i Synerne den gode og onde Engel kæmpe om ham, og Jomfru Maria, hvem han ilive havde æret, talede saa trøstelig, i Dødsstunden havde hun drevet de verdslige Tanker og Dæmonerne bort fra ham og beskjermede ham ogsaa efter Døden. Dengang han som en blind, nøgen, fattig Sjæl stod for sin Dommer, klagede Djævelen over at Karl var røvet fra ham, hvem han dog tilhørte med al Rette; thi han havde »vel Sækken fuld af gode Forsætter men tillige af vitterlige Synder«. Engelen derimod udbrød: »ja Du, o hellige Jomfru, og hans Moders Taarer har fravristet Djævelen sit Bytte, derfor skal hans Navn i Himlen være: Taarernes Søn«! Til Dronning Johanna havde Birgitta talt et strengt Ord. Hun saae hende i Synerne med en Særk paa, som heelt var overstænket med Dynd, og paa Hovedet en Krone af Riis og Menneskeskarn, og hun hørte en Røst: »denne er en stinkende Abe, med Gift i Hjertet«! I Kristi Navn paalagde hun hende, at gjøre Bod i Sæk og Aske, herefter føre Regjeringen i en bedre Aand, forjage Smigrerne fra Hoffet, omgive sig med fromme og kloge Raadgivere, indføre Reformer i Statshuusholdningen og saaledes dog oprette Noget af alt det, hun havde gjort ilde[1]).

Det Skib, Pilgrimmene bestege strax efter Karls Begravelse, stod ud fra Neapels Havn den 14de Marts, det

[1]) Karls Død og Begravelse, Margretha Klausdatter, vita abbreviata, Berthold l. c. 3 og Bueus acta 450; denne Begivenhed er Æmnet for Lings Sørgespil: den hellige Birgitta. Synerne angaaende Karls Frelse revel. 7, 13; Processer om Sjæle mellem Maria og Djævelen eller en god og ond Engel, høre til Tidens yndede Forestillinger, Michelet histoire de France, 3, 210—11. Synerne om Dronningen revel. 7, 11. En Bemærkning, jeg senere vil udvikle i Texten, maa allerede her haves for Øie, at revel. 7de Bog nemlig synes kronologisk at følge Begivenhederne i Birgittas Liv.

var et stormfuldt Foraar, og Reisen blev langvarig og ikke uden Fare, Paaske holdt de ombord. Den 14de April kastede de Anker ved Famagusta paa Østkysten af Cypern. Denne Ø med sin yppige Jordbund og sit ligesaa yppige Folkeliv udgjorde dengang et eget Kongerige under Familien Lucignan. Den sidste Konge var nys bleven myrdet i en Sammensværgelse, hans Søn Kong Peder, kun 14 Aar gammel, stod under Enkedronning Eleonoras og sine Farbrødres Formynderskab, blandt hvilke den ene, Johannes Hertug af Antiokien, havde taget Deel med i Kongemordet. Befolkningen i Stæderne bestod af Æventyrere fra alle Europas Lande, Øens egenlige Herrer vare de væbnede Kjøbmænd fra Genua og Venedig; der laa den, et Bytte for den Stærkeste, Dolke og Vaaben vare slebne, hvert Øieblik kunde det bryde løs. Men al Bekymring for Fremtiden søgte Befolkningen at drukne i et Hav af Udsvævelser, og Nætterne under denne milde Himmel gjenlød af deres Sange, som kom hjem fra Orgiet. De Store levede et næsten østerlandsk Liv i sine Haremer, Fordærvelsen overgik langt den, som fandt Sted i Neapel. Birgittas Reise — vi maae allerede være blevne opmærksomme derpaa — havde ikke lidet tilfælleds med den, en vidt berømt Mand kan foretage sig i vore Dage, hun mødtes af en Hyldest, der grændser til Tilbedelse. Saaledes ogsaa her. Saasaare Rygtet udbredte sig om hendes Ankomst, strømmede Alle sammen, forat see det Vidunder af Hellighed. Dronning Eleonora og Flere af de Ypperste ansaae det som et Vink fra Gud, at hun just nu kom, Birgitta skulde hjælpe dem ud over alle Farer. Dronningen bad om hendes mægtige Forbøn og betroede hende sin Stilling. Skulde hun gifte sig paany, skulde hun hævne sig paa sin Mands Mordere, skulde hun flygte bort til sit Fædreneland, Spanien, skulde

hun lade den unge Konge krone? Birgittas Raad, meddelte efter Aabenbarelser, vare forstandige, at Alt stod for Fald, blev strax i de første Dage klart for hendes skarpe Blik. Hun svarede Nei paa 3 af de fremsatte Spørgsmaal og lagde Dronningen Nødvendigheden af Reformer og en kristelig Regjering ret paa Hjerte; betingelsesviis var hun saa ikke imod den unge Herres Kroning. »Det er en stor Byrde, sagde hun, at være Konge, men ogsaa en stor Hæder. I fordum Tid regjeredes der godt, men Riger ere nu ikke længer Riger, de ere en Børneleg, ja en Røverkule; Fyrsten søger kun paa bedste Maade at udplyndre sine Undersaatter. Derfor siger Viismanden: vee det Rige, hvis Konge er et Barn! Maatte denne Dreng dog ikke straffes for Forældrenes Synder, fordi han efterligner dem, men tjene sin Gud og blive Folket til Velsignelse«! For ogsaa fra en anden Side at gjøre, hvad hun formaaede, talte hun til Hertug Johannes og skildrede i stærke Træk hans udsvævende Liv og alle de Synder, han bar paa; omvendte han sig ikke, vilde han lide en endnu bittrere Død, end den Broder, han havde myrdet. Hun haabede, at skaffe Talen større Vægt ved at henvende sig til hans Skriftefader, dog denne, et fuldkomment Verdensmenneske, slog Formaningerne hen i Veiret. I de 14 Dage, hun opholdt sig her, saae hun iøvrigt nok til den skamløseste Frækhed hos alle Klasser af Befolkningen, Famagusta var hende »et Gomorrha«, og hun varslede dets nære Fald.

En toradaarig Gallei førte Pilgrimmene fra Cypern til det hellige Land, hvor de ankom i Begyndelsen af Maimaaned 1372. Den korte Overfart havde dog nær kostet dem Livet, thi som de løb ind i Havnen ved Joppe, sprang Galleien læk, en stor Deel af deres Tøi gik tabt, og Birgitta og de Andre bleve med Nød og næppe reddede i en Baad.

Alle jamrede, men hun saae op imod Himlen og prisede Gud, fordi han havde ladet ogsaa hende smage Noget af Lidelse i dette Lidelsernes Land. Altsaa betraadte hun nu den hellige Jordbund, der havde faaet ny Indvielse ved Korsriddernes Bedrifter, en Søn havde hun med, som her skulde opildnes til at gaae i deres Fodspor. Hvad hun længtes efter siden sin Barndom, hvad hun saamangen Gang havde drømt om og seet i Synerne, det laa nu for hende i fuldeste Virkelighed. Hieronymus er en af de Kirkefædre, hun elsker meest, de stærke Følelser, som her bevægede ham og hans Veninde Paulla, rørte sig ogsaa hos hende, og hun følte sig som ved Indgangen til Paradiis. Men den Kristne kunde dengang ikke reise i Palæstina uden dyb Smerte, det befandt sig jo atter i Kristi Fjenders Vold, Korsridderne havde forgjæves udgydt sit Blod. Landet var en folketom Steenørken, kun hist og her i Dalene nogle Oliventræer, Palmer og Viingaarde med sure Druer; og dets voldsomme Herrer udsatte den Reisende for daglig Fare. Man havde raadet hende til at sværte sit Ansigt og skifte Dragt, for nogenlunde sikkert at færdes mellem Tyrkerne, dog hun betroede sig til Gud og fulgte ikke Raadet. Reisen opad til Jerusalem gik for sig uden Hindring, Pilgrimmene saae Staden og tilbad. De toge derpaa ind i det almindelige Herberge ifølge en særegen Aabenbarelse, uden en saadan gjorde Birgitta jo ikke mere noget Skridt. En troskyldig dansk Reisende fra det femtende Hundredaar giver os Efterretning om, hvad der var af Vigtighed for den nordiske Pilgrim; her omtales blandt Andet: »det Hul i Bethlehem, i hvilket Stjernen nedergik og vordede til den Materiam, den før var«. Tiden var ikke karrig tilmaalt, især da Birgitta lader til ikke at have udstrakt Reisen enten til Gallilæa eller Samaria eller til Minderne om Patriarkerne.

Hun vandrede rundt til de hellige Steder i Jerusalem, Bethlehem og ved Jordan, her kunde hun tilbringe Uger, ja Maaneder og fordybe sig i Naturen og i Mindet. Hun forrettede sin Andagt og bad for Kirken og sine levende og afdøde Kjære, overbeviist om at Bønnerne vilde mildne dem Pinen i Skjærsilden. Hendes Aand var saa opfyldt af Glæde, at Legemet næppe følte til sine Skrøbeligheder, som dog bleve flere og flere, thi Reisen gik for sig i den brændende Sommerhede; i Jerusalem blev hun tilsidst syg af Feberen. Det Eneste, der ret bedrøvede hende, var Tanken om Verden, navnlig Fyrster og Prælater, der levede hen i sine Synder uden Bod og agtede Kristi Lidelser for Intet. Hendes Indbildningskraft synes med Aarene at have tabt i Billedrigdom, men levende og letbevægelig var den endnu og tryllede Frelsens Begivenheder frem for hende, som om de foregik paany. Hun knælede med Maria ved Korset, hun knælede med Hyrderne ved Krybben, og selv de mindste Smaating bleve hende anskuelige; det var jo Ønsket om at dette maatte skee, som fornemmelig havde tilskyndet hende til Reisen. Kristus staaer for hende som den Skjønneste af alle Menneskebørn, »mere skjøn end den straalende Sol, intet Skjønnere lader sig tænke. Ingen saae ham, Troende eller Vantro, udenat føle sig trøstet i det Inderste, og alle Bekymrede, selv Jøderne, sagde til hverandre: lad os gaae hen og see Marias Søn, at vi kan blive glade, idetmindste for en Tid«! Ogsaa Marias Skjønhed overgaaer al Beskrivelse, »denne Lilies i Dalen, som er voxet op over de høie Bjerge«. De troskyldige Smaaskitser i Synerne ere ikke uden poetisk Liv, og vi gjenkjende i dem Træk baade fra hiin Tids Malerier og Passionaler; Bonaventuras Betragtninger over Lidelsen har hun uden al Tvivl læst. Den alderstegne Kvinde var

som nyfødt, »som Barnet, der fri för Skyld løftes op af Daabens Vande», hendes Aand havde ligesom faaet Vinger: al timelig Modgang var ikke den Herlighed værd, der aabenbarede sig.

Det var et stort Øieblik, da Birger blev slaaet til Ridder af den hellige Grav. De stode i Gravens Kirke, Frantsiskanerne læste Messen og uddelte den hellige Nadvere, Psalmen lød: veni sancte spiritus! Guardianen som Gravens Vogter spurgte: »hvad begjerer Du«? Birger svarede: »at blive vor Herres Jesu Gravs Ridder«! Han svor derpaa Riddereden, at værge den hellige Tro og Guds Kirke, aldrig drage Sværdet i uretfærdig Feide, skjerme Enker og Faderløse og bevare sig ustraffelig for Gud og Mennesker. Sværdet, som var velsignet, og Skjoldet overleveredes ham, Beltet blev spændt om ham, Guardianen sagde: »og Du, Birger Ulfson, bliv en tro og tapper Jesu Kristi og hans hellige Gravs Ridder« ! Han bøiede sig ned over Graven, hvori Herren havde hvilet, Guardianen berørte ham med Sværdet og sagde: »jeg slaaer Dig da til Ridder i Navnet Faderens, Sønnens og den Helligaands! Amen«. Ridderkjeden med Korset blev hængt om hans Hals, og Lovsange sluttede Handlingen. Birgitta saae hermed et af sine store Ønsker opfyldt, hendes Ungdoms Begeistring for Ridderlivet maatte leve op med Kraft. Hun har hørt ham sværge sin Ed til Kristus, der paalægger, at »give Blod for Kristi Blod, Kjød for Kjød, Liv for Liv«. Dybt bevæget har hun foreholdt ham, at havde han kun Villie til at offre sit Liv for Troen, om det end aldrig kom dertil, salig skulde han dog blive og engang udbryde: »sæl er jeg, at jeg nogentid blev skabt, sæl er jeg, at jeg tjente min Gud, jeg nu seer, sæl er jeg, at jeg har den Ære, der aldrig endes«[1])!

---

[1]) Reisen er efter den gamle Optegnelse, der haves trykt f. Ex. i Rietz' scriptores, 3, 220 flgde, Klemming er ifærd med at ud-

Efter halvfemte Maaneders Ophold i det hellige Land indskibede Birgitta sig til Hjemreisen, svag og lidende men fuld af Glæde, sidst i September eller først i Oktober Maaned steg hun atter iland paa Cypern. Hun havde i Palæstina havt flere Aabenbarelser om Øriget, hun formaner til Udsoning med Kongemorderne for Kristi Skyld, til i Alt at have Kristi Lov for Øie og fremme Hans Ære og Landets Bedste; gjorde de ikke Bod Alle, Høie og Lave, da varsler hun en Undergang saa forfærdelig, at selv Rigets Navn og Minde skulde udslettes. Ved samme Leilighed spaaede hun Grækerne Uro og Farer og tilsidst fuldstændig Ødelæggelse, hvis de ikke underkastede sig Paven. 1369 var Johannes den femte Palæologus i Rom traadt over til den romerske Kirke, dog udenat kunne faae sit Folk med: en Begivenhed, som maa have henledet hendes Opmærksomhed paa Grækenland. Hendes Varsel gjorde stor Opsigt, og endnu i Reformationens Dage minder Poul Eliæsen om, at hun forudsagde Konstantinopels Fald. »Aabenbarelserne« havde hun skikket i Forveien til Cypern og befalet Hertug Johannes af Antiokien at offenliggjøre dem, imidlertid var Befalingen ikke udført, ved sin Ankomst kaldte hun derfor strax Dronningen og de Styrende til sig. Da offenliggjordes de den 8de Oktober, midt under Forberedelserne til den unge Konges Kroning, medens Mange, navnlig

---

give den paany. Forholdene paa Cypern oplyses af Bueus i acta 452 flgde; Synerne der 7, 16, det er mig dog ikke ganske klart, om hun havde dem paa Cypern eller i Jerusalem; Overfarten til Palæstina Berthold l. 1, c. 3 og Bueus acta 454; af den danske Veiviser haves Prøver i Brandts gammeldanske Læsebog; Vandringer og Syner i Palæstina revel. 7, 14—26. Birgers Ridderslag, der omtales af Margretha Klausdatter, vita abbreviata og Diar. Vadst., har jeg taget efter svenskt biografiskt Lexicon 21, 346, skjøndt jeg ikke kjender dets Kilde; angaaende Eden og Ceremonierne herved see revel. 2, 11, 13. 8, 32.

Hertugen af Antiokiens Skriftefader, høit spottede derad. Men hun, ledet af sin historiske Følelse, havde varslet sandt, og den 10de Oktober, kun to Dage efter, begyndte Ulykkerne at bryde ind over Riget. Det kom til blodig Kamp med Genueserne, der ved Kroningshøitiden vare satte tilside for Venetianerne. Birgitta sendte strax Biskop Alfons til Dronningen og de Store og lod dem sige: »nu er Guds Hævn begyndt og Hans Sværd draget«! Aaret efter hævnede Genueserne sig, kom med en Flaade, skjændte og brændte vidt og bredt og gjorde Øen skatskyldig; Hertug Johannes blev snigmyrdet paa Dronning Eleonoras Befaling, til Straf for sin Deeltagelse i Kongemordet. Ydre mægtige Fjender og indre Partistridigheder havde aldeles opløst Riget, da det endte med at komme under Tyrkerne[1]).

Fra Cypern seilede Pilgrimmene til Neapel; der træffe vi dem sidst i Januarmaaned 1373 ved den Tid, da Mandeltræerne staae i Blostre, midt i Folkevrimlen paa Gaderne. Ogsaa her flokkedes atter Alle om Birgitta og lyttede til hendes Tale, dennegang maaskee med mere Alvor end ellers, thi Pesten rasede og hvert Øieblik bar man et Lig ud af Huset. Hendes Aabenbarelser fik derfor Præget af en skarp Bodsprædiken, og iblandt dem findes den, hun selv betegner som Hovedaabenbarelsen. I gloende Billeder

[1]) Tiden for Opholdet i Palæstina revel. i Stykket de peregrinatione; Birgittas Sygdom vita Cathar. c. 13, Livet i Klosterreglorna XX, Surius og Birgittas Levnet udg. i Löven, Birger c. 3; Reisen og Opholdet i Cypern revel. 7, 18, 19, 20. Berthold l. 2. c. 3; Tilstanden i Cypern Bueus i acta 455 flgde. Johannes Palæologus i Rom, see Gieselers Kirchengeseh. 2den Udg. 2det B. 3die Afd. 366. Den Opsigt Spaadommene om Grækerne gjorde, omtales ogsaa af Nic. Sander de visibili eccl. monarchia 6te Bog, Nr. 1046, Baronius annales 1374 Nr. 4 og Lagerbring i Svea Rikes historia 3, 641.

skildrer hun Stadens Udsvævelser og Ligegyldighed mod de hedenske Saracener, der tjente Indbyggerne som Slaver, udenat disse lode dem døbe eller bekymrede sig om deres timelige eller evige Vel, men tværtimod mishandlede dem skrækkelig. »Utugtige Kvinder fordrive sine Fostre, tilraabte hun Neapolitanerne, saaledes gjøre I; thi naar den Helligaand rører Eders Hjerter, da fordrive I strax Hans første Rørelser«. Ligeoverfor det yppige Liv peger hun paa den lidende og døende Frelser. En af Aabenbarelserne blev undersøgt af Ærkebiskop Bernhard og flere Lærde og opslaaet paa Domkirken, hvor der prædikedes over den.

I Neapel traf Greven af Nola hende og skulde paa Pavens Vegne forelægge nogle Spørgsmaal den Aabenbarelse vedkommende, hun inden sin Jerusalemsreise havde tilsendt ham; Paven lod desuden Biskop Alfons befale at komme til Avignon, forat han kunde pleie Raad med ham. Birgitta hører nu Kristus sige til Gregor: »hvorfor hader Du mig? Hvorfor røver Du mine Faar, tager min Kirkes Goder fra mine Fattige og giver dem til dine kjødelige Venner? Hvad har jeg dog gjort Dig, Gregor? Næsten Alle, der komme til dit Hof, sender Du til Helvedes Ild! Jeg kunde fordømme Dig i min Retfærdighed, men jeg er endnu den Miskundelige. Atter befaler jeg Dig: kom til Rom, ikke med Hovmod og verdslig Pragt men med et ydmygt Hjerte! Vær en Mand, staa op at rense og fornye min Kirke, ak, thi mere æres nu Jomfruhuset, end den hellige Moder! Men kommer Du ikke, da skal jeg nedstyrte Dig fra min himmelske Hær, og hver en Djævel i Afgrunden skal faae et Stykke af din Sjæl. Og dog, min Søn Gregor, endnu paaminder jeg Dig, hør paa din Faders og Skabers Ord«! Aabenbarelsen underskrev og forseglede hun og

gav den til Alfons, der reiste til Avignon, at han skulde overbringe den[1]).

I Jerusalem fik Birgittas Helbred et Knæk, hun ikke forvandt; tidligere havde den været upaaklagelig, trods nervøse Spændinger, hvori hun altid befandt sig, et Par hidsige Sygdomme havde hun overstaaet uden videre Følger. Men nu var hun bestandig syg paa Overreisen og i Neapel. Desuden begyndte Pengene at slippe op, en Unævnt, sandsynligviis Dronning Johanna, skikkede hende derfor en Gave, som hun tilsidst modtog, efter nogen Betænkning. Da hun kom til Rom, som det lader til i Marts Maaned, var hun meget lidende men bar det med Taalmod og takkede Herren midt i Smerterne. »Har jeg modtaget saa meget Godt, sagde hun, af Hans Haand, og skulde nu ikke tage det Onde? Den nærværende Tids Lidelser ere jo ikke den Herlighed værd, som skal komme«. Sygdommen bestod i Svækkelse i Maven, forbunden med Feber. Hun gik imidlertid oppe og besøgte paa sædvanlig Viis Kirker og Hospitaler og sine Venner af den romerske Adel, engang træffe vi hende endog ved et Gjæstebud. Efter Jerusalemsreisen betragtede disse hende med en altid stigende Ærefrygt. En af dem fortalte, hvorledes han havde mødt hende ved Kolossæum, Helgenglorien straalede allerede i sin Pragt om hendes Pande, og hun gik ikke, nei hun svævede som en Forklaret. Det var ved denne Tid Pave Gregor, rystet af den sidste »Aabenbarelse« og dog saa vankelmodig, skikkede Brev og paany spurgte hende

[1]) Tiden for Ankomsten til Neapel, Pesten og Tilstanden der, Bueus i acta 457 flgde. Synerne Alfons' Fortale til 8de Bog c. 6, revel. 7, 27, 28 og 30; at det sidstnævnte Syn er det centrale og at hun havde det i Neapel, see 7, 31; i Vadstenamunkenes lybske Udgave af Aabenbarelserne er det illustreret med et Billede. Aabenbarelsen til Paven revel. 4, 142 og Bueus i acta 430.

tilraads i dybeste Hemmelighed. Da fik hun i Juli sin sidste Aabenbarelse om ham og nedskrev den i et Brev til Biskop Alfons, som efter Pavens Villie var bleven hos ham i Avignon. »Paven havde begjeret et Tegn, siger Kristus hende, nuvel, han skal have det. Vil han ikke komme, da skal han faae de tusind Slag baade i det Timelige og Aandelige og hans Hjerte blive som forstyrret. Han bør slutte Fred med Bernabo Visconti i Mailand, thi det er en Krig farlig for mange Sjæle; hvad han skal gjøre i Frankrig, vil blive ham sagt, saasnart han kommer til Italien. Som Kyllinger i Reden fryde sig ved Moderens Komme, saaledes fryder Herren sig til hans, han skal komme næste Høst og kun freidig stole paa sin Gud«. Alfons fortæller, at Paven strax ved Modtagelsen heraf traf de første Forberedelser til Afreisen, skjøndt langsomt og seendrægtig, endnu varede det Aar inden han kom. Men Birgitta var trøstig i Aanden, hun vidste af sine Syner, at han maatte komme, »dog om Du skal opleve det, saa blev der sagt hende, er Dig ikke givet at vide«[1]).

Birgitta gik nu i sit 71de Aar. Askesen havde udpiint Legemet, og Svagheden tog stærkt til, Katharina pleiede hende vel med Ømhed, men hendes Timer vare talte. »Sige ikke Lægerne, lød det indeni hende, at jeg skal døe? Nei, de forstaae det ikke, thi det er at døe, ikke at troe paa Gud, og Livet er i hans Frygt«! De sædvanlige Aabenbarelser vare udeblevne i nogen Tid, og hun følte sig yderst nedslaaet. Den 19de Juli sad hun i Bedestuen i

[1]) Pengetrang i Neapel extrav. 110; Sygdommen, see de i Anm. Side 207 anførte Steder, om den og Tiden for Ankomsten til Rom, see Bueus 458, Berthold l. 1 c. 3; Birgittas Forklarelse ved Kolossæum Bueus 435 flgde og 459; Aabenbarelsen til Paven revel. 4, 143 og Bueus 430, hendes Vished om Pavens Komme revel. 4, 141.

sit Huus, da troede hun, at see Kristus foran Altaret der. »Det har været Dig en Prøvetid, sagde Han, thi ligesom Brudgommen skjuler sig for Bruden, forat vække en desto inderligere Længsel hos hende, saaledes har jeg handlet imod Dig. Men bered Dig nu til Reisen, thi om fem Dage vil Du fare herfra! I Nonnedragt skal Du indklædes foran mit Altar og kjendes for Moder i Vadstena, medens dit Legeme skal jordes her indtil det kan komme til det Sted, jeg har udseet for det! O Rom, mit Rom, Paven foragter Dig og lytter ikke til mine Ord, og denne Fløite, jeg aandede paa, skal han ikke længer høre«! Derpaa talede Kristus om Aabenbarelserne, som Prior Peder og Biskop Alfons, der tidligere var underrettet derom, skulde samle; Han gav ogsaa Befalinger om flere andre Ting. Hvad hun saaledes anede, gik snart i Opfyldelse, med Troen paa at staae i et overordenligt Forhold til Guddommen, havde hun begyndt, og med den endte hun. Vi Protestanter maae kæmpe med os selv, forat undertrykke den uhyggelige Stemning, et saavidt drevet Sandsebedrag sætter os i. Birgitta samlede nu Birger, Katharina, Skriftefædrene og alle sine Venner omkring sit Leie, dem overgav hun sin sidste Villie og yttrede det Ønske, at blive begraven om Natten og i Stilhed. Det var tidlig Morgen den 23de Juli 1373; hun skriftede, modtog Nadveren, formanede sine Børn, salvedes med den sidste Olie og fik Dødskjerten i sine Hænder, sidstegang viser Kristus sig. Midt under Morgenmessen udbrød hun saa: »Herre Jesu, Dig befaler jeg min Aand«! og drog det sidste Suk; det skal have været i det Værelse i hendes Huus, som endnu forevises.

Liget blev bragt hen til Klaranonnerne i Panisperna, her, hvor hun havde siddet mellem de Fattige, skulde hun ogsaa jordes som en »Kristi Fattig«. Klædt i Nonneklæder blev hun lagt i en Trækiste, som atter stod indeni en af

Marmor. Hendes Ønske om at begraves i Stilhed, kunde dog ikke opfyldes for den Mængde Mennesker, der strømmede sammen: Alle vilde de see og røre ved den Helliges Levninger, og Legenden fortæller om Jærtegn, som skete ved denne Leilighed. Først 2 Dage efter hendes Død kunde Jordefærden finde Sted[1]).

---

[1]) Birgittas sidste Tid revel. 7, 31, extrav. 67, 68, vita abbr., Reisepasset 1373, Birger, Levnetsbeskrivelsen fra Löven, Bonifacius den 9des Bulle, Bueus 459 flgde. At en Aabenbarelse allerede paa Cypern befalede hende at overlevere Alfons Synerne, revel. 7, 16 og Lagerbrings Svea Rikes Hist. 3, 640. Dødsaaret og Dødsdagen hævdes mod alle Indvendinger af Bueus 382 flgde og 461, og til Overflod have vi Leidebrevet for hendes Børn til Hjemreise efter Moderens Død, dat. 13 November 1373, omtalt i Celses apparatus 135 og nu under Trykken i Klemmings Udgave af Aabenbarelserne. Derimod tager Bueus vist Feil, naar han, støttet til Pavebullen, paastaaer, at hun døde hos Klaranonnerne i Panisperna; hun døde i sit eget Huus. Den tidligere af mig i Texten anførte Indskrift fra Kirken i dette, synes her afgjørende; thi baade Skrifttrækkenes Form og at hun ikke kaldes sancta men blot pia, viser, at den maa være skreven inden hendes Kanonisation 1391 og følgelig være samtidig. Dertil kommer endvidere Abbedissen Ingegerds Vidnesbyrd herom, trykt i Slutningen af den Udgave af Aabenbarelserne, jeg har brugt. Hendes Bord og det oftere omtalte gamle Maleri ere Relikvierne i hendes Huus. Om Begravelsen see Reisepasset af 1373, Bonifacius's Bulle og Bueus i acta 459—61; Kistens Udsmykkelse L. Wadding ann. minorum 6, 328—29.

IX.

Birgittas Skrifter og Mystik.

Tilfulde forstaae vi ikke Birgitta, naar vi ikke kjende hendes Mystik, som vi dog hidtil blot ganske let have kunnet berøre. Den maa fremstilles efter de Skrifter, der bære hendes Navn, blandt hvilke »Aabenbarelserne« er det vigtigste. Disse selv, i Forening med de oprindelige Fortaler til dem, berette, at hun efter Kristi Befaling strax og paa Svensk nedskrev sine Syner, saasnart hun havde havt dem. Klemming har 1854 udgivet to Brudstykker af deslige rettede og overskrevne Udkast, der efter alle Kjendemærker ere ægte, senere har han indlemmet dem i sin Udgave af »Aabenbarelserne«. De ere høist interessante, noget vidtløftigere end den latinske Text og vilde upaatvivlelig give en Mængde Oplysninger, hvis vi blot havde flere af dem. Et Facsimile hos ham lærer os hendes Haandskrift at kjende. Hvad hun havde nedskrevet paa Modersmaalet eller maaskee dikterede, blev — det hedder atter efter Kristi Befaling — oversat paa Latin af Prior Peder og Mester Peder; Prioren besørgede den største Deel af Arbeidet, et mindre Parti oversattes, naar han var fraværende, af den anden Peder. Eftersom Mathias, der døde 1350 (?), skrev Fortalen til Aabenbarelserne, maae vi slutte, at allerede han har forefundet dem samlede i ikke ringe Tal. Ifølge Syner fra Birgittas sidste Tid blev det hele sammenbragte Materiale leveret til Biskop Alfons, at han skulde ordne og forklare »de skjønne Blomster, som ere Kristi Ord, og i visse Maader være Evangelisten«. Han inddelte dem da i 8 Bøger og forsynede ottende Bog med en lærd Fortale om hendes Syner; en Efterslæt danne de saakaldte extravagantes,

Syner og Efterretninger meest vedkommende Birgittinerordenen, samlede af Prior Peder og stadfæstede af Katharina [1]). Romerskkatholske Forfattere vil ikke ganske skjenke dem samme Tiltro som Hovedsamlingen, men fra vort Standpunkt stiller Sagen sig anderledes, og den Slags Tiltro, vi kunne yde de første, kan vist ogsaa ydes extravagantes. De saakaldte »Forklaringer« (declaraciones) stamme vel fra de to Oversættere, især Prioren, og fra Alfons, og om Overskrifter og et Par mindre Fortaler til Aabenbarelserne samt Birgittas andre Skrifter gjælder det Samme; maaskee dog Et og Andet er tilføiet af de første Udgivere, der leve et Hundredaar senere.

I Anordningen findes meget Lidet af en Plan. De 4 første Bøger indeholde Syner af Kristus og de Hellige, udenat nogen Orden lader sig spore. Kun sidste Deel af 4de Bog gjør en Undtagelse, thi her findes en Samling Aabenbarelser til Præster og Paver; maaskee ogsaa Begyndelsen af 1ste Bog meest indeholder de tidligere Aabenbarelser. 5te Bog, liber quæstionum, med sin Fortale er det skolastiske Parti, en Disputationsakt i Himlen, Præstens spidsfindige Spørgsmaal til Kristus og dennes Svar; af og

[1]) At Birgitta selv nedskrev Aabenbarelserne paa Svensk, see revel. Fortalen til 5te Bog. 6, 101, Alfons i Fortalen til 8de Bog c. 3 og Bueus 406. De to Pedere som Oversættere, Diar. Vadst. 1390, hvor Prioren kaldes translator et conscriptor maximæ partis revelationum, revel. Fortalen til 5te Bog, Alfons' omtalte Fortale, Fortalen til extrav., Bueus a. St. og extrav. 48, 49. Surius i vitæ sanctorum, Hildegaards vita, beretter en Historie om et voldsomt Slag, der tvang denne til at nedskrive sine Aabenbarelser; en lignende guddommelig Tvang mod Rulman Merswin i Schmidts Tauler 182 flgde. Om Mathias' Fortale revel. 1, 3. 6, 75; om Biskop Alfons' Deel i Værket revel. 7, 16, 31, extrav. 48, 49, Fortalen til extravagantes, Lagerbring Svea-Rikes Hist. 3, 640 og en Bemærkn. om den originale Haandskr. revel. T. 2, 185. Fortalen til revel. extravagantes beretter om den Maade, hvorpaa disse bleve til.

til henvende Kristus og Maria sig til Birgitta med Oplysninger, der saa afbryde Samtalens Gang. De fem første Bøger ere vigtigst i theologisk Henseende og de fire af dem tillige i poetisk. I 6te Bog have vi en Deel Syner, der gjælde bestemte Personer. 7de Bog dreier sig meest om Jerusalemsreisen og Birgittas Død, Sted, Tid, ofte ogsaa Personer nævnes, og en historisk Ordning er umiskjendelig; man mærker, at Samleren Alfons den Gang fulgte med Birgitta og vidste, han skulde bearbeide hendes Efterladenskaber. 8de Bog, liber coelestis imperatoris ad reges, med Fortale af Alfons, indeholder Straffetaler især mod svenske Konger, Dronninger og Herrer, og her sættes vi bedst ind i hendes religiøse Politik; det Meste, der hører dette Æmne til, findes nemlig samlet, om det end har været meddeelt tidligere paa andet Sted. Extravagantes med Fortale slutte Værket som Tillæg; i disse, i 6te, 7de, 8de og Slutningen af 4de Bog, saavelsom i »Forklaringerne« og Overskriften til Kapitlerne er det historiske Stof fornemmelig at søge. Men det Hele ligger som i et Pulterkammer. Aabenbarelser, Breve, Efterretninger mellem hverandre, omtrent det Samme forekommer mere end een Gang, sjælden angives Tid og Navn, og vi kan saa godt forstaae Beklagelsen i Diarium Vadst. 1433 over at Ulf Munk døde, den sidste, der vidste Besked om de Ting. Af og til maa Birgittas oprindelige Opskrift være fulgt, hun taler nemlig i første Person; dog oftest hedder hun: »en vis Kvinde i Bøn, en Person i Bøn, en Frue fra Sverige, Fru Birgitta, den salige Birgitta«. Saadanne Tillæg, at hun er fra Sverige, er en svensk Fyrstinde ligesom Israel en svensk Fyrste, røbe Udlændingen Alfons, der lagde sidste Haand paa Værket. De historiske Meddelelser og Aarstallene ere langtfra ikke paalidelige, og Legenden kommer hvert

Øieblik frem, det gaaer saaledes dem ilde, der nægte at troe paa hende; man mærker, hvor Birgitta, Skriftefædrene, Alfons og de første Udgivere alle omtrent have været lige lettroende. Desuagtet vil en fordomsfri Betragtning ikke kunne nægte »Aabenbarelsernes« Ægthed, men benyttes maae de altid med Valg og Skjønsomhed.

Det gjaldt for Birgitta og hendes Tilhængere, at faae Kirken til at godkjende dem som guddommelige. De Skridt, hun i saa Henseende gjorde baade i Sverige, Rom og Neapel, ere omtalte paa sit Sted; de, der gjordes efter hendes Død, saavelsom Anfægtelserne, hendes profetiske Kald blev udsat for, hænge derimod nøie sammen med Helgenkroningen og ville blive fortalte tilligemed den. Her da blot saa Meget! Gerson var Birgittas ivrigste Modstander, medens den senere Kardinal Joh. de Turrecremata (Torquemado), en Spanier, var hendes Forsvarer, og Helgenæren gik seirrig ud af Kampen. Andre Modstandere i den romerske Kirke fik hun i det saakaldte onus mundi fra det femtende Hundredaar, skrevet af en Leipziger-Theolog Tortsch; det var de heftige Angreb paa Pave og Pavestol, der især forargede.

Den første Udgave af »Aabenbarelserne« tryktes i Rom 1475, den berømteste i Lybek 1492 af Vadstena Munke; vi kjende omtrent en Snees Udgaver i Rom, Köln, Münken og fl. St., men alle savne de baade Kritik og et godt Register. Af Oversættelserne er naturligviis den svenske den ypperste, den er fortræffelig udgiven i fornskriftssällskapets Samlinger af Bibliothekar Klemming og vil hjælpe til at drage Birgitta frem af ufortjent Glemsel. At den i det Væsenlige er oversat fra Latinen og ikke er hendes eget Udkast, fremgaaer af Sproget, hvori latinskagtige Former, Vendinger og Ord af og til forekomme; men den maa efter Udgiverens

Formening være gaaet ud fra Vadstena samtidig med den latinske Bearbeidelse. Adskillige Stykker ere oprindelig svenske, som de deilige Bønner i 4de Bog og et lille Parti, optegnet efter Forfatterindens Udkast. Ordningen er ofte forskjellig fra den latinske, og det, der hører sammen, staaer ogsaa sammen; f. Ex. i første Bog Angrebene paa Geistligheden, i ottende Aabenbarelser om Ridderskabet, en egen Samling af Bønnerne er ligeledes gjort. Af det historiske Element, de saakaldte Declarationes, findes kun Lidet optaget, en Omstændighed, der i alt Fald ikke forøger disses Troværdighed. Sproget er malmfuldt og i det Hele taget reent, af og til dog lidt stivt. Af I. E. Rietz i scriptores svecici medii ævi cultum culturamque respicientes, 2det Bind og Svend Bring i handlingar og påminnelser 3die Bind ere svenske Brudstykker offenliggjorte. Paa Dansk har der været en Oversættelse, forfattet af en lollandsk Præst Peder Regelsen, men paa nogle Smaastumper nær i Brandts gammeldanske Læsebog er Intet af den hidtil kommet for Lyset; den lader til at være uafhængig af den svenske. Paa Fransk, Høitydsk, Nedertydsk haves Oversættelser, der tildeels ere udgivne. Forelæsninger over »Aabenbarelserne« holdtes i Oxford og London, Kommentarer og Udvalg af dem og Birgittas andre Skrifter nævnes paa Latin og Svensk. Saaledes Mester Peders »Marias Urtegaard«, der skal være forsvensket af den almindelige Skriftefader Niels Ragvaldson eller Munken Jens Budde, maaskee af dem begge. Hvor udbredt Kundskaben til »Aabenbarelserne« var her i Norden, fremgaaer for Reformationstidens Vedkommende af Poul Eliæsens »Svar til Kong Gustav«[1]).

---

[1]) Birgitta taler i 1ste Person f. Ex. 3, 1. 4, 50, 103, 130. 6, 40, 46. 8, 31, extrav. 29. Om onus mundi Warmholtz bibl. Sveo-Goth. 4, Nr. 1672.

Foruden de egenlige »Aabenbarelser« have vi fra Birgitta aabenbarede Klosterregler og Bønner, sermo angelicus de excellentia virginis og et Brev til hendes Søn Birger. Regula sancti salvatoris udgiver sig for nedskreven af Prior Peder efter Kristi Diktat: der er dog Forskjel mellem Urban den femtes og sjettes Regel, en Forskjel, som volder rettroende romerske Theloger mange Bryderier. Vi har den oversat paa Svensk, Fransk, Tydsk, Italiensk og et Brudstykke paa Dansk i Brandts gl. danske Læsebog[1]). Birgittas 4 aaben-

Senere Angreb paa Birgitta findes i C. Oudinus commentarius de script. eccl. T. 3. anno 1360, M. Chladenius de revelat. St. Birg. Svecicæ, Wittenberg 1715. Om Udgaver af revelationes see N. H. Gundling Geschichte der Gelahrheit 2, 1973 flgde, Fabricius bibl. mediæ & infimæ latinitatis 1, 280, Stiernmans Tal om de lärda vett. tilstånd i Sv. 36 flgde, Wetzer Kirchenlexikon 2, Warmholtz bibl. Sveo-Goth. 4, 33 flgde, Bring handlingar och påminnelser 3, 80, Lindstrøms Udgave af Klosterreglorna XXX. Spor af Latinen i den svenske Oversættelse ere den hyppige Brug af Præsens Participium, den usvenske Form for Futurum Participium og flere stive Ordføininger, Ord som declaracio, persona, præsentera, disputerare, i press. Fortællingen om at Klas Ryning paa Karl Knutsons Befaling foretog sig Oversættelsen, er feilagtig, den nævnes i biographiskt Lexicon, 21, 343 og skal komme fra et af Messenius's utrykte Arbeider. Den danske Oversættelse omtales i Suhms Samlinger 1, 2, 99. Oversættelser paa andre Sprog omtales Warmholtz a. St., Fabricius do., Stiernman a. St. 48 flgde. Om Kommentarer etc. Diar. vadst. 1433, Stiernman a. St. 55, Langes norske Klostere 2den Udg. 298, Wieselgren Sv. sköna litt. 1ste Udg. 2, 384; i London og Oxford holdtes Forelæsninger over revel. Bueus i acta 408; Marias Urtegaard, Stiernman 55 flgde, det er en Kommentar især over sermo angelicus. Poul Eliæsens Yttringer paaberaabes i nyt hist. Tidsskrift 2, 61, 65 og fl. St., lignende af Kristiern 1. i Skand. Litt. Selsk. Skr. 16, 150.

[1]) Reglens Tilblivelse extrav. 45, Fortalen til novæ regulæ i Udg. af revelationes samt Regelen, novæ regulæ c. 1 og 29; de romerske Theologers Betænkeligheder ved den see foran S. 105, Anm. Den haves paa Latin i revelationes, i Celses apparatus 139—40, Holstenii codex regul. monast. 3. og R. Hospinianus de monachis l. 6, hvor den dog er oversat fra Tydsken, paa Svensk i Lindstrøms Klosterreglor og Klemmings Udgave af Revelationerne, et Brudstykke af den i

barede Bønner til Kristus og Maria staae trykte sammen med Aabenbarelserne, den svenske Oversættelse staaer i Klemmings Udgave, hvor der ogsaa findes et Tillæg af Bønner, deels samlede sammen af Aabenbarelserne, deels andre, der gaae under Birgittas Navn. Stiernman 50 omtaler 15 Stykker af hende om Lidelsen, der skal findes i en Kølnerudgave; jeg har ikke havt Leilighed til at see denne. En Deel Bønner udgaves paa Italiensk og Arabisk i Rom 1677. Sermo angelicus de excellentia virginis troede hun, som vi veed, at faae dikteret af en Engel, den brugtes til Gudstjeneste og Klosterlæsning; efter andre Beretninger har Kristus derimod dikteret Mester Peder den, eller vel endog Mester Peder selv forfattet den. Den findes trykt sammen med Aabenbarelserne[1]). Brevet til Birger haves paa Svensk og Latin og er meddeelt paa sit Sted i min Fortælling.

Det er den samme mystiske Aand, som taler til os gjennem alle Birgittas Skrifter, »Marias beskuelige Liv« blander sig her med »Marthas det virksomme«. Hun seer

---

Rietz' scriptores 3die B.; paa Fransk er den trykt i Douay 1622 og 1635, paa Italiensk i Genua 1652. Vanskelighederne ved at oprede disse forskjellige Reglers og Oversættelsers indbyrdes Forhold ere ikke ringe, for en Protestant vilde det dog næppe lønne sig at gaae tilbunds i en Sag, som egenlig kun kan interessere Papister. Jeg skal derfor blot i Almindelighed bemærke, at vi har Regelen i 3 Hovedformer, den i revelationes, den hos Lindstrøm og den hos Hospinian. De have mange indbyrdes Forskjelligheder og mange Overeensstemmelser; Lindstrøms økonomiske og visionære Parti findes ikke hos Hospinian, hvorimod man hist og her i revelationes, saaledes i extravagantes 35, kan finde Stykker af det.

1) Oversættelsen af Bønner paa Italiensk og Arabisk, see Stiernman Tal 51, 52. Sermo angelicus findes i revelationes; om dens Tilblivelse revel. 4, 32, Alfons' Fortale til 8de Bog c. 4 og 5, extrav. 6, 113 og Diar. Vadst. 1378; den brugtes til Klosterlæsning, Alfons a. St. c. 4.

i Aanden og taler med Kristus, Maria, de Hellige, Afdøde og Levende og hører dem tale med hverandre. Hun seer Sjæle i Dødsnød, i Skjærsild, i Helvede mellem Dæmonerne; Skildringerne ere massive, Billederne gloende, hun skjælver af Rædsel. Hun undrykkes til Himlen, hører Engle synge omkring Thronen og bestraales af det himmelske Lyshav, og hun seer Dommedag, Himmel og Helved aabent. Hun modtager Oplysninger om sin egen og sine Venners aandelige saavelsom legemlige Tilstand og gjennemskuer deres Indre; snart glide Fyrsters og Rigers Skjebner forbi hende i store historiske Syner, snart er hun indviklet i de fineste dialektiske Undersøgelser. Undertiden seer hun et Billede og faaer med det Samme Forklaring over hvad det betyder, undertiden kan Forklaringen komme mange Aar efter eller ganske udeblive; men oftest hører hun blot en Røst. Spørges der, hvorfra komme disse Syner, da have vi alt svaret derpaa. De ere hendes egen Aands Fostre, Stemningsbilleder, udstyrede af en glimrende Indbildningskraft; det er Følgen af den forunderlige legemlige Tilstand, hvori hun befinder sig. Hun tager dem imidlertid for Aabenbarelser og gjør det ærligt. Hendes Aand er rigt begavet, dannet ved Bekjendtskab med den hellige Skrift, ved Læsning af flere af Fædrene og Mystikerne, heller ikke er hun uden Paavirkning af Skolasticismen, skjøndt hun ikke elsker »de vise Mestere«. Hvad hun først og sidst betoner, er det Ethiske, Spekulationen kan ligesom overraske hende en sjælden Gang, dog hendes Sag er den ikke, hendes Natur er for historisk dertil.

Formen er apokalyptisk og har Profeterne og Herrens Lignelser til Forbilled; men hun beaandes mere af dem end efterligner dem, og hendes Eiendommelighed er allevegne stærkt udpræget. Ikke sjælden komme vi til at tænke paa Synerne i Hermas' Pastor og den hellige Hildegaards Scivias,

eller hos Frants af Assisi, Suso, Rulman Merswin, Søstrene Ebnerin, Kathrina af Siena, udenat vi dog derfor med Bestemthed tør sige: hun har kjendt dem. Det Meste lader sig forklare af Tidens Strømninger og dens Forkjærlighed for det Allegoriske. Alt er hos Birgitta Sindbilled og lever og aander. Billedet eller dets Udlæggelse kan af og til være søgt, Penselen altfor saftig, »Helvedes Pine er den hedeste Bradepande, og de Fede brænde bedst«, siger hun. Løierligheder forekomme: hun sammenligner sig med Osten og sit Legeme med Ostekarret, Maria kalder hende sin Svigerdatter, fortæller hende, at der aldrig kom Luus paa Kristi Hoved, og udbreder sig vidt og bredt om Hans Forhud, som hun omhyggelig gjemte paa. Oftest overrasker Billedet dog i en Tid, som ellers ikke udmærker sig ved Smagfuldhed; det er aandrigt, lidt bredt udmalet men poetisk slaaende, en enkelt Gang valgt med skarp Ironi, medens Skjønhedssandsen allevegne bryder frem. Det Sidste kan maaskee synes forunderligt hos en Asket og er det dog ikke, thi enhver unaturlig Forsagelse søger Opreisning og finder den i den nye Verden, Aanden har fremtryllet. Det Sprog, hvori hun udtaler sig, er saa troskyldigt og prægtigt, og det Nordiske i Anskuelse saavelsom i Fremstilling giver Synerne en egen hjemlig Ynde.

Hendes Natursands er dyb, som Susos og Frants af Assisis. Fra Naturen henter hun de fleste Lignelser, hun har levet med den i det Enkelte og maler dens Smaascener efter med rørende Troskab; hvad der i Barndommen, som vi saae det, lagde sig tæt ind til hendes Hjerte, kommer atter og atter igjen i Synerne. Selv i det Mindste fornemme vi som et Aandepust fra Ham, i hvem Alt røres og lever. Vi høre det suse fra Elven og de sneedækte Graner, vi føres ud i Skjærgaarden, ned i

Bjergværket, vi staae i Viinhaven mellem Roser og Lilier, i den stille Aften, naar Duggen falder og Klokkerne ringe til Ave Maria. Vi befinde os i Hønsegaarden, indvies i Insekternes, Sommerfuglenes og Sneglenes Liv, vi lære, hvorledes Slangen opdrager sin Unge, hvorledes Bjørnen fældes i Skoven og bærer sig ad naar han gaaer paa Rov eller styrter sig over et Menneske. Men Birgitta kan ogsaa udkaste deilige Genrebilleder. Snart opleve vi med Ridderen hans Indvielse og Kampe, snart staae vi i Mørkestuen hos det fattige Barn og dets Moder; Billedhuggeren, Skipperen, Bonden, Guldsmedden og deres daglige Gjerning, Hoffet, Familielivet, Borgerlivet træde os nær, i skjønne eller frastødende Skikkelser. Selv Lovbestemmelser, ja grammatiske Regler kan hun bruge som Speil for aandelige Sandheder. Vi staae midt i et rigt Billedgalleri, næsten altfor rigt, herved kan det blive noget trættende, at vandre længe om i det[1]). Indtrykket af det Hele ligner iøvrigt meest det, den gothiske Kirke gjør. En fantastisk, uendelig Række Dæmoner, grinende Uhyrer, Engle, Helgenbilleder, udførte med sjælden Kunst; et dæmpet Lys trænger ind gjennem Glasmalerierne i Vinduet; og den mægtige, den himmelstræbende Idee behersker Alt og underordner Enkelthederne under sig.

Vi ville lade hendes mystiske Aand aabenbare sig gjennem et Udvalg af Exempler, der skal forøge Tallet af

[1]) Flere Billeder har Birgitta tilfælleds med Suso; saaledes det om Barnet i »Mørkestuen« revel. 4, 15, som jeg siden meddeler til Prøve; det findes i Brandts Udgave af Susos gudelig Visdoms Bog 155. Men saadanne Ting, der ogsaa kunne være Tilfældigheder, tør man vel Intet bygge paa. Løierligheder i Synerne, revel. 1, 56, 33. 6, 1 og fl. St. Efterat jeg baade foran Side 33, Anm. og paa andre Steder har beviist hendes Natursands, anseer jeg det for overflødigt, her at komme med Beviissteder for min Texts Nøiagtighed. Det Samme gjælder m. H. t. Billederne hentede fra Menneskelivet.

dem, vi allerede kjende. Det er ikke vanskeligt, at plukke Blomster i et Blomsterbed, langt vanskeligere er det derimod, at vælge de meest passende. Nogle Steder har jeg samlet det Beslægtede sammen fra flere Sider, andre Steder maattet forkorte, thi Birgitta er bred i Stilen; diplomatisk Nøiagtighed vilde her vel næppe være paa sin Plads. Til Prøve meddeles første Stykke paa Svensk.

MARIA gudz modhir taladhe Thz är scriwat at hulkin som vil wara viis älla sniäller nime snille af sniällom mannom. hwadhan aff iak sighir thik mz äptir döme ok liknilsom Swa som nakor then ware hulkin som ville nima snille saghe twa mästara standa fore sik til hulka han sagdhe gerna name iak snille vm iak viste hwart hon ledhe mik älla hwat nyttelikhet ok ända hon hafdhe Annar mästarin swaradhe vm thu vilt fölghia ok nima mina snille Tha skal hon ledha thik vppa höxta biärgh vtan hardhe stena äru j wäghenom vndhir fotomin. wansamlikhet ok hällo skoru j vpfärdhinne vm thu äruodha j thesse snillinne. tha skalt thu faa thz som vtantil är myrkt ok innantil skinande ok klart. Ok thu skalt hafwa hwat thu vilt vm thu hallir hona fastelika Ok hon löpir vmkringh swa som cirkil ok draghir thik til sik ä mer ok mer til then time kombir at thu faa aldra wäghna glädhi af hänne Annar mästarin sagdhe vm thu fölghe minne snille skal hon ledha thik j blomstrande dal ok sötan af alla iordinne fruct. ok blötlikhet är vndhir fotomin ok j vpfärdinne litit äruodhe Vm thu star j thesse snillinne Tha skalt thu faa thz som vtantil är faghirt ok skinande Än nar thu vilt nytia thz skalt thz fly fran thik Ok thu skalt hafwa thz som ey blifwir. vtan skal ginstan ändas ok nar bokin är owir läsin wardhir badhe bokin ok läsninghin til änkte ok thu skalt artirlatas tombir. Han hördhe thetta ok thänkte mz sik jak höre tw vndhirlik thingh Mine fötir wanskas

ok kränkias vm iak far vppa bjärghit ok kroppin thynghis ok mödhis vm iak ok faa thz som vtantil är myrkt hwat doghir thz mik vm iak äruodha j thy som änghin ända hawir Nar skal tha min hughnadhir wardha Annar mästarin lofwar mik thz som vtantil är skinande ok är tho ey blifwande. ok at snillin skal ändas mz läsninginne. Hwat nytto är mik tha j them thingom som ey hawa stadhlikhet Nar han thänkte swa j sinom hugh. syntis en bradblika mällan the twa mästarana ok sagdhe. än thot bärghit är höght ok wansamlikit j vpfärdhinne Tho är liwst sky owir bärghit af hulko thu skalt hafwa swala. Ok vm thz lofwas som vtantil är myrkt tha ma thz brytas ok thu skalt faa gullit som innantil är. hulkit thu mat äwärdhelika ägha mz glädhi Thesse twe mästarane är twefal snille kötlikin ok andelikin.

Der er ikke en Tøddel i Himmerig, ei et Gran paa Jorden, ei en Gnist i Helved, som ikke er i Guds Viisdom og ved den er forudseet og forudbestemt. Men Gud er en forunderlig Gud, Han strøer Guldet under Fødderne og sætter Skarnet mellem Solstraaler. Velsignet være Du, min Gud, trefoldig og dog een! Du er Godheden, Viisdommen, Skjønheden og Magten, Retfærdigheden og Sandheden. Du er lig den Blomst, som voxer eenlig paa Heden, af hvilken Alle, som nærme sig, faae Lyst for Øiet og Sødme i Munden og Kraft i Lemmerne. Saaledes Alle, som nærme sig Dig, blive bedre og visere, skjønnere og retfærdigere. Derfor, o mildeste Gud, giv mig at elske det Dig tækkes, mandig staae imod Fristelserne, forsmaae al Verden og evig beholde Dig i Tanke!

Himmeriges Dronning siger til sin Søn: „velsignet være dit Navn uden Ende! Tre Ting ere underlige i din Guddom: Vælde, Snille (Viisdom) og Dyd (Dygd). Din Vælde

er en luende Ild, for hvilken det Stærkeste er som tørt Straa. Dit Snille (Viisdom) er som Havet, der aldrig udtømmes fordi det er stort og meget, men flyder over Dale og skjuler Bjerge. Saa kan og ei dit Snille begribes, Du, som vidunderlig giver Alt Levende Liv og tager det, som snildelig skjenker de Usnilde Snille og tager det fra den Hoffærdige! Du gjennemskuer Mennesket, Legemet, Samvittigheden, Hjertet; som Fiskemaagen seer Fisken og Dybet, hvori den gaaer, og giver Agt paa Storm og Bølger, saa veed og seer Du alle Menneskers Veie. Din Dyd er som Solens Lys, der straaler i Himlene og opfylder Jorden, saa opfylder den alle Ting. Ligesom Seglstenen, der trækker Jernet til sig, saa er din Kjærlighed. Du er den Uskabte, den Længste, den Dybeste, den Bredeste, som er indeni Alt, udenfor Alt og over Alt. Og dog begjerer Du, som er klædt med Evighed, i din Kjærlighed at klædes af Mennesket, Du, som er Engles og Menneskers Brød, at mættes af Menneskets Kjærlighed; Du, som er Fredens Skaber og Fornyer, beder Menneskebarnet om Fred. Hver den, som vil modtage Dig i sit Hjerte, kan mætte Dig med en Brødsmule, klæde Dig med en Traad, slukke din Tørst med en Draabe, for Du agter ei Gods og Evne ene, men den brændende Villie. Thi være Du velsignet, min Søn, min Gud, min Herre!"

Kristus siger: „Himlene og Jorden kan ikke rumme mig, og dog vil jeg boe i dit Hjerte, det lille Stykke Kjød. Hvem vil Du da frygte, hvortil vil Du trænge, naar Du har i Dig den almægtigste Gud, det eneste Gode? Men Du maa hvile ud fra alle Verdens Længsler og fordybe Dig i den evige Glæde: det er den Seng, hvori vi kan hvile. Du maa sætte Stol til os, det er Lysten til evig at blive hos mig.

Og Lyset, som skal oplyse Hjertekammeret, det er Troen paa at jeg formaaer alle Ting."

Kristus siger: „Verden var som en Ørken, fuld af Skove, saa tykke og mørke, at Ingen formaaede at bryde igjennem dem. Der var kun een fremkommelig Vei og den endte i Afgrunden. Og de, som styrtede ned i den, raabte: o Herre Gud, kom og giv Hjælp, gjør lyst for Mennesket og viis det Veien; kun i Dig er Frelse! Dette Raab steg op til Himmerig og rørte mig, og jeg kom til Ørkenen som en Pilgrim, at arbeide og rydde Veien. Foran mig lød en Røst: nu er Øxen lagt til Træet! det var Døberen, som skulde berede mig Vei. Jeg arbeidede fra Sol stod op og til Solbjergslag, jeg lod mig friste, jeg taalte Had, jeg ryddede Veien til Himmerig og oprev de Træer og Buske, som spærrede den. Da stak de skarpeste Torne mine Sider og Jernspiger saarede Hænder og Fødder, mine Tænder og Kinder bleve ilde slagne. Men jeg veg ikke tilbage, jeg blev kun desmere brændende og gik fremad som Bjørnen, der, dreven af Hunger, styrter sig over Manden og i sin Hede trykker Spydet, han holder imod den, ind i sin Krop; jo ivrigere Mennesket var til at myrde mig, desto ivrigere blev jeg til at lide. For Sjælenes Frelse taalte jeg al Pine og ryddede Veien i mit Blod og Sved. Men atter ere Træer og Buske og Torne voxede til og de Fleste hørte op med at gaae paa min Vei, medens Veien til Helved er bred og aaben, og Mange de, der gaae ad den. Kun Faa af mine Venner gaae endnu min Vei, forat naae til Himmerigs Fædreneland; brændende af Længsel og dog rædde for Verden bære de sig ad som Fugle, der flagre i Skjul fra Busk til Busk. Jeg raaber til dem at oprykke Torne og Tidsler og indbyde til at gaae ad Veien, som skrevet staaer:

salige de, som ei saae mig, men troede! Og jeg løber dem selv imøde som Moderen sin vildfarne Søn og tænder min Kjærligheds Lys for dem, at de maae see og ikke fare vild. Og som Moderen vil jeg omfavne dem, hvor der ei er Himmel foroven og Jord forneden men Guds Beskuelse, hvor der ei er Mad og Drikke men guddommelig Glæde!"

Naar Kullene ere forbrugte og Malmen flyder i Ilden, bliver Vinden dog tilbage i Blæsebælgen: saaledes bliver ogsaa Lysten i Hjertet, naar Naadens Tid er brugt op.

„Hvad der følger efter dette Liv, kan være mig det Samme, maa jeg kun faae min Villie", saaledes taler et Verdensmenneske med hæs Stemme. Humlen summer og brummer ogsaa og holder sig til Jorden.

Verdens Venskab er løs som Snee, kold som Frosten.

Verden er et Fattighuus; der er mørkt og stygt, fuldt af Røg, det er Verdens-Kjærlighed, som formørker Sjælen, og fuldt af Sod, det er Kjødslyst. Men Du er ført ind i et Selskab af store Folk, i det Huus, hvor der er Skjønhed uden Plet, Varme uden Røg, Sødme uden Lede.

Mangens Villie er som Møllehjulet, der staaer stille og ikke kan male, fordi det ikke har Vand. Gjennembryd dog den Hovmodens Dæmning, og den Helligaands Vande skal flyde og bevæge din Villie!

Mennesket vil have den forfængelige Ære, der som Skum paa Bølge farer op som et Bjerg men forgaaer hastelig. Som Uglen søger Natten, saaledes Mennesket, det jager efter de flygtige Goder og hader de evige. Ligesom Hesten (Hunden?) vender sig om og lugter til sit eget Skarn, saa er det lysteligt for Synderen, at tænke paa sin Synd.

Den Kvinde, der gaaer efter sine Lyster, er en fedet Ko, som træder midt i Skarnet og med Halen stænker Alle til, der komme den nær.

Djævelen er som Ormen, der ligger inde i et Æble og først opæder Kjernen og efterlader der sin Ureenlighed og saa gaaer rundt igjennem Æblet, til det ikke duer mere. Han er listig som Ræven, der stiller sig an som sov den eller var død, forat Fuglene skal sætte sig paa den og den kan sluge dem. Saaledes lader han Menneskene tidt være frie for store Fristelser, forat gjøre dem trygge og fange dem desto sikkrere. Salige de Herrens Fugle, der, naar Djævelen griber efter dem, paa Ydmygheds og Haabets Vinger kan flyve bort!

Slangen har ingen Bryster, men hun lægger sig over Ungen, varmer den og lærer den at æde Støv og krybe. Naar Ungen nu skal lære at bruge sin Brod, lader Moderen den ligge og sove mageligt i Solen. Paa eengang vækker hun den, saa den bliver rasende og hugger Brodden i den nærmeste Gjenstand; i Forveien har hun saa sørget for, at denne ikke er for haard, ellers vilde den spæde Brod knækkes. Saaledes bliver hun ved, hvergang lægger hun noget lidt Haardere for den til at stikke i, det hærder Brodden. Med samme Omhyggelighed optugter den onde Moder sit Barn til Forfængelighed og Ondskab.

En Moder havde en Søn. Han var født i en Mørkestue og vidste ikke af Andet at sige, end Mørket og sin Moders Mælk; Moderen sagde til ham: „gaa ud, mit Barn, af Mørkestuen, saa skal Du faae blødere Seng og bedre Kost og Huus, men bliver Du her, da vil Orme og Øgler avles i det Mørke og Skarn, hvori vi leve, og Du vil blive bidt og stukket af dem“. Barnet troede hende og gjorde

som hun sagde: havde hun derimod lovet ham større Ting, mange Tjenestefolk, et Slot af Elfenbeen, gjæve Heste og andre Klenodier, vilde han ikke troet det, fordi han ikke kjendte til Andet af Verden end sin Mørkestue. Saa lover Gud os stundum det Lidet og mener dog derved det Største.

Der ere Taarer, som ligne den strømmende Regn, naar Mennesket græder over sin timelige Nød; andre ligne Sneen eller Haglen, naar Mennesket græder ikke af Kjærlighed til Gud men med iiskoldt Hjerte af Frygt for Helvede, og vilde være tilfreds, naar han blot havde en Plet i Himlen eller paa Jorden, hvor han var fri for Pine og kunde leve evig efter sin Lyst. Men de Taarer, som drage Sjælen til Himlen og Himlen til Sjælen, ligne Duggen, som falder paa Rosenblad. Naar Mennesket tænker paa Herrens Kjærlighed og Hans haarde, beske Pine, da fyldes Øiet med Taarer, de lægge sig om Sjælen som Dugdraaberne om Blomsten, og gjøre den frugtbar og lukke Gud ind i den.

Naar Dadelkjernen saaes i frugtbar Jord, da slaaer den Rod og skyder frem, Palmegrenene udfolde sig, Træet dufter deiligt og dets Frugter modnes. Saaledes Tanken om Guds Dom, naar den falder i et Hjerte, der kjender sin Synd. Opgivelsen af Egenvillien og gudelige Øvelser ere Stammen, Grenene voxe ved Kjærlighed, Frugten, som modnes under Ordets Prædiken, er Lyst til at forkynde Guds Ære.

Klippen gav Vand, da den berørtes af Mose Stav, saa flyde Angerstaarer, naar det haarde Hjerte berøres af Guds Frygt og Kjærlighed.

Rosen har en sød Lugt, er fager at see og blød at føle paa, og dog voxer den kun mellem Torne; saaledes de Gode mellem de Onde, de Ene kan ikke være uden de

Andre. Taal Du derfor Kristi Fjender, saalænge Han taaler dem!

Kjærligheden forvandler Elskeren til det han elsker.

Naar den fromme Tjener døer, da siger Ærens Konge: „o min Ven, Du gav mig dit Hjertekar tomt og reent for egen Lyst, men jeg skal fylde det med min Lyst og min Ære! Min Glæde skal være Din Glæde, og Din Ære skal aldrig ende“. Da en from Ridder døde, hørtes en trefoldig Røst fra Himlen. Den ene Røst, det var Skaberens, sagde: „Du er min Søn og har gjort din Faders Villie, kom og tag din Fædrene-Arv“! Men Sønnen sagde: „o min Broder, jeg udgjød mit Blod for Dig i Striden og Du har betalt Blod for Blod, thi Du var rede, at give Død for Død, Liv for Liv; kom nu til Liv og Glæde“! Men den Helligaand sagde: „Du var saa elskelig indentil, saa mandelig udadtil, at jeg længtes efter at bygge i Dig og beskjerme Dig. Kom, min Ridder, for din mandige Kamp gak ind i mig, og jeg skal bygge i Dig og Du i mig“[1])!

Disse Prøver tjene til at give en Forestilling om Birgittas billedrige Mystik, paa mig gjøre de, trods al Forskjel, et Indtryk omtrent som Fragmenter af Novalis. Ingen vil, efterat have gjort sig bekjendt med dem, nægte, at hun er en eiendommelig poetisk Natur, fuld af ethisk Alvor og kjendelig paavirket af den bernhardinske Skole. Meget Slægtskab har hun med Suso, skjøndt vi ingen Sikkerhed have for at hun har kjendt Andet til ham, end

---

[1]) De anførte Exempler findes revel. 2, 22, 17. 3, 15. 4, 21. 1, 50, 3. 2, 1, 3. 1, 30. 2, 15. 3, 7. 1, 44. 5, revel. 9. 4, 97. 1, 2. 6, 45. 4, 52. 6, 52 og 98. 1, 13. 4, 68. 6, 32. 4, 15, 81. 1, 43, 53, 22, 54. 6, 17. 3, 3. 2, 11.

efter Rygte. Han er blødere og som Tydsker mere følsom, spekulativ udviklet og lidt eensformig, hun derimod er næsten mandig og langt billedrigere, hun kan slet ikke tænke uden i Billeder. Dog hvor skal vi finde Ledetraaden gjennem denne Labyrinth af en Kvindes fantastiske Syner fra Himmel, Jord og Helvede, af hendes Tanker og Følelser, der snart hvidske som Aanden i Hjertedybet, snart mægtig svulme og bruse? Ikke blot alle Spor af System fattes men selv enhver nogenlunde sammenhængende Udvikling, det gaaer Spring i Spring. Hidtil er Intet gjort for at oprede Tankegangen; thi Forsøget i Hammarskölds Philosophiens Historia er saa godt som Intet. Ved at fordybe os i »Aabenbarelserne« blive vi dog efterhaanden opmærksomme paa enkelte frugtbare, altid tilbagevendende Hovedtanker. De bryde ikke ligefrem med Kirkelæren, de tragte kun efter at aandeliggjøre den, men derved er alligevel Bruddet igrunden skeet her, som hos alle Middelalderens Mystikere. Hendes Beundrer, Biskop Alfons, finder i dem en consummatio totius theologiæ[1]. Disse Hovedtanker skal jeg stræbe at paavise i det Følgende; men jeg skrider dertil med den bestemte Følelse, at Birgitta maa lide under Forsøg paa at klare hendes dæmrende, romantiske Bevidsthed. Det er at opløse Poesi i Dogmatik. Det Eiendommelige er nemlig ikke saameget Tanken som dens Indklædning, ikke Tegningen men Farvespillet, der snart tindrer som Solens Glød og Glands, snart er mat hensvømmende som det dæmpede Lys i en Nonnecelle. Den Grundtanke, hvorpaa alt Andet hviler, hendes Erkjendelsesprincip, er det samme som Bernhards og Hugos: Kjærligheden; dette er

---

[1]) Lagerbring Svea Rikes Hist. 3, 641.

allerede løselig berørt og skal siden nøiere blive udviklet. »Til det vi elske forvandles vi, ved Kjærligheden lukkes Gud ind i Sjælen, idet Han elskes, tænkes Han som den Evigt-Nærværende, forstaaes og nydes Han og i Ham Hans Skabning«. Hvor Kjærlighedens Fylde er, der er ogsaa Erkjendelsens, den, som elsker, seer Gud i Alt. Men al Kjærlighed beroer paa en grundig Adskillelse af den, der elskes, fra den, der elsker. Følelsen heraf forlader Birgitta aldrig og bevarer hende for den tydske Mystiks Hang til at gaae under »i det guddommelige, billedløse Intet«.

Guddommen og dens Væsen, Treenigheden.

Med Anselms Ontologi begynder Skolastikken at opstille Beviser for Guds Tilværelse, dette er ikke Mystikkens Sag. Birgitta har imidlertid lært saameget af den første, at hun her og der tager smaa Anløb til Beviset, hun har jo ogsaa Apostelen Paulus til Forgjænger. »Jorden, der bærer Frugt, og Himlen, der giver Regn, de grønnende Træer og de blomstrende Urter, alle de tusind Dyr, der bevares hvert i sin Art, Lyset, der oplyser Alt, maae nødvendigviis paatrænge sig Enhver og bære Vidne om en Skaber og et Forsyn«. Fra det Skabtes Beskuelse, der fortryller hende, slutter hun til Skaberens Skjønhed. Samvittighedens Stemme, Guds Retfærdigheds og Miskundheds Aabenbarelser i Historien, Hans Gjerninger ved de Hellige bevise, at Han er til; paa det Sidste maa hun med sin historiske Bevidsthed lægge en særegen Vægt. Herren siger: »Djævelen ræddes og kjender mig for Gud, men Menneskene see alle Ting, og dog see de ikke mig, de have Stær i Øinene«.

»Jeg er den, jeg er«, saaledes hører hun ofte Gud tale, Han er altsaa den absolut Værende. Som hos Suso forekommer Billedet af en Cirkel, forat anskueliggjøre Hans Væsen. »Han er over, udenfor, indeni Alt, holder Alt og holdes af Intet, det Nærværende, Forbigangne, Tilkommende er i Ham som i eet Punkt, Tiden forsvinder. Og da Hans Guddom omfatter Alt, er den selv ufattelig«, thi kun det Endelige lader sig begribe. Det er altsaa formasteligt, at ville fatte Ham med Fornuften, og »dog boer Han i Hjertet, det lille Stykke Kjød«; derved bliver den mystiske Skuen en Mulighed. Birgitta kjender og nævner leilighedsviis Guds Egenskaber, som centrale Bestemmelser opstiller hun, at Han er Dyden (Dygd, virtus), Kjærligheden, Godheden, Sandheden, Magten, Viisdommen, Skjønheden, Miskundheden, Retfærdigheden. Bestemmelsen at Gud er Kjærlighed, har hun tilfælleds med hele Mystikken, derimod er det eiendommeligt, naar hun opfatter Ham som Skjønhed. Men allevegne betoner hun Skjønheden stærkt, hos Kristus, hos Maria, i Alskabningen, just den var det, der fristede Lucifer. Af og til kan Augustin streife ind paa en saadan Betragtningsmaade, der dog egenlig hører hjemme hos den uægte Dionysius Aeropagita. Gjennem hvilke Mellemled den saa har forplantet sig til Birgitta, eller om hun muligviis af sig selv kan være kommen paa den, tør jeg ikke afgjøre.

Dette er den æsthetiske Side hos hende, den ethiske viser en stærk Betoning af Retfærdigheden. Enten hun taler om Guddommens Væsen eller om Kristus, altid fremhæves Miskundheden i Retfærdigheden og Retfærdigheden i Miskundheden, de to ere i hinanden og ere uadskillelige. »Saa høit Gud stiger op i sin Retfærdighed, saa dybt nedlader Han sig i sin Kjærlighed«. Naar Menneskene skille

det ad, der er sammenføiet i Gud, og glemme den Retfærdige, da vil Kirken staae for Fald. Som den Retfærdige gjør Gud Engelen og Djævelen lige Skjel, men det vilde være Uret mod Djævelen, at tage dem fra ham, der tilhøre ham medrette; hun har altsaa ikke, ligesaalidt som Bernhard, tilegnet sig den anselmske Tanke, at Gud kun skylder Djævelen een Ting, hans Straf. Retfærdigheden begrændser Miskundheden og saaledes gaaer det ogsaa med de andre Guds Egenskaber, Kjærlighedsvillien begrændser Almagten. »Gud kunde tale, saa Alverden hørte det, Han kunde aabne Helvedes Porte, saa Alle saae det Forfærdelige, men Han vil det ikke, fordi Ingen skal tjene Ham af Frygt og Ingen kan indgaae i Himlen uden Kjærlighed«. Tilsvarende Bemærkninger træffe vi i Fortalen til Mester Mathias's Bibelværk. Angaaende sin Alvidenhed siger Gud: »Alt gaaer som det er ordnet og forudvidst, baade Faldet og Frelsen og de fornuftige Sjæle ere forud kjendte i min Guddom: dog skader det dem ikke, thi jeg gav dem fri Villie, Ingen fordømmes paa Grund af min Forudviden«[1]).

De økumeniske Bestemmelser om Treenigheden udvikler Birgitta i eiendommelige Billeder. »De Tre ere een Villie, Viisdom, Magt, Skjønhed, Dyd, Kjærlighed, Glæde, Alle evig i hinanden, hele Faderen i Sønnen og hele Sønnen i Faderen. De ere uadskillelige og nødvendige for hver-

[1]) Beviser for Guds Tilværelse 1, 15. 6, 45; Billedet om en Cirkel 1, 47.; Gud i Alt og ufattelig 6, 40. 3, 19, 5 interr. 10. resp. 1. 8, 48. 3, 30. 4, 61. 1, 30; Guds centrale Bestemmelser i sermo angel. 6. revel. 4, 21. 3, 26. 8, 1. 1, 14. 4, 19. Om Skjønheden kan eftersees Dionysius's Værk de divinis nominibus c. 4 og fl. St., Bestemmelsen om Gud som Skjønhed er heller ikke fremmed for Bibelen, f. Ex. Zach. 9, 17. Retfærdighed og Miskundhed revel. 1, 12, 20. 8, 48. 1, 53; Alvidenhed revel. 5, interr. 9. responsio 1. 6, 32. 4, 67.

andre som Ilden og Varmen, eller som Bogstaverne i Ordet: ita; disse udtales jo sammen og blive derved et Ord, der vilde lyde anderledes, hvis blot eet Bogstav blev taget bort. De ere som Farverne i Lyset, forskjellige fra hverandre og dog i hverandre. Den røde Farve gjennemtindrer den gyldne og den gyldne atter den røde, i Forening med de andre Farver danne de Lyset; her er intet Først eller Sidst, Større eller Mindre, men Alt er ligeligt og uudsigeligt«. Som Faderens saa Sønnens og den uskabte Aands Guddom, den omslutter Alt. »Før jeg skabte Himmel, Bjerge og Jord, siger Kristus, var jeg i mig selv, jeg, som er over, udenfor og indeni Alt, og Alt er i mig og uden mig Intet. Om Nogen fløi som den snelleste Piil, evig, uden Ende, fandt han dog aldrig Dybet i min Vælde. Jeg er det evige Ord, af hvem alle Ord ere og i hvem Alt lever; to Ord har jeg, Dom og Barmhjertighed, men i de to ere alle andre Ord«. Det er atter her Miskundhed i Retfærdighed, der fremhæves. »Den Helligaand er reen som Solstraalen og uden Plet, Han har Varmen i sig selv og gjennemgløder hele Sjælen, saa den brænder i Guds Kjærlighed«[1]).

Skabelsen, Forsynet, Englene.

Grunden til Skabelsen er ene Guds Kjærlighed ligesom den ogsaa er Grunden i den guddommelige Styrelse. Naar der spørges, hvorfor Nogle døe saa tidlig, hvorfor ikke Alle faae det samme Maal af Naade, hvorfor Skjebnen er saa forskjellig udskiftet, hvorfor det Onde tillades, da lyder Svaret:

---

[1]) Treenighed sermo angel. 1. revel. 8, 1. 1, 47, 26. 8, 48. 5 interr. 10. 6, 34. 1, 54.

Guds skjulte Kjærlighedsraad vil det! Med Platonikerne lærer Birgitta Ideernes Evighed. Uskabte, i guddommelig Skjønhed stode de fra Evighed af for Guds Throne og begjerede ydmygt at fødes til Liv ved Skabelsen; skjønnest af dem alle var Marias Idee. Englene skabtes før Tiden og begavedes med fri Villie, da de faldt, skabte Gud Menneskene til at arve deres Værdighed og udfylde Tallet i den himmelske Hær: ligesaamange Djævle der faldt ned fra Himlen, ligesaamange Mennesker skal igjen fare op til den. Det er Augustins, Anselms og hele Middelalderens Tankegang. »Englene ere faste som Bjerge, brændende som Luen, rene og uden Plet, og den Kraft, ved hvilken Gud skabte dem, blev Hans første Krone«. De see og vide Alt i Gud og optegne Menneskenes gode Gjerninger. Med Oldkirken og hele Middelalderen lærer hun, at hvert Menneske har en god og en ond Engel, der følge ham fra Vuggen til Graven; den gode er hos Gud og dog tillige hos Sjælen, kun fra den forhærdede Synder maa den vige bort. Hun beder: »o Du min Engel, min Sjæls Vogter«! og hun hører den bede og svare paa sine Vegne. Ogsaa Folkene have sine Skytsengle. Lucifer faldt fordi han vilde være over Gud, Mennesket fordi det vilde være Gud ligt: bedaaret af sin egen Skjønhed, stirrede han ind i det Hav af Lys og Herlighed, hvori Gud boer, og han misundte Ham. Men da han kom Glandsen nær, blændedes han som Basilisken og blev mørk som Afgrunden; den Skjønneste af alle Skabninger blev den Grimmeste af det Grimme, forfærdelig at see og høre. Her hævder Skjønhedshensynet atter sin Plads. Nu er han Guds Bøddel til Straf for de Onde, dog styrer Gud hans Ondskab efter sine skjulte Raad. Han paastaaer at være alvidende, men lyver det; i sin Samvittighed veed baade han og Dæmonerne, at Gud er den

eneste Gode, ligesom den, der eengang har lært Bogstaver, om han saa end sidder i det mørkeste Fængsel, hvor ikke en Lysstraale kan trænge ind, ikke destomindre besidder den Evne, at kunne læse. Hans Hukommelse er hans Mave, fyldt som Maven altid med Ureenlighed og Stank, »der er alt Ondt opskrevet og alle Synderes Ondskab«. Han og Dæmonerne har intet Legeme, men de kan danne sig et af Luft og drive Utugt paa Jorden. I Helved er Alt lutter Avind, og det har en Ret til hver Sjæl, som forskyder Frelsen. Dæmoner seer hun flokke sig om Altaret, naar den Præst, »hvis Bekjendelse er som Judas's«, holder sin Messe, de aabenbare sig for hende i Skikkelse af forfærdelige Uhyrer. Hun seer dem tage Plads i de Lemmer, hvormed et Menneske synder, »fornøiede og glade som Matrosen i sit Fartøi«; saaledes »seer hun En sidde i Øret som den Bueskytte, der sidder for Glug«[1].

Mennesket, Jomfru Maria, Helgen.

Birgitta deler den skolastiske Forestilling, at Legemet vel avles, Sjælen derimod umiddelbart skabes af Gud, en Forestilling, der i sine Følger føder Askesen af sig, fordi den

---

[1]) Skabelsen sermo angel. 1 og 2. revel. 8, 48. 2, 1, 2; Engle 5, interr. 9 responsio 1. 8, 48. sermo angel. 2. revel. 1, 36. 2, 20. 6, 14, 30, 31, 39. 1, 12, 9; Djævelen revel. 5, interr. 9 resp. 1. 1, 34. 4, 63. 8, 48. 4, 98. 1, 54, 1 og 34. Misforstaaelse af dette sidste Sted, som om Djævelen skulde være alvidende, gav paa Baselermødet Anledning til Angreb. Videre om Djævelen revel. 1, 41. 6, 39, 81. 2, 17. 1, 53. 2, 12. 1, 13. Bonaventura lader Lucifer blindes i Beskuelsen af sin egen Skjønhed see K. R. Hagenbach Dogmengeschichte 4de Udg., 399. Tiden taler om Huusdjævle, Bonifats den 8de havde en saadan, man havde dem gjerne paa Flasker: disse Forestillinger kom ogsaa til Norden, hvor Svanning fortæller om en Huusdjævel hos Mor Sigbrit.

betragter Legemet som Grund til Synden. Legemet er hende »Sjælens mørke Huus«, hvori den skal boe, for daglig at have sin Skrøbelighed for Øie, dets 5 Sandser ere dens Tjenere; »det er et Asen, som trænger til tarvelig Føde, Arbeide og stadig Pidsk«, men i Fuldendelsen skal dog ogsaa det faae sin Deel i Gud. Jeg fremhæver atter den paafaldende, skjøndt af hende ikke bemærkede Modsætning mellem en saadan Munkebetragtning og Sandsen for Natur og Skjønhed. Sjælen er Urbilledet for Legemet, vil hun forestille sig den nøiere, da tager hun »det udvortes Menneske med dets Lemmer« til Udgangspunkt og faaer derved en Anelse om Urbilledet.

Synden, der kom ved Faldet, har fordærvet baade den levende og livløse Skabning, Gudsbilledet tabtes, Jorden blev forbandet. Faldet er forudseet af Gud, men derfor var det ikke nogen Nødvendighed, at det gik for sig, til Skolastikernes Bestemmelser om det kjender Birgitta ikke. Adams Synd er nedarvet paa Alle, i sit Væsen er den Ulydighed, Egenkjærlighed, Ukjærlighed. »Den er den aandelige Død og Begravelse, den er som Snee og Kulde over Jorden, der kvæler enhver Spire, den er som det Barn, en Moder skal føde til Verden men kan ikke, og det dræber hende«. Verden inden Kristi Komme er en Ørken, fuld af rivende Dyr og ufrugtbare Træer, her ligger Verdenskjærligheden som en Brønd med vildt Vand, og de 7 Dødssynder ere Veien til den. Gud vil, at Alle blive salige, men dette kan ikke skee, uden Mennesket danner sin Villie efter Guds; det har ikke mistet den frie Villie, det kan hengive sig til den gode eller onde Engels Indskydelser, vælge Himmerig eller Helvede, offre sin Egenvillie til Gud eller holde paa den. »Om end alle Engle droge en Synder til Gud, de formaaede det ikke, naar hans Villie ikke

rørtes, og om alle Djævle droge ham fra Gud, de formaaede det dog ikke imod hans Villie«. Hvad Birgitta betoner af Friheden, er, ligesom hos Bernhard, ikke saa meget den væsenlige Frihed som Valgfriheden. »Vil den Onde sige: veed Gud forud, jeg skal fordømmes, hvi skal jeg da arbeide paa min Frelse? saa Vee ham! Forhærdelsen hos ham kommer frem, idet Naaden borttages, fordi han staaer Gud imod; det er altsaa fordømmeligt at sige: Kristus er Skyld i Ondskaben, naar Han tager sin Naade bort. Heller ikke er Nogen her saa ond og uværdig, at han ei kan omvendes, om han hjertelig tilegner sig Kristi Pine og haaber paa Guds Godhed, hvorved Jorden og Træerne bære Frugt«. Al Birgittas Prædiken bliver en skarp Bodstale om de to Veie; hun ivrer stærkt imod dem, der sige: »vi vil omvende os i Dødsstunden, det sidste Skriftemaal er jo en Gjensti til Himlen«[1]).

Det er Faderen, som drager: dette er en stadig tilbagevendende Tanke, Veien er den trange, Mange kaldede, Faa udvalgte. Angeren »er Veien til Guds Hjerte, den er Sjælens Samtale med Gud« og maa svare til Syndernes Størrelse. Troen, en Gave fra Gud, er ikke blot en fides implicita, »Tro paa hvad Kirken byder«, ikke blot en historisk Tro, men ogsaa en fiducia; »den er Kirkens Grundvold, Sjælens Haand, som griber Guds Naade, den er Sjælens Øie, som seer det Usynlige, og i Forening med Kjærlighed Kilden til al Erkjendelse. Mange gjøre kun faa gode Gjerninger og dog frelses de ved Troen. Den er alle Dyders Moder, thi

---

[1]) Sjælens Skabelse revel. 1, 26, 28; Legemet revel. 4, 25. 6, 66 og Brudstykket hos Rietz 2, 299; Faldet 5 interr. 9 resp. 1. 1, 43. 4, 79. 6, 54; den frie Villie revel. 5 interr. 3 resp. 1, 2, 11. 6, 32; Forhærdelsen revel. 1, 58. 5 interr. 13 resp. 1; Omvendelsens Mulighed revel. 1, 53. 3, 12.

i den arbeider den Helligaand indvortes, ved den fuldkommes Guds Villie. Der er kun eet Ord, hvori Mennesket kan frelses: Jesus Kristus, levende Guds Søn, miskunde Dig«! Uvilkaarlig bryder saaledes Troslivet frem, men alligevel er hun ikke naaet til den retfærdiggjørende Tro.

»Din Tro og din Villie, hedder det, skal frelse Dig, vi frelses af Troen, fordi den bevarer Kristi Lidelse, dog ei af den alene, uden Kjærlighed er Sjælen død for Gud, men atter uden Tro kan ingen Kjærlighed blive til. Søg derfor den sande Tro i St. Peders Kirke og fuldkom den i Gjerninger«! Det er Skolasticismens fides formata. Villie, som modsættes Tro, maa nærmest tages som Kjærligheds-villie, skjøndt den ofte grændser til hvad vi kunde kalde Tros-villie, Udtrykkene Villie og Hjerte have samme Betydning og vexle gjerne med hinanden. I Betragtningen af Kristi Lidelse mødes Tro og Villie. »Og den Betragtning er Veien til Gud, ved den kommer en Gnist af den guddommelige Ild ind i Sjælen. Han, den Uskabte, den Evige, af hvem og i hvem Alt er, den Lidelsesløse, som paatog sig Menneskets Natur forat kunne lide, den Udødelige, som underkastede sig Dødelighed, forat vinde Udødelighed for Mennesket, Han maa attraaes fremfor Alt, som attraaes kan«. Udtrykkene minde om Ignatius's Breve til Polykarp. Med Bernhard, Ruysbroek og den tydske Mystik betoner Birgitta allevegne Villien stærkt. Idet hun saaledes gaaer tilbage til Grunden for den enkelte Gjerning, aandeliggjør hun Kirkelæren og har paa et væsenligt Punkt brudt med den herskende Betragtning.

Det gjælder altsaa om Villien. »Kristi Hjerte skal være mit og mit opflammes og forklares i den guddommelige Kjærligheds Ild, vor Villie skal være: skee Din Villie«! Vor egen Villie maa forlades, og til at bøie den, er fuldkommen Lydighed under den aandelige Fader

en god Øvelse, Bønnen en Nødvendighed. »Naar Sjælen beder: lær mig at elske Dig, da indpoder Kristus som Urtegaardsmanden den gode Villie i Træet, at det maa blomstre«: saaledes bliver den nye Villie selv et Naadens Værk. Efter et andet Billede er Villien Roden i Træet og jo dybere den gaaer ned i Jorden, desto sikkrere staaer det; »Djævelen roder i det Dunkle som Muldvarpen, men den tykke Rod kan han vel gnave paa, aldrig ødelægge, og Træet, som bæres af den, kan ikke blæses omkuld af Verdens Storme og ikke visne i Verdenskjærlighedens Hede. En saadan Villie aabner Himlen, den behager Gud, som Jomfruens Mund, rød af Kjærlighed, indbyder Brudgommen til at kysse«. »Thi Kjærlighed er, som Bernhard siger og Birgitta antyder, af guddommelig Natur, og ved at give den til Gud, giver Mennesket Ham det Eneste, det kan give, som er Ham værd«.

Den gode Villie udfolder sig i gode Gjerninger, dog gjælder det altid Villien, ikke de enkelte Gjerninger, »uden Kjærlighed ere de som kolde Kul«, men er kun Kjærligheden der, da bliver den enkelte Gjerning ikke uundgaaelig fornøden. Ved at tale og forkynde Ordet, ved Fromhedsøvelser og Selvfornægtelse forsøger Birgitta i stor Stiil og bogstavelig at følge Kristus »paa den syvfoldige Vei bort fra Forfængeligheden i Verden. Herren raaber: hvo der følger mig, skal have Livet, hvo der elsker mig, skal ikke døe! Han bærer sig ad ligesom Skaden, der ved sine Skrig og sit Exempel lokker Smaaungerne til at flyve«. Veien er lang, men den maa vandres »gjennem Pinen til Æren, og vil vi ikke følge Herren i Pinen, skal vi heller ikke følge Ham i Æren, Himmerig er ikke at faae for Intet«. Al Ondskab skal taales, »som Rosen har sine Torne. I Begyndelsen synes det saa tungt, at lide og

taale Forsmædelse, det er som Bly at bære paa, lidt efter lidt bliver det imidlertid let som en Fjeder«. Selv midt i Fristelsen kan hun glæde sig og takke Gud, »den er Sennopen, som renser Sjælen«. Paa en fra de skolastiske Bestemmelser forskjellig Maade opregner hun Hoveddyderne, snart 5, snart 7; thi hun har intet færdigt System, og det Billede, der tiltaler hende, betinger paa hvert Sted hendes Udvikling. »Lydighed skaffede Maria sin Magt og Ære, den er høiere end Jomfrueligheden, den er Kronen, Ydmyghed er den fuldkomne Dyd og alle Dyders Moder, den er Sjælens Vinge. Almisser føre Kjærligheden ind i Sjælen, de hjælpe dem, der pines i Skjærsilden, frivillig Fattigdom er Indgang til Himlen«. Jomfruelighed, Faste, Taushed have en luttrende Kraft, det er godt at besøge de Helliges Been, »Valfart frier fra Skjærsild«. Medens saadanne Yttringer ganske stemme med Tiden, maa det dog ingensinde glemmes, at de kun sjælden forekomme, forunderlig sjælden hos En, hvis Liv arter sig som Birgittas. I sine Aabenbarelser er hun langtfra at drive paa Pilgrimsreiser, Faste, Helgentilbedelse, kort den udvortes Gudstjeneste, men betoner derimod, som vi hørte, atter og atter den gode Villie. Jævnlig advares hun og advarer igjen Andre for at drive Øvelsen for vidt, og hun fordømmer den Tanke, at den er noget i og for sig Fortjenstligt. »Ægteskab med Ydmyghed kan staae høiere end Jomfruelighed, den store Afholdenhed er ogsaa en Dør, hvorad Fjenden kan komme ind«. Mange, siger hun, høre flittig Messe og iagttage alle ydre Øvelser, og dog gaae de fortabt[1]. Moralbudet som udvortes Lov, paabudt af

[1]) Angeren revel. 4, 101. 6, 102; Troen revel. 3, 27. 1, 5 og 7. 4, 115. 1, 15. 2, 12; Troen og Villien revel. 6, 102, 65. 4, 115, 18; Betragtningen af Lidelsen revel. 6, 20. 8, 48. 1, 11 og 52. 4, 83.

Kristus og suppleret af Kirken, denne νόμιος ἐν δόγμασι, denne moralske Atomistik, er som saadan slet ikke til for hende, hvormeget det end kan have Skinnet deraf. I saa Henseende staaer hun, som bemærket, ganske paa Linie med Bømerne og de franske og tydske Mystikere; thi ogsaa de underkaste sig jo Kirkens Bud som nyttigt til Øvelse, skjøndt de veed, det ikke gjør salig ex opere operato. De opstille hver sin egen Skala med flere Udviklingstrin for Livet i Gud, Bernhard har sin, Suso sin, Ruysbroek og Tauler atter sin; unægtelig kommer herved en Methodisme ind i det aandelige Liv. Birgitta, der med dem lægger Vægten paa den indre Øvelse, hvis Skygge den ydre kun er, er dog mindre methodistisk, i alt Fald opstiller hun ingensteds nogen Skala.

Gjennem et Forsagelsens Liv har, siger hun, »Martha lært at elske det Ringeste for Menneskers Øine, heller at sidde mellem Fattige end Rige og hade sin egen Villie. Guds Kjærlighed er kommen ind i Sjælen, og i den bindes Gud og Sjælen sammen. Mennesket elsker da Gud, ikke forat fries fra Pinen, men fordi Intet er ham saa sødt som Gud, det eneste Gode; ja saa fuldkomment har han hengivet sig, at det er ham ligemeget, om han, efter Guds Villie, skal være i Glæden eller Pinen. Og Gud føler en Glæde over sin Skabning, som dengang Han hvilede paa den syvende Dag«. Det er Middelalderens og Fenelons mystiske Kjærlighed, der her udtales. Ligesom ved en stor Forbrændelsesproces er Egenvillien smeltet

1, 39; Villien revel. 4, 87. 1, 15. 4, 107. 6, 30. 4, 82; Lydigheden revel. 1, 42. extrav. 96.4, 107; Ydmygheden revel. extrav. 1. 3, 14; Selvfornægtelse, Askese og Kristi Efterfølgelse revel. 6, 54. 2, 29, 27. 4, 21. 1, 15. 4, 126. 6, 39. extrav. 56. 7, 4, 14. 4, 76, 71. extrav. 58. 7, 5. 6, 31.

bort, »vi forvandles til det vi elske, Synderne ligge inde i Sjælen som Gjæster, der sove i et Herberg«.

Nu »er Marthalivet afløst af Marias, Jakob har tjent for Beskuelsens Rakel« og vundet hende. »Og dette er Marias aandelige Rigdom, Aandens Lov, at tænke Gud som den Evigt-Nærværende, at forvandle alt det Skabte til Skaberen, elske, forstaae og nyde Gud og forlade Egenvillien for Hans Skyld, Verden for Himlen. Viisdommen, som er Eet med Kjærligheden, har ledet sin Dyrker op paa det høie Bjerg, Beskuelsens, den sande speculatios, Thabor. Veien var tung, paa mangen Steen faldt han, men nu husvales han af en straalende Sky, det er den Helligaands Trøst. Længselen efter Gud har lukket Gud ind i Sjælen og Sjælen ind i Gud, det er en usigelig Salighed, saa Hjertet er nærved at briste af Fryd. Kristus, hvem Himmel og Jord ikke begribe, boer i det, og ligesom Træet tændes af Ilden, saaledes Sjælen af Ham. Den er kommen ind i den guddommelige Cirkel, hvor Alt bliver herligere og herligere indtil Fuldendelsen i det evige Liv, Bruden hviler i sin Brudgoms Favn«. Den tydske Mystiks Udtryk »det fuldkomne Menneske« findes ogsaa hos Birgitta. I en saadan Tilstand gjennemstraales hun af Erkjendelsens sande Lys, da komme de aandelige Syner, hun skuer i Gud og udaf Gud himmelske Billeder, som strømme frem af Hans Væsens Dyb. Saavidt kan til en vis Grad selv den Eenfoldigste naae og den Viseste naaer ikke videre, »thi den gudelige Viisdom, som er Sjælens Spise, bestaaer ikke i boglig Kunst men i at give Gud sin Villie«. Aldrig maa det dog glemmes, at Kjærlighed er Beskuelighedens Moder og derved af høiere Art end denne, »vælges Maria atter til Marthas virksomme Liv, da takke hun Gud«! Dette er den mystiske Forening med Herren, som hiin

Tid kjender den. Ethisk og fri for al Pantheisme, er den dog ikke grundet paa den historiske Kristus alene, paa Hans Indstiftelser og Troen, ogsaa Menneskets Stræben er medvirkende. Vistnok er Kjærlighedsvillien sat istedenfor den udvortes Gjerning, men det erkjendes ikke, at ene Troen er organon leptikon og Retfærdiggjørelsen af den Vilkaar for at Mennesket kan offre Gud alt sit Eget. De Frommeste dengang naaede ikke videre, med Undtagelse af Savonarola og Johan Wessel, der leve lige før Reformationen. De anede vel nu og da det Rette men kunde ikke udtale det, derfor befinder Sjælen sig i en evindelig Uro og føler sjælden fast Grund under sig.

Lad os see tilbage og i et Par Træk gjentage hendes Betragtning af Tro og Gjerninger! »Gud skal gjøre Alt, ved at skjenke Troen og den nye Villie. Og dog skal Mennesket hjælpe til, det han formaaer, at Synden flyes og Kjærligheden naaes gjennem Anger, Ydmyghed og Kjærlighedsgjerninger. Den, der i et Huus vil modtage en god Gjæst og Herre, gjøre Herberget rede, strøe Gulvet med Dydens Blomster og rense alle Karrene! Kun han er værdig at faae Kristi Ord, som med gode Gjerninger vil fortjene Himmerig«. Saaledes seer den ene Side ud, og nu den anden! »Det er fordømmeligt at troe, ved egen Fortjeneste at fyldestgjøre for sine Synder. Om Mennesket tusindgange dræbte sit Legeme for Guds Skyld, kan han dog ikke gjøre Gud Fyldest for en eneste Synd, ikke svare Gud Eet for Tusinde, Alt er idel Naade, Gud alene giver at ville og fuldbringe. Derfor altid gjøre gode Gjerninger og altid regne dem for Intet! O Gud, jeg veed, jeg har Alt af Dig, af mig selv formaaer jeg Intet uden synde«! Dette er evangelske

Ord, og mellem hiint og dette er der, som altid i Middelalderens Mystik, en uopløselig Modsætning[1]).

Ligesom i Askesen bliver det romerske System staaende hos Birgitta i Læren om thesaurus supererogationis, om Helgen og Jomfru Maria. Hun er en Mariasværmerinde ligesaa fuldt som Suso, Henrik af Nördlingen og saamange andre Tidens Fromme. Men medens Suso seer den evige Viisdom i Maria, seer Birgitta den evige Skjønhed i denne »Skaberens Moder og Datter, de Retfærdiges Glæde, Djævlenes Forfærdelse, alle Synderes Trøst«. Ideen om hende var den skjønneste, der inden Tiden blev til, stod for Guds Throne. Hun er avlet og født uden Arvesynd, »i den gyldne Time, da Mørket begyndte at sprede sig, hun er den Blomst i Dalen, der voxer høit op over Bjergene, og hendes Deilighed, den legemlige og aandelige, overgaaer al Beskrivelse«. Hendes aandelige Skjønhed er Syndeløsheden. »Hun gjorde aldrig Synd, fordi Guds Kjærligheds Ild brændte i hende, ja selv Djævlene kan ikke paa hende finde saameget Ureent, som en Naalespids kan sættes paa«. Maria bemærker dog om denne Syndeløshed: »tænk Dig, o Menneske, Dig selv som syndig over alle Andre, thi derfor fik jeg saamegen Naade, fordi jeg vidste, jeg havde Intet af mig selv«. Med Skjønheden er saa Viisdommen forenet. »Saaledes blev hun Myrrhaduften, der steg op mod Himlen og lokkede Guddommen ind i hendes Liv«, hun fødte Kristus utero clauso og optoges legemlig i Himlen. Hisset er hun Engledronningen, »der som Morgenrøden med sin Klarhed straaler over Himlene, der med sine Bønner som Regnbuen staaer straalende over Jorden;

---

[1]) Beskuelsen revel. 6, 65. 3, 28. 4, 87, 81, 111. 2, 22. 5, revel. 6. 1, 47. 2, 25; Tilbageblikket revel. 3, 12. 2, 2. 1, 53. 4, 20. 3, 19. 2, 19. 4, 74.

ligesom den lette Sky svæve de modoven og Dæmonerne flye for dem som sorte Ravne. Faderen har underlagt hende Alt, Kristi Værk og Hjerte er Marias, hun kan aldrig skilles fra Guddommen, og hvo der seer hende, seer Gud«. For dog noget at formilde Indtrykket af saadanne, en sværmersk Tilbedelses Yttringer, maae vi atter bemærke, at al Marias Herlighed er skjenket hende af Guds Naade og for Kristi Skyld, og at »hendes Ære er Sønnens Ære«. Ogsaa den Poesi, der overalt her aander os imøde, maa virke formildende. Ligeoverfor denne Opfattelse af Maria træder den hele Helgenskare i dyb Skygge og sjælden paakalder Birgitta Nogen af dem[1]).

Kristus.

See vi i Maria »Aabenbarelsernes« mørkeste Partier, da see vi de lyse i Opfattelsen af Kristus, allerede det er betegnende, at Ordenen bærer Hans Navn. Den historiske Kristus taber sig ikke, som hos andre Mystikere, i Kristus indeni os, nei Han staaer erkjendt i sin sande, gudmenneskelige Personlighed. »Kristus er allevegne med sin Guddom, herligere end Solen, som ikke kan trænge gjennem Bjerget, medens Han gjennemtrænger baade Syndens Bjerg og alt det Levende«. Birgitta hører Skarerne fra Himmel, Jord og Helvede aflægge Vidnesbyrd om Ham; i sit naive Sprog tillægger hun Ham ogsaa Skabelsen og Ham var det, som udførte Jøderne fra Ægypten, gav Loven og

[1]) Jomfru Maria revel. 4, 19. sermo angel. 1. orationes 1 og 4. 4, 11. 1, 9. 6, 49, 55. 1, 51. 3, 8. 1, 31. 2, 23. 1, 46. 4, 78. 1, 9, 10, 50, 23. oratio 1. revel. 1, 35. 8, 47. Om Mariatjenesten Gieseler Kirchengesch. 2den Udg. 2, 2, 467 flgde; hos flere af Middelalderens Forfattere findes endnu langt grellere Udtryk om Marias Skjønhed, som lokkede Gud.

beaandede Profeterne. »Ligesaalidt som Skjæret kan skilles fra Luen, kan Kristi Menneskehed skilles fra Hans Guddom, de fulgtes ad selv i Døden, og den Guddom, der gjennemtrænger Alt, sænkede sig ned og rummedes i Mennesket. Som det skrevne Ord kan sees paa samme Tid det tænkes og udtales, saaledes kunde Han være synlig i Kjødet og dog tillige evig med Faderen og Aanden«. Alligevel skjelner hun paa flere Steder skarpt imellem de to Naturer, Hans Udvikling paa Jorden var ganske menneskelig. Imod Hans Skjønhed ere Lyset og Elementerne kun en Skygge, den er ubeskrivelig. Hans Retfærdighed overstraaler guddommelig alle Helgens; »ja om end alle Stjerner bleve Tunger og tilligemed alle Helgen bade om en Uretfærdighed, den kunde dog aldrig skee. Men det er Tidens store Brøst, at næsten Ingen mere prædiker Kristus den retfærdige, derfor er Kirkens Grundvold, Troen, saa undergraven«. Kristi Retfærdighed og miskundelige Kjærlighed ere altid i hinanden, Hans Kjærlighed er saa dyb, at Han endnu engang vilde offre sig paa Korset, forat vinde blot en eneste Sjæl, hvis det atter gjordes behov. Det Første og Sidste hos Birgitta er en Betragtning af Lidelsens Hemmelighed som den dybeste Aabenbarelse af Guds Kjærlighed; vi have alt hørt derom. »Hans Pine og Blod leder Sjælene ind i Himmerig, Han kjøbte dem fri fra Djævelens Vælde med det dyreste Guld, sit eget Blod. Som en Moder fødte Han os fra Helveds Mørke til den evige Dag, og agtede det ligesom Moderen for Intet, selv at døe derfor; som Pelikanen nærer han Ungerne med sit Blod.« Idelig beskuer hun saaledes Korset, dette al ethisk Mystiks Centralbillede, den aandelige og legemlige Lidelse, dens Rædsler, dens Sindbilleder; hun dvæler her ved de mindste Smaating, og i en tidt sandselig Udmaling af Saar og Vunder minder hun baade om Frants af Assisi og Bern-

hutterne. Kristi Lidelse maa vække Gjenkjærlighed: »regner Du min Pine noget værd, siger Kristus, da viis i Gjerningen, at Du elsker mig«! I sin Opfattelse af Forsoningen er hun iøvrigt paavirket af Anselm, men den skarpe Tankeudvikling er aldrig hendes Sag. Synden kan ikke forlades, uden der gjøres Guds Retfærdighed Fyldest, Forsoneren maatte besidde den fuldkomne Lydighed og Reenhed; det gjør et Menneske ikke og kan følgelig heller ikke gjøre Fyldest, og hvis en Engel var stegen ned, vilde han derved vinde høiere Ære end Kristus. Kun et Menneske, det ligt, der havde syndet, og dog et helligt Menneske, kun Kristus, den rene og retfærdige, Gud og Menneske, kunde forsone, idet Han opfyldte Loven og taalte Pinen i Menneskets Sted. I de samme Henseender, hvori der var syndet, maatte der fyldestgjøres, ligesom derfor Mennesket syndede i alle sine Lemmer, saaledes fyldestgjorde Kristus i dem alle. »Ved Lydighed sønderrev Han Ulydighedsbrevet, ved Hjertets Bitterhed fyldestgjorde Han for Æblets Sødhed, ved sin Død fortjente Han Mennesket Livets Træ, ved sin Lidelse kjøbte Han Himlen og gav Mennesket den Arveret igjen, det havde solgt for et Æble«. En særegen Tanke, der vakte Anstød paa Baselermødet, er, at Kristus som Menneske ikke uden Lidelse kunde gaae ind til sin Herlighed, skjøndt Han vel kunde det som Gud. Fra Helved, hvor Han nedfor, hentede Han, hvad der medrette tilkom Ham, sine Venner. Til Skolebestemmelserne om meritum superabundans, ex congruo, ex condigno, aceptilatio kjender Birgitta Intet. Ligeoverfor Lidelsen træder Opstandelsen og Himmelfarten i Skygge. Som Dommer betragter hun Kristus ikke blot, naar Han dømmer Sjælen ved Døden og dømmer Alle paa Dommedag, men ogsaa

i Verdenshistoriens store Øieblikke. Hans Throne seer hun staae i Himlen, Ham er det, hun hører afsige Dommen over den misbrugte Pavevælde[1]).

Kirken, Sakramenterne, Prædikenen, Bibelen, de sidste Ting.

Især i tredie Trosartikel træde de romerske Vildfarelser frem med Semipelagianismen, men i Birgittas Udlæggelse af den mærke vi en mild, evangelsk Luftning. Endnu kan den dog ikke faae Magt over Natten og Kulden, det gaaer med hende som med alle Sandhedsvidner i Middelalderen. Kirken »er ikke Steen og Vægge men kristne Menneskers Samfund, Kristi Legeme, Herrens Viingaard, en ædel Leir af Udvalgte, skjermet af Guds Engle. Den er opbygget af Kristus og de Hellige med Blod og sammenføiet med Guds Kjærlighed, Stenene ere de Retfærfærdiges Sjæle, dens Grundvold er Troen. Een Gud, een Tro, een Daab i den hellige Kirke! I den findes Kristi uforkrænkelige Legeme, som stiller al Hunger, den evangelske Viisdoms Vand, Duften af de Helliges Exempel og Kristi Lidelses Vaaben«. I Kirken, som den udvortes bestaaer »i Verdens 70 Riger, findes mange Kristi Fjender, der have stjaalet sig herind og undergrave Troen«, mange Ligegyldige, der elske Verden fremfor Gud og kun blive derinde, forat ligne andre Mennesker. Faa ere Guds Venner, som forkynde Ordet og pleie Sjælene, og dog ere de Kirkens

---

[1]) Kristus revel. 2, 2. 1, 45, 1, 38. 2, 5. 5, inter. 10. resp. 1, sermo ang. 1. 6, 1, 28. 1, 5, 59. 4, 85. 3, 31. 6, 19, 9. 1, 1, 52; Forsoningen revel. 5, inter. 12. resp. 1 og inter. 10. resp. 1. 1, 28. 4, 111. 1, 39; Nedfarten 1, 45, Klemmings Udg. af den sv. Ov. 4de Bog, 143.

eneste sande Medlemmer, alene for deres Skyld »omfavne Englene den med uendelig Kjærlighed«. Hvor vidt forskjelligt er ikke Alt her fra den herskende mekaniske Betragtning! Til Birgittas Kirkebegreb høre Sakramenterne og Troen, og vi kunne gjerne lægge »Ordet« til, saa skarpt fremhæver hun Prædikenens Nødvendighed. Tanken om »Guds Venners« almindelige Præstedømme er hende ingenlunde fremmed, igrunden hviler jo hele Munkevæsenet paa den. Det er et Kirkebegreb som hos de Aandrigste i Middelalderen, Bernhard, Hugo, Nicolaus de Clemangis, Savonarola, Huss, de tydske Mystikere, Bømerne. Begrebet er dog ikke fuldbaaret, hverken hos hende eller Nogen af hendes Samtid, kun i de meest beaandede Øieblikke aner hun Pavevældens Fald under Kampen med Guds Venner.

Forestillingen om Sakramenterne er frigjort for Tanken om en Trolddom, et opus operatum; baade hendes Bodstale og Yttringerne om dem, der iagttage det Ydre, høre Messen, nyde Nadveren og dog fare til Helved, viser alt Saadant langt bort fra sig. Hun holder sig naturligviis til de 7 Sakramenter, »de 7 Kar i Huset, de 7 Træer i Lunden«, de ere det Inderste i Kirken, ere »hvad Kjødet er i Legemet«. I dem er Guds Herlighed indfattet og skjult, »at Troen kan have sin Belønning«, Herlighedens Aabenbarelse vilde jo ogsaa paa Stedet dræbe det syndefulde Menneske. Ved Daaben er den treenige Gud selv nærværende, Faderen aabner Himlen, den Helligaand er med den, som døber, Kristus og Hans Blods Kraft er i Vandet. »Vandet er kun Element, men Guds Ord og Guds Blods Kraft forener sig med det: saaledes bliver Daabens Vand ved Ordet Menneskets og Guds Forligelse, Barmhjertighedens Port, Dæmonernes Forjagelse, Vei til Himlen, Syndernes Forladelse; her skjenkes Aanden til Pant, Engle til Beskjermelse,

Himmerig til Arv«. Daabens Virkning bestemmes nøiere som Befrielse fra Djævelen, Forpligtelse til at tjene Kristus, Renselse fra Adams Synd og alle Synder og Meddelelse af Børneretten. Det gjælder kun, at holde Daabspagten, og hvis den brydes af Skrøbelighed, da gjøre Bod og vende tilbage.

Ogsaa i Nadveren aabenbarer Treenigheden sig og forvandler Elementet ved sin Kraft. Under Messen seer Birgitta Ild, den Helligaands Sindbillede, falde ned fra Himlen, i Hostien seer hun et Lams Skikkelse og i Lammet atter et straalende Menneskeaasyn, Tegnet for Faderen. Hun hører Engle, Sol, Maane og Stjerner besynge den Hemmelighed, at Kristus er i sin Herlighed og dog ogsaa i det ringe Brød, Præsten indvier ved Ordet. Det er tidligere omtalt, hvorledes hun fristedes af Tvivl og hører Engelen og Dæmonen tviste om Kristi virkelige Nærværelse, medens Kristus selv beroliger hende. »Ligesom Træet, lagt paa Ilden, bliver Ild, saaledes bliver Brødet ved Ordet til Kristus,« Udtryk, der gjenkalde os Luthers bekjendte Billede. »Herrens Legeme er en Spise og Lægedom for Sjælen, er den himmelske Manna, Enkens Meel, som aldrig bliver fortæret; baade Gode og Onde nyde det, og Kristus smittes ikke mere derved, end Solen smittes af Noget«. At Birgitta holder paa Messeofferet, er en Selvfølge.

Under en Mængde Billeder indskjærpes Skriftemaalet, »ved det udslettes Synden og Straffen forvandles til Ære, det er Omvendelsens første Vei; ligesom en Ovn er nødvendig for Røgens Skyld, saaledes Skriftemaalet for Syndens Røg.« Hun nævner de sædvanlige Trin i Boden, contritio, confessio, satisfactio. For de uendelige Straffe, Mennesket har fortjent, fyldestgjør Aflad, naar Angeren kommer til, især er den romerske Aflad rigelig for en bod-

færdig Sjæl, »der er Mere end Nogen kan forestille sig«[1]). De heftige Udfald mod Afladshandelen ere tidligere meddelte.

Med Skolastikerne holder Birgitta paa en intentio habitualis, ei actualis hos den, som indvier det Hellige. Derfor kan den onde Præsts Tjeneste benyttes, naar han kun ikke er kjættersk, »thi en Saadans Fredskys er for Herren ligesom Judas's. Den Syge kan ogsaa bringe en Lædskedrik, er Dørvogteren spedalsk, ikke desto mindre kan han dog lukke op, har han kun Nøglerne, og Spedalskheden smitter ikke Kristus«. Selv ved Prædikenen kan en ond Tjener maaskee gjøre sin Gavn. Men naar han i Nadveren nærmer Kristi Legeme til sin Mund, viger Herren bort fra ham med sin Miskundhed, da er det Birgitta seer ham omringet af Dæmoner. Har en Lægmand formastet sig til at indvie Nadveren, det vil dog have Gyldighed for den Troende for hans Tros Skyld.

Birgitta lever og aander i Bønnen: »det er de Breve, Bruden sender sin Brudgom, Djævelen kan ikke forhindre det«, og Brudgommen modtager dem med Glæde. «Men de Kjødeligsindedes Bønner ere for Gud, som Lyd af haarde Stene, der stødes sammen«[2]).

---

1) Kirken revel. 3, 24. 6, 26. 4, 49, 65. 1, 5. 3, 28. 6, 34, 33; Sakramenterne revel. 2, 5. 4, 116, 16, 61. sammenlign de 7 Søiler i Liffmans og Stephens Udg. af Herr Ivan Lejon-Riddaren XCI. Daaben revel. 1, 1. 5, interr. 10. resp. 1. 4, 74; Nadveren revel. 6. 86. 8, 56. 1, 47. 6, 29. 2, 2. 4, 63; Skriftemaalet revel 4, 34. 1, 7. 5, revel. 7; Aflad 6, 102. 7, 14. 6, 105; sidste Sted minde Ordene om en Bulle af Bonifacius den 8de, hvori det hedder: vidste man, hvilken Skat af Aflad der er i Rom, behøvede Ingen at reise til Jerusalem og St. Jago.

2) Andre Præsters Tjeneste er gyldig, revel. 1, 47. 7, 7. 4, 4, 61. 7, 12. 6, 73. 4, 74. 6, 35. 3, 15. 6, 9, 79; Bønnen revel. 4, 75. 6, 19.

Ordets Forkyndelse, Bibelen, Folkets kristelige Oplysning: her kommer Birgittas reformatoriske Tanke til Gjennembrud. »Den ringeste Kristen, som knap kan sit Fadervor, er Gud mere værd end den hovmodige Lærde«, men man maa da prædike for ham, at han kan blive oplyst om Salighedens Vei. Derfor bede Guds Venner, at der maa blive sendt Mænd, som forkynde Ordet, og Herren selv byder dem gaae ud, at vække, advare, paaminde, styrke, »den beskuelige Maria skal glæde sig ved en saadan Marthatjeneste«. Birgitta har erfaret det levende Ords Magt. »Præsten siger hun, skal som en god Guds Stridsmand oplade sin Mund; seer han end fleest Verdensmennesker omkring sig, altid bør han dog tænke: Nogle iblandt dem ere vel fromme, som ville blive min Herres Børn. Ligesom Fiskeren skal han vade ud i det urolige, stormfulde Vand og vente taalmodig i Timer, da kommer Fisken nok. Men skuffes hans Haab og kan han ikke faae Synderne til at omvende sig, han skal dog bekjende sin Herre og taalig bære Skammen. Saaledes gjorde Apostlene og de Gamle, de agtede mere paa Andres Frelse end eget Liv og Ære; ja, havde de formaaet at gaae i Døden for enhver Sjæl, de havde gjort det. De have sin Løn«. Stundum tvivler Birgitta paa, om det er hendes Kald, at formane Andre, men Jomfru Maria trøster hende: »Tvivlen er en Djævelens Fristelse, Guds Venner ere jo alle kaldede til at arbeide paa Sjælene og tale om Gud«. Vi forstaae, hvorledes hun med dette Sind kunde give Prædikenen en saa fremragende Plads i sine Ordensregler.

Om dens Beskaffenhed yttrer hun sig ofte, og det bliver da en videre Udvikling af hvad hun har sagt i sin Regel. »Hvo der har Viisdoms Guld, prædike dristig for Villige og Uvillige, Rige og Fattige: han skaane og frygte Ingen, bruge baade Hammer og Ild, han prædike kun taalmodig, han

tjener jo en Herre, som selv taalte Skammen! Hans Prædiken, som er det Garn han udkaster, skal ikke tvindes af Filosofernes raadne Traade, nei den skal være eenfoldig; Guds Kirke begyndte ikke med veltalende Mestere men med eenfoldige Mænd. Kun den slette Præst higer efter forfængelige Blomster, han tærsker Halm og suger paa Slangens Stjært. En jævn Prædiken er en vellydende Malm, mægtig til at drage Syndere til Gud, og hvor eenfoldigt Præsten end udlægger Ordet, naar Talen kun er sand, da bærer han Blomster i Munden, som vække Lyst til de bedste Frugter. Prædikenen modner Palmens Frugt, den bringer den forlorne Søn til at vende hjem igjen til Faderhuset. Vel sige Folk: aa, Dommen bliver ikke saa haard, Gud vilde ikke have skabt os, hvis Han nægtede os Himmerig, det gaaer ikke saa strengt, som Præsten prædiker! Men slig Tale saarer den Herre, som dog i sit Væsen er usaarlig; Han skal hævde sit Ords Ære, staae op som Dommer, og de skal see Hans Herlighed og forfærdes« [1]).

Prædikenen skal være grundet i Bibelen, og denne »hellige Læst« er tilligemed Guds Kirkes Vidnesbyrd en Gjenstand for Troen. Bibelen rækkes Præsten ved hans Indvielse, som Sværdet rækkes Krigsmanden, at han altid skal læse i den og vide, hvad han skal gjøre, og være nidkjær i Bønnen for Guds Folk. Skriften, som vi kalde Bibel, kalde Kristus og Guds Engle »den gyldne«, om den vidner Gudfader: »hvert Ord i den udgik fra mig og har sin Kraft og bærer 100 Fold Frugt. Mine Ord drage selv Fjenderne til sig, som Seglstenen drager Jernet, de staae i evig Skjønhed, med den lifligste Farve som Guld og Ædelsteen og tindre

---

[1]) Prædiken revel 6, 116. 4, 37. 3, 5. 2, 5. 6, 47, 8, 65. 6, 75. 2, 14. 3, 27. 1, 22. 4, 2, 129, 21. 6, 4, 35, 109. 1, 43, 22, 53. 6, 19.

for hele min himmelske Hær«. Men hvorofte træffer den, der prædiker det rene Ord, ikke paa vantroe Hjerter, hvorofte anklages han ikke som Løgner? Hvo der stiller sig mellem Saadanne og siger: »Skriften er falsk, han skal aldrig see Guds Aasyn«. Som Birgitta talede, saa handlede hun, det have vi hørt; hun fordybede sig i den hellige Skrift, hendes Aabenbarelser ere fulde af Bibelsprog, gaae bestandig ud fra dem som Sandhed til Salighed og vise sig paa mangfoldige Steder gjennemtrængte af Bibelens Aånd. Troen paa hendes egne Syner kan virke forvildende i andre Henseender, men hendes Bibeltro anfægter den ikke og træder i det Hele den aabenbarede Sandhed ikke for nær.

Hendes Bibelfortolkning er den allegoriske, som den udvikles af Origenes og Augustin og derfra blev forplantet gjennem Kirken. Hun udtaler sin Sorg over at Spottere med Flid misforstaae Kristi Ord i Skriften; snart, siger hun, talede Han som Gud, snart som Menneske, snart dunkelt og i Lignelser, snart klart, selv for de Eenfoldigste. Hun ængstes af og til, som vi veed, af Tvivl, navnlig paa Grund af Forskjellighederne i de 4 Evangelier, dog beroliger hun sig. Den Helligaand uddeler jo sine Gaver paa forskjellige Maader; snart stiger Hans Vægtskaal op i det menneskelige Hjerte og fylder det med Glæde, snart synker den, og Han tillader Sjælen at blive indviklet i Vanskeligheder og forstyrret af Tvivl, ja at formørkes, forhærdes og henfalde til kjætterske Vildfarelser. Alt dette ligger i Guds urandsagelige Raad, og det troende Menneske, som seer sig midt i et Vilderede, skal ikke derfor fortvivle. Hvor stor Forskjellen end kan være mellem Evangelisternes Fortælling, er den dog ingenlunde uforklarlig. Nogle gjengive nemlig Kristi Taler Ord for Ord, Andre blot Indholdet af dem, Nogle skreve,

hvad de kun havde hørt, ikke selv oplevet. Der er ogsaa Forskjel i Maaden, hvorpaa de benytte Stoffet, En sætter det Sidste først, en Anden ordner det efter Tiden, Nogle fortælle meest om Kristus som Menneske, En meest om Ham som Gud. Men de Evangelier, Kirken vedkjender sig, ere alle sande [1]).

I Skildringen af de sidste Ting følger Birgitta i det Hele sin Kirkes Lære, hendes Pensel er dyppet i Svovl og Luer, naar hun udmaler de Fordømtes Tilstand, og hun gjør det meget ofte; da giver hun os Malerier, der minde om den Tids Kunst. Det romerske System meddeler en formelig topografisk Beskrivelse af Skjærsild og Helvede, Birgitta ligesaa. I Skjærsilden adskiller hun tre Grader af Pine. I det nederste Sted, som er bygget ovenover Helveds Ovn, er der paa eengang Hede og Kulde. Ilden opfylder alle den Pintes Aarer og Porer, den staaer og pibler i dem, nu op nu ned, ligesom Vandet i en Pibe, og hans Hud er desuagtet saa kold, at blot Synet af det gjennemisner hende, medens Edderen flyder ud af tusinde Saar og udbreder den grueligste Stank. Hede og dog Kulde, Luer og dog evigt Mørke, Skam og usigelig Gru! Men selv her er Miskundheden ikke udelukt, de Levendes Bønner hjælpe den Døde, Englen svaler Sjælen og mildner dens Plage: en Forestilling, vi træffe flere Steder, ogsaa i Lucidarius. Dæmonen er da strax tilrede og formørker den Pintes Aand, saa han alligevel ikke veed, om han nogensinde skal frelses. I den anden Grad er Plagen mindre, her renses de Afdøde »indtil Guldet bliver renere«. I den tredie Grad er det Fremherskende en stor Mangel paa Kræfter, ligesom hos dem, der komme

[1]) Bibelen revel. 8, 56. 4, 1, 58, 125. extrav. 3 og 91. 3, 5. 1, 15; Bibelfortolkning revel. 2, 28. 5, interr. 16 resp. 1.

op efter en dødelig Sygdom, de føle ingen Pine, kun see de ikke Guds Aasyn. Her er Opholdsstedet for de fleste Kristne, de fromme Hedninger og Jøder, ogsaa for udøbte Børn, de faae Trøst af Gud og Lettelse i Straffen, ja, Haabet er dem ikke ganske berøvet. Om de udøbte Børn, der uden Daab ikke kunne see Gud, siger Kristus: »som Solen skinner ind i et Værelse og her sees med brudte Straaler, medens den i sin fulde Skjønhed kun sees af dem, der kan løfte Øiet op mod Himmelhvælvingen, saaledes sees mit Aasyn vel ikke af de udøbte Børns Sjæle, dog ere de Barmhjertigheden nærmere end Straffen«. Det er Systemets limbus puerorum.

Helvede ligger under Skjærsilden. Her throner Djævelen »Æthiops, Blaamanden« som den svenske Oversættelse kalder ham, den faldne Morgenstjerne, det Uhyreste blandt alle Uhyrer. I Skildringen af ham og Dæmonerne findes en Tilsætning af det nordisk Jætteagtige, som maaskee skriver sig fra Birgittas Barndom, uvilkaarlig komme vi til at tænke paa Solsangen. Her er »det umaadelige Dyb, hvori Sjælene fare ned som Sneeflokker, med Dødssynder over sig, og ligesom Sneen smelter for Solen, smelter alt Godt bort i dem«; saa onde blive de, at de heller i al Evighed ville være i Helvede end modtage Naaden. »Her er Intet uden Avind, Ild og dog evigt Mørke, Dæmoner flyve om som Gnister fra den brændende Ovn; her er Graad og Tænders Gnidsel, her er Grimheden forfærdelig, over al Beskrivelse, Jammeren uden Ende, kun af og til gjennemglimtet af den dæmoniske Glæde. Thi naar Djævelen faaer Lov til at gjøre ondt, da har han samme Følelse, som en Syg, der hører, at hans bittre Fjende er død. Det er den onde Villie, som aabner Helvede, det er den, som brænder her«, ogsaa Forestillingen om Judas's frugtesløse Anger

møder os. Men der gives Grader i Fordømmelsen, og »Gud øver Barmhjertighed selv i Helvede«. Guds Venner have ved at paaminde og afholde fra Synd, gjort Mangen det lideligere i Pinen, »de have tilstoppet de værste Huller, saa han ikke styrter ned i det Allerdybeste«. Paa Kirkemødet i Upsala 1368 var der Tale om Kjættere, som nægte Helvedstraffens Evighed, Birgitta giver et Øieblik efter for en lignende Tanke. »Fortryd ikke paa, Herre, siger hun, at jeg taler! Vil Du, den barmhjertigste Gud, evig straffe den, som ikke evig kan synde? Menneskene troe ikke, det stemmer med din Barmhjertighed, de selv straffe jo kun i Tiden«. Men hun hører Aandens Svar: »jeg er Sandheden og Retfærdigheden, jeg betaler Enhver efter hans Gjerninger og kjender Hjertet; mine Veie og Domme ere høiere end Verdens, som Himlen er over Jorden. Hvor kan vel de leve i min rene Evighed, som vil leve evig og synde evig?« Hendes Tvivl var nu ganske hævet, paa andre Steder omtaler hun saadanne Tanker som formastelige og erklærer sig med Bestemthed for Helvedstraffenes Evighed.

Pave Johan den 22de havde, som det lader til, lært, at de Salige først efter Dommedag stedes til Guds Aasyns fulde Beskuelse, en Lære, der har Oldkirken for sig men fordømtes af Tiden. Om denne kom Birgitta til at udtale sig. En Væbner havde nemlig misforstaaet en af Mester Matthias' Prædikener og spurgte: »om Sjælen da skulde gaae omkring til Dommedag som et Dyr og æde Jord og Blade af Træerne«? Da hører hun Herrens Stemme: »de rensede Sjæle see Guds Aasyn, lad ham prædike, at de gjøre det, prædike stadig, sikkert, itide og utide!« Til Himlen viser hun alle Guds Venner hen og de døbte Børn, men deres Legemer hvile i Jorden indtil Dommedag; det Samme er Tilfældet med dem, der vaktes af Graven ved Herrens Opstandelse. I Himlen,

siger hun, findes der intet Materielt, vi kan kun ikke tænke os det Himmelske uden under jordiske Billeder. »Der er ikke Mad og Drikke, men Glæde i Gud og himmelsk Lovsang, der er Ærens Stad, Hærskarernes Mængde, der straale de Salige som Stjernen evindelig og altid; der er Kjærligheden fuldkommen, Gud attraaes og elskes kun for sin egen Skyld. Der er den Hvile, Øiet ei kan see, Øret ikke høre, og som aldrig opkom i Menneskets Hjerte. Der er Gud over, udenfor og indeni Alt, og de Salige, som ere i Ham og Han i dem, skue alle Ting i Ham«.

»Enden er nær«, denne Tanke forlader ingensinde Kristi Menighed, og i bevægede Tider, naar vi staae ved et Vendepunkt i Historien, vaagner den med Magt. Den levede hos Tauler og »Gudsvennerne«, hos Bømerne, Spiritualerne, Abbed Joakim, hos alle Tidens Fromme. Birgitta er ogsaa greben af den; ikke desto mindre træffe vi den sjældnere udtalt hos hende end der var Grund til at formode, fortrolig som hun er med Johannes' Aabenbaring og gjennemtrængt af Bevidstheden om Guds Straffedomme. Kun et Par Steder taler hun udtrykkelig om Antikristen, udenat vi dog i Udtalelsen spore nogen særlig Paavirkning fra Johannes' Aabenbaring; maaskee Fraticellernes kiliastiske Udskeielser lærte hende at holde igjen. Det Sted, hvor hun yttrer sig udførligst, er da hun sidder med Miliczs Bog for sig: »Verden, saa hører hun Kristus sige, kan lignes ved et Skib, omtumlet af Stormene; den har 3 Aldere, der svare til Forstavnen, Midtskibet og Bagstavnen — de tre Verdens Aldere, Faderens, Sønnens og Aandens, forekomme ellers ogsaa hos Abbed Joakim. Den første Alder gaaer til Kristi Fødsel, den anden til nu; men nu begynder Kristi Lidelse allerede at komme i Foragt og Bagstavnen viser sig, tredie Alder er indtraadt, som vil vare indtil Dommen«. De stigende Kjætterier, Angrebene

paa Kirken og paa Alt, der er sandt og retfærdigt, ere hende betænkelige Forvarsler; »en stor Verdens-Dom nærmer sig, Pavethronen skal styrte, men for Hedningene skal en Troens Port aabnes, thi der skal være een Hjord og een Hyrde«. Tvivler Nogen paa dette, da revser hun ham: »han gjør bedre i at bede sit Fadervor end disputere om saadanne Ting, Kristus staaer bedst selv for sin Styrelse«. Bibelsk og besindig udtaler hun sig videre og dadler Milicz, som vil udregne Øieblikket, naar Antikristen kommer. »Der gives mange Antikrister, siger hun, men den sidste, den store, Syndens Menneske, skal fødes ved Enden af denne Verdens Alder; han er ikke længer fjern, skjøndt Ingen kjender Tid og Time, uden Herren alene«. Maaskee skal hendes Ord opfattes saaledes, at hun forestiller sig ham som en kjødelig Søn af Djævelen[1]).

Dette er da Birgittas Tankegang om Gud og Verden, Himmel og Jord, Synd og Naade, Arbeide og Beskuelsens Hvile, Salighed og Dom. Hun er vor eneste Mystiker fra Middelalderen, ligesom Anders Sunesøn og tildeels Mester Mathias vore eneste Skolastikere, hvis Tanker vi kunne forfølge i det Enkelte. Skrifterne anskueliggjøre Meget, som var os dunkelt i hendes Liv, og nu først er Billedet af hende heelt afrundet. Hendes Sands for Skjønhed, det

[1]) Skjærsild revel. 1, 5. 4, 7, 8, 127. 8, 48. 6, 39. 3, 26, 28. 2, 1. 5, interr. 6. resp. 1; Helvede revel. 2, 20. 6, 31. 4, 7. 2, 17. 6, 115. 3, 28. 2, 14. 8, 48. 6, 75. 3, 30. 4, 7. Fornsvenskt Legendarium 403 giver de falske Kristne den nederste Plads i Pinen, saa Jøder, øverst Hedninger. Om Upsalamødet Lagerbring 3, 616; Himlen revel. 6, 75, 39. 2, 22. 3, 28. 6, 40; Antikristen revel 6, 67, 89, 77. Tanken paa Antikristen og Verdens Ende bevæger ikke blot Bømerne, men ogsaa Tauler, Hermann af Fritzlar, Nikolaus af Basel, Rulman Merswin, Cola di Rienzo, see Schmidts Tauler 46 flgd.og Papencordts Rienzo, Partiet om hans Fængsel i Prag.

Friske og Oprindelige i Fremstillingen, den rige Farvegivning forbauser, det historiske Instinkt, den nordiske Tone fornægter sig paa intet Punkt. Pantheismen har ikke noget Tillokkende for hende, thi spekulativ Aand er hun ikke og i det Hele langt mere Følelsesmenneske end Tænker. Men med en Profetindes Myndighed og dybe Alvor vidner hun om »Guds Retfærdighed i Hans Miskundhed« og vil vække Tiden op af dens Dødssøvn. Uden bestemt at imødegaae Kirkelæren, fremhæver hun Troen, Villien, det aandelige Kirkebegreb, Nødvendigheden af en Reform, Kristi Fortjeneste, Bibelen, Prædiken paa Modersmaalet og Folkeoplysningen; Inderligheden vil til at bryde frem. Det er den franske mystiske Skole hun nærmest støtter sig til. Dermed staaer hun da som Forløber for Reformationen, hvis Komme hun varsler tilligemed Pavemagtens Fald, og staaer ganske paa Linie med Tauler, Suso, Ruysbroek, Bømerne, Savonarola. Seet fra en anden Side, kan vi sige, at hvad hun bringer frem, egenlig er Fornyelsen af den oprindelige, den renere Kristendomsforkyndelse, der med Ansgar og den engelske Mission kom til Norden. Men gjennem hendes Betragtning gaaer en stadig Kamp mellem det Gamle og det Nye, til Klarhed kom hun aldrig, og det Gamle, de romerske Vildfarelser, Klosteret, Askesen, Mariadyrkelsen, Troen paa særegne Aabenbarelser, støder tidt saa stærkt tilbage, at vi maae gjøre Vold paa os, for ikke at blive uretfærdige. Ved hendes Personlighed maa der have været noget Storslaaet, ja noget Henrivende; kan hendes Tale endnu gribe, trods al Afstand i Tid og trods den umaadelige Forandring i hele Livsanskuelsen, hvad maa hun da ikke have virket paa den Slægt, der ærede hende som Profetinde? Da Folkeaanderne ogsaa i Norden begynde at røre sig og begjere Lys og Frihed,

træder hun op, en ægte nordisk Kvinde med Kjærlighed til sit Folk. I den verdslige Historie staaer hun forrest blandt dem, der hævde Stormandsvælden og styrte Kong Magnus; derved bereder hun Vei for den nordiske Union. I Kirkehistorien er hun Oppositionens Leder og indtager en Stilling, som ikke mangen Anden efter den hellige Bernhard; hun bidrager Sit til at Paven flytter til Rom. Hendes vigtigste Gjerninger her ere imidlertid Opvækkelsen i den nordiske Kirke og Stiftelsen af en Skole, hvori hendes Tanker forplante sig. Det var vor tredie kirkelige Opvækkelse. Den første er Cisterciensernes i Absalons Dage, den anden Tiggermunkenes, begge af romansk Herkomst, og nu hendes Opvækkelse, som har et afgjort nationalt, almeennordisk Præg. Udviklet under Paavirkning af Fremmede, har vort Norden opnaaet en selvstændig Fromhedsform. En saa mægtig Personlighed, for hvilken Paver og Fyrster bøie sig, havde det endnu ikke frembragt, hun er dets første kirkelige Repræsentant paa den store Skueplads. Og hun blev af gjennemgribende Betydning baade for dets kirkelige og verdslige og litterære Historie. To Kvinder, den hellige Birgitta og Dronning Margrethe, vare hos os i det fjortende Hundredaar Ideens Bærere.

X.

Birgittas Helgenkroning, Birgittinerordenen indtil Reformationen.

Birgitta var ikke barnløs, hverken i bogstavelig eller aandelig Forstand. Paa mandlig Side uddøde vistnok hendes Slægt 1398 med Karl Karlson til Ulfåsa; men Fru Märtas Blod er blandet med de fleste gammel-svenske Adels-

familiers, og fra Birgittas Broder Israel nedstamme Karl Knutson, Gustav Vasa og Braheslægten, der optog dette Navn paa Grund af et dansk Giftermaal [1]). Hendes aandelige Børn ere en Skare Nonner og Munke. En udførlig birgittinsk Klosterhistorie ligger vel udenfor det Æmne, jeg har valgt, imidlertid vil et kort Omrids af den næppe kunne undværes: jeg behandler den i Forening med Helgenkroningen, med hvilken den staaer i nøieste Sammenhæng.

Birgittas Been skulde bringes hjem og hvile i Vadstena. Allerede i September 1373 aabnede Magnus Person og nogle Læger Kisten, de fandt, efter Sigende, Kjødet fortæret, en Omstændighed, Legenden betragter som Underværk. Nonnerne i Panisperna beholdt den venstre Arm og nogle andre Smaating, men med de øvrige Been, der gjemtes i et Skriin med vellugtende Urter, begave Børnene og de svenske Skriftefædre og Kapellaner sig paa Hjemreisen, rimeligviis i Slutningen af 1373; saaledes havde Birgitta befalet det kort før sin Død. Underveis i Dantsig revsede Katharina de tydske Ridderes udsvævende Liv; i Eet og Alt, ogsaa i Politikken blev hun et Efterbillede af Moderen, senere er hun derfor villig til at gaae som Sendebud fra Paven til Dronning Johanna i Neapel. Fra Dantsig bragtes Birgittas Levninger tilsøs til Söderköping og derfra over Linköping til Vadstena. Sammenstrømningen af Andægtige var uhyre, Europa havde jo sat sit Stempel paa denne svenske Storhed, Prior Peder talede ved alle Leiligheder til Folket om hendes Hellighed. I Linköpings Domkirke,

[1]) Om Karl Karlson Diar. Vadst. 1398 og Margretha Klausdatter hos Rietz, 3, 211 flgde; Fru Märtas Afkom Lagerbring Svea Rikes Hist. 3, 807; om Israels Afkom Stamtavlen foran i Gustafson Örnewinges genealogia Brahæa, om Brahernes Nedstamning er der dog Tvivl, see Lagerbring a. St. 333.

som overalt, hvor Processionen kom frem, blev der ringet med Klokkerne, Niels Hermanson, nu lige kaldt til Biskop her, gik Relikvierne imøde med sit Præsteskab, Kors, Faner og Lovsange; maaskee er hans smukke latinske Sang om Birgitta digtet ved den Leilighed. Katharina havde en Samtale med ham i Kapitlets Paahør og formanede ham til, dog ikke, som han under de forvirrede Forhold havde isinde, at trække sig tilbage i Eensomhed, men derimod blive paa sin Plads og mandig forsvare Kirkens Ret. Den 4de eller 5te Juli 1374 blev Birgittas Skriin baaren ind i Vadstena Klosterkirke, som endnu ikke var færdig. Birger var en af dem, der bare det: han saae den mere end kongelige Hyldest, der ydedes hende, og udbrød: »nu kan jeg atter reise mit Hoved, mens jeg før maatte staae bedrøvet og med bøiet Hoved for min Herre Kong Magnus, der spottede over min Moder«. Dog vare hendes Modstandere endnu ikke alle døde: »hvad rager den Kjærling og hendes Been vel mig«? raabte en adelig Herre[1]). De bleve imidlertid færre Dag for Dag, at arbeide for hendes Helgenkroning, er nu en national Æressag, som Kong Albrekt og Rigens Raad sætte sig i Spidsen for. Katharina lader til at have overtaget Pladsen som foreløbig Forstanderinde, Mester Peder som Skriftefader for Vadstena, hvor allerede tilkommende Klosterfolk begyndte at samle sig. Det følgende Aar drog hun med Prior Peder

---

[1]) Aabnelsen af Graven, Hjemreisen og Festen i Vadstena see Reisepasset 1373, Livet i Klosterreglorna, Diariet, Margretha Klausdatter, vita Catherinæ i revel. c. 13, 14; Miraklerne s.steds f. Ex. 2. T. Side 509 og Bueus i acta 462 flgde. Katharina som politisk Sendebud, Surius vitæ sanctorum og Katharina af Sienas vita i acta sanctorum. At Birger dengang bar sin Moders Skriin, synes mig at fremgaae af Margretha Klausdatters Udtryk »første Gang« hos Rietz 3, 216, dog gjør Bueus i acta 483 dette noget tvivlsomt. Tiden for Festen opreder Bueus a. St. 463 flgde.

og Mester Peder ad Rom til, forat drive paa Helgenkroningen, hun opholdt sig denne Gang 5 Aar i Italien og fik Ordensreglen paany stadfæstet 1377 og 1379 (8) af Gregor den 11te og Urban den 6te. Med Hovedærindet gik det derimod i Langdrag, der maatte undersøges, der maatte overveies. Katharina bragte Exemplarer med af »Aabenbarelserne« og de første Vidneforhør angaaende Mirakler, Relikvierne skulle have gjort; hendes Venner og hun selv vare i rastløs Virksomhed for at skaffe nye Vidnesbyrd tilveie fra Neapel, Rom, Nola, Dantsig, og forfægte Birgittas Sag. En Dag udbrød Paven ved at høre paa hende: »sandelig, Datter, Du drak af din Moders Mælk«! Et Udvalg af Kardinaler og lærde Theologer, deriblandt Biskop Alfons, toge Sagen under Behandling efter Gregor den 11tes Befaling, Urban den 6te nedsatte et nyt Udvalg, og begge afgave de gunstig Kjendelse. Alt var halvveis afgjort og en Mængde Afskrifter af »Aabenbarelserne« toges nu til Fyrster, Stæder og Geistlige, kun Skismaet lagde Hindringer i Veien. Ved denne Tid forlod Katharina Italien, ikke uden godt Haab, hun skulde dog ikke see det gaae i Opfyldelse, omtrent halvthundrede Aar gammel døde hun den 24de Marts 1381 og blev jordet i Vadstena Kapel. Legenden har udstyret hendes Levnet med rigelige Mirakler. Hun efterlod sig en Opbyggelsesbog, Sjælens Trøst, skreven i en smuk, mild Aand, men hun manglede Birgittas Genialitet, den storslaaede Personlighed, den poetiske Beaandelse; næppe var hun fri for at være lidt indskrænket. Hundrede Aar efter sin Død kom ogsaa hun til at forøge Tallet paa nordiske Helgeninder[1]).

---

[1]) Andragendet fra Regjeringen 1376 om Kanonisation, Script. Rer. Svec. 1, 1, 224. Mester Peder, der døer 1378, kaldes ved dette Aar i Diariet primus conf. generalis, Katharina var da, hvad nogle

Medens der indtraadte en Standsning i Forarbeiderne til Helgenkroningen, skred Klosterbygningen rask fremad. Herr Birger, der til Fortrydelse for Kathrina, efter sin Hjemkomst giftede sig andengang med en Märta, var baade en dygtig Lovkyndig og Statsmand; som Sysselmand, maaskee en Slags Tertiar, forestod han Vadstenas bestandig tiltagende Godser, kjøbte og solgte, forøgede dets Formue og førte Tilsyn med Klosterbygningen. Murene og Bjælkehusene vare reiste, Taget hængt, og med Taarne og Spiir stod Klosteret der paa den smukke Slette ved Vetterns gjennemsigtige, græsklare Vand, som Birgitta saa ofte havde seet det i Synerne. Munke, alle over 25 Aar gamle, og Nonner, alle over 18 Aar, havde meldt sig og udstaaet Prøveaaret, der altid skulde tilbringes udenfor Klosteret. Vel var Tallet ikke fuldt, det blev det først 21 Aar derefter, Abbedissen valgtes først 1388: men man havde dog besluttet at aabne Klosteret. Sandsynligviis have Søstrene forinden svaret det Indskud, stort nok til et Aars Underhold, som i Begyndelsen fordredes af dem. St. Severinsdag 1384 blev da en stor Fest for »Frelserens Orden« i Vad-

---

Beretninger, f. Ex. vita Cath. c. 14, sige, foreløbig Forstanderinde, en Abbedisse gaves der ikke. Katharinas Romerreise og Forberedelserne for Kanonisationen see Diariet, Turrecrematas Prolog c. 1, vita Catherinæ c. 5 og c. 15—17. og Bueus 465 flgde. Katharinas Død see Diariet og vita Catherinæ c. 17, 18; om hendes Kanonisation see Diariet 1489, Surius vitæ sanctorum og acta sanctorum Marts 3die T. i Artikkelen om hende, Troil Skrifter och handlingar till upplysning i svenska kyrkohist. 2, 375, Warmholtz' bibliotheca Sveo-goth. 4, 59 og Sturzenbecker præside I. H. Schröder translatio S. Cath. Forhandlingerne om hendes Kanonisation stode længe paa, hendes Dyrkelse paabødes for Norden 1482, siden tillodes den i alle Birgittiner Klostre; hendes translatio skete i Vadstena 1489, hendes Helgendag er 24 Marts (22 Marts er en Feiltagelse af Surius og Flere), men Leo den 10de ændrede den til 25 Nov., samme Dag som den ægyptiske Katharina æres.

stena; Biskop Niels Hermanson indførte Søstrenes Konvent og indklædte dem som Nonner, hvorved Ærkebiskoppen og Biskop Thord i Strengnæs vare tilstede. Efter Ordensregelen mødte de barfodede, i sin sædvanlige Dragt udenfor Kirkedøren, Haaret var i Forveien klippet af, Biskoppen ledte dem ind, medens en Fane, hvorpaa den Korsfæstede og Jomfru Maria stode malede, bares foran dem. Biskoppen, der for Altaret havde indviet »Fingerguldet«, gaaer hen til Døren, hvor Nonnerne staae, og modtager Løfterne: Lydighed, Fattigdom og reent Levnet. Derpaa rækker han dem Ringen med de Ord: »og jeg vier Dig nu til Guds Brud og evige Eie i Navnet Faderens, Sønnens og den Helligaands«. Efterat en Deel af Messen er sungen, indvier han de forskjellige Stykker af Nonnedragten. Den bestod af en hvid, ankelsid Underkjole, en graa Kjole og »Kugel«, en Art Trøie eller Krave, samt en graa »Mantel« uden Rynker, med et rødt lille Kors som Ordenstegn: Alt af Vadmel. En Træknap for Brystet holder Dragten sammen, om Vinteren kan en Skindpels lægges til. Paa Fødderne bærer Nonnen Sko, paa Hovedet en Art Slør, »Strik« eller »Hviv«, der tilhyller Pande og Kind; derover »Vilet«, et sort Lærredsslør, og »Kristi Krone«, smalle, hvide Lærredsstrimler rundtom Hovedet, som danne et Kors med 5 Bloddraaber paa de Steder, hvor Strimlerne mødes. Efter Indvielsen af denne Dragt, afhentedes Nonnerne fra Døren og fik Plads ved Altaret, her iklædtes de og modtoge Absolutionen og den hellige Nadver. Da Kronen blev sat paa dem, stode de paa samme Sted, hvor Bruden pleiede at staae, Indvielsen gik idetmindste tildeels for sig paa Modersmaalet. Ved dens Slutning ledte Biskoppen dem med Kjerter hen til Konventsdøren, og de forsvandt i Klosteret. Dagen efter indførtes paa samme Maade Brødrenes Konvent, deres Klædningsstykker

vare kun i Formen forskjellige fra Søstrenes, naturligviis fattedes Sløret; Ordenstegnet paa Mantelen var for Præsten et rødt Kors med en hvid Cirkel indeni, for Messedegnen en hvid Cirkel med 4 røde Tunger, og for Lægbroderen et hvidt Kors med 5 Bloddraaber.

Kirken skilte de to Fløie ad, den sydlige, hvori de 25 Brødre, og den nordlige, hvori de 60 Søstre skulde have sine Celler; gjennem et Hul i Muren fik Brødrene det Fornødne af Spise, Klæder og Penge rakt ind fra Abbedissen. Hvert Konvent havde egen »Trægaard« og Plads i Kirken, Søstrene i det øvre Kor, Brødrene i det nedre: thi Søstrene agtes for de ypperste i Klosteret og Brødrene ere der kun til deres Tjeneste. Kirken var opført i en reen, simpel Stiil, men Cellen var afskrækkende. Trang som et Gravkammer eller en Fængselscelle, 3 Alen bred og lidt over dobbelt saa lang, intet Ildsted i den lange Vinter, Leiet af Halm med 2 Vadmelstæpper over og en Hovedpude men uden Lagen; istedenfor Vindue en 6 Tommers aaben Sprække, der kun lukkes med en Luge. Streng Taushed var paalagt baade ved Bordet og den øvrige Deel af Dagen, undtagen i visse afmaalte Timer. Ogsaa Klostertvangen (Klausuren) var streng, Gjæster modtoges ikke, sjælden fik Nogen Lov til at komme udenfor Klosteret, og aldrig maatte de lade sig see ved Gilder; kun til en eengang for alle bestemt Tid var det tilladt, at modtage Besøg, det skulde da skee i en Andens Overværelse, ved et Vindue i Taleporten, og den Nonne, som ikke aabnede det, forjættedes en desto større Løn i Evigheden. Ingen Mand, næppe end den visiterende Biskop, turde betræde Søsterhuset; derimod var Fasteloven mild og 4 Kjøddage tilstodes om Ugen. Tiden var deelt mellem Haandarbeide, gudelig Læsning, Studier, Afskriveri og Gudstjeneste, hver af Præstemunkene havde

sit eget Altar at besørge. Brugen af Orgel var ikke tilstedet, en Baare ved Kirkedøren med Muld paa og en aaben Grav i Kirken mindede om Døden, omkring denne samlede Nonnerne sig daglig og sang et »de profundis«, medens Abbedissen kastede en Haandfuld Jord ned i den.

Mange af Klosterfolkene hørte til Landets ædleste Slægter, de fleste vare Svenske, dog blandede Danske og Norske sig allerede strax imellem dem; de egenlige Klosterfolk, de »indenfore«, ad intra, inddeltes i dem, som »minde Bog«, og de Læge. Desuden kunde der optages et vist, begrændset Tal Brødre og Søstre »udenfore«, ab extra, deels Lærde men de fleste Læge. Disse havde egne Forstandere og Bolig udenfor »Indelukket«; dog maatte, hvis fornødent gjordes, 4 af dem som Stegerhuuskvinder tages ind til Betjening i Nonneklosteret og 2 Mænd ligeledes i Munkeklosteret. Blandt Brødrene »udenfore, som Korset bare«, et Ordenstegn, kunde Klosterets Sysselmand, Gaardsmester og Indtægtemand blive valgt; fandtes Ingen af dem duelig dertil, var det tilladt, at besætte Posten med Andre, helst af Landets Store. Tjenerskabet, som var talrigt, maatte altid boe »udenfor Indelukket«. Vi træffe nu og da en Slags Tertiarier, de aflagde ikke Løftet men fik Deel i Ordenens gode Gjerninger og Tilladelse til at begraves i Ordensdragten; det var Kvinder af den høieste Rang, der optoges i denne Klasse. Abbedissen, »Moderen«, valgt paa Livstid af Konventerne, forestod Klosteret, Overskuddet uddelte hun Alle Sjæles Dag til de Fattige; thi Ordenens »Liggendefæ skulde Kristi Naade være, erhvervet ved Bøn, gudelig Betragtning og Lovsange«. Paa samme Maade valgtes hendes Raadgiver, den almindelige Skriftefader, hvem det paalaa, 3 Gange aarlig at sidde i Skriftestolen. Den lovgivende og dømmende Magt var hos Kapitlet, som

samlede sig hver Torsdag; Straffene, der idømtes, vare Vand og Brød, at spise paa Gulvet, at ligge knælende ved Kirkedøren, at sættes i Klosterfængsel. Tilsynsretten med Klosteret og Retten til at stadfæste Lovene, var hos Stiftets Biskop[1]).

I nogen Tid efter Katharinas Død hvilede Bestræbelserne for at faae Moderen kjendt for Helgeninde. Paven befandt sig ofte paa Reiser, og først Klosterbygningen, dernæst Forholdene i Sverige droge Opmærksomheden hen til andre Sider. Landet var fuldt af Røvere og Ransmænd, hvo der vilde færdes paa Veiene, maatte være væbnet indtil Tænderne. Kong Albrekts og hans Landsmænds Tydskhed, hans Lyst til at regjere, uden tilsvarende Dygtighed, hans skamløse Udpresninger havde baaret sin Frugt, ligesaavel som de Forbindelser, Dronning Margrethe fra Norge vedligeholdt med svenske Stormænd; og Frugten faldt moden ned i Dronningens Skjød. Efter den mægtige Boe Jonsons Død grebe de, der skulde udføre hans sidste Villie, til

---

[1]) Om Birger see Margretha Klausdatter hos Rietz 3, 215 flgde. Allerede 1380 skete en foreløbig Indførelse af Klosterboere i Vadstena Kloster, see Bueus acta 448. Da Diariet imidlertid tier om den, kan den ikke have været af stor Betydning. Indvielsen skete efter Diariet først 1384; om den, see Diariet, som ogsaa er Kilden til andre Smaaefterretninger om Klosteret, dets Beboere, Abbedisse o. s. v. Ordenens Indretning see Regelen i revel., Klosterreglorna ved Lindstrøm, hos Hospinian og Holstenius 3 og hist og her hos Helyot histoire des ordres monastiques 4de Bind. Om Forbud af Orgler extrav. 10; Molbechs Breve fra en Reise i Sverige 3, 122, 123 skildrer os Cellen. Om Vanskelighederne ved de forskjellige Udgaver og Redaktioner af Regelen, see Anm. Side 105 og 218—19. Der maa ogsaa senere i visse Klostere være foretaget Smaaændringer: det lader saaledes til efter Wetzers Kirchenlexikon 2, 162, at Nonnen, efterat være indklædt, nogle Steder bares ind i Klosteret paa Ligbaaren. Iøvrigt indeholder den svenske Regel, som jeg fortrinsviis følger, flere Dunkelheder, navnlig i Partiet om Indskuddet og dem ab extra; for Indvielsen haves baade latinske og svenske Formler.

Vaaben og sluttede sig sammen med andre høie Herrer, de sad inde med flere af Rigets vigtigste Slotte. Palmesøndag 1388 keisede de Margrethe til Dronning. Fremmest i deres Række stod Birgittas og Israels mægtige Slægt og Venner, der kun i Unionen saae Redning for den Politik, de og hun havde forfægtet. Baade Herr Birger, der nu var Lagmand, og Biskop Niels Hermanson hørte til disse, Birger var den Første, som underskrev Valgbrevet, tilligemed en anden Herre forhandlede han derpaa personlig med Dronningen; de, der sendte ham ud, maae have havt Tiltro til hans Statsmandsdygtighed. Slaget havde staaet ved Falköping, Kong Albrekt sad som Fange i Taarnet og den største Deel af Riget var i Dronning Margrethes Vold. Snart stillede Birgittas Sag sig anderledes og bedre, thi en Dronning over det forenede Norden gjorde den til sin. Margrethe havde fra Barnsbeen lært af Fru Märta, at ære dennes hellige Moder, og Birgittas Venner hørte til hendes trofasteste Tilhængere. Hun var et ægte Barn af det trefoldige Norden, født i Danmark men opfødt af Svenske og i Norge, maatte hun ligesaameget af Hjertelag som Politik tilhøre de tre Folk; naar hun talte, har man sikkert kunnet mærke Norsken og Svensken. Og nu: en nordisk Helgeninde, en nordisk Orden! Hvo der kjender den Tryllemagt, som laa i saadanne Ord, tvivler ikke paa, at hun jo med begge Hænder greb til, forat skaffe sine Folk et nyt Foreningspunkt. Magnus Person, nu præsteviet og almindelig Skriftefader, skikkedes 1390 til Rom med Breve fra hende, Rigsraadet, Biskopper og Prælater, og den saakaldte liber attestationum, et birgittinsk Urskrift, omtalt i min Fortale. Enhver af Kardinalerne, som skulde afgive Kjendelsen, fik en Afskrift af det. Paa Guld og Gaver blev ikke sparet, Sagen dreves med Iver af det nedsatte

Udvalg, i Oktober Maaned 1391 vare Procesakterne sluttede. Forberedelser til Festen begyndte nu, Lys og Lamper bragtes ind i Vatikanet og Pederskirken, det ene Æsel efter det andet kom, bepakket med frisk Olieløv, ikke mindre end 10 talte man.

Fredagen den 6te Oktober ud paa Aftenen ringede alle Klokker i Rom Birgittas Helgenkroning ind, ogsaa om Natten ringede de henimod Morgen. Bonifacius den 9de var upasselig og lod derfor Handlingen gaae for sig i det store Kapel i Vatikanet. Lørdagen den 7de stod det i sin Pragt, behængt med Gyldenstykkes Tæpper, Gulvet strøet med Olieløv og vellugtende Urter, et Hav af Lys straalede fra Alteret; blot af de største, 11 Punds, Voxlys brændte henved hundrede i Kapellet. Paven viste sig for den glimrende Forsamling af Fyrster og Herrer, iført Pluvial og Inful, 2 Patriarker gik ved hans Side, Kardinalerne bare en Himmel over ham og han besteg sin Throne. Han holdt derpaa Messe og talede over Stedet i Psalmerne: »jeg skal visselig velsigne hans Enke og over hende vil min Helliggjørelse blomstre frem«. Tilsidst forkyndte han høitidelig, at Birgittas Navn skulde skrives mellem de Helliges og tilsagde alle dem Aflad, der denne eller følgende Dag forrettede sin Andagt i Pederskirken eller Panisperna. Førstegang bevægede Processionen til hendes Ære sig med Paven foran gjennem Kapellet og Vatikanet, førstegang lød det: »ora pro nobis, sancta Brigida! Hallelujah«! Den store Messe for hende maatte derimod opsættes til næste Dag, paa Grund af Pavens Helbred. Om Natten var Pederskirken illumineret baade ude og inde, Søndagen den 8de begav Paven sig atter i fuld Pomp og under Klokkernes Lyd til denne Kirke, ved hans Side gik de 2 Patriarker, foran hans Livvagt. Kirken med sine Søilerader og Mo-

saikker var maiet med Olieløv og straalende smuk, oplyst af mange tusinde Lamper og Lys. Høimessen til Birgittas Ære blev læst ved Høialtaret, derpaa offrede de tre Kardinaler i Helgenudvalget, Helgenindens fem Prokuratorer, hvoriblandt Magnus Person, og hendes Advokat. Offret, som bragtes Paven, bestod i forgyldte Voxkjerter, Brød, Malvasierviin, Smaakurve med Duer, Alt forsynet med Birgittas Vaabenskjold. Efter Messen og en Prædiken, som en Munk holdt, bares Paven i Procession til Loggiaen udenfor Kirken. Her aabnede han den store gyldne Bog med baade Engles og Helgens Navne, tog en Pen og indskrev i Alles Paasyn Navnet Birgitta i Bogen: saa velsignede han Folket og gjentog sit Tilsagn om Aflad. Hendes Skriinlægning i Klosteret Panisperna sluttede Festen, som Legenden naturligviis har udsmykket med Underværker. Om Pragten, Kirke-Illuminationen og det Gilde, den hellige Birgitta gjorde for Paven, da han »var hendes Gjæst«, gik der vide Ry, baade i Sverige og det øvrige Norden. Men Klosteret havde den Herlighed kostet over 5000 Dukater, en Udgift det længe ikke forvandt, især da tilstødende Uheld gjorde den dobbelt trykkende. Birgittas Fødselsfest holdtes aarlig den 23de Juli, hendes Skriinlægning den 28de Mai, Helgenkroningen snart den 7de snart 8de Oktober[1]. Foreløbig stod det altsaa fast, at hun var Helgeninde,

[1]) Birgers Deeltagelse i Opstanden mod Albrekt, Lagerbring 3, 699 flgde. Kanonisationens Forberedelser og Udførelse, Diariet, Lælius i Gustafson Örnewinges genealogia Brahæa 38, gammel Beretning i Klosterreglorna XXXIV flgde, Bueus i acta 467 flgde, som følger en Tilstedeværendes, Amelius' Beretning, samt Sturzenbeckers translatio S. Cathr. Ved at kaste Blikket paa disse Beretninger, som enten ligefrem hidrøre fra Øienvidner eller dog støtte sig til dem, finder man, at de afvige fra hverandre, det er imidlertid kun i Bisager. Prædiken i Pederskirken omtale Klosterreglorna, Ind-

hun, der havde talt mod Pave og Pavevælde i stærkere Udtryk end Mange af de Tusinder, Inkvisitionen bragte paa Baalet.

Det vigtigste af Klosterets Uheld var en Ildsvaade, som 1388 forstyrrede baade det og Kirken, rimeligviis var den for største Delen opført af Træ. Men de nye Bygningsarbeider bleve drevne med saa mange Kræfter, at Alt var istand til den store Skriinlægning Trefoldighedssøndag 1393. Kirken var prægtig behængt med Tæpper, og en umaadelig Menneskemasse, Biskopper, Riddere fra alle de tre nordiske Riger samlede sig til Festen for den nationale Helgeninde. Efterat den nye Biskop i Linköping var viet, bare 4 Biskopper Skrinet med hendes Been ind og satte det paa Høialtaret, i Dagens Sekvens anraabes hun som »Stjernen straalende paa den nordiske Himmel, som Reenhedens Rose«. I andre Hymner anvendes deilige Billeder fra Salomos Høisang paa hende, Bruden, og Kristus, hun hilses her som »den Gideons Trompet, der forfærdede Fjenderne«. En Kirkefest af saa stor Betydning havde Norden endnu ikke oplevet, men af hendes nærmeste Omgangskreds var kun Datteren Cecilia og Magnus Person ilive til at glæde sig derover. Herr Birger døde pludselig 1391 paa Ringstadaholm midt under Bestræbelserne for at støtte Dronning Margrethe, hans to Sønner vare alt døde i Forveien.

Omtrent en Menneskealder stod nu Ordenen i sin Glands, Paverne benaadede den rundelig med Privilegier og Aflad. 1394 var der bevilget et Jubelaar for Vadstena, hvis Aflad skulde

---

skrivningen i den gyldne Bog omtale Klosterreglorna og Lælius hentyder derpaa; de andre forbigaae det vel men modsige det ikke, tværtimod synes Udtrykkene af Øienvidnet i acta at stadfæste det. Om Birgittas Aarsfester Bueus i acta 474 flgde, 482, der er nogen Uovereensstemmelse i de fastsatte Dage.

være ligesaa rig som ved Jubelaaret i Rom, Sammenstrømningen af Mennesker var naturligviis overordenlig stor og Offeret beløb sig til over 10,000 ℔. I Hovedprivilegiet 1412 af Johan den 23de, det saakaldte mare magnum, paabødes denarius St. Mariæ, der har sin Grund i »Aabenbarelserne«: hvert voxent og selvstændigt Menneske i hele Riget skulde da aarlig svare een Penge til Klosteret, dog blev Undladelsen heraf ikke regnet for Synd. Martin den 5tes Privilegium 1420 gav alle Jubelaar i Vadstena samme Kraft, som de i Rom. Og nu fandtes intet Valfartssted i Norden, der kunde maale sig med Birgittas Kloster, hvor de ypperste Mænd i Rigerne kappedes med fornemme Fremmede om at ære hende; man saae en skotsk Biskop gaae barfodet fra Skenninge til Vadstena i alendyb Snee. Paa Kirkemødet i Arboga 1396 var hun erklæret for Sveriges Patron, hendes Sølvskriin, forarbeidet i Stokholm, vog 429 ℔ Sølv; og det blev ikke den eneste Undtagelse, man tillod sig, fra Forbudet mod al overflødig Pragt, Guld og Sølv og Billeder. Vadstena Kloster fik en ny og smukkere Kirke i gothisk Stiil, den saakaldte Blaasteenskirke, bygget af Kalksteen fra Omberg; Klosterhaverne anlagdes af den bekjendte Jon Person og vare i stort Ry for sine Frugttræer og udenlandske Væxter. Fritagen for Skatter og Byrder, rig paa Jordegods i alle svenske Landskaber søndenfor Dalelven, var denne Stiftelse, som siden opkaldtes baade efter Maria og Birgitta, i Besiddelse af meget store Indtægter. Den aarlige Forbrug var i gode Aar 120 Td. Rug, 24 Td. Hvede, 288 Td. Malt, 48 Td. Korn, 120 Oxer, 300 Faar, 9 Sk℔ Flesk. Rundtomkring reiste det ene Bjælkehuus sig efter det andet, snart blev det en heel Stad, der fik Privilegier, under Krumstaven var gjerne godt at bygge. Klosteret selv talte mellem sine Beboere Bygmestere, Glarmestere, Muurmestere,

Malere, Billedhuggere, mekaniske Kunstnere, Gartnere og Haandværkere af alle Slags. Af Munkene blev een Ærkebiskop, en anden Biskop, Bibliotheket var det berømteste i Norden. Vel fik det Kollegium af 11 Kanniker, som Erik af Pommern oprettede, ikke noget langt Liv: men paa lærde Mænd, som efter Stifterindens Plan gjorde Lærdommen frugtbar for Folket, var der ikke nogen Mangel, heller ikke paa Prædikanter, som skaffede Klosterkirken fuldt Huus[1]). Begyndelsen var meget lovende.

Ogsaa i andre Lande fik Ordenen strax Fodfæste, og trods den strenge Klostertvang maatte der idelig i dens Ærinder meddeles Orlov for Brødre og Søstre. Klosterlivet i den romerske Kirke har sit rette Hjem hos de romanske Folk, derfra ere de store Ordener gaaede ud. Men her havde en fornem Kvinde fra Norden stiftet en Orden, som navnlig havde Adelen for Øie; de forskjellige Folk af gothisk Herkomst, ja selv de romanske, skjøndt i langt ringere Grad, søgte snart at tilegne sig denne kirkelige Nyhed. Begyndelsen gjorde Tydskerne i Dantsig med et Kloster for omvendte Skjøger og Italienerne med Paradiis ved Florents, de

[1]) Branden og Skriinlægningen findes i Diariet; om Sángene og Ritualet ved Birgittas Fest paa forskjellige Sprog, see officia propria patronor. regni Sveciæ, Cöln 1680, Warmholtz' biblioth. 4, 112 flgde og Bueus 477 flgde, Stiernmans Tal, 49 flgde og 53. Mester Peder døde 1378, Gudmar Fredrikson 1389, Prior Peder 1390, Niels Hermanson 1391, Magnus Person 1396 i Paradiis ved Florents, Birgittas yngste Datter Cecilia 1399, Alt efter Diariet. Om de forskjellige Privilegier see Diariet og Bueus paa fl. St., Langes norske Klostre 2den Udg. 55 samt Lagerbring; Offerets Størrèlse Rhyzelius monasteriologia Sviogothica 86; s.sted 88 om Biskopperne, der udgik fra Vadstena. Den skotske Biskop Diar. 1406; Birgitta bliver Sveriges Patron, Diar. ed. E. Benzelius, Side 188 flgde; hendes Sølvskriin Diariet 1412; Klosterets Indvielse til Jomfru Maria, Diar. 1430; dets Rigdom og Indkomster Lagerbring 659, 849 flgde; dets Kanniker Rhyzelius a. St. 90.

kom allerede i det 14de Hundredaar. I det følgendes første Halvdeel falder saa Grundlægningen af de vigtigste Klostre. I Danmark stiftes Maribo 1416 ved den smukke Sø og omtrent samtidig Mariager mellem Bankerne ved Fjorden, omkring begge opvoxede snart Smaabyer ligesom Vadstena; i Finland stiftes Nådendal fra 1438 af, i Norge omdannes 1421 Munkelif, et Benediktinerkloster tætved Bergen, til Birgittinerkloster. Og i de tre nordiske Riger følges Birgittas oprindelige Plan nøiagtigst, her forstaaes hun bedst, thi hun hører ret egenlig Norden til, her faaer Ordenen national Betydning. I England, der ved Erik af Pommerns Giftermaal kom i Forbindelse med Norden, bygges flere Klostre, saaledes i Hintrim og Sion ved Themsen. I Estland og Polen ere foruden Dantsig Marienthal ved Reval og Grönvelt de meest fremtrædende Stiftelser; i Tydskland Marienwolde ved Lybek, Mariencrone ved Stralsund, Marienforst ved Godesberg samt Gnadenberg paa Eichelberg i Øvrepfalts; i Belgien Aquæ Mariæ, i Holland Ager Mariæ, selv til Spanien synes Ordenen at være kommen. Jeg har kun nævnet nogle Klostere af de mange, to Menneskealdre efter Birgittas Død regner man et halvthundrede Klostere af hendes Orden, snart Dobbeltklostre for Munke og Nonner, snart blot enkelte. Som stiftende ved Siden ad Vadstena optræde især Maribo, hvorfra Munkelif og Gnadenberg grundlagdes, og Mariencrone. Vadstena maatte beklage, at dets Skat af Relikvier tog af ved Gaver til alle de nye Stiftelser. Paa Generalkapitler afgjordes Ordenens Fælledssager, »Abbedisse-Moderen« og den almindelige Skriftefader i Vadstena førte Tilsynet med de andre Klostre og selv ligeoverfor Biskoppen antoge de en stoltere Holdning. Til Forhandlinger med Pavestolen holdt Ordenen sine Fuldmægtige i Rom, senere træffe vi romerske Adelsmænd i denne Stilling; thi blandt

dem talte Birgitta jo mange Venner. Her laa domus Birgittæ, Ordenens Eiendom, det stod umiddelbart under Vadstena og underholdtes ved milde Gaver fra de nordiske Riger. Det blev et Samlingssted for Pilgrimme derfra, som i Tanken levede med den Hellige mellem alle de Minder, hun havde efterladt sig[1]).

Det var den religiøse Opvækkelse hos Nordens Adel, den svenske, norske, danske, som gav Ordenen sin store Betydning, Birgitta havde godt forstaaet at begeistre den. Selv Fyrstinder og Herrer af Rigens Raad lode sig indklæde, man saae Adelsmanden som tjenende Broder feie Gaarden, den adelige Jomfru gik der som Kjøkkenpige og Vadskerpige eller hun sad og afskrev gudelige Bøger. Endnu langt flere Adelige

---

[1]) De stiftende Brødre fra Maribo ere egenlig Svenske. Til Klosterhistorien høre følgende Kilder: Diariet, Regelen, Helyot histoire des ordres monastiques 4de B., Miræus origines monasticæ, G. R. Puritanus eller Lauterbach hist. monast., A. O. Rhyzelii monasteriologia Sviogothica, Wieselgren de claustris Sviogothicis, Disputatser af Gröndell og Burman, præside O. Celsio, de coenobiis Birgittinis, Kirchenlexicon von Wetzer, Spegels Sv. kyrkiohist. 2 fl. St., E. G. Geijer ad hist. coenobii Birg. Vadst. accessiones, en Afhandling om Nådendal af Creuz i Suomi for 1849, Uddrag af Vadstena Kopibog i de la Gardies Arkiv 2, Munch codex dipl. monasterii Munkalif, Troils skrifter og handlingar till upplysning i sv. kyrkohist., Daugaards danske og Langes norske Klosterhistorie, C. F. W. Nettelbla vorlaüfige Nachricht von einigen Klostern der heil. Birgitta auserhalb Schweden, Stewens hist. of the ancient abbeys, I. F. Foppens diplomatum Belgic. nova collectio 3die B. Ufuldstændige Fortegnelser over Klostrene i Lagerbrings Hist. 660; Sagn om en Deel svenske Birgittinerklostre Wieselgrens Sv. sköna litt. 1ste Udg. 2, 172, 173, maaskee nogle af dem vare blotte »Huse«. Der er i det Hele i Anførselen paa de forskjellige Steder af Birgittinerklostere, begaaet Masser af Feil. Om Ordenen i Spanien see K. Eriks Brev 1419 i Benzelii monum. eccl. 167; til Hist. af domus Birgittæ haves Bidrag hos Troil a. St. 2det og 5te B., Burmans Disputats og Hyltén-Cavallius' Peder Månsons Stridskonst LVIII flgde samt Björnståhls Briefe 2.

betænkte Klosterfolket med rige Gåver, forat faae et Gravsted i Kirken, og fremmest gik Fyrsterne i det forenede Norden. Margrethe søgte Støttepunktet for sin Politik hos Geistligheden og søgte det ikke forgjæves, i tusindviis ødslede hun Penge paa Sjælemesser, Monstranser og Guldkroner til Jomfru Maria, daglig hørte hun tre Messer inden hun satte sig tilbords. Paa Vadstena havde hun særlig kastet sin Kjærlighed og i Aaret 1403 træffe vi hende der to Gange. I Talestuen sagde hun til en af Brødrene: »engang befandt en vis Kvinde sig i stor Nød, da saae hun i Drømme en Frue i graa Dragt: elsk, sagde hun, Brødrene i Vadstena, og Du skal blive frelst! Til sin Tid skal jeg betroe Dig den Kvindes Navn«. Samme Aar ved Juletid lod hun sig optage som Søster »udenfore«. Til Farvel kyssede hun Brødre og Søstre paa Haanden, en Lægbroder undsaae sig og vilde først tage Handsken paa, men hun sagde: »nei, ræk mig den bare Haand, for nu er jeg jo din Søster«! Erik af Pommern fulgte i dette Stykke hendes Exempel, oftere gjorde han Pilgrimsreiser til Vadstena, engang veed vi gik han tilfods derhen fra Skenninge, og det sikkert barfodet; han tog ivrig Deel i at stifte Klostre i Danmark og Norge og holdt sin Haand over Ordenen i trange Tider. Dronning Filippa, hvis Hofmesterinde Fru Märtas Datter havde været, lod sig optage i Vadstena som Tertiar og døde her paa en Reise. Ogsaa om Kristoffer af Baiern, Kristiern den første, Dronning Kirstine og Kristiern den anden vide vi af Diariet, at de valfartede herhen. Og Ordenen svigtede ikke de politiske Forhaabninger, der næredes om den. Idelige Reiser, Ophold af Svenskere i norske og danske Klostere og omvendt sammensmeltede dens Medlemmer i de tre Riger, et nordisk Fælledssprog begyndte at udvikle sig,

og mellem Linierne i første Deel af Diariet kan vi læse den Interesse, den følte for Unionen. Her var et af de faa Punkter, hvor en Fælledsaand ligesom begynder at danne sig[1]).

Selv i Blomstringsdagene viste sig imidlertid Tegn paa tidligt Forfald, det er alle strenge Munkeordeners Lod. Allerede Valget af den første Abbedisse blev et Misgreb, det var Ingegerd, Fru Märtas Datter og Dronning Margrethes Pleiesøster. Rimeligviis fik hun Embedet tildeels af politiske Hensyn, thi det var lige paa den Tid, de hemmelige Underhandlinger begynde med Dronningen; hun anklagedes for Usædelighed og Forfalskning af Brevskaber og blev afsat 1402. For fuldkomment at sikkre sig, søgte Ordenen ny pavelig Stadfæstelse for sig og Regelen hos Johan den 23de, i Bonifacius den 9des Tid havde nemlig et Skisma fundet Sted; Sagen bragtes frem af de nordiske Rigers »Oratorer« paa Kirkemødet i Konstans. Men man spurgte strax: er Birgitta da medrette erklæret for hellig? og gav sig til at grandske hendes Lære og Angreb paa Paven. Kirkemødets Sjæl, den berømte Gerson fra Paris, var ingenlunde gunstig stemt mod hende, han har efterladt et Skrift de probatione spirituum (Opera Gersonii 1, 37 flgde), fuldt af Tvivl og Betænkeligheder. Han gaaer ind paa hendes Aandstilstand og Aabenbaringerne ved Kvinder, han anstiller Betragtninger om dens Forhold til de Vanvittiges og Syges Tilstand, han udhæver den Mislighed, der

---

[1]) Om Margrethes Fromhed mit »Danmark under Unionen« 1, 3. Om alle Ting angaaende Vadstena oplyser Diariet os, exempelviis 1402, 1403, 1408, 1452, sammenlign ogsaa Lagerbrings Hist. 846. Diariet 1389 med sin Tilføielse af en senere Haand beviser blandt Andet, hvorledes Ordenen først var skandinavisksindet men senere ikke længer.

ligger i, at saa Mange agte hendes Skrifter høiere end Bibelen. En Sag kan begynde godt og glædeligt, siger han, f. Ex. Huss's Bestræbelser, og dog ender den til stor Forargelse for de Troende; han finder det omtrent lige betænkeligt, at godkjende og forkaste Aabenbarelserne. Den Fare drev imidlertid over, Udsendinge fra Vadstena kom herned, Kongen, Dronning Filippa, fremmede Fyrster og Mange med dem gik i Forbøn, og baade Johan den 23de 1415 og Martin den 5te 1419 stadfæstede Bonifacius's Bulle og Reglerne, efterat Sagen var undersøgt paany.

Men atter optaarnede Farer sig. Rigdommen avlede Yppighed, Samlivet mellem Nonner og Munke var altfor fristende. En rask Munk kunde uden Vanskelighed svinge sig over den 3 Alens Muur, som adskilte Brødrenes og Søstrenes Urtegaarde, og paa Rullen, der brugtes til at skyde Levnetsmidler og andre Fornødenheder fra Nonnernes Konvent ind til Munkenes, kunde tilnød vel ogsaa et Menneske faae Plads. Klagerne bleve saa høirøstede, at Martin den 5te 1422 befalede Konventerne, ikke længer at boe sammen i Kloster, Faren var altsaa overhængende. Dog Kong Erik og hans Biskopper lagde sig imellem, de fremhævede Birgittinernes Iver for Prædiken og Sjælepleie, og Befalingen tilbagekaldtes; desuagtet stod Dobbeltklostrenes Tilladelighed længe hen som meget tvivlsom. Ved Kirkemødet i Basel reistes derefter en virkelig Storm baade mod Birgittas Aabenbarelser, hendes Stiftelse og dens Privilegier. Abbedissen og Skriftefaderen stævnedes ind for det 1433, forat forsvare sin Helgeninde, og Skriftefaderen og en Broder afreiste. Angrebet paa Birgitta opregner henved 200 Artikler, hvori hun er vildfarende. De angaae tildeels Punkter i Læren om Treenigheden, Kristus, Djævelen og Skjærsilden: deriblandt hendes Paastand, at Kristus som Menneske

ikke medrette uden gjennem Lidelsen kunde komme ind i Himlen, hendes Fordring, at man i Alt skal underordne sig »Gudsvennens«, den aandelige Faders Ledelse, hendes høie Ord om Jomfru Maria og den Ros, Kristus meddeler sin Brud. Næppe uden Grund ere flere af Bebreidelserne; dog æggedes Modstanden meest frem af hendes Holdning ligeoverfor Paven og de voldsomme Angreb paa ham som Pave, navnlig i 1ste Bogs 41de Kapitel, hvor hun stiller ham og Geistligheden i afgjort Modsætning til »Guds Venner« og varsler hans Dom, udenat føie til, at han kan frelses, hvis han omvender sig. Hvad der tiltaler os, var just hiin Tid til størst Forargelse.

Spørgsmaalet blev af meget stor Vigtighed for Norden, og man saae derfor Biskopper fra alle tre Riger træde sammen i Vordingborg Sommeren 1434; det er det andet almeennordiske Kirkemøde vi veed af at sige og tillige det sidste, det første holdtes i Lund 1140. Nærværende Møde stod i Forbindelse med en fælleds Herredag; thi hverken hos os før og efter Reformationen eller i den øvrige Kristenhed hører en saadan Sammenkobling af Kirkeligt og Verdsligt til Sjældenhederne. Vi har de Breve, Biskopperne og Kong Erik skikkede herfra til Basel. De nægte de slette Rygters Paalidelighed, Forholdsregler mod mulige Misbrug vare desuden trufne; de udtale sig med Ros om Birgittinernes Sjælepleie og jævnlige Prædiken og andrage indstændig paa at Ordenen og Birgittas Helgenære opretholdes: ellers vilde Kirken i Norden lide ilde. Skulde Et og Andet i Aabenbarelserne være til Anstød, lod det sig jo rette med Læmpe. I Marts 1435 læstes Brevene paa Kirkemødet, og hvad Penge kunde formaae, blev heller ikke uforsøgt. Paa Begjering af Skriftefaderen i Vadstena var Udvalg nedsat til at prøve Sagen; her blev Spanieren

Johannes de Turrecremata (Torqvemado) Hovedmanden, dengang var han Høiskolelærer og Magister sacri pallatii, siden forfremmes han til Kardinal. Birgitta har altid fundet mange Tilhængere i Spanien: Biskop Alfons, denne Johannes og hele det Parti, der efter Reformationen oprettede en spansk Green af Ordenen; maaskee Gothenavnet kan have bidraget Sit hertil. Johannes de Turrecremata tog sig ivrig af hende, han hævder Aabenbarelsernes Inspiration: fordi baade Paven og andre kirkelige Myndigheder have gjort det, fordi Birgitta var Helgeninde og altid vandrede i Ydmyghed, endelig fordi Aabenbarelserne bære indre Kjendemærker paa Sandhed og stemme med Profeterne, hele Skriften og Kirkelæren. Hans Forsvar gjorde Indtryk, og ved Slutningen af Forhandlingerne maa Birgitta have vundet Seir over alle Modstandere[1]).

Ordenen vedblev herefter at udbrede sig, skjøndt ikke saa stærkt som i Begyndelsen af det femtende Hundredaar. I Danmark stiftedes et Præstehuus med Kapel for Birgitta i Roskilde Domkirke — Kapellet i Ribe Domkirke er noget ældre — samt Maristedkloster i Sæby, rimeligviis kun for Munke; der er imidlertid opkastet Tvivl, om Klosteret tilhørte Ordenen. I Norge, hvor Tydskerne stormede og brændte Munkelif,

---

[1]) Om Ingegerd Diariet 1388, 1402 og Margretha Klausdatter hos Rietz 3, appendix, Nr. IV og V. Angrebene paa Birgitta og Birgittinerne af de to Kirkemøder og ellers, see Diariet fl. St., Benzelii Noter til Vastovii vitis aquilonia 68, 69, Sammes mon. hist. eccl. Sveogoth. 164—73, Bueus i acta 409 flgde, Lagerbring 4, 309 flgde, 318 flgde og 584—88. Et Stykke af Turrecrematas Forsvar haves trykt i hans Prolog i revelationes, et andet i 4de Supplementbind til Mansis acta conciliorum 911 flgde; Angrebene samlede i et stort Bind skal efter Bueus gjemmes i Birgittas Huus i Rom. Om Kirkemødet i Vordingborg see ogsaa Hvitfeldt til Aar 1434; om Erik af Pommerns rosende Breve til Paven, Langes norske Klostres Historie 2den Udg. 285—86.

flyttede Birgittinerne en Tidlang til Hovedøen ved Oslo men vendte atter tilbage til den gamle Plads. I Tydskland, England, Belgien, Holland, Polen, Frankrig og Italien oprettedes nye Klostre, det vigtigste var Alto-Münster i Kurbaiern, ikke langt fra Augsborg. Forbindelsen med den hellige Stol holdtes vedlige, og Nordboen fandt, som tidligere, altid Ly i Domus Birgittæ. I det Hele regner man 74 Birgittinerklostre, Dobbeltklostre, Enkeltklostre eller blot Huse, Alt i Alt. Den største Vanskelighed ved Klosterstiftelse laa i det betydelige Tal af Nonner og Munke, som krævedes dertil. Generalkapitlet i Gnadenberg 1487 nedsatte det derfor til 20 Søstre og 12 Brødre, som idetmindste maatte findes i et Kloster, det indførte desuden Reformer i Dragten, Bygningernes Indretning og Klostertugten. Den første Begeistrings Tid var dog forbi, og det er intet glædeligt Billede Kristiern den 1ste 1468 giver os af Ordenen. Klostrenes Midler slaae ikke til, der forefalde bestandige Tvistigheder mellem Brødre og Søstre, som vel bilægges men atter bryde frem. Da Spændingen mellem de 3 forenede Riger voxer, er Klosterbaandet ikke stærkt nok til at afholde de svenske Medlemmer af Ordenen fra at slutte sig til Sturerne; til alle øvrige Tvisteæmner komme da ogsaa de politiske. Jo mere vi nærme os Reformationen, des uhyggeligere seer det ud i Birgittas Stiftelse. Fra samtidige Efterretninger, der skildre Tilstanden i Vadstena i det Enkelte, vil vi hente et Par Træk. 1506 vilde Brødrekonventet paa egen Bekostning udvide sin Frugthave, det var ingen ganske nem Sag, fordi adskillige Gaarde laae i Veien og maatte rives ned, deriblandt en Beguingaard. Tilsidst joge de Beguinerne bort, et Samfund, som jo heller ikke var kirkelig tilladt. Men Søstrenes Konvent tog sig det meget nær, de havde daglig sendt Beguinerne Mad og holdt af

at sladdre med dem; »og al den Kjævl, siger Diariet, og alle de onde Ord, som dette var Skyld i, vilde det være en langsommelig Ting at skrive om«. Iøvrigt havde man vist mere Grund til at klage over den gode end slette Forstaaelse mellem Nonner og Munke, derom kan en Nonne fortælle os. »Søster Kirsten Anders Datter, skriver hun, har gjort en virket Hætte og sendt den til Broder Bertel, og da hun saae, jeg sad med lidt Guldbaand og gylden Traad, sagde hun, jeg maatte vel ogsaa have en Kjæreste. Siden saae jeg hende staae og snakke i Porten med den samme Bertel St. Olofsdag. Jeg veed godt, hvad Verden pleier at snakke om Klosterfolk, og det ikke uden Grund. For der er saa mange forfængelige Timer, og Brødre og Søstre lege paa Strengeleg og drikke Viin og dandse sammen i vor Trægaard baade Morgen og Aften og gantes nok med hverandre, som er en stor Synd. Men tro kun aldrig, at nogen af Brødrene her i Klosteret skal komme mig saa nær, om jeg end vel er et Menneske af Kjød og Blod«. Mod det hoffærdige Væsen, der fandtes hos mange Nonner, taler den brave Skriftefader Hans Matson sig varm. »Naar Nogen siger Dig et eneste Ord imod, skriver han til Nonnerne, saa reiser Du dit Hoved, seer op med Øinene, kneiser med din Hals, rynker dit Ansigt, rymper din Næse, skifter din Farve, nu rød, nu bleg, bider dine Tænder, bider dine Læber, knytter dine Næver, og siger: jeg takker Gud, at jeg hverken har stjaalet eller løiet! og giver Dig saa til at bande og sværge. Først Du kom ind i Klosteret, var Du saa nøie med din Taushed, Du vilde ikke tale uden Du blev tilspurgt, og da sagde Du dog kun ganske faa Ord og holdt igjen, som Stigbordet holder for Vandet i Møllen. Men nu har Du taget Stigbordet bort, og hvert det Ord i Dig er, strømmer ud

som Vand i Fossen«. Men medens man saaledes med fuld Føie beklagede Klostertugtens Forfald, kan vi dog paa den anden Side ikke oversee, at der selv i de værste Tider fandtes ikke Faa, som satte en Ære i et fromt Liv og velsignede disse Mure, bag hvilke Hjertet havde fundet sin Fred. I Cellen sad mangen Munk og Nonne og oversatte eller afskrev gudelige Bøger, og fra Prædikestolen lød mangt et Sandheds Ord[1]).

XI.

Birgittinerne og Kirkelivet i Norden, Birgittinerordenen efter Reformationen.

Jeg maa her gaae noget nøiere ind paa Birgittinernes Betydning for Norden, skjøndt Æmnet er fuldt af Vanskeligheder. De Efterretninger, vi fortiden have Tilgang til, ere ufuldstændige som de ere upaalidelige, det Hele er et Vilderede, og Spørgsmaal komme frem i Mængde, udenat vi kunne besvare dem. Fornskriftsällskapet maa først slutte Udgaven af svenske Skrifter fra Middelalderen, Normænd og Danske maae gjøre sin Deel af Arbeidet og det Udgivne være kritisk sigtet, inden Sagen er moden. Jeg veed altsaa, at jeg næppe kan levere Noget, som kan staae Prøve: men ikke desto mindre fordrer Æmnet en Be-

[1]) Kapellet i Roskilde, Pontopp. ann. 2, 415; paa Kapellet i Ribe har Cand. mag. Nielsen gjort mig opmærksom, det stiftedes 1440 af Kantor Jep Iversen (Geh. Ark. Ribe Stiftskiste Nr. 220 og 275). Tallet paa Birgittinerklostre er fra Cölner Udg. af revel. 1628, Miræus orig. monast. l. 1. c. 24 har en ufuldstændig Liste. Gnadenberg Kapitlets Brev i Nettelblas vorlaüfige Nachricht o. s. v. 162 flgde; Kristiern den førstes Klager i Script. Rer. Dan. 8, 444; om Beguinerne, Diariet 1506. En Vadstena Nonnes Brev i de la Gardies Arkiv 2, 112 flgde omtaler de løse Sæder; Hans Matsons Yttringer staae i Rietz' script. 3, 130 flgde.

handling, saa god som den nu kan blive. I den Anledning har jeg da henvendt mig til »Aabenbarelsernes« Udgiver, Bibliothekar Klemming, og forelagt ham en Række Spørgsmaal. Han har ikke skyet nogen Opoffrelse for at besvare dem, og derved sat mig istand til i mange Enkeltheder at ramme det Rette.

Jeg har omtalt de nordiske Birgittinere som dem, der meest arbeidede i Birgittas Aand, samt at hun her fik en blivende Betydning. Hendes Plan, at virke paa Adelen og gjennem den atter paa Folket, var her den ledende Tanke, især i Ordenens første Tid, medens den ikke træder saaledes frem i andre Lande. Birgittinernes Forhold til Missionen maa først nævnes. Saasnart Margrethe besteg den svenske Throne, satte hun Missionen hos Lapperne paa Dagsordenen; allerede 1389 udstedte hun og Ærkebiskoppen i Lund en Skrivelse, hvori de formane dem til at tage imod den kristne Tro. Der levede i de Dage en lappisk Kvinde, Margretha, som, nidkjær for Troens Udbredelse, reiste Norden rundt, forat vække Interesse for den. Hun kom til Dronning Margrethe og kom ogsaa til Birgittinerne i Munkelif, til Abbed Steen, og de toge sig af hende: sandsynligviis have de Deel i de Skridt, Erik af Pommern og Kapitlet i Upsala gjorde for at skaffe Kirken heroppe lidt mere Hold. I et heelt Hundredaar hviler saa Sagen, men da Gustav Vasa atter rører ved den, tænker han paa, at skikke Birgittinermunke til Lapmarken, og et Par af dem reiste virkelig derop som Missionærer. Det er Alt vi vide: det kan ikke siges, at Ordenen viste nogen Forkjærlighed for Missionen, der dog laa Stifterinden saameget paa Hjerte[1]).

---

[1]) Om Mission i Lapmarken Handl. rör. Skand. hist. 29, 20 flgde, 25 flgde, Troils skrifter och handlingar o. s. v., 1, 368—72, I. Messenii scondia illustrata 3, 33 og 47, sv. biografiskt Lexikon 21, 340—41;

Ordenens Fortjeneste bestaaer i det Liv den vakte for Sjælepleie, Prædiken og gudelig Læsning, Ting, der staae i nøie indbyrdes Sammenhæng. Den romerske Kirke fordrede, at enhver Kristen kunde sit apostolske Symbol og Fadervor og for Nøddaabs Skyld tillige Døbeformlen, samt forstod at gaae til Skrifte, tidt fordres desuden Ave Maria og de ti Bud. Det var Tidens lille Katekismus, hvis Bestanddele ere en Arv fra Oldkirken[1]), Fordringen gjaldt naturligviis ogsaa Norden. En Selvfølge er det, at Præsten har at meddele sine Sognebørn denne Kristendomskundskab. For Danmarks Vedkommende indeholder Pavens Straffebrev til Jakob Erlandsen et Fingerpeg herom, for Sveriges have vi Oplysning i Nikolaus' Statuter og Gotlandslovens 1ste Bog 3die Kapitel, for Norges i flere Synodalbestemmelser. De i Reformationsdagene meget omtalte Katekismusprædikener hver Søndag indskjærpes udtrykkelig i Norge og Sverige og have ganske vist ogsaa fundet Sted i Danmark. Vi har det apostolske Symbol paa Nordens Sprog med smaa kateketiske Indlæg, der tjene Præsten til Anviisning om,

---

om Gustav Vasas Missionærer Diariet 1525, Anjou svenska kyrkoref. hist. 1, 156 og Gröndell de coenobiis Birgittinis 42.

[1]) Spørgsmaalet om Folkeunderviisningen i Middelalderen er yderst vigtigt, men paa den senere Tid næsten aldeles ikke behandlet. G. Langemacks hist. catechet. og I. C. Köchers catechetische Geschichte ere over hundrede Aar gamle og altsaa halvveis ubrugelige; thi den vigtigste Deel af Stoffet er først kommen frem i vore Dage ved Udgaver af Middelalderens Efterladenskaber. Fr. Raumers Einwirkung des Christenthums auf die althochdeutsche Sprache er et vigtigt Indlæg i Sagen. Mine almindelige Opgivelser grunde sig paa Undersøgelser i det Enkelte, som det her ikke er Stedet at fremlægge. Ave Maria begynder at forlanges i det 13de Hundredaar; Parterne i Luthers Katekismus have sit Grundlag alt i Middelalderen, selv Huustavlen findes hos de bømiske Brødre, og Luther samler, renser og forbedrer kun, hvad der er givet i Forveien.

hvorledes han skal udlægge Troen; Semipelagianismen kommer her frem i den tredie Trosartikel. Men Kirken lod sig ikke nøie med at paalægge sin Præst at undervise de Døbte; i Norge og Sverige veed vi, at det under Straf af Bøder ogsaa paalagdes Forældre og Faddere, og i Danmark tyde flere Ting, f. Ex. den Omstændighed, at Faddere inden Daabshandlingen overhøres af Præsten i Fadervor og Troen, paa et lignende Paabud. Denne Kundskab var altsaa nødvendig for enhver Voxen, i Skriftestolen og inden Daabshandlingen prøvedes det, hvorvidt den var tilstede: hvo der da ikke kunde svare, var hjemfalden til Kirkestraf, ja paa Island selv til Landsforviisning[1]).

[1]) Straffebrevet til Jakob Erlandsen i Münters den danske Reformations Historie, 1, 203; Nikolaus's Statuter i Wieselgrens Sv. sköna litt. 1ste Udg., 1, 97; for Norges Vedkommende Statuter i Keysers den norske Kirkes Historie 1, 189. 2, 66, 200, 201, 223, 300. Katekismusprædiken i Norge fordres ved Møderne 1290, 1320 og 1327, see Keyser 2, 66, 200, 223, i Sverige see Wieselgren 1, 97. Med Folkeunderviisningen hænger det Spørgsmaal sammen: hvorledes forklares de 3 Trosartikler for Folket? Vi har Anviisninger for Præsten i saa Henseende af Biskop Bruno af Würzburg, Abælard, Thomas af Aqvino, Frants af Assisi, Robert Groszhead, hvori ogsaa Fadervor udlægges; desuden har vi de 3 Artikler og Fadervor paa flere nyere Sprog med kateketiske Indlæg, især en Mængde tydske. Det norske Symbol, som af de nordiske har fleest saadanne Indlæg, staaer i de norske Landslove og skriver sig vist fra Nikolaus Breakspear, see Keyser den norske Kirkes Historie 1, 441; det danske staaer i Lucidarius ved Brandt, det svenske, der er ufuldstændigt, bl. A. i Wieselgrens sköna litt. 1, 34. De norske Kirkelove paalægge Faddere at undervise Børnene, Keyser n. Kirkes Hist. 1, 189. 2, 325, 300; Nikolaus' statuta paalagde i Sverige Forældre og Faddere det Samme, Wieselgren Sv. sköna litt. 1, 97. Om Katekisation med Fadderne inden Daabshandlingen, see Meddelelser fra det slesvigske og roskildske Ritual ved L. Helveg i kirkehist. Samlinger 2 og Keyser 2, 300; om Overhøring inden Skriftemaal Keyser 2, 201, 325. Af en saadan Overhøring ved Daab

Det bekjendte Laterankoncil 1215 indskjærpede paany Prædiken paa Modersmaalet, skjøndt Altaret altid i den romerske Kirke overskygger Prædikestolen. Beviserne for at der tidlig prædikedes i Norden, ere ikke faa: jeg skal blot ved Siden ad Katekismusprædikerne fremhæve Nikolaus's omtalte Statuter fra Magnus Ladelaas's Dage og de norske Synodalbestemmelser om at Præsten hver Søndag har at udtyde Evangeliet paa Modersmaalet og prædike om Kristendommens Sandheder. Ved Tiggermunkene kom der en Tid nyt Liv i Prædikenen, et Kapitel 1254 for Prædikebrødrene i Provindsen Dacia (de tre nordiske Riger) fordrer Øvelser og Prøveprædiken paa Modersmaalet af de Unge, inden de stedes til en Præsts Gjerning. I Birgittas Ungdomshistorie har jeg talt om Psalmer og aandelige Sange, der i Sverige levede paa Folkets Læber, det Samme gjælder Danmark og Norge; de brugtes ved Processionerne, dog kan de ogsaa af og til træffes indenfor Kirkens Mure. Danske Folkeviser om Kristus og de Hellige ere fulde af hedenske Minder: »Gjallarbro«, »Middelhjem« (Midgaard), Hentydninger til Baldur og Hødur. Lucidarius, som vi har oversat paa Gammelnorsk maaskee fra det 13de Hundredaar, paa Dansk fra det fjortendes første Halvdeel, lærer os den Underviisning at kjende, som mere Begunstigede af Lægfolket kan faae. »Vi maae have det Hellige«, siger den, paa vort Maal til alle Mænds Nytte«, dens bibelhistoriske Stof er ikke ringe, om de Hellige tales derimod aldeles ikke: en ikke umærkelig Omstændighed. Af andre gudelige Skrifter paa Modersmaalet ere flere bevarede, skjøndt for største Delen ikke udgivne. Der findes Legender og Evan-

og i Skriftestol ere rimeligviis de svenske Katekesforhør fremgaaede ved Reformationen. Landsforviisningstraf paa Island, Grágás udg. af V. Finson Nr. 261.

gelietexter i de 3 Mundarter, Stykker af Kirkefædrene paa Norsk, to norske Homilisamlinger, Stjórn, en norsk Bibelparafrase, der brugtes til Oplæsning for Kongens Hird; ogsaa Rymbegla tør maaskee regnes herhid[1]).

Denne er Stillingen, da Birgitta træder op. Dog hvad Lovene fordrede, hvad der gjemtes i Bogsamlingerne, var derfor ikke blevet det menige Folks Eiendom, det virkelige Liv viser en stor Vankundighed. Birgitta og hendes Skole hævde nu med Kraft Modersmaalets kirkelige Brug, naturligviis indenfor visse Grændser. Norge synker mere og mere hen i Dvale, det har udtømt sine Kræfter, de islandske Skjalde drage ikke længer fra Hof til Hof, de prægtige Sagaer ere glemte; hvad der pegede paa en

---

[1]) Láterankoncilets 10de Kanon i Mansis Koncilakter. Vidnesbyrd fra Sverige, Reuterdahls Sv. Kyrkans Hist. 2, 2, 540 flgde, Statuterne fra Magnus Ladelaas's Tid om sermones habere ad populum hos Wieselgren Sv. sköna litt. 1, 97, see ogsaa de følgende Sider her med Beviser om Prædiken for Folket. Lovbudet for Norge, Keyser den norske Kirkes Hist. 1, 196, de i forrige Anm. anførte Steder, samt Munch det norske Folks Hist. fl. St. som 2den Afd. 1, 199. For Danmarks Vedkommende henvises til Saxe, hvor Svend Norbagge, og til Biskop Gunners Liv i scriptores rer. Dan., hvor denne roses som Folkeprædikanter, Biskoppen tillige som den, i hvis Skole Prædikanter dannes; flere Beviser i N. M. Petersens danske Litt. Historie, 1, 88. Dominikanernes Lovbud 1254 findes i kirkehist. Saml. 1, 556; gudelig Sang paa Dansk i Kirken træffe vi hos Saxe ved Absalons Valg til Ærkebiskop; de danske Viser i Sv. Grundtvigs gl. danske Folkeviser 2, VIII og Visetexten selv. Om den norske Lucidarius, Keyser norske Kirkes Hist. 1, 437; norske Homilisamlinger, en maaskee alt fra det 12te Hundredaar, en fra det 13de, Keyser 1, 196, 437. Sidstnævntes Udgivelse er begyndt tilligemed en Ov. af Alcuins de virtutibus & vitiis i norske Oldskriftselsk. Saml., »norrøne Skrifter af rel. Indhold«, den har smukke Partier; ogsaa Stiórn er nu udgivet. Om Legender paa Norsk, Keyser a. St., Stephens fornsvenskt Legendarium 1319; Postula-Sögur og fl. lignende Ting haves nu udgivne. Om danske Legender N. M. Petersen dansk Litt. Historie 1, 52.

eiendommelig Udvikling her, synes at have varslet falsk. Danmark derimod træder med Margrethe i Forgrunden, hun hævder Dansken som Regjeringens Sprog, Udfærdigelserne fra det kongelige Kanselli skee paa Dansk, selv de norske og svenske Brevskaber ere halvveis danske. Men i kirkelig og litterær Henseende staaer Sverige dog fremmest, Vadstena er Moderklosteret for Birgittinerne, ja den kirkelig vigtigste Plet i Norden. Vadstenaboerne ere Lederne i Ordenen, Folk herfra bereise de andre Klostere, ordne deres Anliggender og tage ofte Ophold i dem for længere Tid; de arbeide meest baade med Mund og Pen. Det Tungemaal, de skrive i, er Svensk, Danske og Normænd betjene sig af deres Skrifter og afskrive dem mere end de oversætte dem. Ogsaa det svenske Kloster har optaget Medlemmer fra Danmark og Norge, en Sammenblanding i det ganske Smaa gaaer for sig mellem de tre Folk. Saaledes danner det birgittinske Klostersprog sig, forberedt for Norges Vedkommende ved det svenske Hofsprog, som kom imode under Magnus Smek. I Sverige er det ikke forskjelligt fra det sædvanlige Sprog, i Norge og Danmark derimod skinne Landenes Mundarter bestandig igjennem og give det sin Farve, det kjendes paa haarde Medlyd og svenske Former, Ord og Vendinger. I et Øieblik, da alle nordiske Mundarter kastedes i Smeltedigelen, kunde det synes at have en Fremtid; imidlertid ere vi dog, ifølge Omstændighederne, uden Oplysning om, hvorvidt det kom længere end i Bogen, hvorvidt det blev talt.

Hver Søndag lyder et Ord paa Modersmaalet i Birgittinerkirken, hvad enten denne staaer i Danmark, Norge eller Sverige. Bevarede Homilisamlinger sætte os ind i Prædikenen, den er stærkt paavirket af Birgittas theologiske Anskuelse og har baade sine lyse og mørke Sider.

Diariet nævner flere udmærkede Prædikanter, blandt dem Broder Johannes, »en anden Krysostomus«. Et Ord, talt med Overbeviisning, kan ikke Andet end bære Frugt, derfor er Opvækkelsen kjendelig, især i de høiere Stænder. Da træder Præsten til som Sjælelæge, han underviser, paaminder og arbeider i den kristelige Oplysnings Tjeneste. Opvækkelsen udbreder sig nu i videre Kredse, den naaer selv den forkomne Deel af Folket, selv de faldne Kvinder, skjøndt Klostrene i Norden ikke, som det i Dantsig, stille sig til Opgave, at omvende dem. Den holder sig naturligviis endnu mindre fri fra Forskruelse end mangen protestantisk Opvækkelse: »jeg er aldrig tilfreds nogen Dag, siger en adelig Munk, inden jeg har faaet mig en lille Graad«. Men der er ikke desto mindre Alvor i den[1]).

Bevægelsen i Livet afspeiler sig i Bøgerne, der kunne vi bedst følge den. Jeg har kaldt Vadstena i dets Blomstringstid en lille Høiskole, og det var det. Deels ved Kjøb, deels ved Afskriven, deels ved Gaver voxede Bibliotheket op, og 1490 skaffede Munkene sig det første faste Bogtrykkeri i Sverige. Der fandtes Bøger i alle Fag: en Deel er reddet fra Ødelæggelse, skjøndt splittet ad til Upsala, Stokholm, Linköping, Skokloster og flere Steder, Sverige har i saa Henseende havt større Held end Danmark. I Upsala skal der findes omtrent 40 Bøger, der med Bestemthed kunne føres tilbage til Vadstena, Arkiver og en Mængde Haandskrifter herfra ere endnu i Behold. Hvad der studeredes, var fremforalt

[1]) Den svenske Krysostomus Diar. Vadst. 1391. Skjøndt Udtrykket om Prædiken ikke er ganske klart i Regelen, udlægger Holstenius i codex regul. monast. 3, 106 det dog saaledes, at Præsten hver Søndag holder en ordenlig Prædiken fra Prædikestolen, hvad bevarede Postiller synes at stadfæste. Om den adelige Munks Yttring, Diar. Vadst. 1405.

Theologi, men ved Siden derad Filosofi, Historie, Geografi, Astronomi, Lægekunst, Musik og Billedkunst; Retskyndigheden var kun ringe, thi Munkene turde ikke give sig af med kanonsk Ret. Baade Brødre og Søstre studerede paa Latin og Modersmaalet, afskrev og indbandt Bøger; Søstrene underviste i Sang og gave sig af med Lægekunsten, mangen Broder dannedes ved Udenlandsreiser, især til Rom, og var maaskee Lærer i Vadstena Skole. Stykker af Bibelen, Suso, Birgittas »Aabenbarelser«, Bonaventuras Betragtninger over Lidelsen, Legendarier, Postiller bleve inddelte til daglig Læsning i Kirken eller Klostret. Efter Bestemmelsen skulde Studiet gjøres frugtbart i Livet[1]). De andre Birgittinerklostre stode vel stærkt i Skygge mod Vadstena, Efterretninger om dem saavelsom Levninger fra dem ere desuden langt tarveligere, men de dannede sig efter dets Mønster. Maribo, Mariager, Munkelif, Nådendal høre ialtfald til de fremragende Klostre, hvert i sit Rige.

Lad os kaste et Blik paa de litterære Navne, udenat indskrænke os til Skribenter paa Modersmaalet! Først Birgittas Samtidige. Vi gjenkalde, hvad der er sagt om Mester Mathias, han var en lærd Mand og førte en dygtig Pen, baade paa Svensk og Latin: derom vidne hans Bibelværk paa begge Sprog, hans Fortale til »Aabenbarelserne«, hans homo conditus, de modis loquendi og copia exemplorum. Prior Peder, veed vi, oversatte den største Deel af »Aabenbarelserne« paa Latin, maaskee samlede han ogsaa det theologiske Kompendium, som han forærede til Vad-

---

[1]) Om Vadstena Bibliothek Diariet fl. St., Aurivillius de bibl. medii ævi in Sviogothia 20 flgde, Wieselgren Sveriges sköna litt. 1ste Udg. 2, 223—24. Forbudet mod den kanonske Rets Studium, Langes norske Klostere 2den Udg. 59, de øvrige Forhold oplyser Diariet paa mange Steder. Inddeling af Bøger til daglig Læsning, Klemmings Bonaventura X og fl. St.

stena. Mester Peder oversatte en mindre Deel og sermo angelicus, desuden samlede og udlagde han paa Latin denne sermo, Stykker af »Aabenbarelserne« og flere Ting, der hørte til Nonnernes Ritual; Skriftet kaldte han »Jomfru Marias Urtegaard«. Biskop Niels Hermanson nævnes som Forfatter til Moralia Gregorii, cur deus et homo og den saakaldte »Hvidebog«, et kirkeretligt Skrift paa Svensk: men Opgivelserne ere næppe ganske sikkre. Det hedder ogsaa om ham, ornatissime revelationes Birgittæ postillavit, og hans smukke latinske Hymner og svenske Digt om Nonnen Elisif maae heller ikke glemmes. Ærkebiskop Birger Gregorson skrev Birgittas Levnet og flere ikke daarlige latinske Sange. Præsten Thorer Anderson forfattede den første Deel af Diariet, Præsten Johannes »den anden Krysostomus« udarbeidede en Homilisamling. Den hellige Katharina skrev »Sjælens Trøst«, Birgittas Sønnesøn Karl Karlson var en lærd Mand, der havde studeret i Paris. Disse ere de Vigtigste fra Birgittas Dage, endnu Flere kunde opregnes: hvilken begavet Slægt, hvor findes paa den Tid noget Tilsvarende i de to andre nordiske Riger?

Af de følgende Skribenter vil jeg kun nævne enkelte fremragende. Ulf Munk er nok Forfatter til Katharinas Levnet paa Latin; Præsten Peder Olson fortolkede vist paa Latin Mester Mathias's Apocalypsis og meddelte lærde Mænds Forklaringer over Birgittas »Aabenbarelser«. Ærkedegn Kristoffer i Upsala, hvis Forhold til Ordenen dog er usikkert, forklarede paa Latin Fadervor, Troen, de 10 Bud og Ave Maria; hans Skrift skal være i Upsala Bibliothek, der er paa min Anmodning søgt efter det, dog forgjæves. Den flittigste af alle Skribenterne var Munken Jens Budde i Nådendal i sidste Halvdeel af det femtende Hundred-

aar. Han forsvenskede flere Bøger af Bibelen, claustrum animæ, Lucidarius, et Skrift af den hellige Bernhard, Kathrinas Levnet og en Deel Helgenlegender, maaskee ogsaa Bogen »om Psalterens Virkning«; Skriftet »aff 12 gyllene Fredaghom« er af ham og han nævnes blandt Oversætterne af Mester Peders »Marias Urtegaard«. Det Samme er Tilfældet med Skriftefaderen Niels Ragvaldson, der desuden oversatte Stykker af det gamle Testamente og Legender. To Nonner, Karen Jensdatter og Kirstin Hansdatter, oversatte Susos horologium æternæ sapientiæ under Titel »gudelika Snillis Väckiare«. Abbedissen Margretha Klausdatter skrev Birgittas Levnet paa Svensk, Skriftefaderen Hans Matson skrev en svensk Formaning til Søstrene. Jeg maa dog atter gjøre opmærksom paa, at Angivelserne ikke ere kritisk undersøgte og rimeligviis indeholde Feil; jeg tør f. Ex. ikke svare for, at der ingen Forblanding finder Sted mellem at afskrive og forfatte. Af svenske Nonner og Munke, der syslede med Afskriveriet, kjende vi adskillige ved Navn, ligesom ogsaa Titler paa en Mængde baade latinske og svenske Værker, som bleve afskrevne. Ofte er Skriften pyntelig, prydet med Guld og Farver paa sine Steder eller med smaa Billeder, saaledes en Bibelkodex, skreven af en Nonne. Fra Maribo høre vi, at Abbedissen Anna Brahe lod en Bønnebog afskrive 1497; Præsten Niels Mogensen i Mariager nævnes som flittig Legendeskribent og Afskriver, og flere af vore bedste Legender, vistnok ogsaa den danske Bibeloversættelse stamme fra det sidste Kloster. Brødrene i Munkelif roses ligeledes for boglig Flid. Det Hele er kun spredte, tildeels usikkre Efterretninger, til nogle af de bedste Skrifter kjende vi ikke Forfatteren, og de ere derfor endnu ikke nævnede. Saameget er imidlertid hævet over

al Tvivl, at flittige Studeringer og Kjærlighed til Modersmaalet udmærke Birgittas Skole[1]).

Jeg vil dernæst kortelig omtale Ordenens vigtigste Arbeider paa Modersmaalet: en ny Vanskelighed kommer her til, thi ved mangen Bog er det tvivlsomt, om den hidrører fra Birgittinerne eller ikke. Allerede i verdslige Skrifter mærke vi dem, skjøndt det Kristelige er deres egenlige Opgave; men ligesom Stifterinden havde de varm Interesse ogsaa for verdslig Historie og Digtning. Herhen høre bl. A. den senere Biskop Peder Månsons Oversættelser: Søkonsulatet, Lægebog, Konstbog, stridskonst og stridslag (de sidste udgivne af Hyltén-Cavallius), den norsk birgittinske rimede Ivan, de danske Eufemiaviser og Karl Magnus Krønike. Muligviis ere dog nogle af Skrifterne ældre end Birgittinerne. En Deel danske og norske Diplomer fra det femtende Hundredaar bære kjendelige Spor af Birgittinermaalet; man vil herved have

[1]) Mathias foran Side 62 Anm; Prior Peders theologiske Kompendium, Lagerbring 3, 859 flgde; Marias Urtegaard Stiernmans Tal 55 flgde, Rietz' script. 2, V, den lader ogsaa til at være fordansket. Niels Hermanson foran Side 65 Anm., hans svenske Digt staaer i Geijers og Afzelius' Kæmpeviser; Ærkebiskop Birgers Digte Stiernman 87, Wieselgren Sv. sk. litt. 1ste Udg. 2, 456; hans historiæ ecclesiasticæ (s.sted 345, 346) ere vel en noget tvivlsom Sag, see Lagerbring 3, 860, 876; Præsten Johannes Diar. 1391; Karl Karlson og Ulf i Diar. 1398 og Noterne til Vastovs vitis 76. Peder Olson († 1438) Diariet; Ærkedegn Kristoffer, hvis Bog hører til Vadstena-Haandskrifter, Schefferi Svecia litterata 14, Wieselgren 2, 401; Jens Budde Wieselgren 1, 27. 2, 400, 395, 383—84, 352 flgde, Rietz 2, XIII; Niels Ragvaldson, Stephens fornsvenskt legendarium 1334, Stiernmans Tal 55 flgde, 78, Rietz 2, IV, Wieselgren 1, 27. 2, 383 flgde. De to Nonner Stiernmans Tal, 59, Hammarsköld svenska Vitterheten 2den Udg. 35, Wieselgren 2, 384 og en skriftlig Meddelelse fra Klemming. Om Afskrivere see Diar. fl. St. og Wieselgren fl. St.; Niels Mogensen Molbechs ældste danske Bibelov. VI og Brandts Læsebog 228 flgde, 237 flgde, hvor der oplyses, at den tidligere Titel, hvorunder Legenderne gik som Oversættelse af Fædrene, er falsk.

gjort den Bemærkning, at disse for Danmarks Vedkommende tabe sig efter Brunkebergslaget.

Til den kirkehistoriske Side høre foruden det latinske Diarium, en smuk Oversættelse af Ansgars Levnet ved Rembert, som feilagtig er bleven tillagt Biskop Niels Hermanson, Margretha Klausdatters Birgittas Levnet, Oversættelser af Ordensreglerne paa Svensk og Dansk, Vadstena Klosters Kopibog og en Mængde Brevskaber. Maaskee ogsaa Niels Hermansons »Hvidebog« kan regnes herhen; det skal være en Forklaring af Kirkeloven og Fædrenes Ordsprog. Legendelitteraturen er rig, baade Munke og Nonner nævnes som Forfattere eller Oversættere: Jens Budde i Nådendal, Hans Matson og Niels Ragvaldson i Vadstena, Niels Mogensen i Mariager, Kirstin Elfs Datter. Adskillige Legender ere udgivne af fornskriftsällskapet, som Nicodemi evangelium, Gregor af Armenien, andre i Rietz' scriptores, Brudstykker af dem i Brandts gammeldansk Læsebog. Det turde være et Spørgsmaal, om Brandts Udgave af »de hellige Kvinder«, der er fuld af gamle Former og Ord, har disse paa Grund af tidlig Affattelse, eller maaskee Indflydelse fra Birgittinermaalet, enkelte af Verbalformerne forekomme mig at bære et afgjort svensk Præg. Imidlertid fandt en stadig Vandring Sted af Munke fra det ene Lands Kloster til det andet Lands; utænkeligt er det ialtfald ikke, at en litterær svensk Dominikaner har bragt svenske Former ind i et dansk Skrift[1]).

[1]) Om det norske Birgittinermaal, see Munch det n. Folks Hist. 2den Afd. 1, 363, Liifman og Stephens Herr Ivan XCIV flgde, N. M. Petersens d. Litt. Hist. 1, 112, sammenlign Munchs codex dipl. monast. Munkalif. Om Eufemiaviserne og Karl Magnus, Brandts Læsebog og Indledning og Efterskrift til fornskriftsällskapets Udgaver af de svenske Eufemiaviser. Om Oversættelsen af Ansgars Liv, Klemmings Bonaventura XXVIII; om Hvidebogen Stiernman 65; om danske Legender N. M. Petersen anf. St. 118 flgde og P. A. Munch i Langes norske Tidsskr. 1.

Af stor Betydning ere de birgittinske Bibeloversættelser. Om Mathias's Parafrase af de 5 Mosebøger har jeg allerede havt Leilighed til at yttre mig. Efter Vulgata har Skriftefaderen Niels Ragvaldson omtrent ved Aar 1500 oversat Josvabog og muligviis Dommernes; noget tidligere havde Jens Budde oversat Judit, Esther, Ruth og de 2 Makkabæerbøger, Oversætteren af Johannes' Aabenbaring er ubekjendt. Sproget og Stilen er god. Hvorvidt en ældre Oversættelse eller Bearbeidelse af Mester Mathias herved kan være benyttet, er uvist; Klemming, som har udgivet det Hele i »svenska medeltidens bibelarbeten«, antager det dog ikke. Det var disse Arbeider, Biskop Brask vilde lægge til Grund for en Oversættelse, dengang Gustav Vasa forlangte en saadan[1]). Paa Dansk have vi en Oversættelse efter Vulgata af det gamle Testamentes 12 første Bøger. Den er stiv og fuld af latinske Vendinger, skreven i det 15de Hundredaar og rimeligviis i Mariager, herfor tale baade Skrifttræk og visse jydske Eiendommeligheder. Molbech har udgivet de første 8 Bøger. Fra samme Tid have vi danske Oversættelser af en Deel af Davids Psalmer, Prøver paa dem i Brandts gammeldansk Læsebog. Hvitfeldt omtaler ved Aar 1550, at der mangesteder i Klostrene fandtes Oversættelser af det gamle Testamente. Til det nye Testamente synes Oversætterne ikke at være naaet, hverken paa Svensk eller Dansk, idetmindste er Intet heraf bevaret, vi have kun en Deel Evangelietexter paa begge Sprog og Johannes' Aabenbaring paa Svensk.

[1]) De svenske Bibeloversættelser, see S. Lönbom Utkast till en hist. om Sv. bibelöfversättningar, I. A. Schinmeier Versuch einer vollst. Gesch. der schwed. Bibelübersetzungen, Reuterdahls Afhandling i Vitterhets Academiens handl. 18 og Klemmings medeltidens bibelarbeten; om Biskop Brask, Handl. rör. Skand. hist. 18, 300 flgde og Bälter kyrkoceremonierna 398. Hvorfra de danske Ps. komme, er usikkert. Om de sv. efterreformatoriske Ps., en Oversættelse fra Dansk, Klemming Sv. medeltidens bibelarbeten 2, 433.

Af Homilisamlinger, tildeels vel Bearbeidelser og Oversættelser, nævnes ikke mindre end 5 svenske, 1 dansk og 1 norsk, som lade sig henføre til Birgittinerne, foruden latinske; maaskee dog Tallet paa de svenske ved nøiere Eftersyn maa nedsættes. De skrive sig især fra det femtende Hundredaar, en af Prædikanterne var vel Johannes, den berømte, en anden hed Erik Simonson. Den danske Postille er en ligefrem Overførelse af en blandt de svenske, men kun dens Vinterpart er kommen til os. Brudstykker af disse Samlinger ere udgivne hist og her, som i de la Gardieska Arkivet 2 og Brandts gammeldanske Læsebog, den fra et norsk Haandskrift stammende Samling findes i Rietz's scriptores 4de B., Svensk järteckens postilla. Vi kjende endnu for lidt af dem til at give nogen Dom, blot dette maa gjentages: de godtgjøre, at der blev prædiket flittig, og at Prædikanten benyttede Birgittas Aabenbarelser[1]).

Tvivlsomt er det, hvor mange af de forreformatoriske Levninger af Psalmer og Riim der ere at henføre til Birgittinerne, Forfattere nævnes yderst sjælden. Fordi de staae i et birgittinsk Haandskrift, en birgittinsk Bønnebog, er Sagen ingenlunde klar og kun saameget kan siges med Bestemthed: naar Birgittiner-

[1]) Lindbloms Afhandling om svenske Prædikener i sv. Vitterhets Acad. handl. 8de B., Rietz scriptores 4de Bind og Brandts Læsebog 96 flgde. Den danske Homilisamling er under Trykken. Om Erik Simonsons Homilier (Wieselgreen 2, 404) ere birgittinske, er dog ikke tilstrækkelig klart. Den ene af de hos Lindblom Side 397 flgde omtalte Postiller synes at være norsk: Former som »ek« (jeg), »ein« (en) og »heil« (heel) ere ikke gammel-svenske, som han antager, men norske. Det er vist den, Lindblom nævner som Nr. 47 i Linköpings Bibl. og maaskee den s. som Rietz anf. St. kalder Nr. 59 4to, thi ogsaa her haves norske Former »stein«, »eit«, see anf. St. 101 og 106. Hvorvidt derimod Rietz' Postille efter et norsk Haandskrift er norsk-birgittinsk, tør jeg ikke afgjøre, for mig seer den ud som svensk.

maalet røber sig gjennem Dansken og Norsken, da høre de herhid, idetmindste ere de da tilegnede af vor Orden. Dette er Tilfældet med Rimene i en norsk-birgittinsk Skindbog paa Skokloster, med den ældste Form paa Norsk og Dansk af »en fortabt Sjæls Kæremaal paa Kroppen« og med Marias Rosenkrands og Helgenriim i Brandts Læsebog. De deilige Digte: Samtale mellem Kristus og en Synder, Dagvisen, Adventssangen Fryd Dig, Du Kristi Brud, høre maaskee ogsaa Birgittinerne til, da vi har dem paa Dansk og Svensk. Paa dette Punkt have ellers vi Danske et Forspring med Hensyn til Udgaver, thi baade i Brandts og Helvegs danske Psalmedigtning, Brandts gammeldanske Læsebog og de kirkehistoriske Samlinger findes Stykker, som vedkomme Birgittinersangen[1]).

Af Opbyggelsesskrifter, som ikke ere Prædikener, eie vi en Mængde. Først maae de svenske Forfatteres nævnes. Birgittas Aabenbarelser og andre Skrifter ere omtalte paa sit Sted. Mester Peders »Jomfru Marias Urtegaard«, oversattes som vi veed af Niels Ragvaldson og Jens Budde, »og, hedder det i Skriftet, ligesom ærlige og dyre Urter voxe i Urtegaarden, saaledes udtrykkes her Jfr. Marias største Værdighed«. Den hellige Katharinas »Sjælens Trøst« angiver sig som Udvalg »af, hvad der er sandt og fagert, samlet af mangehaande Bøger, ligerviis som Bien drager Honningen af mangehaande Blomster, Lægerne vælge de nyttigste Rødder til sin Lægedom, Duen det skjønneste Korn til sin Føde og Jomfruen det fagreste Blomster til

[1]) Norske Riim Liifman og Stephens Herr Ivan XCVII flgde, CII; Samtalen mellem Kristus og Synderen hos Wieselgren 1, 152 flgde og i Brandts og Helvegs danske Psalmedigtning IV, i Bidrag der til en d. Ps. Hist. Maaskee høre ogsaa herhen: Samtale mellem Juul og Faste, Trætte mellem Jesus og Belial hos Wieselgren 2, 502 flgde, Rietz' Udg. af »en syndares omvändelse« og fl. Ting.

sin Krands«. Den handler om de 10 Guds Bud, om Saligbederne, de 7 Marias Glæder, de 7 Helligaands Gaver, de 7 Dødssynder og de 7 Hoveddyder. Vi kjende Birgittas Billedrigdom igjen hos Datteren og maae beklage Tabet af dette Skrift, efter Klemmings Formening skal det sidste Exemplar af det være brændt 1753. Oprindelig svensk er Hans Matsons rask skrevne Formaning til Vadstenanonner. Derimod kan der være Tvivl om følgende Skrifter tør sættes i denne Klasse: en kort Udlægning af Budene, der efter Klemmings Opgave til mig findes paa Upsala Bibliothek, og »de gyldne Fredager« af Jens Budde. Det Samme gjælder om en Mængde Bønner, selv dem, der findes i birgittinske Bønnebøger, f. Ex. Vadstena Nonnens og den danske Anna Brahes; en Deel er sandsynligviis Fælledseie for den hele romerske Kirke, saa kun Oversættelsen tilhører vort Norden.

Blandt de hidtil udgivne Oversættelser er Bonaventuras Betragtninger over Lidelsen en af de vigtigste, den var inddeelt til Læsning i Klostret, er et Passionale og udmaler stærkt i Legendestiil; men den er sindrig skreven og bærer overalt Præget af Forfatterens ædle Personlighed, Oversættelsens Sprog er godt. Paa Svensk har Klemming udgivet den, Brandt i sin Læsebog meddeler Brudstykker af den dansk-birgittinske Text. I Hugo a scto Victores claustrum animæ, forsvensket 1480 af Jens Budde og udgivet i Rietz's scriptores, træffe vi Tidens reneste Anskuelse og smukke Citater af Fædrene, især Bernhard; det overrasker, at høre næsten evangelske Toner lyde ud fra Munkeburet, om Helgen og Pavemagt er der slet ikke Tale. Jens Budde har bearbeidet enkelte Steder og indskudt Smaastykker af Birgittas Aabenbarelser. I Haandskrift bevares efter Bibliothekar Klemmings Opgivelse til mig følgende oversatte Skrifter af den hellige Bernhard. Hans »bok til

sin syster om et christeligt lefverne«, hans »thænkilser« (meditationes), de arte bene vivendi, og formula honestæ vitæ. Oversætterens Navn er ubekjendt, han eller de levede i det 15de Hundredaar, men Jens Budde har leveret en ny Oversættelse, maaskee kun Afskrift af »thænkilserne«. Gerson var ingen Ven af Birgittinerne, ikke desto mindre blev hans ars moriendi oversat, muligviis samme Bog, som Stiernman anfører under Navn af Sjælebod eller »sätt att väl och christeligen döe«. Aandelige Betragtelser om Kristus og Jomfru Maria er sikkert en Oversættelse, »om Psalterens Virkning« er maaskee oversat af Jens Budde og efter Athanasius's Værk. Andre svenske Oversættelser haves af Jomfruspeilet ved Mats Larson, det er den Bog, Birgitta ofte læste i, af den florentinske Ærkebiskop Antonins Lærdom for eenfoldige Skriftefædre og Klosterfolk, af en Bog med beslægtet Titel ved Henrik af Hessen, Betragtninger over Munkelivet, af Lucidarius ved Jens Budde, af et Skrift om de 7 Sakramenter ved en Nonne. »Gudelik Snillis Wäckiare« er som vi veed Susos horologium æternæ sapientiæ. Fra dansk Side hører Oversættelsen af Suso næppe herhen, derimod vist Thomas a Kempis' navnkundige Bog, det evangelsk reneste Skrift, Ordenen har tilegnet sig. En Nonne forsvenskede et Skrift af Alanus de rupe, hvori der tales om Marias aandelige Nærværelse i Nadveren, rimeligviis samme Skrift som »Mariæ psaltare«, en tyk Bog, oversat i Vadstena 1534. Her er et Forsøg gjort i den grumsede Mystik. Præsten bliver Marias Brudgom, Jesus deres Søn, Maria udbryder: »med største Glæde omfavner og kysser jeg den Præst, aandelig i al Ærbarhed, og ingen Skjemt er lysteligere, end saaledes at avle Guds Søn aandelig paa Jorden med gode Præster«. Endnu flere Smaating findes foruden de Omtalte. En Deel af de svenske Skrifter staaer i Rietz's scriptores,

et Brudstykke af a Kempis i Brandts Læsebog. Til Bønnebøger høre en »Vadstena Nonnes Bønnebog«, udgiven af Rietz, og Anna Brahes danske Bønnebog, hvoraf Prøve hos Brandt[1]). Om derimod nogen af vore Tidebøger, »vor Frue Tider« kan regnes for birgittinsk, er meget tvivlsomt.

[1]) Om de hos Wieselgren 1, 28 nævnte upsalensiske Forelæsninger, nedkrevne af en Vadstenabroder, ere paa Svensk eller Latin, veed jeg ikke, snarest vel det Sidste. Sjælens Trøst, see Stiernmans Tal 54 flgde; der Selen Trost, trykt 1478 men skreven i første Halvdeel af det 15de Hundredaar, dreier sig om de 10 Bud, oplyste ved Exempler. Om den danske Bonaventura i et Passionale Brandt anf. St. 154, 241 og Klemmings Bonaventura XXV; Rask har i angelsaxisk Sproglære givet den et feilt Navn. At claustrum animæ er af Hugo, see Stephens fornsvenskt legendarium 1336; de bernhardinske Skrifter nævnes i private Opgivelser af Klemming til mig samt i hans Bonaventura XXIX. Oversættelsen af Gersons ars moriendi ved Kannik Erik Nilsson, trykt i Upsala 1514, Stiernmans Tal 119, og vel den samme Bog, som omtales 59; men om Oversætteren staaer i Forhold til Vadstena, vides ikke. Forat føie et »maaskee« endnu til Bogen om »Psalteren« (Wieselgren 2, 395), kunde man spørge, om det er den samme, Poul Eliæsen har oversat; i alle saadanne Ting er vi stillede høist usikkert. »Betraktelser om Kristus og Jfr. Maria« Klemmings Bonaventura XXIX; Jomfruspeilet, hvis fulde Titel er Dialogus Peregrini & Theodoræ de speculo virginum, Wieselgren 2, 174, 384. Ærkebiskop Antonin har skrevet et vita Birgittæ, see Bueus i acta 372. Om Henrik af Hessen, hvis Bog haves oversat hos Rietz, er, som Rietz mener, den, der døde 1497, turde ikke være ganske afgjort. Der lever en anden Henrik af Hessen, ogsaa kaldet af Langenstein, Professor i Vien, som døer 1428, og han har just skrevet en Bog de vita religiosa (Gundling Hist. der Gelahrheit 2, 1890); Flacius Illyricus i cat. test. veritatis ed. Diethericus 776 og auctuarium cat. test. ver. 226 flgde omtale denne iövrigt som ingen Ven af Præster og Helgen, Stiernman a. St. 37 kalder ham Modstander af Birgitta. Klosterjomfruens Skrift om 7 Sakr., Stiernman 59 og fornskr. sällskapets Udg. af Ivan Lejonriddaren, XCI. Den danske Thomas a Kempis staaer vistnok i Grindeslevhaandskriftet, som ei hører til et Birgittinerkloster, men den har trods sin Jydskhed svenske Former, see Brandts Læsebog 177 flgde, »Stadge« »jak«. Det vilde være interessant, at sammenligne den svenske Suso med den danske, udgiven af Brandt; den sidste er næppe birgittinsk. En Opregning af en Deel danske Haandskrifter staaer hos Rietz »en Vadstena-

Det er et ret forsvarligt Stykke Arbeide her er gjort. Og hvilken Indflydelse har Ordenen ikke desuden havt paa andre Ordener, i det Hele paa det aandelige Liv? Beregne lader det sig ikke, men det kan næppe have været ringe. Vi befinde os i Unionskongernes Tid, da et almindeligt litterært Opsving finder Sted midt under Forvirringen. Skrifter see Lyset: som Alexander Magnus, den danske og svenske Riimkrønike, Peder Lolle, der alle have sin Rod i en ældre Tid, eller som Mester Mikkels Riimværker, Stykker af Fædrene, Bonaventura og Suso paa Dansk, Kristiern Pedersens Jærtegnspostil, Tidebøger, en Deel smukke Psalmer. Selv paa Island var i det fjortende Hundredaar en Skjald optraadt, Munken Ejstein, og Faa have sunget saa smukt til Marias Ære, som han i sin Messiade, Liljan. Den danske stabat mater er for sin Tid et Mesterstykke, »Fryd Dig Du Kristi Brud« og »Dagvisen«, disse nys nævnte ægte nordiske Perler, høre til alle 3 Folks Fælledseie. Grøden er kommen i Jorden, af og til lyde evangelske Toner selv hos Mester Mikkel, Mariaskjalden. Sproget er renere, mere nordisk end efterat Tydsken med Reformationen faaer saa stor Indflydelse, Verset er kunstrigtig bygget, fuldttonende og flyver dog saa let. Der lægges fornyet Vægt paa Prædiken: Præsterne i Sverige, Finland og Danmark faae Tilhold, at forkynde Guds Ord for sine Sognebørn, og i en dansk Præsts Boghylde træffe vi ikke mindre end 8 forskjellige Postiller. Naturligviis var Prædikenen oftest noget ringe, »de vævede Kirkens Vadmel« [1].

Nunnas bönbok« XIII flgde. Om Nonnens Oversættelse, Wieselgren 2, 384 og en privat Opgivelse af Klemming. Bønner findes ogsaa nævnte i Klemmings Bonaventura XXX, XXXIII, Petersens d. Litt. Hist. 1, 120 flgde, Suhms nye Saml. 4, 2, 98 flgde.

[1]) Indskjærpelser om at prædike i Danmark omtrent ved Aar 1388 og 1460 Script. rer. Dan. 7, 197 og 200, Pontopp. ann. 2, 625.

Men Birgittinerne have en Hovedlod i hvad der, trods alle Brøst, dog var en aandig Vækkelse.

Aanden i Birgittinerskriften er Birgittas Aand. Af tydsk Indflydelse paa vor Kirke træffe vi hele Middelalderen igjennem saare Lidet: først ved dens Slutning begynde Studierne i Köln og Rostok, og naar Suso og Thomas a Kempis fandt Vei herop, saa var det ikke den tydske men latinske Text, der blev omplantet. Derimod vise Oversættelserne hen til Bernhard, Hugo, Gerson, Bonaventura, Antonin, til den romanske, især den franske Mystik, mere praktisk men mindre spekulativ end den tydske. Siden Æskilds og Absalons Dage var Norden knyttet til Paris. Nogle Exempler vil give os et Billede af Birgittinerskriften i Sverige, Danmark og Norge og af Retningen i Klostrene.

Af en dansk Vinterpostille, der ogsaa haves paa Svensk.

Sanctus Augustin*us* sigh*er*: Thænne timen kallæs æy uden sak wars h*er*ræ tilqwæmd, ok for then skuld tilburdhæ hælghe fædh*er* at haldæ høghtidh ii th*e*nnæ timen, at hvær cristen mæ*n*skæ skuldæ sik til redhæ ok sinæ synder bædræ ok rensæ sik aff th*e*m, at the mattæ w*er*dhelighe hælghæ ok haldæ Gutz søns fødzlæ høghtidh, huilken, so*m* Ambrosius sigh*er*, kom rætwiis til os syndughæ, at ha*n* skulde gøræ os rætwisæ, han kom milder til umildæ, at han skuldę gøræ th*e*m mildæ, han kom ødhmyuk*er* til høghffærdughæ, at ha*n* skulde th*e*m ødhmyukæ.

Nu ær mærkende ii læste*n*næ siw thing os nyttelik til kæ*n*nedom. Først ær, at Jh*esus* sændæ twa sinæ kæ*n*nesuenæ

Münters Kirchengesch. o. s v. 2, 865; i Sverige 1441 Anjou svenska kyrkoref. hist. 1, 49; i Finland skal hver Søndag ave, credo, pater noster og Skrifteformlen oplæses paa Modersmaalet, Beviser herfor og for Indskjærpelse af Prædiken G. F. Helsingius Finlands Kyrkohist. 1, 256; en Præsts Postiller, kirkehist. Saml. 1, 461—462.

at ledhæ til sik asnanæ. The twa teknæ allæ guthelighe kænnedoms prædikæræ, hwilke ther til at the ære werdughe framferæ Gutz ordh, tha skullæ the haffwa twæffaldæn kærlik, som ær Gutz kærlik ok syn jæmcristins. Æn thessæ Gutz sændebudh amotsigx afftæ, ok theræ kænnedom, swa som scrivet ær: konningen ii hymmerighe sænde sinæ thiænæræ at kallæ mænniskene til hymmerighes glædhe, æn the bortginge til werlzlighe affling ok kotlik lustæ, ok somma aff them hieldæ hans thiænæræ ok halnedhæ them smælighe, ok dropæ them, ok thy loth konningen dræpæ the mandræperæ ok opbrænnæ theræ stadh. Thy at the som amot sighe Gutz ordh the skullæ fordærvæs under Gutz grymmelighe rætwisæ, ok brænnæ ii hælvetes eld uden the bædræ sik. Til hwilke *Christus* sigher: jak skal domæ them met mit swærdh, hwilket allæ theræ lemme skal sunderskæræ aff howfuethet ok til foternæ. Jak skal opfyllæ them met opwællænde eld, hwilkin aldrigh skal wanskæs, thy at jak manædhæ them som milder fadher, ok the wilde æy horæ mech, jak tedhe them myn ordh, ok the forsmadhæ them. Ok thy ther amot som scriuet ær: then som gomæ Gutz ordh, han skal waræ uden fortapilsæ. Thy sigher *Christus*: sælæ ære the som horæ Gutz ordh oc gome them.

Ok annæntidh ær mærkænde, at Jhesus bodh losæ ok ledhæ til sik asnanæ, ok ther met understandes, at scriptæfædher skullæ afflosæ the syndughe mænniskæ, som sik retteliglie scriptæ wether them, ok ledhe til Jhesum met guthelik kænnedom, til hwilke scriptæ fædher *Christus* sigher: hwilke I losæ aff synden ij jordherighe, the skullæ waræ afflostæ ij hymmerighe. Ok thy skullæ wi os gernæ scriptæ. For hwilkit Augustinus sigher: nar wi reghiom os for waræ synder, tha giffuæ wi Guth thet som os boer, met hwilket wi wordhæ ater leffuændes aff syndenæ dodh, ok tha finder

war uwen ængæ sak til at røghe os for Gutz dom, thy at syndenæ wedhergangæ ær siælenæ helsæ, ok lastænnæ fordærvelsæ, ok dygdhenæ oprættilsæ, ok diæfflennæ motstridhelsæ. Hun igenlykker diæffuelsins mun som ær helvete, ok oplatær hymmerighes port. Æn thy ær wær mange bidhæ swa længe met theræ scriptæmal ok bætring, swa at the trøstæ oppa lankt liiff, amot hwilke Augustinus sigher: engin sighe swa æller thænke: lankt ær til myn dødz ok doms dagh, thy at allæ mænniskæ liiffs timæ ær stakkæther ok then sammæ lille liiffs time ær uwis, hwore lang han kan waræ. Æy west thu mænniskæ, nar thyn ysterstæ dagh komber, ræt thech ij dagh, thy at mange gripæs bradhelighe som trøstæ oppa lankt liiff ok sighe swa: morghon, morghon wil jak bætræ mech. Wakom thy allæ at leffue wæl, at æy skal war yterste daghen finnæ os uredhæbon, thy at theligher skal hwær mænniskæ finnæs for Gutz dom, hwilken han hædhen gar ij syn ysterstæ dagh. Thy ther til at syndugh mænniskæ skal witæ, hwore wadhelikit thet ær at hædhæn kallæs wden scriptæmal, thet tedhes sancte Birghitte een siæl, hwilken bradhelighe war kallædh for Gutz dom uden scriptæmal, hwilke allæ diæfflæ røgdhe ok sagdhe: o Guth, thessæ quinnen wilde lønæ sik for thech, æn os war hun kænd ok openbar. Domaren swarædhe: syndæ wethergangæ ær høxstæ thuæterskæ, æn for thy at thessæ quinnæ wilde æy thua sik ii sin timæ met scriptæmal, thy skal hun hær æffter swærtes aff edhre diæfflæ urenlicheet, ok for thy at hun wilde æy siælff skæmmæ sik for een scriptæfadher, tha ær nu rætwist, at hun skal skændæs aff mangæ ok for allom. Ok thy skullæ wi os gernæ scriptæ. Thy at Bernardus sigher: O ydhrughe mænniskæ, ødhmyukt ok sælt hop theræ, som sik rætteligbe scriptæ, huore mekit thu format hos alzwaldugher Guth, hwore rasklighe thu winder hannem som uwinelik ær, hwore

raskligbe thu omwænder grymmæstæ domæræ ij mildæstæ fadher.

Thridiæ ær, at Jhesus sat oppa asnæn, hwilke som teknæ ødhmywke mænniskæ, the som Guth ære lydughe, hwilke som ære Gutz sætæ, swa som han sigher: hymmelin, som ære mænnisker the som all sin kærlek ok astunden haffuæ til hymmerighes, the æræ mit sæte. Ok høghestæ Guth bygger met ødhmyukæ, ok them som haffuæ ydhrughæ for sinæ synder. Thy sagdhe *Christus* til sancte Birghitte: o dotter, ælskæ mech aff alt hiærtæ ok følgh myn ødhmyukt ok myn wiliæ. Gør thu thet, tha skal thit hiærtæ waræ met mit hiærtæ, ok optændes met myn ælskelicheet, swa som naghet thørt wardher lughænde aff eld, swa skal thin siæl opfyllæs aff mech, ok jak skal waræ ij thech, swa at all werlzlik thing skulæ waræ thech besk, og alder køtzsens luste som eter. Thu skalt hwilæs a myn guthdoms arm, hwar ængen køtzluste ær, uden andæns glædhe ok lustilse, aff hwilke siælen lustes innæntil ok uden, ok ær ful met glædhe, ok thænker ængtæ æller girnæs uden the glædhe som hun haffuer.

Af en Jærtegns Postille, Haandskriftet fra Norge.

Vars herra jhesu *cristi* apostoli the waro mæst forsmadhe fakunnoghe och faa j talino tho mz thæs hælgha anda nadh som thæm haffdhe wareth gudz ordh och kænnedombyr aldra sötaster och likasth giordher for thera skuld och liwstis monga mæstara skinande næme j gudz kærleke och ökthis mykin gudz cristin almoghe mz thera mödho æn tho ath the faa waro swa ath wise och wæltalanda mæstara ok lærefædher bygdo mz sinom wisdom oc sanfærdoghom skælom sik siælwa til eth vnderlikith hws ok stadhokth j the hælgho tro mz mangom otalikom wæggiom som waro cristna mæn-

niskior th*æ*r sik bundo mz th*æ*m til thiænist och the hælgho kyrkio ath enasth wardho te hælaghe mz gudhi som wan h*er*ra jh*esu*m likamlika sagho j th*æ*m timano*m* vtan jæmwæl alle the som sidhan ha*n* foor til hymerikis trodho stadhlika appa honom æn tho ath the han ey sagho ok ælskadho han j sinom dygdhelikom g*er*ningom Thæssa ha*n*s nadh*er* och godhg*er*ni*n*ga ær hwar c*ri*stin mænniskia niwtande vm hon wil thz mz hono*m* æw*ær*dhelika forthiæna swa længe w*er*dlin staar Som ær hans andelikin nærwara til siælinne *Æ*pt*er* thy ha*n* siælw*ir* sagdhe *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus* Jak ær altiid nær idh*er* j alla dagha och alregh fra idh*er* For thæssa nærwaro gör han os daghlika ena fulkomlika wisso mz thy hælgho sac*ra*me*n*to sinom wælsignadha likama som wi seem j p*re*stins hand ok hælghas dyrkas allom til trösth och hiælp liffwandis och dödho*m* som thæs w*ær*doghe æro *Æ*n thy wær monge vsle syndar*e* æro och j bland c*ri*stit folk som fore th*er*a onda sidhwænio fa ey mera gagn ælla nadhe til sinna siæl tha the höra mæsso ælla se gudz likama æn thæn falske judas fik som til hælwitis foor.

Af Mester Mathias'(?) svenske Bibelværk, Fortalen.

Nw ær æpt*er* at ſpória/ *Æ*n alle mæn fóddos mȝ ada*m*s ſynd Oc ſynis fórſt at ey War h*err*a ſigh*er* mȝ eȝechiele p*r*oph*et*a Ey ſkal ſon bæra ſkuld for*e* fadh*er*s ſynd Ariſtotiles ſigh*er* i thridhie ſi*n*ne bok aff ſidho*m* At ængin ma awiita them ſo*m* fulle ær*e* aff ſinne natwro Synden ær ee awiita*n*de wærdh Tha ſynis at wi hawo*m* ænga ſynd aff war*e* natwro ſo*m* wi toko*m* aff ada*m* S*anctus* paul*us* ſigh*er* a mot/ oc ſc*ri*war ſwa til romara For*e* eens mantȝ ſkuld ko*m* ſynden i wærldi*n*a ¶ Til *quest*ionem ſwaro*m* wi ſwa/ oc thȝ ær ſa*n*naſt/ ſom alla criſtna ma*n*na *tro* hald*er*/ at hwart barn ſo*m* fódhis aff fadh*er* oc

modher/ thz fødhis i modher liwa mz adams synd/ eller thørfte enkte barn cristendom oc døpilse Oc ær thz skælikt/ thy at alle mæn hawa ena natura/ oc ære swa som en man/ thy at the ære alle eens mantz sønir/ oc hawa alle natura aff enom manne Swa som alle the/ som bo i enom stadh ære eens mæn Oc swa som flere ens mantz sønir/ gøra alle en man Oc ær thetta werldinna rætter/ wtgiwin aff gudz ræt Thy at thædhan koma alle rætte/ at æ hwart som en byman komber/ han wardher ophallin oc giælder/ æn hans husbonde hawer nakrom oræt giort Swa oc æn siælin som styrer allan likamen/ rørir handina som ængin wilia hawer aff sik til oræt hug Tho giælder handen oc wardher aff huggin fore siælinna synd som wilian hafdhe/ oc styrdhe hona til gerning Oc ey witis the synd eller hug handinne/ fore sina skuld/ thy at hon hawer ængin wilia aff sik Oc ma aldre synd wara vtan wilia/ vtan thz witis handinne/ fore thy at hon hørir siælinne til Swa ærom oc wi sake/ hwilkin tima wi fødhoms thy at wi hørom honum til som først war saker/ oc høwitzman ower alt mankønith/ som wi hawom aff alle tholka natura som han misskipadhe mz syndinne Oc fore thy scriwar sanctus paulus ad ephefeos At wi warom aff natura/ gudz wredhe barn før æn wi fingom cristindom.

Af Thomas a Kempis paa Dansk.

Thenne talen synis mange hord wedher sigh siælff: tagh tith kors oc følge mik æffter! men mygeth hardere wordher ath høre thet ydherste ordh: gonger borth fra mik, I maledide, til then ewige eld! The som nu gerne høre oc æffter følger korssens ordh, the skulle ey tha rædhes for then ewerdhelige fordømelses hørelse. Thette korssens tegn skal wordhe i hymmelen then tiidh Herren kommer ath døme. Tha skulle alle korsens thiænere gonge til *Christum* met stoor

trøsth, the som haffue ligneth sigh *met Christo* i there leff-neth. Hwadh tha, rædis thu ath tage korsset, met huilketh som gonges til rigeth? i korsset ær wor helse, liiff oc wærn for wore findhe; i korsset ær then øffre søtmes ingydelse, hues styrke, andens glædhe, dygdhens sum oc hellighetz fulkommelse. Æy ær siælens saligheth, ey ewerdelige liffs hop udhen uppa korsset. Thy tagh tith kors oc følgh Jhesum, tha gaar thu til thet ewige liff. Han gik fore oc bar sith kors oc dødhe for tik paa korsseth, paa thet ath thu skulle aname tith kors oc atstundhe ath døø uppa korsset, thy om thu døør met hannem, tha skalt thu oc leffue met hannem, oc om thu bliffuer pynæns kampan, tha wordher thu oc ærens.

Af Bonaventuras Betragtelser over Lidelsen paa Svensk.

Nw mädhan wi skolom tala aff wars herra ihesu christi pino, tha skal then som astwndha at äras j wars herra pino oc korse, hona jdhkelika tänkia, Thy at om wars herra pino oc thz som j henne giordhes, skadhas jnnerlika mz alle hwxsins atwakt omwändhes människian oc ledhes til enna nyghia fwlkomlikhet, Thy at then som hona skadhar granleka aff hiärtans grwndh oc allom jnälwanna krafftom, möte farlöst mang the ting aff hwilkom människian far nya warkwnnan, nyian kärlek, nyian hwgnad oc en nyian fulkommen stadhugan sötma ther hona wisselika sikra gör aff äronne.

Af Hugo a scto Victores »Sjælens Kloster« paa Svensk ved Jens Budde.

Wi ærom alle samlimme til eth hwffudh som ær cristus hans lymer ær hwar en cristen mænniskia, oc swa ærom wi alle cristne en kropper, wndher hwffudhet som ær ihesus cristus, i enne almennelike hælge kirkio, sammanbwndhne i

enne tro, i eth hopp i en kærlek, ... Twa likama haffwer war herre ihesus cristus, En huilken han togh ællar anamadhe aff iomffrunna liiffwe, Annan som ær the hælga kirkia som ærw cristna manna siæla, oc thenna haffwer han kærare fför huilkom han gaff then första likamen i dödhen oc otaleka pinor nar han nelgdhes widh korsset, tilfögdhes ilgærningis mannom, oc mædh smælekasta dödh dræpin.

Thu skalt wetha at trigehanda ær siælenna brödh Som ær panis lacrimarum Thet ær taranna brödh, Panis verbi dei Gudz ordz brödh, Oc liffwandes brödh, som ær gudz hælgaste likame, Aff thy försto som ær taranna brödh, sigher psalmista Mina tara waro mik brödh badhe dagha oc nætter, han sigher oc herra gudh mætta os mædh taranna brödhe, thet ær giff os sannan syndenna angher ¶ Aff thy andro brödheno som ær gudz ordh i prædikan oc the hælge skrifft, ær skriffwat, Ey liffwer mannen widh ensampna brödhet, wtan widher hwart thet ordh som wtgaar aff gudz mwnne, Augustinus, Swa som siælen ær kropsens liiff, tho ey oppehaldher hon kroppen wtan, lekamleken maat, swa ær gudh siælenna liff, oc tho ey widherqueker han siælena, wtan andelika födho, som ærw gudz ordh, Oc thy sagdhe siælffwer herran ihesus i læstenne, The ordh iak taladhe nw för idher the ærw andhe oc liiff, wtan andhan kan enkte liffwa likamliko liffwe Ey oc wtan gudz lærdom andelika, aff the tridhi brödheno, som ær wærdogaste gudhz likame, sigher war herre i læstenne. Jak ær thet liffwandes brödhit som nidherstegh aff himerike, psalmista Mannen aat ænglanna brödh, Thetta brödhit skulum wi offta oc idkelika oc gudelika ætha oc anama.

Rædz thy nar nadhen til tik komber, rædz naar hon borthgaar, rædz tha hon atherkomber, thu skalt rædhas nar nadhen mædh tik ær, at thu ey wanleka hænne wannythia,

ællar owerdelika haldh*er*, Som paulus radh*er*, Seen til at i ey faffænglika anamen gudz nadh, Oc til thymoteu*m* sigh*er* han, glöm ekke the nadh so*m* i tik ær, b*er*nard*us*, nar nadhen ær nær tik, glædz i h*æn*ne, oc tænk ey för thy tik haffwa nadhena fangit swa so*m* *mædh* nakon arffsræth, ællar oc för nakra thina förskulla*n*, Thu skalt oc rædhas nar nadhe*n* gangh*er* fran tik, för thy tha nadhe*n* lyktas, wanzskas thu, oc thu rædz at thu ey wanleka genzsta*n* falle, hælstz rædha*n*dhes, at gudh wari tik wredh*er*, som nadhena wndantok, i huilke thu war godh*er* oc bewaradh*er*, Æn kan skee at thu blidhkar gudh, oc nadhen ath*er* komber, tha ær mæst rædhes, at tik ath*er*fallande i nakara syndh, thu hona yth*er*mer borthdriffwe, oc sidhan napth ællar aldrigh ath*er*fanghe, Som gudh siælffw*er* sagdhe til en syndara, see thu ær nw helbrigdha wordhen, gaak oc syndha ey yth*er*mer, at tik ey wanleka wærre hændhe.

O wildhe nakor opplyfta sin öghon, oc see oc akta *mædh* huat idhn, oc hwru gladelika hælga ængla staa oc wistas i blandh the*m* so*m* gudz loff gudelika sywngha, tilstaa os i waro*m* böno*m*, ow*er*sta os tha wi soffwo*m* oc os huilo*m* oc rykta os oc fræmia warth bæsta, i allo*m* waro*m* æra*n*dho*m*, oc nödhtorfftom, the kæ*n*na ælska oc sa*m*manglædhias i allo godho, *mædh* them so*m* the göma, witandhes at the skulu wnfa *mædh* the*m* æw*er*delika helso*n*na arff, them störkiande, lærande, wæriande, oc so*m* sagdhes i allo*m* widh*er*torfftom föreseandhe för thy the see oc wetha at theras kæraste h*er*re oc skapare *crist*us ih*es*us ælskar os, oc æ thæs næmbre hwarthera boor hono*m* som ær siælffw*er* kærleken thæs mera opptændhas the til at os ælska, oc thy sigh*er* b*er*nard*us* O kære brödh*er*, haffwo*m* wara ffulla tröst til hælga ængla, oc i hwario nödh, hwar en kalle oc rope til sin eyghen ængil.

Af meditationes vitæ monasterialis paa Svensk.

Han som kommaskolande ær at döma, liffwandhes oc dödha, dömdes aff mannom, oc han som ær æwærdelikx liffs kælla, bedhes törstogher watn at drikka, aff enne syndoghe qwinno, Oc han som mætte wan hwngher *mædh* sino eghno kythy, tolde hwngher, oc frestadhes i öknenne, Oc hans hændher som otalik iærtekne giordho, gönom stwnghos *mædh* iærn spikom för wara ather lösn, oc hans mwndher som taladhe honogxsötan kænnedom, smakadhe beskan galla, Oc han som enghom giordhe meen, toldhe obrygdilse, spoth haadh oc flænghior, oc han som gaff dödhom liff, toldhe siælffwiliandes korssens dödh, *thæ*rtil at han skulle os giffua æwærdeliket liff, oc all tæsse tingh tolde han, för sin obegripelika oc æwerdelika kærlek, i huilkom han os aff opphoffweno ælskade, O hwru maktog kærlekxsens bandh ær *mædh* huilko gudh matte æmwæl bindhas, thy at enkte bandh haffdhe förmat halla honom widh stodhena tha han flængdhes, om kærlekxsens bandh haffdhe bortho warit, enghe iærnspika haffden atherhallit han a korsseno wtan kærlekxsens bandh haffde til warit.

Af Bonaventuras Betragtelser paa Svensk.

Nw fik maria magdalena höra at han aat i thäs sama symonis huse. hon hafdhe vanlica nu hört hans predican oc älskadhin hetelica. än thot hon hafdhe thz äkke än vppinbarat. Nu tha hon fik innerlica hiärtans sorgh for sina synde. oc vardh vptänd af hans älskogha. thänkte hon väl at hon kunne äkke faa helsona vtan han. ok gat nu äkke längir vnat sik. gik hon af stadh thit som gästabudhit var. oc gik fram for budhafolkit mz nidhirlutto änlite, oc öghonen hafdhe änga roo för än hon kom til varn herra sin älskelica

oc alra kärasta. ok fiöl tha ginstan nidhir for hans fötir vpfylt mz blygdh ok innerlike sorgh af sinom syndom. ok som hon laa swa framluto mz änlitino owir hans fötir mz enne tröst. thy at hon älskadhe han nu innerlica af allo hiärta owir al thing. tok hon starklica til at sukka oc grata. swa som hon skulle al flyta bort i tarom. ok sagdhe thystlica mz sik siälue. herra min starklica oc stadhelica tro iak oc vidhir gaar thik vara min gudh. oc min herra. J myklo oc margho hawir iak dröft thit gudhelica vald. Jak syndadhe mot alle thinne rätuiso. oc flere äru mina synde än sandkornin i hawino. tho flyr iak til thinna miskund. Jak vsul oc vrang syndirsca syrghir oc sukkar oc latir mik angra mina synde. Jak bedhis nadh. oc är iak redho bätra mik. oc vil alre optar meer ganga fran thinne lydhno. älla vara thik olydhogh. Bidhir iak thik liofuaste skapare. wrak mik äkke fran thik. thy at andra wtuägha weet iak mik hwarghin hawa. ey vil iak ok til nakan annan lita thy at ensamen thik älskar iak owir al thing, ok kōör thy äkke mik fran thik, vtan näfs mik oc plagha mik for mina ondzsco oc synde som thik thäkkis. Än tho bedhis iak miskund.

Af Anna Brahes danske Bønnebog.

Myn kære Moder oc alzverdugste Frue Sancta Birgitta i all Sandhedh oc Hellighedh meget forclaret, kom i Hw then vsielige Hiærtens Glæde oc Søtme, som tw fikt, oc haffde i so ideligh Søgelsæ, hemmelige Samtalæ, søde Omfæynelsæ, innerligh Hwswallelsæ, som tw haffde meth thin alzsødestæ oc ælskeligste Brudgomme Jesu Cristo, i huilken thin Siæl vsielige glædhes, kom i Hw then samme thin Brudgomme Jesu Cristi vbegribelige Kerlighedz Ordh, sighendes, sannelige myn Brudh, so brennelige ælsker jek thin Siæl før æn jek vildæ myste Hennæ, om thet mvelicht vare, æn

vildæ jek een Tiidh igen korsfestes for hennæ. Velsignet være tw forthi, myn alzmyldestæ sødestæ oc kæristæ Moder Sancta Birgitta for allæ the Dygder, som thin ælskelige Brudgomme Jesus Cristus haffuer begaffuet tek meth, Bedh for mek til hannom, ath han for syn gudelige Metlidelse honnigflydende Sødhedh, wændeligh Godhedh, vsieligh Kerlighed, oc syn beske Pynes skyldh myscunde sigh offuer mek, hwes Myscund som æy ær Tall oppa, oc giiff mek reent Scrifftemall aff alle myne Synder oc san Anger for them, oc aldrigh Villiæ igen til ath synde. Oc ther vthoffuer giff mek velsignelsæ af Hymmelsens Dyd og Jordsens Søtmæ, ath myn Siæl maa brenne i hans Kerlighetz Eld, oc jek maa aldelis vdhslyckes for thenne Værilden, oc hannom ælske over alle Creaturæ, Oc æy ath allenistæ ath tænckæ eller besynnæ i hans Low eller Budordh, mæn omvæl giøre oc ærffue Dagh oc Nath. Amen.

Mærk: ath æy ær then brudh værdigh ath kommæ i brudgommens fagn, som æy astunder ath see hannem, oc aff syn astunden hannem æy breff eller budh sænder. So oc æy then siel, som æy astunder syn Gudh.

O Jomfru Maria, thi være thit budskap oc thit hiærte bebreffuet so lydende:

All myn siels astunden oc magt være oc ær tilbunden thin villiæs fulfølgelse for helse. Myn sødhe Gudh, myn aldrekæristæ herre, myn ælskeligste brudgomme, liifsens oc døtzens herre, ewynnelige ærens konnyngh Jhesu Christe, leffuendis Gutz søn, aff thin lange bortwærelse twæness myn siæl, aff thin dwale længter mith hiærte, thi ath jek æy seer thin anledis lysteligheth, mørkes myne øghen, aff thin talæs tystæ vanmæktes alle myne kraffter oc blegnæ myne kynder

oc falner all myn siels feyrende, uden tu sødhe Gudh! all sødeste søtme, kommer skøth, tu æst mith liff, myn helse, myn tancke, myn astunden, myn hugnæt, myn glæde, myn tymes lustæligstæ fræmdrægt, kom thi skøth, sødæ Gudh! dwælss æy længer, skynde tek nu, nu ær tiidh, vær æy seen ath hugnæ myn siæl, som tu ælskæde udi thin yderstæ dødh. Hvat ær mek uden thin nærwærelse! hwat formaa jek vanmægtigh, hwat kan jek vanvittigh! æst thu nær mek, tha ær jek leffuende, seer jek tek, tha igenfanger myn siæl syn macht, hører jek thin talæ, tha flyyr all myn usnillæ, mynnes thin faghre mund, thine søde læbe vet mek, tha rødmæ myne kynder, tha igenkommer myn fægryndæ. Søde Gudh! kom snart eller sænt mek bud eller kallæ mek til tek, jek formaa æy længer ath leffue uden tek, uden tu skøth kommer, spricker mith hiærte, æy ær høwelighedh længher at wære athskyldh. Tu haffuer sagt, ath thet æchteskap som Gudh haffuer sammensøwet, maa enghen atskilliæ. Jek vænther, jek biidher, jek rober, jek kallær, oc æy afflader jek met grædendæ taare, ath locke tek, til thess thu kommer. Veni, veni, veni, dulcis Jhesu bone, deus, mitissime domine! som jek troor til tek, som jek hober til tek, oc myn trøst ær til tek. Amen!

Af den svenske Syndebekjendelse i Skriftestolen i »en Vadstena Nonnes Bønnebog«.

Jak syndogh oc owærdogh mænniskia, i gudz asyn fore mina syndher skuld. Jak affsigx diæfflenom, oc allom hans frestilsom, oc gærninghom, jak tror a gudh fadher, oc son, oc then hælgha anda, mz thæsse sama tro, giffwir iak mik, gudhi skyllogha, iomfru mario, oc alla himerikis hærskap, oc idher minom scripta fadher, i gudz stadh fore alla mina syndher, iak haffwir thænkt, taladh, oc giort fran thy iak

nam synda, oc til thænna stundh, kænnis iak mik dagblika minom gudhi amote synda. Først i thy at iak ey swa minom gudhi atwaktelika thiænar som iak skulde, wtan ær iak slio, oc lat, oc stundom somnogh, i gudz tiænist. J korenom ær iak ey swa atwaktol som iak skulde, opta tappar iak bort ordh, oc annat, oc wærs oc annan, oc stundom flere. Ey haffwir iak altidh thz j hughenom, oc hiærtano som iak framføre mz munnenom. Ey gør iak mina inclinationes som iak skulde, oc ey taker iak mina bætringh oc emendam, for hwario noto, oc ordh, som iak vilfar.

Saaledes bliver Syndebekjendelsen ved i det Enkelte, om Synder mod Reglen, Brud paa Afholdenheden, Tausheden, Synder i Mad og Drikke, Hoffærdighed, Bagtalelse, onde Ord, Forbandelser; men Slutningen mangler. De Formler til Syndsbekjendelse i det Enkelte, som findes i Luthers lille Katekismus, fortjene at sammenlignes med denne. Efter Syndebekjendelsen komme Bønner om Forladelse for de enkelte Synder, med Hensyn til Ulydigheden kan bedes saaledes:

O herra ihesu criste gudz son iak bidher tik, for the lydhnona, ther thu kommandis til iordherikis, war thinom fadher lydhoger til korssins dødh, at thu the sama thina lydhno, offrandis gudhi fadhere, fore mik, wpfyl oc orsaka, at iak mina lydhno, ey swa hallith haffwir, som mik bordhe, oc iak loffuat haffwir. oc swasom thu sagdhe, ffadher wari som thu wil, oc ekke som iak wil. Giff mik nadh til at offwirgiffua min eghin wilia oc j allom tingom æptherfølia thinom wilia.

Af Skriftefaderen Hans Matsons svenske Formaningsbrev til Søstrene i Vadstena.

Thet första iak radher tik kæra andelik dotter, thet ær at thu tænk altidh, hwarföre thu æst kommen, som ær at

thiæna gudhi som tik ey at enast skapat haffwer som annor creatur, wtan oc pryt tik *mædh* wndherstandit, kwngörande tik thet *mædh* frit welkor, giordhe tik til ena fru ower alla wærldenna creatur, giordhe tik sik siælffwom lika, anamadhe til sik thina oc mandoms natwr, lærdhe tik *mædh* ordhom oc æpthedömom, atherlöste tik *mædh* sino dyro blodhe aff æwerdelikom dödh, sin hælga anda jngöt i tik, gaff tik sin hælga likama til kost, oc andelika födho oc bar idkelika dagh oc nat omsorgh för tik som modher för barne, Tæssen samme war herre bödh israelz sönom dragha til minnes thæn daghen som han ledhe them aff egipto lande, os til liknilse, Daghen wi wt ledhoms aff egypto, ær godher wili, som ledhe os aff wærldenne, thæn æghom wi altidh a minnas, oc aldrig glöma, thæn brænnande kærlek thær wi haffdom i them daghenom til renliffwet oc clostrit, Oc görom som thæn giordhe, första daghen han kom i clostrit gik han til en hælogan man om rad, sigiande, huru skal iak leffwa i clostreno, han swaradhe, see til hwilken thu wast första daghen, thet ær akta thin stadga hwilken han war i förstonne, swa wari og hwan daghen oc om han war æpther reglonne ¶ Första daghen wast thu rædh blywg, oc allom ödhmywk, bögdhe tith huffudh nidh oc thin öghon oc sagdhe tik wara ena stora syndersko Twlog i allom genwærdoghom tingom, oc gat wæl lidhit straff oc awitelse, æn nw haffwer thu bögth wtaff, thy swa som orædh oc oblywgh oc ey swa ödhmyuk oc lydogh, ællar twlugh som thu wast i förstonne, swa at nar nakor komber gör ællar sigher mothe tik *mædh* minzsta awitilsom, tha ræk-ker thu opp tith hwffwdh, seer opp *mædh* thin öghon, knixar *mædh* thin hals, ringher tith ænlete, kröker thina næsar, skiffter thin hy, nw rödh nw blek, bither thina tændher, bither thina læpa, knyther thina næffwa, oc sigher Jak takkar gudhi, at iak haffwer hwarke stwlit ællar lwgit etc., Oc

böriar swa eth qwat kiff *mædh* edhom oc bannor swæriandes om gudh, maria oc all hælgon, oc bannar lektom oc lærdom, mwnkom oc prestom, oc skriffta fædhromem, enghom wndan taknom, qwinnom oc mannom, wngom oc gamblom allom, them som haffwa takit fran tik ællar talat oc sakt mothe tik ¶ Ey enast dirffwes thu banna mænniskiom wtan oc androm gudz creaturum, Som ær kattom, hwndom, foghlom oc loppom æn kwnno loppor tala, tha awitto the tik sighiandis, hwi bannar thu os sighiandis wi ærom tith foster, oc thu æst war foster modher, foster fadher, foster syster, foster brodher, wermibus job syöttonde capitulo, hwar glosa sigher, at loppor oc andra madka, haffwa skylskapp *mædh* os, som bærn *mædh* modher oc tha thu rækna thina slækt dyra, tha glöm ekke at rækna loppor iblandh *mædh* i slæktena.

Af Jomfru Marias Rosenkrands paa Dansk efter Latinen.

O Maria, jech flæther thik
ikke sommer krantz, æn een andelich krantz
aff thessæ fæm [rosen],
tegneth with mongæ hondæ blomsther.

3. Ave thu lostheligbe rosen,
som æst woxæn aff koninge roodh,
ophæffd ower alle himlæ,
spreedh ower alle werlden,
wær oss skywl oc skygge!

5. Ave thu wigde brudh,
helseet aff ængelen,
omskyggeth aff Gudh fadher,
oeh fructsam giort aff then hælge aand,
ok mother hans som ær Gudh fadhers ordh!

7. Ave thu sandæ Salomons mother,
som æst werdugh koningxligh spyr oc kronæ,
thu æst æræne drotningh,
werdugh ower allæ hymlænæ sædhæ,
och werdugh thin sons hælgheste gaffuæ!

12. Salue thu wætherleeghs bughæ,
fagherlighe opfæyreeth oc icke nedher bøgdher,
keerlighe skynende om afften mooll,
thi at thu haffuer lyws aff Gudh, som sand sool ær,
oc æst allom liifs oc frithz mærkæ!

Norske Riim fra et Haandskrift paa Skokloster.

JEk er ein arm synd*er*inne
th*er* syndh haffu*ir* offu*ir* alle qu*i*nne
th*er* jek a mine synd*er* tenker
thin retwiise megh til heluite senk*er*
æ nar jek lyptis til tin miscundh
tha frygd*is* mi*n* siæl aff hiertens gru*n*dh
thy dirffuis jek ath loffua tith helge napn
ther alle wer*l*dena aff heluite wan
fyrst loffu*er* jek fad*er* so*n* oc the*n* helge andh
som ær iij p*er*sone oc eith oskilelikt bandh
jek loffu*er* tegh ih*es*u i thin guddom
th*er* wtta*n* ende sith*er* i himerikis tron
tu mȝ fad*er* ok swa the*n* helge ande
skopth himil oc jordh oc alle handhe.

Th*en* signade ih*esus* *christ*
os biud*er* liffua mȝ gudlige listh
Ha*n* w*n*ne os sa i w*er*de*n*ne w*ære*
ath thȝ se honom til loff eller *ære*

then helge andh wil os thȝ lære
medan wy wiliom hans wiliæ gøra
Ok bidiom wy the himerikis ros
thȝ hon haffue bøn for allom os
til sin signede son hon fødde
ther diæffuulen banth ok heluite ødde
Han [? Hon] werffuæ os the nade fa
ther wy mogom gernæ æpte sta
J himerike mȝ ihesu christ ath bygge
sæle ere the ther a hygge AmeN.

Den svenske Samtale mellem Kristus og Synderen, der ogsaa haves paa Dansk og ganske vist er forreformatorisk, rimeligviis birgittinsk.

En syndig man, Som lågh i syndzens dwala,
Han hörde ena Röst Aff Himmelen til sigh tala,

(Rösten:)

Waak vp, Waak vp, iagh acktar tigh hugswala,
Och see thet Liws, som skijn öfver Berg och Dalar.

(Synderen:)

Hwar är then röst migh wäcker aff Hiertans grunde.

(Rösten:)

Jag är en Engel tigh wäcker så margelunde,
Sof nu ej länger, tu bed tigh Gudh miskunde,
Och yppa en wijsa i thenna här morgonstunde.

(Synderen:)

Itt Sorgfult hierta kan hwarken qväda eller siunga,
Hälst när thet är belagdt med dödzens tunga,

(Rösten: ?)

Then stoora armod, beklage både gamble och vnga
Och mästaren Christus, som Skrifften kan wäl begrunda.

När Syndaren vil sitt Hierta til Gudh omvända,
Gudh plägar honom Nådh aff hiertans grund att sända,
Säll är then Siäl som Gudh wil til sigh lända,
Och Nådenes Liws til Ewig Tijdh vptända.

(Digteren:)

Then syndige stodh vp, han kände sigh få en Lijsa,
Han viste Gudh aff hierta och munn att prijsa,
Han såg thet Himmelska Liwset öfver sigh lysa,
Med' ödmiuka Röst begynte han Dagsens Wijsa:

(Synderen, syngende en bekjendt Morgenpsalme:)

„Miskundeligh Gudh, Lät Nådenes Sool vprinna,
„Jagh måtte medh hennes Liuus frå syndzens Nödh försvinna.
„Hugsvala mitt Hierta, vplys både Siäl och Sinne,
„Låt migh i Dagh, tin helga Wänskap finna.

„All Werldzens Liws vprann aff en Morgonstierne,
„Som sannerligh är Gudz moder en ödmiuk tärna,
„Aff Hierta och Munn vil iagh prijsa Gudh så gärna.
„Han ville min fiende aldeles från mig spierna."

(Synderens eget Takoffer:)

Min Herre och Gudh bör migh alltijdh prijsa och lofva,
Som stadde migh eij längre i Syndene at sofva,
Migh tyckte mitt hierta thet var bespändt i klofva,
Så länge iagh lågh i thenna här Syndzens Dofva.

Min högste Frälsare bör migh alltijdh åkalla,
När synden acktar min Siäl omkring bestalla,
Tu lät mig ey länger i syndenne at falla
Och icke smaka then Helfvetis bittra galla.

Og nu tilsidst til Modsætning et forpiint Hjertes Suk, Vidnesbyrd om den Synd mod Naturen, der altid begaaes i Munkebuur! Det er en Vadstena Nonne, klostergiven

imod sin Villie, som sender et Brev til den Riddersvend, hun inden Nonneløftet havde skjenket sin Tro; endnu har hun ikke opgivet Haabet om at blive løst fra sine Baand. Kun Brudstykker af Brevet kan her finde Plads.

Jag fick ej så ofta tala med dig eller skrifva dig till aldra käraste glädje, likväl har du mig tillsagt, att jag aldrig skulle tvifla om din trohet, och hafver jag af dig sådant alla dagar funnit, och är beredd så länge jag lefver, att hålla mig vid den trohetsed, som du mig tillsade St. Barbara afton, om du viste aldrakäraste vän, huru jag sedan tänkt på dig, och huru mitt hjerta har brunnit i mitt bröst skulle du intet förundra dig, om jag är något blek og vanskapelig då du får se mig, när jag speglar mig i den lilla spegelen, som du mig sände, tycker jag mig vara likare ett beläte än en menniska, du har min bästa frögd lagt dig djupt i mitt hjerta, jag djerfves för ingen utan dig allena bekänna, jag förmår ille ända mitt ave Maria, eller läsa Pater noster utan du kommer i hugen, ja i sjelfva mässan kommer mig före ditt täckeliga ansigte, och vårt kärliga omgänge, jag tycker jag kan intet skrifta mig för någon menniska, härom skall likväl för Maria vår moder så till syster Britta och himmelens härskap, att jag fördenskull hjertans käraste må plikta något aldrakäraste hjerta, du vet väl, att jag med fri vilja och upsåt aldrig dessa reglor samtyckt, mina föräldrar hafva väl min kropp i detta fängelset insatt, men hjertat kan intet så snart från verlden återkallas, jag är en menniska af kött och blod, det qvinliga könet är svagt och bräckeligt, som St. Paulus säjer, ibland alla verldsliga ting tyckes mig intet så svårt, gå tillsammans, som det jag med dig min skatt intet får lefva och dö, du lärer väl komma ihåg, hvad jag sade när jag första gången talte med dig här i Clostret, att mig hvarken godt eller ondt kunde vederfaras,

för den bedröfvelse och hjertans pina, som din frånvarelse hos mig förorsakat, jag skildes dermed ifrån dig, och må du vara viss deruppå, att om Gud skulle behaga, att taga dig hädan, medan jag ännu är i lifvet, skulle jag hålla det jag en gång har lofvat, nemligen en begängelse i mitt arma sorgfulla hjerta för din själ intill mina dödsdagar, huru det sig ock tilldroge, att jag dödde först beder du då gud för min fattiga själ, vi må då i himmelen råkas aldrakäraste hjerta, det snack som du förde när du såg mig först i denne bonaden må väl sönderspräcka mitt hjerta och bröst, jag vill intet annat hoppas än att du dig påminner de ord jag samma gång sade, då jag afdrog mina grå och svarta kläder och sörjde det myckna goda jag misste, när jag dig och ditt ljufliga umgänge miste, under dessa hvita kläder ligger förborgadt ett kolsvart hjerta, fullt med bedröfvelse, till dess det i svarta mullen nedlägges, men så ofta jag tänker på dig aldra käraste hjertans glädje, får jag en innerlig hugsvalelse, menar mig vara i det fängelset hos dig i din famn och lunden der du lekte för mig på harpan, det hafver jag sedan med många tårar och suckar betänkt, de kärliga sånger som du sang, mins du hvad du sjungde: foglen sjunger så ljufligt i skogen, men sitter så bedröfvad i buren, det är nu skiedt som du sade, jag måste nu kallas en fattig fågel i buren, som förr var en lustig fogel i skogen, min hjertans vän oansedt det var intet länge sedan tyckes mig den tiden vara fast lång och vill jag af hjertat fast utstå den pinliga döden, om jag allenast måtte åtnjuta en sådan hugnelse, jag då hade i lunden ... Än mins jag huru du sade när jag satt på ditt knä och du lekte på harpan, att förr skulle ditt hjerta sönderbrista och förflyga i så många stycken, som jag såg löfven på trän i lunden, än det skulle mot mig förkolnas, aldrakäraste hjerta, så ofta jag går i trägården in

och skådar på trän, betraktar jag de kärliga ord oss emellan, jag kan inte mer skrifva, pennan darrar i min hand, hjertat flyger uti mitt bröst, gud gifve du hade en sådan kärlek, men jag försäkrar dig att min kärlek och mitt lif skall på en gång ändas[1]).

Disse Prøver, valgte uden lang Søgen, give os en Forestilling om, hvorledes Birgittinerne behandlede Modersmaalet og hvor halvt, tidt næsten heelt svensk man skrev i danske og norske Klostere. Stilen er god og reen nordisk. Alle aande de varm Følelse, i enkelte af dem er der en skjult Romantik, og vi kan fornemme Hjertet ligesom gløde af Kjærlighed til det Himmelske. Det er Kvinden, Birgittas Fosterdatter, som beder og beskuer. I det Hele gaaer, som bemærket, hendes Aand gjennem hendes Skole. Kristi Fortjeneste, Troen og Villien fremhæves, først og sidst prædikes Omvendelse, Kirkebegrebet er aandeliggjort, Tanken om det almindelige Præstedømme spirer, Bibel og Modersmaal komme tildeels til sin Ret. Helgendyrkelsen er sat stærkt i Skygge af Begeistringen for alle Helgens.

---

[1]) De meddelte Prøver ere Optryk efter Udgaver af gamle Skrifter, hvoriblandt nogle, som Klemmings, ere besørgede med en høi Grad af Nøiagtighed, andre, som Rietz', mindre have lagt Vind derpaa. Stederne, hvor de ere hentede fra, ere: Brandt gammeldansk Læsebog 97 flgde, Rietz script. sv. 4, 38 flgde, Klemming svenska Medeltidens Bibelarbeten 1, 141 flgde, Brandts Læsebog 1, 177, Klemming Bonaventuras Betraktelser 329, Rietz scriptores 3die B. 67—69, 58, 11—12, 101, 161—162, Klemmings Bonaventura 74—75, Suhms nye Saml. 4, 2, 102—103, Brandts Læsebog 1, 277—78, Rietz en Vadstena Nunnas Bönbok 29 flgde. 34, Rietz scriptores 3die B. 128 flgde, Brandt 257—258, Liffman og Stephens Ivan Lejonriddaren CI og CIII, Wieselgren Sv. sköna litteratur 1, 152 flgde (sammenlign Brandt og Helveg den danske Psalmedigtn., Bidrag til en dansk Psalmehistorie IV; der kan dog blive Spørgsmaal, om Psalmen er birgittinsk); de la Gardies Arkiv 2, 114 flgde.

Helgen, Jomfru Maria, i Vadstena Nonnens Bønnebog findes slet ingen Bønner til de Hellige. Men i Sværmeriet for Maria, Munkevæsenet og de selvgjorte Syner have vi ogsaa alle Birgittas mørke Sider. Med hendes »Aabenbarelser« maatte et aabent Øie for Kirkens utallige Brøst, for den hellige Stols Synder og for Nødvendigheden af Reformer gaae i Arv til Ordenen. Er Oppositionen da tiltagen eller aftagen? Sikkre Kjendsgjerninger foreligge ikke, Tegn staaer imod Tegn. Paa den ene Side see vi i den trykte svenske Text en stor Mængde Udfald mod Pave og Geistlighed med Flid samlede paa eet Sted; her ligger hele Rustkammeret fuldt af Sværd og Spyd og Pile, man behøver kun at bukke sig og tage dem op. Den eneste Billing af den danske Text, som er reddet, indeholder de samme Angreb. Paa den anden Side lader det derimod til, at man er bleven ængstelig derved, i to svenske Haandskrifter meddeles de værste Stykker kun paa Latin. Noget nyt Opsving tager Ordenen ikke, den har ingen ny Genius, ingen meget fremragende Medlemmer, den lod sig ikke paavirke af de nye Opvækkelser, som forberede Reformationen; men trods alt Forfald var der endnu Liv i den gamle fra det fjortende Hundredaar, der sugede sin Næring af nordisk og romansk Mystik.

Reformationstiden kom. I et tydsk Birgittinerkloster, Alto-Münster, sad Oekolampadius, som skred forrest mellem Pavens Fjender. Fra Moderklosteret var en formaaende Mand gaaet ud, som betragter Luther med milde Øine; det er den lærde Peder Månsson, der opholdt sig i Rom som Forstander for domus Birgittæ. Han meldte hjem til Vadstena 1518: «en Doktor af St. Augustini Orden nede i Tydskland i et Studium, som hedder Vittenberg, skrev mange conclusiones mod Aflad og sendte vide omkring og hid til Paven. Og havde

Paven ham, han brændte ham flux, men han har Bagstandere. En anden Doktor her i Rom skrev Svar dermed efter Pavens Befaling, og der han meente at løse Løkken, gjorde han Knuden. Jeg har læst, hvorledes Aflad først begyndte og er løsjordet Grund, men Poenitentia det er tryggeste Veien, der vil jeg døe paa.« Gustav Vasa ventede sig Noget af Munken, 1523 fik han ham valgt til Biskop i Vesteraas, og gjennem ham forplantedes successio apostolica til det protestantiske Sverige. Han var imidlertid en ældre Mand, altfor sammenlevet med det Bestaaende; især blev han forbittret over den Maade, hvorpaa der handledes med Kirkegodset, og hans Forhold til Kongen var tilsidst fjendligt.[1])

Vi kan ikke miskjende den Betydning Birgittinerne i det Hele havde for Reformationen i de tre nordiske Kirker, der altid holde Skridt med hverandre; de høre til dens ethisk mystiske Forberedelser. Jeg har gjort opmærksom paa det nære Slægtskab mellem dem, Brødrene af det fælleds Liv ved Nederrhin, Milicz' Præstesamfund i Bømen og Wykliffes Vandrepræster. Skjøndt de ikke i den Grad som hine kom til at virke paa det menige Folk, indtage de desuagtet deres Plads i vor Udvikling, Birgitta arbeidede ikke ganske uden Frugt, idet hun grundede en Skole. Tænke vi dem et Øieblik borte, da savne vi Bibeloversættelserne ganske, Prædikenen vil vise sig endnu meget tarveligere, Opbyggelsesbøgerne ligesaa, de faa Livstegn blive færre, Tiden mørkere. Men nu ere de der og arbeide tyst i Cellen for et Maal, de ikke selv kjende, Styrelsen kjender

---

1) Hyltén-Cavallius Stridskonst och stridslag fl. St. i Fortalen, saal. LXVI flgde og LXIX.

det, og deres Arbeide støder sammen med Forberedelser fra andre Kanter.

Opsvinget i Bogvæsenet var et Udtryk for den nordiske Aand, som begynder at vaagne og kræve sin Ret. Ogsaa Tidens almindelige Trang til Oplysning giver sig tilkjende hos os, Høiskoler stiftes, Bogtrykkerier udbrede nogen Lyst til Læsning og bringe Folkeskrifter i Omløb, Forstandstiden nærmer sig. Vistnok indtager Humanismen ikke den Stilling som i Syden, for Norges og Sveriges Vedkommende har vi endog Nød ved at paapege Nogen, der repræsenterer den; ikke destomindre er den alligevel kommen til Danmark gjennem fremmede Reisende og Nordboeres Ophold i Paris og Rom. Den kom vel ikke med noget Apparat af klassisk Lærdom men dog med en lidt sundere Smag, som mærkeligt nok gaaer sammen med Kjærlighed til det Folkelige. Morten Borup, Peder Lille, Erasmus's Beundrer Poul Eliæsen ere dens Bærere, Kristiern Pedersen paa en Maade berørt af den; de to sidstnævnte Skribenter havde tillige Øie baade for Sverige og Norge og læstes i disse Lande. Tidsaanden i sine Virkninger trænger selv ned til Borgerstanden, hvem Fremtiden tilhører, ja til de ganske uoplyste Masser. Almuen maatte være paa sin Post, forat holde Kone og Eiendom fri for de meget nærgaaende Præster, navnlig var Tienden den forhadt; »hvad Gud giver, hed det, annammer den hellige Kirke.« I Midten af det femtende Hundredaar kom hele det nordlige Jylland i Oprør for dens Skyld. Man griber til det skarpe Sværd men endnu mere til det skarpe Ord. De ledende Tanker i Tidens Digtninger, som Reineke Foss, Uglspil, Dødedandsen, ere en Prædiken om Frihed og Lighed, fuld af bidende Satire. De ere velbekjendte i Norden, de gaae fra Mund til Mund, enkelte af dem omplantes ved

Efterdigtning: man leer, man morer sig over al den hykleriske Hellighed. Og hvilken bred Skive var der ikke at skyde paa hos en Geistlighed, der eiede Tredieparten af Rigerne og havde sig selv og Verden saa inderlig kjær! Den stred til det Yderste for at beholde sin Studehandel, sin Vragsret. Biskopperne sloge paa Kaarden og udbrøde: «har St. Lucius (Roskildestol) ikke Hest, St. Peder (Slesvigstol) ikke Sværd, St. Lars (Lundestol) ikke Brød, St. Knud (Odensestol) ikke Svend«? »De gjorde«, som de selv sagde, »benedictionem og Velsignelse med skarpe Glavind«. Dertil kom de kirkelige Bevægelser udenlands, der tidligere kun svagt berørte Norden, men nu i det Stille maae have forplantet sig til de høiere Stænder. Den skibbyske Krønike vil vide, at Adelen under Kong Hans's Ditmarskerkrig var stærkt smittet af hussitiske Grundsætninger og allerede kastede Lod om Bispestolenes og Klostrenes Rigdomme. Og den Ubluhed, hvormed Afladshandelen dreves, maa have aabnet Øinene paa Mange.

Regjeringen havde ingen Grund til at dæmme for den stigende Flod, tværtimod, den saae den heller end gjerne, den havde jo hele Middelalderen igjennem maattet kæmpe imod Kirkens Overgreb. Allerede Knud den sjette har peget hen paa en Søndring fra den romerske Kirke som en Mulighed, Erik Glipping og Kong Sverrer ere heller ikke fremmede for den; de Ord, Sagnet lægger Valdemar Atterdag i Munden, ere bekjendte, og næppe har Sagnet seet feil. Under Striden om Ærkebiskoppen i Norge har Kristiern den første brugt de skarpeste Udladelser: »Kristus døde for sin Hjord, og den ødelægges af Geistlighedens Hovmod og umættelige Pragtsyge« [1]). Kronen saae altfor godt, hvilken Vinding en

[1]) Erasmus Rotterodamus omtaler Humanismens Indflydelse i Danmark i epistolæ London 1642. l. 1. S. 13 og l. 26. S. 1431. Om

kirkelig Reform maatte være baade for dens Finanser og Myndighed. Saaledes samler Gjæringsstof sig fra alle Kanter. Religiøs Opvækkelse, den mystiske og nationale Retning i Klostrene og hos Geistlighedens bedre Deel støder sammen med et misfornøiet Folk, som begynder at føle sig, med den Trang til Oplysning, for hvilken Humanismen er Udtryk, med en Krone, der bestandig har staaet i kirkepolitiske Kampe, med en Adel, der ingenlunde forsmaaer Kirkens Gods. Længe har Aanden «som den gamle Muldvarp i Hamleth« arbeidet skjult under Jorden. De pavelige Unaturligheder, en Kirke, som vil underkue Staten og Folket og derved taber al Holdning, Latinens Eneret paa hellig Grund, Coelibatet, det gudelige Tiggeri, have tabt sin Støtte. Naar vi dertil betænke, at det romerske System har sin Hjerterod hos romanske Folkestammer men altid stod som unationalt for de gothiske, da kan det ikke undre, at Reformationen saa hurtig blev gjennemført. Med hele den oldengelske Missionsmark, Landene rundtom Nordhav og Østersø, faldt ogsaa Norden fra Paven. Kun een Omstændighed kan maaskee vække nogen Forundring. I Sverige var der i det fjortende, tildeels femtende Hundredaar store Forvarsler, og dog viser Folket sig koldsindigt ligeoverfor Reformationen, da den kommer, medens det i Danmark kjendelig er grebet og med i Fremskridtet. Borgeren spænder

fremmede Humanister, der kom til Norden, see iøvrigt Münters den danske Ref. Hist. I, 164 flgde og Kirchengesch. v. Dänemark u. Norwegen, 2, 1014—15. Biskoppernes Ord staae i Kongens Tale paa den kjøbenhavnske Rigsdag 1536, (min »Danmark under Adelsvælden« I, 165); Ordene om benedictionem ere brugte af Ærkebiskop Gustav Trolle (min »Chr. 2 og Carl Gustav« 22); Knud den sjettes Yttringer i Scriptt. Rer. Dan. 6, 27; Kristiern den førstes Udfald mod Kirken i min »Danmark under de 3 nordiske Rigers Forening« 2, 53, hans Holdning i det Hele see Pal. Müller Herredagene i Odense.

Sværd ved Lænd, forat forsvare sin lutherske Præst, og de aandelige Kræfter ere her betydeligere end i Sverige.

Reformationen afskaffede alle Birgittinerklostrene, hvor den trængte igjennem. Fra Birgittas »Aabenbarelser« hentede de Kæmpende paa begge Sider sine Vaaben, baade Papister som Poul Eliæsen, der beundrer hende og hendes Lære, og Protestanter, som Flacius Illyricus og hans Skole. Gustav Vasa gjorde sig lystig over dem og henviste den papistiske Ærkebiskop Olof Magnus til »at tage sin Løn af værdige Frue St. Brita, hellige Herr Doktor, Mester, Bror Peder og den fromme Mand Morten Skinder.« Allerede 1531 var Munkelif omdannet til Bispegaard og de norske Birgittinere hjemløse. Med Rigsdagene i Vesteraas og Kjøbenhavn blev Dommen fældet over svenske og danske Birgittinere, Folket fortalte og troede de værste Ting om dem: hvorledes man havde fundet Been af spæde Børn nedgravede i Haven eller skjulte inde i et huult Træ. Nonnerne fik dog Lov til at beholde Klostrene, imod at underkaste sig de nye Skikke, en Deel af dem vare Adelige, som altsaa her fandt sin Forsørgelse. Hvo der har Noget af Sandheden, kan ofte vise sig fjendlig mod den fulde Sandhed: saaledes Nonnerne. De hængte fast ved sin »Moder«, som engang havde været Nordens Stolthed, og ved den Kirke, hvis Helgeninde hun var. 1563 indgav Biskop Niels Jespersen et stort Klagemaal over Maribo. »Nonnerne«, siger han, »spottede ad Præsten og hørte sjælden en Prædiken, de vedblev at tilbede Birgitta, Helgen og Jomfru Maria, bede sin Rosenkrands, synge paa Latin og gaae med »Kristi Krone« paa Hovedet. Forresten levede de halvveis som Skjøger og unge Adelsmænd dreve det forargeligste Spil med dem i Klostret; de stjal, klamredes, sloges, drak sig fulde og ønskede hverandre

»tusind Skokke Djævle, og at Pokker maatte falde paa dem, saa store som Fade«. I Sverige satte den papistiske Krebsgang sit Haab til Vadstena, her skulde Midtpunktet være for det store Gjenfødelsesværk. Kong Johan og Possevin tog hen til Klosteret, hvor Kongen og Abbedissen spadserede i den smukke, vidt berømte Have; han spurgte, om Nonnerne da aldrig fik Lyst til at gifte sig? »Vi kan«, svarede Abbedissen, »ikke hindre Fuglene i at flyve over vor Have, men vel at bygge Reder i den«. Saasnart derfor Hertug Karl havde Magten, ryddede han op for Alvor og hævede Klosteret 1595, Aaret efter blev Birgittas Grav og Mindesmærke forstyrret. I Danmark havde Kristian den fjerde samme Tid givet Maribokloster en ny og strengere Ordinants, 1620 inddrog han det ganske og lagde Godset under den nye Stiftelse i Sorø. »Det var Skade«, sagde han, »at saamange kjønne Jomfruer skulde blive siddende udi eenlig Stand.«

I de Lande, hvor Paven beholdt sin Magt, seer det derimod ud, som var der kommen en ny Aand over Birgittinerne. Da Tilbageskridtet havde sin korte Seirsruus, i Begyndelsen af det syttende Hundredaar, blev en heel Række Klostre stiftet langs Rhinen og i Belgien. I Belgien danner en Kongregation sig af fratres novissimi Birgittini, som faaer pavelig Stadfæstelse af Gregor den femtende. I Spanien gav Maria Escobar ved samme Tid Klostrene en ny Form, de skulde kun modtage Nonner og bære Navnet »af Rekollektionen«, Stadfæstelsesbrevet er af Urban den ottende; Spanien fik fire saadanne Klostre, det vigtigste i Valladolid. Det Hele var dog et Skin og uden al sand Betydning. Revolutionen med sine Følger fortsatte, hvad Reformationen havde begyndt, og næppe træffe vi nu

Birgittinere andensteds end i Spanien og Baiern, maaskee tillige i Belgien.[1])

Efterat Trosforbedringen var indført i Norden, blev domus Birgittæ Tilflugtssted for Flygtninge herfra. Her levede de bekjendte Ærkebiskopper in partibus, Hans og Olof Magnus, fra Trykkeriet her udgik Skrifter i papistisk Aand: som »Aabenbarelserne«, Olofs vidtberømte historia de gentibus septentrionalibus og hans vita sanctæ Birgittæ, Johannes' hist. metropol. eccl. Upsal.; en Tid overtog Dronning Kristina Forstanderskabet. I det attende Hundredaar boede Munke fra Alto-Münster i Huset; nu er der ingen Birgittinere mere, men et Konvent, som holder Gudstjeneste, 32 ialt, yngre Studerende og ældre Geistlige, deriblandt en irsk Biskop. Paa sit Sted har jeg fortalt om dets nuværende Udseende, det er lille, uanseeligt, ligger i Flugt med de andre Huse og tager sig udenfra ud som et Kapel. I egenlig Forstand er det, hvad jeg i en Samtale har hørt den pavelige Arkivar Theiner kalde det, magni nominis umbra. Dets Beboere have skaffet sig en Opskrift paa Dragten fra Spanien og derefter udpyntet en Dukke. Spørger man dem, hvor der endnu findes Birgittinere, give de Anviisning paa Baiern, Spanien »og maaskee Wastein (Vadstena) i Preussen«.

Munkelif er for længe siden brændt af, Nådendals

---

[1]) Poul Eliæsens Brug af Birgitta, nyt hist. Tidsskr. 2, 61, 65 o. fl. St.; Gustav Vasas Vittigheder Anjou sv. kyrkoref. hist. 1, 171, Spegel skriftelige bewis 89 flgde. Om Munkelif Lange de norske Klostre 2den Udg. 311 flgde; de svenske Klostres Skjebne hos Anjou i det nævnte Værk, de danskes i Helvegs den danske Kirkes Historie; Biskoppens Klagemaal i Pontoppidans Ann. 3, 393 flgde. Om Reaktionen og Birgittinerklostrene see de forskjellige tidligere anførte Klosterhistorier, navnlig den i Helyots 4de Bind, 40 flgde. og Wetzers Kirchenlexicon 2.

Klosterkirke ligeledes. I Mariager derimod staaer en Deel af den stærkt mishandlede Klosterkirke endnu og er i Brug, Klosteret er en Herregaard. Maribo Klosterkirke har været brugt som Domkirke, nu for Tiden arbeides der paa at sætte den i den oprindelige Stand; men Mindet om Eleonora Kristine Ulfeldt har næsten fortrængt det om Birgittinerne. Ikke langt fra Byen ligger Engestofte Kirke med en Altartavle, hvorpaa den hellige Birgitta og hendes Nonner ere afbildede; Kirken er smagfuldt sat istand. I Egnen omkring Nådendal skal den meget almindelige Strømpestrikning være et birgittinsk Efterladenskab, i Vadstena fortæller man det Samme om Knipleriet. Vildtvoxende fremmede Væxter og de gode Frugttræer her ere en Arv fra Klosterhaven, og endnu groer St. Britas Løg i Bondens Urtegaard. Eensom paa den grønne Slette ved Vettern ligger Klosterkirken, »Blaasteenskirken«, som nu tillige er Stadens Sognekirke; i Sakristiet staaer et Skriin med Birgittas og Katharinas Hovedskaller og Been, men Relikvierne ere ellers spredte til alle Sider, efter Sigende skal et polsk Kloster have faaet mange. Billeder af Helgeninden findes, som vi veed, i Rom, desuden et Par Steder i Sverige, f. Ex. i Vadstena, enkelte af hendes Klædningsstykker i Upsala Domkirke. Klosterbygningerne ere, efterat have været benyttede paa forskjellige Maader, for Øieblikket i Brug som Hospital; kun Lidet af det Oprindelige er bevaret, paa Murene nær. Dog forevises et Par Celler i gammel Stiil, hvoraf den ene kaldes St. Britas Bedekammer, skjøndt hun naturligviis aldrig har sat sin Fod her. Munkeklosteret er Kuurhuus, Nonneklosteret Daarekiste, her dandse de og pynte sig med brogede Lapper og nikke og synge og hyle, det Ene mellem det Andet: et forunderligt Spil af Skjebnen, der næsten seer ud som Ironi. Gaderne i den lille Stad ere

begroete med Græs, her er saa folketomt, saa stille, Vadstena lever kun af sine Minder. Paa Volden omkring Gustav Vasas forfaldne Slot græsse Faarene, i et af dets Taarne drives Kvæget ind om Natten, og fra Birgittas Kloster lyde forvirrede Røster, Latter og Skrig af de Vanvittige.[1]) Mindet om hvad der eengang har været historisk Storhed, kan dog aldrig døe, det lever selv hos Almuen, paa hvem den æventyrlig romantiske Legende har gjort dybt Indtryk. Med Ærefrygt nævner Bonden endnu St. Britas Navn og han veed mangen Saga om den vidunderlige Frue.

---

[1]) Om Domus Birgittæ see foran S. 164 Anm. og en Bemærkning til Side 141 Anm. i »Trykfeil og Tilføielser«; Efterretningerne ere samlede i Rom af min Broder; om Dronning Kristina, Björnståhls Briefe 2, 99. Vadstenas nuværende Tilstand beskrives i Molbechs oftere anførte Reise i Sverige, H. C. Andersens Reise og Pontins förr och nu i Vadstena; desuden har jeg benyttet enkelte mundlige Meddelelser og et Minde fra en Reise.

Tillæg.

Et Par Prøver af Birgittas Skrifter.

1.

Birgittas egenhændige svenske Udkast.

(Klemmings Birgittas Uppenbarelser, 4de Bind, Tillägg 182 flgde; sammenlign Revel. Birgittæ 8, Kap. 56 Slutn. og extravagantes Kap. 80.)

Birgittas Raad og Advarsler, Kong Magnus vedkommende.

fyrſt vil iac þik ſighia huru þik æru andelik vnderſtandilſe gifin, ſea oc hora ſumi hafþo þæn hælghanda ſua at ~~þe~~ viſto timan ſu*m* p*ro*fetin ſaghe til kon*ung*e þæn dagin koma ſændeboþan oc mange viſto huat þe*m* ſkulle ſuaras fyr æn þe ~~taþ~~ talaþo ſumi viſto oc vtan ~~man kynilſ~~ mana kynilſe ſuma þe*m* þær ~~æru~~ varo lifand[e] ælla døþe oc viſto þe [fyr] æn ſtiþin byriadis huru hon ændaþis þik ær eg mer lofat at vita æn ſe oc høra andelika oc æpte þy ſighia/ eg oc vita huat þe æru lifande ælla døþe þot þe*m* bius ſkrifa þik æru fiærre eg oc huat þe vilia lyþa ælla gøra þe þæt hera hafþe

þu vitit at ko*nung*in ville eg lyþa þa hafþe þu ~~go~~ egi ~~urit~~ i vart ſua væl viliugh honu*m* alt æpte þy þu hørþe at ſigha þot huaro at kon*ung*i þæt for ſmaþe oc burtkaſtaþe þa ſkal annar kon*un*ge þæt ~~nytia~~ for heþar taka oc vælnytia ¶ þik ſkal ſynas ſum fyre mine vini fore mik ſtandande ~~þan~~ þe þær æn æru lifande en af þe*m* ær þæn kon*ung*in lyde þa haı var værælſlika r oc hataþe han furſt han byrþade at varþa guþleka þæſſe fyre na*m*nas æpte ſino værulzslko valle (*de følgende Ord, som slutte Linien, ere ganske udslettede*) ¶ ſiþan þotte mik ſu*m* iu*m*frun til þera talaþe oc ſin orþ byrþade ¶ iac ær þe ængelin ſaghe ~~he~~ aue gracia plena for ~~þy min naþ~~ þæn ſkul biuþas vt mina ~~þaþ~~ naþe allu*m* viþar þyrtug u*m* þær þe*n* vlia hafa/ iac byuþar idar mina hiælp til idar rikis ſtyrkilſe mote guzs o vinu*m* ændeleku*m* oc lika*m*leku*m* iac biþar idar i at i maghin arfuda at rikit finge þæn kon*ung* þy matte hiælpa til guþleka gærniga oc høſiſka ſiþunno iac var a al idar viþar at guzs ræt viſo domba ſkal ku*nu*ng oc hans af kømd viþ þæt rike/ æn ſkilia ~~an mnan~~ annan man i rike no *in* fødar þætta ſin o næmdar af guþi til kon*ung* valdar han ſkal rikeno ſtyra æpte guz vina raþu*m* oc rikis þarfu*m* gyrin ſu*m* iac idar raþar til þæs at ~~flere~~ fære fin go ſkaþa oc i mattin flere til idar ~~ſkaþa~~ dragh ia hafin þæta raþ hemelikt i fyre baþe fore guzs vinu*m* oc hans ouinu*m* bør idar þæt løna vtan i finnin þæn ſua vil ſu*m* i æt rikit matte i guz heþær ~~þyr~~ ſtyrkiæs oc goþ ſiþuenia byrias oc vpnyas oc þæt kronan hafar. miſt vnder hona lægias byrin ſua til/ en af idar ælla flere gange til ko*nungs* magn*us* oc ſigin ſua vi hafu*m* nokot þæt ſigia þæt idra ſiæl varþa oc ſua ſu*m* ſkriptamal biþiu*m* vi idar þæt lena oc mz fleru*m* orþu*m* til byrleku*m* æn idar þækis æn

iac nu ſig ar

ſua ar ſenſus i hafin ~~haf~~ þæt fulaſtu frægþ i rik oc vtan þæn kriſtin man ma haua ~~nat~~ at i hafin hapt natura bland mz manum os tikkas þæt vara likt ſano þy i ælſkin[me] men en gud ælla idra egna ſiæl ælla idra egna huſfru/ annat at vi eg vitum eg huat i hafin rætta tro ællar eg þyt i uarin af kirkiun forbuþit at høra mæſo þær gafin i ingte vm vtan gingin i kirkiu ſum fyr oc hørin mæſor þriþar i ærin vara krono røuare lans oc gozs fiærþa i hafin varit idra þiæniſto mana[n] oc vnderdan[a] ~~forraþa~~ forraþare ſkanuga idar oc idrum ſyni þiænto viliandis idar oc idrum ſyni þiæna oc landit til vara krono mz ræt halla oc kronona ovinum ſkaþa gøra i anduarþen þem i hændar ſinum høxta ~~vin~~ ouini ſuat þe æru aldrigh mæþ han lifar gozs ælla lif felughe vilin i ſynde na bætra oc landit atar vina þa vilum vi idar gærna þiæn vilin i eg ſiælue þa fan us idan ſun ſut i burt farin ælla oc honum kronona opanurþin mz ſurnum eþe þæt han vili vart land atar vinna ſino raþe oc ſinum þiæniſtomanum lyþa oc almaogin til ræt ſtyrkia þot huaro at þæn ær annar guzs kungar ſkal vara þylar ma han mæþ þoleko framkoma mz minſta vaþa þyt guþ ægar ſua val ifir þean vnga ſum þæn gambla lif ſtækia alla af lande køra ſua nu ſum þa vtan han vil æfte ſinum ſkipaþum dom al þig[n] hafa langiæ ælla ſtækia/ kan ſua vara þæt þe vilia eg lyþa þa letin hemelika idar vini þa ~~þe~~ i hauin nokra þe ~~mæþ~~ af ridar ſkapino mz idar halla þa ſigin þem opinbarleka þæt i ſaghin konungi hemelika oc ſigin at i vilin ængum kættara þiæna ælla forraþara oc eg hans ſyni æn han ~~vil~~ vil ſins faþurs gærnigum fylghia oc takin idar ſiþan en for man þær a kronunu vægna ~~ſtriþ~~ ørloghar ~~i lægin til þæn igiga oc raþ~~ ær þæn min ſun hafar valt þa vaþar han fulkumnaþar ære eg han þa vaþar han ſka-

leka af ſkipaþar i lægin til raþ oc paniga iacl iac lægar til þuru oc manlekit hiærta at þæn eg vil han ſkal
vil ko*nung*in a landit fara ængin af idar ſkal honu*m* følgia

2.

Oprindelig svensk Text.

(Klemmings Birgittas Uppenbarelser, Bok 4, Kap. 143. 144.)

Birgittas Bønner.

Jhesu christi höxsta kärlex dygdh oppinbaradhis tha for allo himerik*is* härskapi, tha thz litla kytstykkit gudz signadha hiårta var aff pino*m* döt a korseno ok lica*m*min th*e*r dödh*i*r hängde aff thö*m* rörilsom tha var j gudz signadha bryste tha ropadhe alt himerikis härskap aff mäste sine makt mz höxste glädhi ok nyo lofwi oc sötastom sange Loff oc hedh*ir* oc ära gudhi Tha fik lucif*er* höfdhingen j häluite sua stort fal at ha*n* j sino*m* styrk ok krapto*m* dompnadhe ok alt diäfla könit rööt oc thööt ok skalff aff rädde oc vndre Himil twnglin vanskadhis j th*e*ra krapto*m* jordhin rördhis mz allo*m* sino*m* thu*n*ga oc auäxstom O härtoghe aff bädhlem tha fulko*m*pnadhe thu härtogha liuärne tha thu th*e*n stora skara aff myrke ok dröuilsom til äu*er*dhelica glädhi ledde O wärdhoghaste ridda*re* gudz signadhe lica*m*me thu vast siälu*ir* giordh*ir* aff adams köni j thina modh*ir* liue O huru ma*n*nelica thu fulko*m*pnadhe ridd*ir*likin rät som th*e*ra reghlo tilburdhe, thw styrkte kirkiona tha thu nyo laghin sagdhe oc skipadhe thw vaardhe änkiona tha thu sc*ri*ptamal lofwadhe, Thu halp fadh*ir*lösom barno*m* tha thu mz thino hiärtablodhe himerike ypnadhe thit hiärta är idhkelica til redho at göra rätuiso oc orätuiso fordärua Aldra käraste mi*n*ne siäl oc mino*m* lica*m*ma ow*ir* alt thz so*m* skapat är Gudz son oc jomf*ru*na thik äre ok thakke alt thz j himerike är for sina glädhi th*e*r

skal vara for vtan ända Ok hedhre thik alt thz j skärslo elde är for thina miskunsama gerninga thit loff vari ämuäl j häluite for vtan thera vilia for thina rätuiso doma Alle himpnane mz sinom planetom vtgifwin thik til hedhir vänasta liudh mz sinom rörilsom ok sange Ok gange världin mz allo thy j hänne är dödho ok liuande åuerdhelica til loff gudz signadha licamma for thz thu ville man vardha ok thit handauärk sua dyrt köpa ok thin kärlek ther äuärdhelica j thik var for allom oppinbara Min käre herra gudh jak är en aff thöm som thu köpte mz thinom dödhe hwat skal nu vardha min hiälp, iak hauir nu siälff forskullat häluite sua mangom lundom jak hawir giort mot thino budhi jak känne j mik godhgerningana vanskilse oc syndanna lusta Ok faar jak aldre himerike vtan iak faar aff gudhelicom kärleke mina synda jdhrilse Min herra gudh suasom thz omöghelikit var at koma til himerikis för än thw doo for adams synd Swa är ok mik omöghelikit at skilias vidh häluite som jak siälff forskylladhe vtan mz thine hiälp min skapare ok helare hela mik oc miskunna mik for thina stora dygdh oc miskund skuld

Cxliiij^m.

MJn herra ihesus christus sandir gudh thu äst min skapare ok atirlösare oc min domare Jak kännis mik mykyt mote thino budhi haua brutit Vtan thit dygdhelica tholamodh hawir mik hulpit Mz thine nadh vil jak mik gerna bätra Herra min iak käre mik for thik huru mik thykkir mit hiärta vara skipat mik thykke som j hiärtano är een etirblema, Ther standa ok gönom hiärtat twe thorna ok vtan vm thz är draghin en hinna som thz thrängir ok quäl mik mykyt vadhelica, min käre herra gudh thetta är mik omöghelikit at göra siälue vtan mz thine hiälp thy bidhir jak thik for alla the ödhmiukt som thu oppinba-

radhe j världinne, Riiff vt aff the hinnona ther jak mener mz höghfärdh oc weff ther vm the ödhmiukt ther vtan ophoff hawir varit j thins guddoms dygdh Min herra gudh jak bidhir thik for thz at thit hofwodh kronadhis mz thorne riiff vt then thornin som star j mino hiärta som är kötlikin kärlekir til bonda älla til barna vini älla frändir ok sät ther atir j före gudhelikin kärlekir til mins jamcristins siäla gagn Jak bidhir thik min käre herra fore thy at thina signadha händir oc fötir rifnadho sundir for naglomen riff vt aff mino hiärta thän thornin som är världina giri ok sät ther j fore astundan oc giri til thina thiänist ok til thit äuärdhelica rike Min käre herra gudh jak bidhir thik vm fore thz som thit dyra hiärta tholde tha thz aff hardhom verkom a korseno doo ok allir licammin kolnadhe Ok äptir dödhin thit bryst for spiute rifnadhe riiff syndir etirblemona i mino hiärta

3.

Latinsk Oversættelse.

(Revel. Birg. l. 1. c. 41, efter Vadstenamunkenes lybske Udgave; Forkortningerne ere opløste.)

Aabenbarelsen om Pavemagtens Fald.

Verba creatoris preſentibus celeſti exercitu et ſponſa. qualiter conqueritur de quinque viris, ſcilicet de papa cum ſuo clero. et de malis laycis. et de iudeis. et de paganis. et de auxilio miſſo amicis ſuis. per quos omnes homines intelliguntur et de crudeliſſima ſententia contra inimicos illata.

Cap. xlj.

Ego ſum creator omnium Ego ante luciferum a patre genitus. et inſeparabiliter in patre et pater in me. et vnus ſpiritus in ambobus, Ideo vnus deus pater. et filius. et ſpirituſſanctus non tres dij, Ego ſum qui

abrae promiſi hereditatem eternam. et per moyſen eduxi populum meum de egypto. Ego idem ſum qui in prophetis loquebar Pater miſit me in viſceribus virginis non ſeparans ſe a me. ſed manens inſeparabiliter me cum. vt homo a deo recedens. ad deum per caritatem meam rediret. Nunc autem preſente exercitu meo qui omnia videtis in me et ſcitis in me. tamen propter cognitionem et inſtructionem iſtius aſtantis ſponſe. que ſpiritualia non poteſt percipere niſi per corporalia. conqueror coram vobis ſuper iſtos quinque viros hic aſtantes. quia multipliciter offendunt me, Sicut enim olym per nomen iſrael in lege. intelligebam totum populum iſraheliticum. ſic nunc per quinque viros iſtos. intelligo omnes homines in mundo. Primus eſt rector eccleſie et eius clerici. Secundus eſt mali laici. Tercius iudei. Quartus pagani. Quintus amici mei.

Sed de te o iudee. excipio omnes iudeos qui occulte ſunt chriſtiani. et ſeruiunt michi ſincera caritate et recta fide. et opere perfecto in occulto, De te autem pagane. excipio omnes qui libenter incederent per viam mandatorum meorum. ſi ſcirent quomodo. et ſi inſtruerentur. qui et opere faciunt quantum ſciunt et poſſunt. Hij nullatenus vobiſcum iudicabuntur. Nunc ergo conqueror ſuper te caput eccleſie mee qui ſedes in ſede mea. quam petro et ſucceſſoribus eius tradidi ad ſedendum in ea. triplici dignitate et autoritate, Primo vt poteſtatem haberent ligandi animas et ſoluendi a peccato. Secundo vt aperirent celum penitentibus, Tercio vt clauderent celum maledictis et contemnentibus. Sed tu qui deberes ſoluere animas. et ad me preſentare. tu vere es animarum interfector, Ego enim inſtitui Petrum paſtorem et ſeruatorem ouium mearum. Tu autem es diſperſor et lacerator earum. Tu autem peior es lucifero Ipſe enim habebat ad me inui-

diam. et nullum concupiuit occidere niſi me. vt pro me dominaretur. Tu autem tanto deterior es. quod non ſolum occidis me remouendo me a te per mala opera tua. ſed et animas occidis per malum exemplum tuum, Ego redemi animas ſanguine meo. et commiſi eas tibi tanquam amico fideli. Tu autem tradis eas iterato inimico. a quo redemi eas. Tu es iniuſtior pilato. qui nullum iudicabat ad mortem niſi me. Tu autem non ſolum iudicas me quaſi nullius dominatorem. et nullius boni dignum. ymo et animas innocentes condemnas. et nocentes dimittis. Tu es immitior iuda. qui me ſolum vendidit. Tu autem non ſolum vendis me. ſed et animas electorum meorum. pro turpi lucro tuo et vano nomine Tu es abhominabilior iudeis. Ipſi crucifixerunt corpus meum ſolum. Tu autem crucifigis et punis animas electorum meorum. quibus malicia tua et transgreſſio. amarior eſt omni gladio. Et ideo quia tu ſimilis es lucifero. iniuſtior pylato. immitior iuda. abhominabilior iudeis. ideo merito conqueror ſuper te. Ad ſecundum autem ideſt ad laycos ait dominus. Pro vtilitate tua omnia creaui. Tu conſenſiſti in me et ego in te. Dediſti michi fidem tuam et promiſiſti cum iuramento tuo. te michi ſeruiturum. Nunc autem diſceſſiſti a me. quaſi homo ignorans deum ſuum. Verba mea habes pro mendatio. opera mea pro vanitate. Voluntatem meam et mandata mea dicis nimis grauia. Tu factus es violator fidei promiſſe Tu fregiſti iuramentum tuum. et dereliquiſti nomen meum Tu diſſociaſti te a numero ſanctorum meorum. et veniſti ad numerum demonum. et eorum factus es ſocius. Tibi videtur neminem. laude et honore dignum. niſi teipſum, Omnia que mea ſunt et que michi facere teneris ſunt tibi difficilia. que autem tibiipſi placent facilia Ideo merito conqueror ſuper te quia fregiſti fidem tuam.

quam michi in baptiſmo et deinceps dediſti, Inſuper et pro caritate mea quam verbo et opere tibi monſtraui. arguis me mendacem. Pro paſſione mea dicis me fatuum, Ad tercium autem. ideſt ad iudeos ait, Ego vobiſcum incepi caritatem meam. elegi vos in populum meum. eduxi vos de ſeruitute. dedi vobis legem meam. et introduxi vos in terram quam promiſi patribus veſtris. miſi vobis prophetas in conſolationem, Deinde ex vobis elegi virginem michi. ex qua ſuſcepi humanitatem Nunc autem conqueror ſuper vos. quia adhuc non vultis credere dicentes; Nondum venit chriſtus ſed adhuc venturus eſt. Ad quartum vero ideſt ad gentilem. ait dominus. Ego creaui te et redemi ſicut chriſtianum. et omnia bona feci propter te. Tu autem es quaſi homo amens quia neſcis quid facis. quaſi homo cecus quia neſcis quo vadis Colis enim creaturam pro creatore. falſum pro vero et curuas genu tuum ante inferiorem tuum. Ideo conqueror ſuper te. Ad quintum autem ait. Procede amice vicinius. et ſtatim ait ad celeſtem exercitum. Amici dilecti ego habeo vnum amicum. per quem intelligo plures. Ipſe eſt quaſi homo incluſus inter malos. et captiuatus duriter. Si loquitur vera ipſi lapidant os eius, Si facit bona lanceam mittunt in pectus eius Ecce amici mei et omnes ſancti. quamdiu patiar iſtos. et quamdiu ſufferam talem contemptum? Reſpondit ſctus iohannes baptiſta Tu es quaſi ſpeculum mundiſſimum, In te enim quaſi in ſpeculo videmus omnia ſine verbo. et ſcimus Tu es dulcedo incomparabilis. in qua omne bonum ſapit nobis, Tu es quaſi gladius acutiſſimus. qui iudicas in equitate. Tunc reſpondit ei dominus. Vere amice mi tu dicis verum. In me enim electi mei vident omne bonum. et omnem iuſticiam. et eciam ſpiritus maligni. licet non in luce. ſed in conſcientia ſua

Sicut enim homo poſitus in carcere. qui prius didicerat litteras. qui licet in tenebris ſit. nichilominus ſcit ea que didicit quamuis non videat. Sic demones. quamuis non videant iuſticiam meam in luce claritatis mee. tamen ſciunt et vident in conſcientia ſua. Ego eciam ſum quaſi gladius qui diuidit duo. ſic ego vnicuique do ſicut meretur. Deinde ſubiungens dominus. ait ad beatum Petrum. Tu es fundator fidei et eccleſie mee. Dic audiente exercitu meo iuſticiam. de hijs quinque viris, Respondit petrus, Laus et honor ſit tibi domine pro caritate tua. quam facis cum terra tua Benedictus ſis tu ab omni exercitu tuo. quia facis nos videre et ſcire in te omnia que facta ſunt et futura ſunt In te enim omnia videmus et ſcimus. Hec autem eſt vera iuſticia. vt primus qui ſedet in ſede tua. et opera habet luciferi. amittat cum contemptu ſedem in qua preſumpſit ſedere. et particeps ſit pena luciferi. De ſecundo eſt iuſticia. vt qui receſſit a fide tua. deſcendat ad infernum capite inferius et pedibus ſurſum. quia contempſit te. qui deberes eſſe caput ſuum. et ſeipſum dilexit. De tercio eſt iuſticia vt non videat faciem tuam. ſed et puniatur iuxta maliciam et cupiditatem ſuam. quia perfidi non merentur videre viſionem tuam. De quarto eſt iuſticia. vt ſicut homo amens recludatur. et in locis tenebroſis deputetur. De quinto eſt iuſticia. vt ei mittatur auxilium. Quibus auditis. Reſpondit dominus. Juro per deum patrem. cuius vocem iohannes baptiſta in iordane audiuit. Iuro per corpus quod Iohannes in iordane baptizauit. vidit et attrectauit. Iuro per ſpiritum qui in columbe ſpecie in iordane apparuit. quod faciam iuſticiam ſuper iſtos quinque, Tunc deinde addens dominus. dixit ad primum hominem de ſupradictis quinque Gladius mee ſeueritatis in corpus tuum intrabit. qui a ſuperiori capitis

ingredietur. et ſic profunde et valenter infigetur. vt nunquam extrahatur. Sedes tua demergetur quaſi lapis ponderoſus. qui non ſubſiſtat antequam venerit in nouiſſimum profundi, Digiti ideſt aſſeſſores. ardebunt igne ſulphureo te inextinguibili, Brachia tua ideſt vicarij. qui ad animarum profectum extendi deberent. ſed extenduntur ad vtilitatem mundi et honorem. iudicabuntur pena quam dicit dauid, Fiant filij eius orphani. et uxor eius vidua. et alieni recipient ſubſtantiam eius Que eſt vxor eius niſi anima. que relinquetur a gloria celeſti. et erit vidua a deo? Filij eius ideſt virtutes quas habere videbantur. et ſimplices mei qui ſub ipſis erant. ſeparabuntur ab eis. et dignitas eorum et bona. ad alios deuoluentur. Et ipſi pro dignitate. eternam confuſionem hereditabunt, Deinde ornatus capitis eorum demergetur in lutum inferni. a quo nunquam conſurgent. Ut ſicut hic per honorem et ſuperbiam ſuper alios aſcenderunt. ſic in inferno pre alijs demergentur ita profunde. vt impoſſibile ſit eis conſurgere. Membra eorum ideſt omnes ſequaces eorum et fautores clerici. abſcindentur ab eis. et diſiungentur ſicut murus deſtruendus. vbi non relinquitur lapis ſuper lapidem. nec cementum adherebit lapidibus. nec veniat ſuper eos miſericordia. quia caritas mea nunquam calefaciet eos. nec edificabit eos in eternam manſionem in celis. ſed ſine fine cum capitibus ſuis. diſſoluti ab omni bono. cruciabuntur Ad ſecundum autem dico. Quia non vis tenere fidem michi promiſſam. nec caritatem ad me habere, mittam ad te animal quod de torrente impetuoſo procedit. et abſorbebit te, Et ſicut torrens ſemper ad inferiora deriuatur. ſic animal illud deducet te ad inferiora inferni, Et ſicut impoſſibile eſt tibi. contra torrentem impetuoſum aſcendere. ſic difficile eſt tibi ab inferno nunquam conſurgere, Ad tercium dico. quia tu

iudee iam non vis credere me veniſſe. ideo cum venero ad ſecundum iudicium videbis me. non in gloria mea ſed in conſcientia tua. et probabis quod omnia erant vera que dixeram. Tunc reſtat tibi pena iuxta merita tua, Ad quartum dico. quia iam non curas credere nec vis ſcire. lucebunt tibi tenebre tue et cor tuum illuſtrabitur. vt ſcias iudicia mea eſſe vera. nec tamen venias ad lucem, Ad quintum dico Tria tibi faciam, Primo implebo te intus calore meo, Et ſecundo faciam os tuum durius omni lapide et ſtabilius. ita vt lapides in te iacientes redeant Tercio armabo te ſic armis meis. quod nulla lancea nocebit tibi. ſed omnia moleſcant ante te. quaſi cera a facie ignis, Ergo confortare et ſta viriliter Sicut enim miles qui in bello ſperat auxilium domini ſui. tam diu pugnat quamdiu aliquis liquor eſt in eo. ſic tu ſta firmiter et pugna. quia dominus deus tuus dabit tibi auxilium. cui nullus poteſt reſiſtere Et quia paucum habes numerum. honorabo te. et multiplicabo te. Ecce amici mei. hec videtis in me et ſcitis. et ſic ſtant ante me. Verba mea que nunc dicta ſunt complebuntur. Illi autem nunquam intrabunt in regnum meum quamdiu ego ſum rex. niſi ſe emendauerint. Nullis enim dabitur celum niſi humiliantibus ſe. et penitentibus. Tunc reſpondit omnis exercitus Laus ſit tibi domine deus. qui es ſine principio et ſine fine.

4.

Svensk Oversættelse efter den latinske Oversættelse.

(Klemmings Birgittas Uppenbarelser, Bok 7, Kap. 29 (i Latinen 30.)

Hovedaabenbarelsen om almindelig Bod.

Huru christus himerikis keysar*e* synt*is* sitia a domstol hardhelica auitande jordhrikis konu*n*ga og höf-

dhinga oc allan syndoghan mogha for thera synde oc othokka mz rädhelicom hötilsom sins doms oc manar thom at the skulin vmuändas xxix

Iak saa stort pallacium likt renom himpne J hulko som var otalikit himerikis härskap swa som solgrandin ok aff thom framgik lius ok sken swa som soolgisle Ok j thy pallacio sat j vndirlico säte swa som ens manz persona ogriplix vänlex oc osighelix valdz herra huars klädhe vndirlik varo aff osighelike klarhet Ok een jomfru stodh for honum som sat aa stolenom hulkin som var meer skinande än solin Hulka al the himerikis härskapin som ther när stodho hedhradho mz hedhir ok wyrdhning swa som himerikis drotning Än han som sat a stolenom oplät sin mun oc sagdhe O alle mine ouini som bliuin j världinne hörin thy at jak talir ey til mina vina hulke som fölgha minom vilia Hörin alla klärka ärkebiscopa oc lydhbiscopa ok alle andre som minna vald haua j kirkionne Hörin alle renliues män aff huat hälzst limpnadh som j ärin Hörin konunga ok höfdhinga oc världina domara ok alle thiänara Hörin qvinnor oc förstinnor ok alla frur oc thiänisto qvinnor ok alle sma ok store som byggia j världinne j hulkom hälzst stadhga alla skipilse j ärin Thässin ordh som iak siälwir som är jdhir skapare talar til idhir Jak käre at j gingin fran mik ok gafwin tro minom ouin diäflenom ok forlätin min budhordh ok föld hin diäfulsins vilia oc hans äggilsom Ey aktin j at iak osmittelikin oc äuärdhelikin jdhir skapare for nidhir aff himpnomen til ena jomfru takande aff hänne köt ok vmgangande mz jdhir oplät ok tedhe jak jdhir väghin vm mik siäluan Ok tedhe idhir radh vm hulkit j skullin gaa til himerikis Jak var näktadhir ok flängdir ok mz thornom kronadhir oc sua starklica vt thandir a korseno at alla sinona ok lidhamotin syndir löstos Jak hördhe

al obrygdhilse ok iak tholde smälicasta dödh oc beskasta hiärtans sorgh for jdhra helso O mine ouini j atuaktin ey all thässin thing thy at j ärin swikne Ok bärin diäfwlsins wk ok byrdhe mz swiklicom sötma ok vitin ey ok kännin ey för oändelik sorgh nalkas jdhir owir byrdhena ok ey äru thässin thing jdhir ympnyn Vtan swa stor ok mykyn är jdhir höghfärdh at formattin j at opfara owir mik j giordhin thz gerna Ok swa mykyn är jdhir kötz luste at hällir villin j mista mik än forlata jdhan fula oc vanskipadha lusta Ther owir är jdhir giri omättelikin swa som öpin säkkir thy at änkte förmaa at mätta jdhra giri Thy swär jak vm min gudhdom at vm j dön j tholkom skipilsom j hulkom som j nu ärin, J skulin aldre see mit änlite vtan for jdhra höghfärdh skulin j swa diupt nidhir sänkias j häluite at alle häluitis diäfla skulu vara owir jdhir syrghelica pinande jdhir For jdhan skörlimpnadh skulin j opfyllas mz rädhelico diäfwlzlico etre Ok for jdhra giri skulin j opfyllas mz värk ok angxla ok skulin vara luttakande alz thäs ildz som j häluite är O ouini ledhe ok othäkke oc vansläktoghe Jak synis jdhir suasom dödhir madhkir vm vintarin oc thy görin j huat som hälzst j vilin oc hauin framgang thy skal jak nu opsta j somarenom ok j skulin thighia ok ey skulin j vndfly mina hämd Tho alt vm ens o ouini for then skuld at jak atirlöste jdhir mz mino blodhe bedhis iak änkte aff jdhir vtan jdhra siäla, Thy atirkomin äri til mik ok jak skal thäkkelica taka jdhir swa som syni Kastin aff idhir thunga diäfulsins wk ok minnins a min kärlek ok skulin see ok finna j jdhro samuite at iak är sötir ok mildir

5.

Dansk Oversættelse efter den latinske Oversættelse..

(Brandts gammeldanske Læsebog 1, 103, sammenlign Revel. Birg. lib. 4, cap. 133 i Brudstykker.)

Aabenbarelse om de onde Præster.

Æn mech haffue the foræ affguth ok lukkæ øffuer mech at iech ikke fangæ in gangæ. The offræ mech there guth fritælsæs røghælsæ æn th*et* thækkes mech æy Thi at the gøræ th*et* ikke . . .

* * *

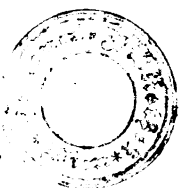
Æn swa storlighæ ælschstæ iech præsternæ at iech wildhe vnnæ th*em* swa stoor hedh*er* Ok iech schibedhæ th*em* at the sculde standæ for mech som i siw schibælsæ Thi at the sculde waræ thollighæ som foor Stadughæ som een mur th*er* een goeth gru*n*dwol haffuer, Kønæ . . .

* * *

wti een wanstyrk mwr Thi at the haffue mistroo til there grundwol, th*et* ær til guth æntæn at ha*n* ikke forma at giffue th*em* theræ nøthørfft æll*er* ok at han ikke wil oppæholdæ th*em* Thridie gangæ tha æræ the i myrkæ som thiwffue th*er* ga*n*gæ i wdyghdæne myrk ok . . .

* * *

ok tiæræ ok for thi tha wordhæ the alle slighæ so*m* m*et* th*em* omgangæ Siwe*n*de sinæ thaære the wæmielighe som spyendæ, thi at læteræ ok helder wilde the gangæ at spye, æn at haffue nog*er* andelich lust m*et* th*em* The ær*e* swa wemielighe at al hy*m*merighes hær wæmiær weth th*em* hwat ku*n*næ . . .

Trykfeil og Tilføielser.

Side 3 L. 6 tilføi. „Jeg vilde hellere til mine Citater have benyttet Vadstenamunkenes Udgave, trykt i Lybek 1492, men kunde, paa Grund af Omstændigheder, ikke faae den til Brug, dengang jeg samlede Stoffet sammen."

— 15 Overskrift. „instad" læs „Finstad"

— 22 L. 4 læs: „Loft, et Rustkammer, Borgkapel, Jomfrubuur, Borgestue,"

— 35 Anm. Det dramatiske Stykke om Kristi Lidelse, aftrykt i Liljegrens Runurkunder, staaer i nært Forhold til de Mariaklager, der forefindes i Mængde paa Latin, Fransk (Monmerques og Michels théatre français) og andre romanske Sprog, Høitydsk, Nedertydsk, Flamsk, ja selv Keltisk. F. J. Mone Schauspiele des Mittelalters meddeler forskjellige høitydske Mariaklager, blandt hvilke især een, rimeligviis fra det 13de Hundredaar, stærkt minder om den svenske; see f. Ex. a. St. 1, 227 flgd. eller i en anden Klage s.sted 1, 199—200. Dog kan det svenske Stykke ikke kaldes for Oversættelse, det har sine betydelige Eiendommeligheder.

— 39 Anm. L. 1 tilføi: „som grunder sig paa K. J. Clements Lebens- u. Leidensgesch. der Friesen og de bekjendte kielholdtske, rigtignok ikke ganske paalidelige Beretninger i Falcks Heimreichs Krönike."

— 48. Ved nærmere at tænke over Sagen, finder jeg, der muligviis kunde reises Tvivl, om Brudeskaren gik ud fra Finstad; man kunde ogsaa tænke sig en af Birger Persons andre Gaarde som Udgangspunkt.

— 49. Her kunde det være tilføiet, at Ulfåsa rimeligviis dog var Bryllupsgaarden Svigersønnerne undertegne nemlig Diplomet 20 Sept. 1316 i Ørbæk, og et Ørbæk ligger i Klockrike og Brunnaby Sogne, tætved Ulfåsa.

— 66 L. 8 tilføi: „Saaledes fortæller Biskop Niels Hermansons Vise om Nonnen Elisif, Fortællingen er imidlertid megen Tvivl underkastet, da den saa vanskelig lader

sig bringe i Overeensstemmelse med Tidsregningen i Katharinas Liv."

Side 67 L. 7 og 8 læs: „med Hertug Valdemars og et Par andre Herrers Minde".

— 125 L. 7 læs: „i Aarene 1346—47".

— 128 Anm. L. 5. „1349" læs: „1350".

— 141 Anm. tilføi. „I Kapellet i Paulskirken findes følgende Indskrift:

Pendentis pendente dei verba accipit aure,
Accipit at verbum corde Birgitta deum.
Anno jubilei MDCL."

— 165 Anm. Det er dog næppe ganske sikkert, at den omtalte Indskrift ikke mere findes i det Kammer, hvor Birgitta døde. Kammeret var nemlig under Oppudsning, da min Broder besøgte det.

— 169 Anm. næstsidste og sidste Linie. „Bibelkommentarer o. s. v." læs: „Bibelkommentar eller Bibelhistorie af Peder Comestor (Æderen, paa Grund af hans Belæsthed), Kantsler i Paris og siden regulær Kannik i St. Viktorskloster, han døde 1198 (78). Kannikerne her stode i Forbindelse med Nordboere, navnlig med St. Genovevakloster og collegium dacicum, og Mathias' (?) svenske Bibelværk synes at vise Spor til at have kjendt hans „skolastiske Historie", som Stjórn flittig har brugt".

— 213 L. 7 franeden, tilføi: „og vel havt sin Part med i Ordningen af dem".

— 253 Anm. 2, 3die nederste L. „Andre" læs: „Onde".

— 278 L. 8 tilføi: „Disse Klostre i Norden ere alle Dobbeltklostre for Nonner og Munke".

— 292 L. 4 franeden, tilføi. „I det kongelige Bibliothek i Stokholm findes en Membran 4to Nr. 15 med et islandsk Lektionarium, især bestaaende af Homilier fra det 12te Hundredaar."

